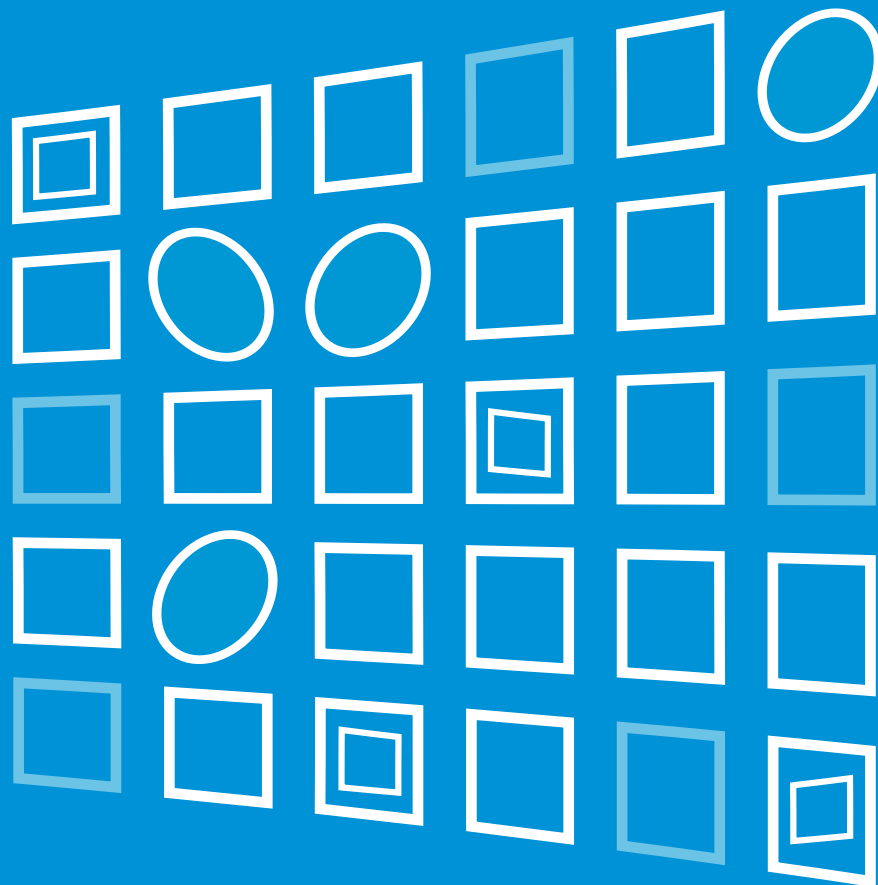

מאיירס - ג'וינט - מכון ברוקדייל

המוסד לביטוח לאומי
מינהל המחקר והתכנון

בעלי מוגבלות בגיל העבודה בישראל: שכיחות באוכלוסייה, מאפיינים ומצב תעסוקה

דניז נאון, נורית שטרוסברג, אסף בן-שהם, דפנה הרן,
רבקה פריאור, דוד אלכסנדר גאליה

ירושלים, כסלו התשע"ג, דצמבר 2012

מחקרים לדין 110

מאיירס - ג'וינט - מכון ברוקדייל

המוסד לביטוח לאומי
מינהל המחקר והתכנון

בעלי מוגבלות בגיל העבודה בישראל: שכיחות באוכלוסייה, מאפיינים ומצב תעסוקה

דניז נאון, נורית שטרוסברג, אסף בן-שהם, דפנה הרן,
רבקה פריאור, דוד אלכסנדר גאליה²

המחקר מומן בידי המוסד לביטוח לאומי ומאיירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל.

1. מאיירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל
2. מינהל המחקר והתכנון, המוסד לביטוח לאומי

מחקרים לדין 110

ירושלים, כסלו התשע"ג, דצמבר 2012

www.btl.gov.il

מאירס-גיוינט-מכון ברוקדייל

דמ-625-12

פתח דבר

בשנים האחרונות גוברת המגמה לעודד את שילובם של אנשים עם מוגבלות בכל תחומי החיים, ובהם תחום התעסוקה. ביולי 2008, בעקבות המלצות הוועדה הציבורית לבדיקת צורכי הנכים בראשות השופט לרון ז"ל, התקבל תיקון 109 בחוק הביטוח הלאומי אשר שינה את מבנה קצבת נכות כללית ואת תנאי הזכאות לקצבה. השינוי נועד לעודד אנשים עם מוגבלות שמסוגלים לעבוד, להשתלב בעבודה או להגדיל את היקף השתתפותם בשוק העבודה. יישום התיקון נכנס לתוקף באוגוסט 2009. על מנת להעריך את השלכות התיקון בחוק על מצב התעסוקה של בעלי מוגבלות, המוסד לביטוח לאומי יזם מחקר מעקב שביצעו הופקד בידי מאיירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל בשיתוף עם המוסד לביטוח לאומי.

הדוח הנוכחי מסכם את ממצאי השלב הראשון של המחקר, אשר נותן תמונת מצב על השיעורים של בעלי מוגבלויות שונות באוכלוסייה בגיל העבודה בישראל, מאפייניהם ומצב התעסוקה שלהם לפני שהתיקון בחוק נכנס לתוקפו. בהמשך, יבוצע השלב השני של המחקר שבו תיבדק השפעת התיקון בחוק על מצב התעסוקה של בעלי מוגבלות.

אנו מודים לצוות המחקר:

דניז נאון, נורית שטרוסברג, אסף בן-שהם, דפנה הרן, רחל ארנון וענת זיו ממאיירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל; רבקה פריאור, אלכסנדר גאליה דוד, אופיר פינטו ושנטל וסרשטיין מהמוסד לביטוח הלאומי.

אנו מודים לפרופ' אריה רימרמן מאוניברסיטת חיפה, היועץ של מחקר זה, אשר תרם רבות לגיבושו וליווה אותו לאורך כל שלביו בהערות והארות מועילות.

תודתנו נתונה גם לאנשים הבאים:

צוות עבודת השדה במכון ברוקדייל – חן צוק-תמיר, מנהלת היחידה, הרכזים, מרק מלקוביץ' ובן שלומי, וכל המראיינים אשר ביצעו במסירות את מלאכת הריאיון המורכבת; עובדי מכון ברוקדייל – אסף שרון ואברהם וולדה-צדיק על היענותם בכל עת שבה עלה צורך בעזרה בתהליך עיבוד נתונים חיוניים, נטלי בכור על הסיוע בעיצוב הדוח הסופי ואוולין איבל על התרגום לאנגלית; מיה עורב-הטל מהמוסד לביטוח לאומי על העריכה הלשונית של דוח זה.

ד"ר דניאל גוטליב

פרופ' ג'ק חביב

סמנכ"ל מחקר ותכנון, המוסד לביטוח לאומי

מנכ"ל מאיירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל

צוות המחקר

מאיירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל
המרכז לחקר מוגבלויות ותעסוקת
אוכלוסיות מיוחדות:

דניז נאון

נורית שטרוסברג

אסף בן-שהם

דפנה הרן

רחל ארנון

ענת זיו

המוסד לביטוח לאומי
מינהל המחקר והתכנון:

רבקה פריאור

דוד אלכסנדר גאליה

אופיר פינטו

שנטל וסרשטיין

תמצית

1. מטרת המחקר

למחקר נקבעו כמה מטרות עיקריות:

- א. לאמוד את השיעורים של תחומי מוגבלות שונים באוכלוסיית ישראל בגיל העבודה.
- ב. ללמוד על המאפיינים של אנשים עם מוגבלות, בעיקר בתחום של משאבים לתעסוקה.
- ג. לבחון את מצב התעסוקה של בעלי המוגבלות והקשר שלו למאפיינים סוציו-דמוגרפיים ולמאפייני המוגבלות.
- ד. לבחון את ההשלכות של התיקון בחוק על תעסוקה של אנשים עם מוגבלות ועל תחומים נוספים שיכולים להשתנות בעקבות שינוי מצב התעסוקה (כגון מצב כלכלי).
- ה. לערוך סקירת ספרות שמטרתה ללמוד מניסיוןן של מדינות מערביות בשילוב אנשים עם מוגבלויות בשוק התעסוקה.

לצורך מתן תשובות לשאלות המחקריות הוחלט לבצע מחקר מעקב על אוכלוסיית בעלי המוגבלות, שעשויה להיות מושפעת מהשינוי בחוק, בשתי נקודות זמן: מועד ראשון – לפני יישום החוק; מועד שני – כשלוש שנים לאחר יישום החוק. המעקב בשני המועדים מאפשר לבדוק איך השפיע השינוי בחוק על מצב התעסוקה של בעלי מוגבלות. בנוסף, ממצאי המחקר במועד הראשון נועדו לאמוד את השיעורים של סוגי המוגבלות השונים באוכלוסייה. הם נועדו גם לאסוף מידע על המאפיינים של אנשים עם מוגבלות, בעיקר בתחום התעסוקה.

הדוח הנוכחי מסכם את ממצאי המחקר שנעשה במועד הראשון.

2. שיטת המחקר

למחקר שנעשה במועד הראשון היו שני שלבים: בשלב הראשון התקיימו ראיונות סינון לאיתור בעלי מוגבלות בקרב אוכלוסיית ישראל בגיל העבודה, שאינם מקבלים קצבת נכות כללית. בשלב השני התקיימו ראיונות עומק עם מי שאותרו כבעלי מוגבלות בשלב הראשון ועם מקבלי קצבת נכות כללית.

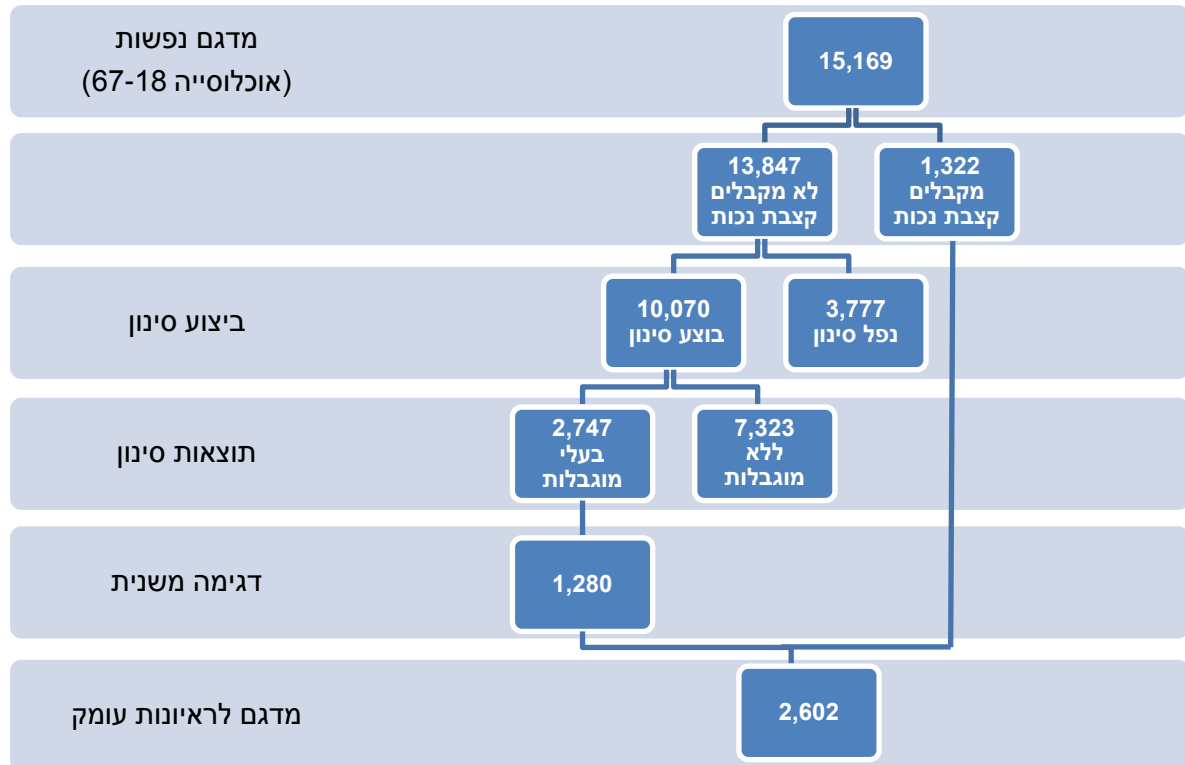
2.1 אוכלוסיית המחקר

בעלי מוגבלות בגיל העבודה (18-67) בישראל, החיים בקהילה (הן מקבלי קצבת נכות כללית של הביטוח הלאומי והן כאלה שאינם מקבלים קצבה זו).

2.2 מדגם

המדגם כלל שתי שכבות: מדגם מייצג של מקבלי קצבת נכות כללית – 1,322 איש, ומדגם מייצג של אנשים בגיל העבודה שאינם מקבלים קצבת נכות כללית – 13,847 איש. בקרב האחרונים, נערך סינון

לצורך איתור אנשים בעלי מוגבלות. בקרב מי שזוהו בסינון כבעלי מוגבלות, נערכה דגימה משנית של 1,280 איש. המדגם הסופי של בעלי מוגבלות לצורך ראיונות העומק כלל אם כן 2,602 איש. המדגמים שוקללו בהתאם לפרוטוקול הדגימה ובהתאם למשקל היחסי באוכלוסייה הכללית, כדי לייצג את כלל האנשים בגיל העבודה בישראל ואת כלל האנשים עם מוגבלות.

2.3 כלי המחקר

א. **שאלון סינון:** שאלון קצר לזיהוי אנשים עם מוגבלות בקרב כלל האוכלוסייה. אדם מזוהה כבעל מוגבלות אם ענה בחיוב על רכיב אחד לפחות מארבעת רכיבי השאלון:

- האם יש לו בעיית בריאות או נכות כלשהי, פיזית או נפשית, שנמשכת לפחות חצי שנה, שמפריעה מאוד או מפריעה בתפקוד היומיומי.

- סדרת שאלות לזיהוי אנשים עם מוגבלות תפקודית בכל אחד מהתחומים האלה: פיזי, נפשי, חושי (ראייה ושמיעה) וקוגניטיבי, בקרב האוכלוסייה הכללית. השאלות מבוססות על הנחיות של ארגון הבריאות העולמי (WHO, & World Bank, 2011; WHO, 2001) ושל ה-Washington Group (National Center for Health Statistics – Washington Group on Disability Statistics) בנוגע לאופן שבו יש לסנן אנשים עם מוגבלות בסקרי אוכלוסייה ארציים. אדם מזוהה כבעל מוגבלות במידה שענה בחיוב על לפחות אחד מהתחומים הנזכרים.

- שאלה על קיום של מחלה כרונית המגבילה את יכולת העבודה (מבחינת סוג העבודה, שעות העבודה או תקופות העבודה).
- שאלה על השתתפות במסגרות החינוך המיוחד.

ב. **שאלון עומק לאדם עם מוגבלות**: מיועד לקבל תמונת מצב מפורטת בתחומים האלה:

- מאפיינים סוציו-דמוגרפיים
- מאפייני בריאות ותפקוד
- מאפיינים כלכליים
- מאפייני תעסוקה: משאבים לתעסוקה, מצב תעסוקה ומוטיבציה לעבוד
- מאפייני העבודות של אנשים עם מוגבלות שעובדים
- סיבות לאי תעסוקה, צרכים בתחום התעסוקה והעזרה הדרושה לצורך שילוב בעבודה בקרב הבלתי מועסקים
- קבלת שירותי שיקום ורווחה

2.4 הליך איסוף הנתונים

הראיונות התקיימו טלפונית בתקופה שמילולי 2009 עד מארס 2010.

מקורות המידע:

- ריאיון סינון – במקרה של זוג, שאלוני הסינון לגבי שני בני הזוג מולאו באמצעות ריאיון עם אחד מהם. במקרה של אדם לא נשוי, השאלון מולא באמצעות ריאיון עם אותו אדם.
- ריאיון עומק – מולא בריאיון טלפוני עם האדם בעל המוגבלות. כאשר לא היה אפשר לראיין את האדם עצמו, מסיבות קוגניטיביות, בריאותיות או בשל בעיות שמיעה, המידע נאסף באמצעות ריאיון טלפוני עם קרוב משפחה שמכיר אותו היטב (ריאיון "אודות").

מספר הראיונות שבוצעו:

- שאלוני סינון: מתוך המדגם לראיונות סינון בוצעו בפועל 10,070 שאלוני סינון (73%).
- שאלוני עומק: מתוך המדגם לראיונות עומק בוצעו בפועל 1,679 שאלוני עומק (65%)¹. מניתוח ראשוני של שאלוני העומק נמצא כי ב-171 מהם לא היה אפשר לזהות את המשיב כבעל מוגבלות בתחומים שנבדקו, אף שבשאלון הסינון הוא זוהה כבעל מוגבלות. ייתכן שבחלק ממקרים אלה הסיבה לכך היתה מוגבלות זמנית. אי לכך, הניתוחים נעשו על מדגם של 1,508 אנשים עם מוגבלות. המדגם שוקלל כך שייצג את כלל אוכלוסיית האנשים עם מוגבלות בגיל העבודה בישראל.

¹ מתוך השאלונים שמולאו, כעשירית (187 שאלונים) היו שאלוני "אודות".

3. שיעורי מוגבלות באוכלוסיית ישראל בגיל העבודה (18-67)

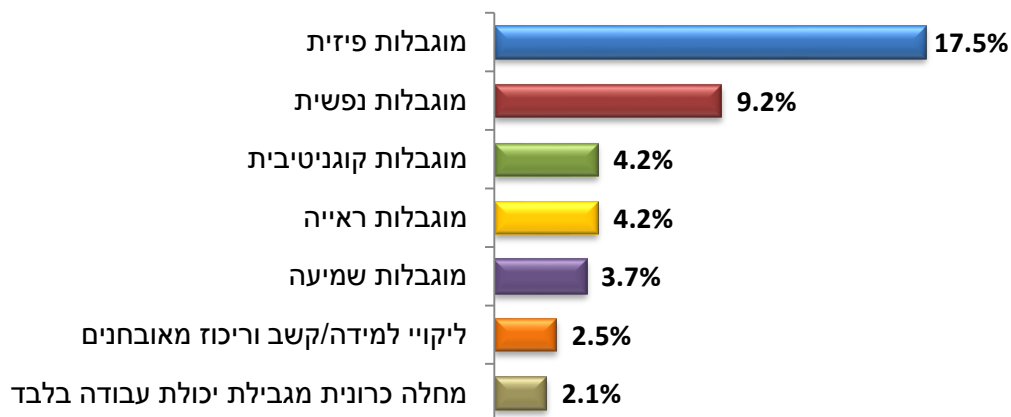
בהגדרת אוכלוסיית בעלי מוגבלות נכללו אנשים שיש להם מוגבלות לפחות באחד מן התחומים האלה: מוגבלות ראייה, מוגבלות שמיעה, מוגבלות נפשית, מוגבלות פיזית, ליקויי למידה/קשב וריכוז מאובחנים, מוגבלות קוגניטיבית. בנוסף, נכללו אנשים שאין להם מוגבלות באף לא אחד מהתחומים הללו, אולם יש להם מוגבלות בעבודה בגלל מחלה כרונית (להלן **מחלה כרונית המגבילה יכולת עבודה**).

3.1 שיעורם של כלל בעלי המוגבלות

נמצא כי 24.7% מהאוכלוסייה בגיל העבודה, כלומר כמיליון איש, הם בעלי מוגבלות בתחום אחד לפחות מן התחומים שהוזכרו לעיל. חשוב להדגיש כי בחישוב שיעור המוגבלות נכללו גם אנשים עם מוגבלות קלה. כמו כן, חשוב לציין כי מקבלי קצבת נכות כללית, שהם בעלי מוגבלות קשה, מהווים רק כחמישית מכלל בעלי המוגבלות (5% מהאוכלוסייה בגיל העבודה). שיעור המוגבלות שנמצא במחקר זה דומה לשיעור שנמצא בסקר החברתי של הלמ"ס (2009), אשר בו 25.2% מדווחים על קיום בעיית בריאות או נכות כלשהי, פיזית או נפשית, שנמשכת לפחות חצי שנה, אשר "מפריעה מאוד / מפריעה / לא כל כך מפריעה" בתפקוד היומיומי.

3.2 השיעורים של תחומי המוגבלות השונים

אחת התרומות החשובות של המחקר הנוכחי היא אמידת השיעורים של תחומי המוגבלות השונים באוכלוסייה בגיל העבודה בארץ. נמצא כי כמעט למחצית (47%) מבעלי המוגבלות יש יותר מתחום אחד של מוגבלות. הללו נספרו בכל אחד מתחומי המוגבלות הרלוונטיים² (על כן סכום השיעורים גבוה מ-24.7%). להלן השיעורים שעלו מן המחקר:

² חוץ מתחום מחלה כרונית המגבילה יכולת עבודה שהוגדרה ללא חפיפות, כאמור במבוא לפרק זה.

3.3 שיעורי מוגבלות לפי מאפיינים דמוגרפיים

בנוסף לשיעור בעלי המוגבלות ולשיעוריהם של תחומי המוגבלות השונים בקרב כלל האוכלוסייה בארץ בגיל העבודה, נבדקו שיעורי המוגבלות בקרב תת-קבוצות נבחרות של האוכלוסייה הכללית:

בקבוצות המין:

- שיעור בעלי המוגבלות בקרב גברים (25.9%) גבוה קצת יותר מאשר בקרב נשים (23.5%).
- בקרב גברים יש שיעורים גבוהים יותר של מוגבלות שמיעה (4.7% לעומת 2.8% בקרב נשים) ושל ליקויי למידה/קשב וריכוז מאובחנים (3.0% לעומת 2.0% בקרב נשים).
- עם זאת, בקרב נשים יש שיעורים גבוהים יותר של מוגבלות ראייה (5.1%) ושל מוגבלות קוגניטיבית (5.0%) בהשוואה לשיעורים בקרב גברים (3.4% בכל אחד משני התחומים).

בקבוצות גיל שונות:

- עם העלייה בגיל חלה עלייה בשיעור בעלי מוגבלות (מ-14.7% בגילאי 18-34 ל-27.2% בגילאי 35-54, ל-42.7% בגילאי 55-67).
- העלייה בשיעורי המוגבלות עם הגיל חלה בכל תחומי המוגבלות, חוץ מאשר בתחום ליקויי למידה/קשב וריכוז מאובחנים, שבו השיעור גבוה למדי בשכבת הגיל הצעירה (4.0% בגילאי 18-34 לעומת 1.3% בגילאים המבוגרים יותר). מאחר שלא סביר כי שכחותם של ליקויי למידה/בעיות קשב וריכוז יורדת עם הגיל, אפשר להניח שממצא זה קשור להתפתחות המודעות, הידע וכלי האבחון בתחום בשנים האחרונות, אשר הביאו להרחבת היקף המאובחנים באוכלוסייה הצעירה.

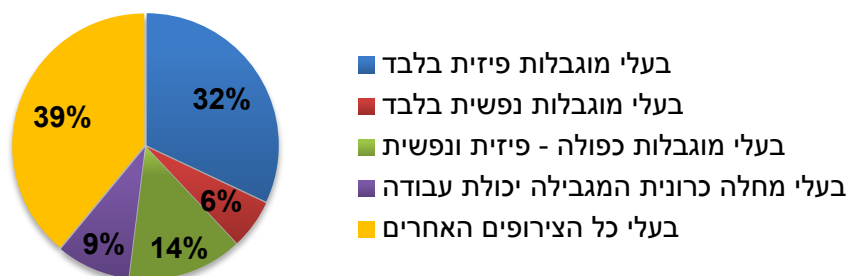
ביישובים יהודיים/ערביים:

- שיעור בעלי המוגבלות ביישובים ערביים (29.3%) גבוה יותר מאשר ביישובים יהודיים (22.9%).
- כך גם ברוב תחומי המוגבלות הספציפיים, חוץ מבתחום של מחלה כרונית ובתחום של ליקויי למידה/קשב וריכוז, שבו העדר כלי אבחון בשפה הערבית והעדר מודעות לנושא מביאים לתת-אומדן של התופעה (0.8%, לעומת 2.6% ביישובים היהודיים).

4. מאפיינים של בעלי מוגבלות בגיל העבודה

לאחר הצגת שיעורים של כלל בעלי המוגבלות ושיעוריהם של תחומי המוגבלות השונים בקרב כלל האוכלוסייה בגיל העבודה בישראל, הדוח מתמקד באוכלוסיית בעלי המוגבלות ומתאר את מאפייניה בתחומים האלה: (א) מאפיינים דמוגרפיים; (ב) מאפיינים שהם משאבים (או חסמים) לתעסוקה; (ג) מאפיינים כלכליים; (ד) מאפייני תעסוקה. בחלק זה מוצגים הממצאים בעבור שלושת התחומים הראשונים. למאפייני התעסוקה מוקדש פרק נפרד בהמשך, מאחר שתחום זה הוא נושא מרכזי במחקר שנבדק לעומק.

המאפיינים מוצגים לכלל בעלי המוגבלות וגם לפי המוגבלויות השונות, מאחר שהן קשורות במאפיינים ובצרכים שונים של אנשים עם מוגבלות. היות שבערך מחצית מאוכלוסייה זו הם בעלי מוגבלות ביותר מתחום אחד, וקיימת חפיפה בין התחומים, האוכלוסייה פולחה לתחומי מוגבלות **ללא חפיפה** – להלן **סוגי מוגבלות**. לשם כך, נבדקה שכיחותם של כל הצירופים של תחומי המוגבלות שהיו לאנשים במדגם (החל במקרים עם תחום מוגבלות יחיד, דרך מקרים עם מוגבלות כפולה, ועד מקרים עם שלושה תחומי מוגבלות ויותר). מהבדיקה התקבלה התפלגות זו של אוכלוסיית בעלי המוגבלות, לפי סוג מוגבלות:

כפי שאפשר לראות, התקבלו ארבע קבוצות של סוגי מוגבלות שכיחים – שלוש של מוגבלות יחידה (פיזית, נפשית, מחלה כרונית) ואחת של מוגבלות כפולה (פיזית ונפשית)³. ארבע קבוצות אלה מכסות 61% מאוכלוסיית בעלי המוגבלות. כל הצירופים האחרים של תחומי המוגבלות, שכל אחד מהם הופיע במדגם בשכיחות קטנה מ-5%, מכסים את יתר 39% של אוכלוסיית בעלי המוגבלות. בהמשך יוצגו המאפיינים של ארבע הקבוצות של סוגי המוגבלות השכיחים.

4.1 מאפיינים דמוגרפיים

כלל בעלי המוגבלות:

במחקר נבדקו המאפיינים הדמוגרפיים של בעלי המוגבלות בגיל העבודה (18-67) בהשוואה לאלה של כלל האוכלוסייה בארץ באותו גיל⁴. מהבדיקה עלו הממצאים העיקריים האלה:

- מין: ההתפלגות דומה לזו של כלל האוכלוסייה.
- גיל: בעלי המוגבלות מבוגרים למדי – 32% מהם בקבוצת הגיל המבוגרת (55-67) לעומת 18% בכלל האוכלוסייה, ורק 26% מהם בקבוצת הגיל הצעירה (18-34) לעומת 44% בכלל האוכלוסייה.
- מצב משפחתי: שיעור הנשואים בקרבם דומה לשיעור בקרב כלל האוכלוסייה (62%).
- הרכב משק בית: שיעור גבוה למדי מתגוררים בגפם (14%, לעומת 6% בקרב האוכלוסייה הכללית בגיל 20-64⁴).
- מגזר: שיעור הערבים גבוה קצת יותר (22% לעומת 18% בקרב כלל האוכלוסייה).

³ אנשים שיש להם גם מחלה כרונית המגבילה יכולת עבודה נוסף על המוגבלות הפיזית או הנפשית נכללו גם הם בקבוצות אלה.

⁴ מקור: סקר כוח אדם 2009, למ"ס.

לפי סוגי המוגבלות השכיחים:

מבדיקת המאפיינים הדמוגרפיים לפי הקבוצות של סוגי המוגבלות השכיחים עולה כי חוץ מהדמיון ביניהן בהתפלגות לפי מין, לכל קבוצה המאפיינים הייחודיים האלה בהשוואה לקבוצות האחרות:

בעלי מוגבלות פיזית בלבד: מבוגרים למדי (36% בני 55-67); שיעור גבוה מהם נשואים (72%); שיעור הערבים בקרבם גבוה (32%).

בעלי מוגבלות נפשית בלבד: צעירים למדי (31% בני 18-34); שיעור נמוך מהם נשואים (48%); שיעורים גבוהים למדי מתגוררים בגפם (19%) או עם ההורים ללא בן/בת זוג וילדים (19%); שיעור הערבים נמוך במיוחד (2%). עם זאת, בבחינת שיעור הערבים בקרב בעלי מוגבלות נפשית כולל חפיפות עם תחומי מוגבלות אחרים, נמצא כי מדובר ב-19%, שיעור הקרוב לשיעור הערבים בקרב כלל בעלי המוגבלות.

בעלי מוגבלות כפולה – פיזית ונפשית: שיעור שכבת גיל הביניים (35-54) גבוה (56%); שיעור הנשואים נמוך מעט (58%); שיעורים גבוהים למדי מתגוררים בגפם (18%) או עם ההורים ללא בן/בת זוג וילדים (15%).

בעלי מחלה כרונית המגבילה יכולת עבודה: צעירים למדי (34% בני 18-34); שיעור הערבים בקרבם נמוך (12%). ייתכן שממצאים אלה קשורים לכך שבקבוצה זו נכללו רק מי שהמחלה הכרונית היא תחום המוגבלות היחיד שלהם, בעוד מי שיש להם מחלה כרונית וגם מוגבלות פיזית או נפשית נכללו בקבוצות האחרות.

4.2 משאבים לתעסוקה

סדרת מאפיינים המהווים משאבים (או חסמים) לתעסוקה נבדקו במחקר: (א) רמת השכלה; (ב) ניסיון תעסוקה; (ג) מקבץ של משאבים נוספים: מקצוע, ידע בסיסי בשימושי מחשב, שליטה בשפות (עברית ואנגלית), מיומנויות חיפוש עבודה⁵ והרגלי עבודה⁶. להלן הממצאים העיקריים בנוגע לשכיחותם של משאבים אלה בקרב אוכלוסיית בעלי המוגבלות:

כלל בעלי המוגבלות:

רמת השכלה: לבעלי מוגבלות רמת השכלה נמוכה יותר מזו של האוכלוסייה הכללית בארץ – ל-54% אין תעודת בגרות לעומת 36% בלבד בקרב כלל האוכלוסייה; שיעור בעלי השכלה על-תיכונית (אקדמית ולא-אקדמית) בקרבם הוא 29%, לעומת 38% בכלל האוכלוסייה.

⁵ הפריטים בסולם: להכין קורות חיים שבהם מפורטים ניסיון וכישוריך; לשוחח עם חברים או מכרים כדי למצוא משרות פנויות המתאימות לך; למלא בצורה מלאה וברורה טופס בקשה לקבלה לעבודה; לשכנע מעסיקים שהיית מעוניין לעבוד אצלם לקבל אותך לעבודה; להסביר את הנקודות החשובות לך ביותר במהלך ראיון עבודה. הציונים הם מ-1 (לא יכול בכלל) עד 5 (לא קשה בכלל). הנתון מציין את שיעור האנשים שענו 5 על כל הפריטים.

⁶ הפריטים בסולם: לארגן את הזמן הדרוש לביצוע העבודה ולהשלים את העבודה; לעבוד בצוות עם אנשים; להגיע כל יום לעבודה או להגיע בזמן; לציית להוראות של הממונה עליך; לקבל ביקורת מהממונה עליך; לבצע עבודה באופן עצמאי בהתאם להוראות כתובות או שניתנות בעל-פה. הציונים הם מ-1 (לא יכול בכלל) עד 5 (לא קשה בכלל). הנתון מציין את שיעור האנשים שענו 5 על כל הפריטים.

ניסיון בתעסוקה: רק חלק קטן (16%) מבעלי המוגבלות לא עבדו מעולם. יתר על כן, 2/3 מבעלי המוגבלות עבדו בחמש השנים לפני מועד הריאיון (כולל במועד הריאיון).

משאבים נוספים:

- בעלת מקצוע – 58%
- ידע בסיסי בשימושי מחשב – 60%
- שליטה טובה בעברית בסיסית – 69%
- שליטה טובה באנגלית בסיסית – 24%
- בעלת מיומנויות חיפוש עבודה – 35%
- בעלת הרגלי עבודה – 56%

לפי סוגי המוגבלות השכיחים:

בכל המשאבים לתעסוקה שנבדקו נמצא כי בעלי המוגבלות הכפולה, פיזית ונפשית, מצויים ברמה הנמוכה ביותר, ואילו בעלי מחלה כרונית המגבילה יכולת עבודה מצויים ברמה הגבוהה ביותר. למשל, כ-2/3 מבעלי המוגבלות הכפולה לא השלימו בגרות מלאה, לעומת לכל היותר מחצית בקבוצות האחרות. כמו כן, כ-60% בלבד מבעלי המוגבלות הכפולה עבדו בחמש השנים האחרונות (או במועד הריאיון), לעומת כמעט 90% מבעלי מחלה כרונית.

4.3 מאפיינים כלכליים

כלל בעלי המוגבלות:

מקורות ההכנסה של בעלי המוגבלות (ושל בני זוגם):

- הכנסה מעבודה: בקרב יחידים (המהווים כ-40% מכלל בעלי המוגבלות), ל-58% הכנסה מעבודה. בקרב נשואים, ל-70% הכנסה מעבודה של לפחות אחד מבני הזוג⁷.
- קצבאות הביטוח הלאומי: ל-29% מבעלי המוגבלות היחידים ול-31% מבעלי המוגבלות הנשואים יש הכנסה מקצבאות נכות⁸ שלהם (או של בני זוגם); ל-24% מהיחידים ול-18% מהנשואים הכנסות מקצבאות אחרות⁹ שהם (או בני זוגם) מקבלים.
- פנסיה (כולל פנסיה ממקום עבודה או קרן תגמולים, פנסיה/רנטה מחו"ל): ל-7% בקרב היחידים ול-18% בקרב הנשואים יש הכנסה ממקור זה.

⁷ באופן הבא: ל-20% הכנסה מעבודה של בעל המוגבלות בלבד, ל-20% הכנסה מעבודה של בן הזוג בלבד ול-30% הכנסה מעבודה של שני בני הזוג.

⁸ כולל: נכות כללית, נפגעי עבודה, נפגעי פעולות איבה.

⁹ כולל: קצבת ניידות, דמי ליווי לעיוור, קצבת שירותים מיוחדים/אישיים, גמלת סיעוד, הבטחת הכנסה, קצבת זיקנה ושאיירים, מזונות.

גובה ההכנסה החודשית מכל מקורות ההכנסה (כולל של בן הזוג):

רמת ההכנסות החודשית של בעלי מוגבלות (ושל בני זוגם) נמוכה מזו של כלל האוכלוסייה בגיל העבודה בארץ¹⁰ – ל-67% מבעלי המוגבלות היחידים הכנסה חודשית הנמוכה מ-4,000 ש"ח (לעומת 46% בקרב כלל האוכלוסייה), ול-68% מבעלי המוגבלות הנשואים הכנסה חודשית משני בני הזוג הנמוכה מ-8,000 ש"ח (לעומת 36% בקרב כלל האוכלוסייה).

הערכה סובייקטיבית של המצב הכלכלי:

מכלל בעלי המוגבלות, 65% מעריכים את מצבם הכלכלי כלא כל כך טוב או בכלל לא טוב. לשם השוואה, במדד מקביל, הבוחן את שביעות הרצון מהמצב הכלכלי בקרב האוכלוסייה הכללית בגיל המקביל, נמצא כי שיעור המדווחים כי הם לא כל כך מרוצים או בכלל לא מרוצים ממצבם הכלכלי נמוך יותר – 44%¹¹.

מידת ההצלחה בניסוי הוצאות בסיסיות של משק הבית:

מדד סובייקטיבי נוסף להערכת המצב הכלכלי הוא באיזו מידה בעל המוגבלות סבור שבמשק ביתו מצליחים לכסות הוצאות חודשיות בסיסיות כגון מזון, חשמל וטלפון. מכלל בעלי המוגבלות, 56% דיווחו כי הם לא כל כך מצליחים או בכלל לא מצליחים לכסות את ההוצאות החודשיות. לשם השוואה, בקרב כלל האוכלוסייה בגיל המקביל השיעור נמוך יותר – 40%¹¹.

שכיחות מצבים המעידים על מצוקה כלכלית:

מחצית מכלל בעלי המוגבלות נקלעו, במהלך השנה שקדמה למועד הריאיון, למצב המעיד על מצוקה כלכלית כלשהי: 40% נאלצו לוותר על קבלת טיפול שיניים חיוני ו-24% על קניית תרופות מרשם. זאת, לעומת שיעורים מקבילים של 25% ו-10%, בהתאמה, בקרב כלל האוכלוסייה¹². כמו כן, בגין קשיים כלכליים, 23% מבעלי המוגבלות נאלצו לוותר על ביקור אצל רופא מומחה, שיעור זהה נתקלו בהגבלות על חשבון הבנק או על שימוש בכרטיס האשראי, ו-17% נקלעו למצב של ניתוק הטלפון או החשמל בביתם.

לפי סוגי המוגבלות השכיחים:

על פי כל המדדים – בעלי המוגבלות הכפולה הם במצב הכלכלי הגרוע ביותר בהשוואה לקבוצות האחרות, ובעלי מחלה כרונית המגבילה יכולת עבודה הם במצב הטוב ביותר.

מקורות ההכנסה של בעלי המוגבלות (ושל בני זוגם):

בעלי מוגבלות כפולה:

- בקבוצה זו מצויים השיעורים הנמוכים ביותר של הכנסה מעבודה – 46% בקרב היחידים ו-60% בקרב הנשואים (מעבודה שלהם או של בן זוגם).

¹⁰ מקור: סקר הכנסות 2009, למ"ס – טווח הגילים המקביל ל"גיל העבודה" הוא 18-64.

¹¹ מקור: סקר חברתי 2009, למ"ס – טווח הגילים המקביל ל"גיל העבודה" הוא 20-64.

¹² מקור: סקר חברתי 2007, למ"ס – טווח הגילים המקביל ל"גיל העבודה" הוא 20-64.

- לשיעורים גבוהים מהם הכנסות מקצבאות הביטוח הלאומי (בקרב היחידים: ל-37% מקצבת נכות כלשהי ול-21% מקצבאות אחרות; בקרב הנשואים: ל-42% מקצבת נכות כלשהי ול-27% מקצבאות אחרות, המשולמות להם או לבני זוגם).

- לשיעור לא מבוטל מהנשואים שבהם יש הכנסה מפנסיה שלהם או של בני זוגם (22%).

בעלי מוגבלות נפשית:

- ל-66% מהיחידים יש הכנסה מעבודתם, ול-83% מהנשואים יש הכנסה מעבודה שלהם (או של בן זוגם). חשוב לציין כי השיעור הגבוה של הכנסה מעבודה בקרב הנשואים נובע, באופן בולט לעומת קבוצות אחרות, משיעור גבוה של בעלי הכנסה מעבודת בן זוג בלבד.

- לשיעור ניכר יש הכנסות מקצבאות הביטוח הלאומי המשולמות להם או לבני הזוג (בקרב היחידים: ל-40% מקצבת נכות כלשהי ול-18% מקצבאות אחרות; בקרב הנשואים: ל-42% מקצבת נכות כלשהי ול-24% מקצבאות אחרות).

בעלי מוגבלות פיזית:

- ל-61% מהיחידים ול-71% מהנשואים יש הכנסה מעבודה שלהם (או של בן זוגם).

- שיעור מקבלי קצבאות נכות של ביטוח לאומי בקרב בעלי מוגבלות פיזית (16% בקרב יחידים ו-28% בקרב הנשואים) נמוך יותר בהשוואה לשיעור בקרב בעלי מוגבלות נפשית.

- יחסית לקבוצות אחרות, שיעור לא מבוטל מהנשואים הם בעלי הכנסה מפנסיה שלהם או של בני זוגם (22%), ככל הנראה משום שבעלי מוגבלות פיזית הם מבוגרים למדי.

בעלי מחלה כרונית המגבילה יכולת עבודה:

- לרובם הכנסה מעבודה, הן בקרב היחידים (89%) והן בקרב הנשואים (82%).

- בהתאמה, לשיעור נמוך בקרבם הכנסה מקצבאות הביטוח הלאומי (בקרב היחידים, 6% מקבלים קצבת נכות כלשהי ו-14% מקבלים קצבאות אחרות; בקרב הנשואים, ל-11% הכנסה מקצבת נכות כלשהי ול-12% מקצבאות אחרות, המשולמות להם או לבני זוגם).

גובה ההכנסה החודשית מכל מקורות ההכנסה (כולל של בן הזוג):

לבעלי מוגבלות כפולה הכנסות ברמה הנמוכה ביותר, ולבעלי מחלה כרונית המגבילה יכולת עבודה הכנסות ברמה הגבוהה ביותר. לדוגמה, בקרב בעלי המוגבלות הכפולה, 88% מהיחידים הם בעלי הכנסה חודשית של עד 4,000 ש"ח בלבד (לעומת 44% בקרב בעלי מחלה כרונית), ו-88% מהנשואים הם בעלי הכנסה חודשית של עד 8,000 ש"ח בלבד (לעומת 43%). כמו בעלי המוגבלות הכפולה, גם בעלי מוגבלות נפשית בלבד נמצאו בשכיחות גבוהה ברמות הנמוכות של ההכנסה החודשית, בעיקר היחידים שבהם (ל-93% מהם הכנסות עד 4,000 ש"ח).

מדדים נוספים של מצב כלכלי:

בהתאם למגמה שנראתה עד כה, גם על פי הערכה סובייקטיבית, נמצא כי מצבם הכלכלי של בעלי המוגבלות הכפולה הוא הגרוע ביותר ושל בעלי מחלה כרונית המגבילה יכולת עבודה הוא הטוב ביותר: 82% מהראשונים לעומת 46% מהאחרונים העריכו את מצבם הכלכלי כלא טוב. דפוס דומה התקבל בנוגע להערכת ההצלחה בכיסוי ההוצאות החודשיות של משק הבית ובנוגע לשכיחות מצבים המעידים על מצוקה כלכלית.

5. תעסוקת בעלי מוגבלות

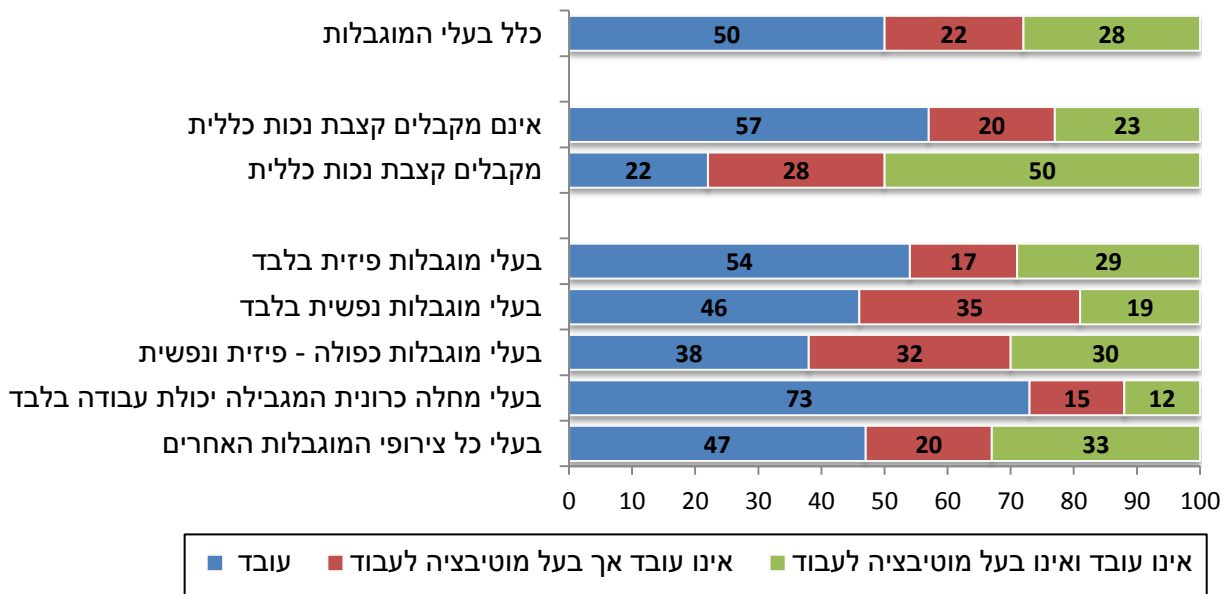
נושא מרכזי במחקר היה בדיקת מאפייני התעסוקה של בעלי מוגבלות. להלן מוצגים הממצאים העיקריים בתחום זה.

5.1 מצב התעסוקה של בעלי מוגבלות

לצורך תיאור מצב התעסוקה של בעלי מוגבלות, הוגדרו שלוש קטגוריות:

- עובד במועד הריאיון
- אינו עובד אך בעל מוטיבציה לעבוד (ציין כי הוא מחפש עבודה בפועל בארבעת השבועות האחרונים, או מתכוון לחפש עבודה בשלושת החודשים הקרובים, או מעוניין לעבוד)
- אינו עובד ואינו בעל מוטיבציה לעבוד

מצב התעסוקה מוצג להלן לכלל אוכלוסיית בעלי המוגבלות, בפילוח לפי קבלת קצבת נכות כללית ובפילוח לפי הקבוצות של סוגי המוגבלות:

כלל בעלי המוגבלות:

שיעור המועסקים:

נמצא כי 50% מבעלי המוגבלות בגיל העבודה מועסקים. שיעור זה דומה לשיעור על פי הסקר החברתי (2009) של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה – 53%¹³. זאת, לעומת שיעור תעסוקה גבוה יותר בקרב אוכלוסיית ישראל ללא מוגבלות, שהוא 72%, על פי הסקר החברתי.

שיעור הבלתי מועסקים שהם בעלי מוטיבציה לעבוד:

מתוך כלל בעלי המוגבלות, 22% אינם מועסקים אך מדווחים על מוטיבציה לעבוד (קבוצה זו מהווה 44% מהבלתי מועסקים). מדובר באוכלוסיית יעד פוטנציאלית לשילוב בתעסוקה של יותר מ-200,000 בעלי מוגבלות בגיל העבודה בישראל.

מקבלי קצבת נכות כללית:

קבוצה זו מהווה כחמישית מכלל בעלי המוגבלות, כלומר כ-200,000 איש. קצבת הנכות הכללית משולמת למי שכושר עבודתם הצטמצם או אבד כתוצאה מהמוגבלות. בהתאם לכך, שיעור התעסוקה בקרבם נמוך (22%), וכולל חלק ניכר שמועסקים בעבודה נתמכת או מוגנת. עם זאת, 28% ממקבלי הקצבה (המהווים 36% מהבלתי מועסקים שבהם) מדווחים על מוטיבציה לעבוד. דפוס זה מראה על פוטנציאל תעסוקה שטרם מוצה בקרב מקבלי קצבת נכות כללית – מדובר ב-50,000 איש לפחות שאינם עובדים ויש להם מוטיבציה לעבוד.

לפי סוגי המוגבלות:

מבדיקת מצב התעסוקה בקבוצות סוגי המוגבלות עולה כי הן שונות זו מזו. להלן יוצגו, לכל קבוצה, שיעור המועסקים ושיעור האנשים שאינם עובדים ויש להם מוטיבציה לעבוד.

בעלי מוגבלות פיזית בלבד:

בקבוצה זו, שבה 32% מכלל בעלי המוגבלות, שיעור התעסוקה הוא 54%. בצד זה, רק 17% (המהווים 37% מהבלתי מועסקים) הם בעלי מוטיבציה לעבוד. הדפוס המתקבל כאן מראה על מיצוי יחסי של פוטנציאל התעסוקה. עם זאת, בגלל גודל הקבוצה, מדובר לפחות ב-50,000 בעלי מוגבלות פיזית שאינם עובדים אך יש להם מוטיבציה לעבוד.

בעלי מוגבלות נפשית בלבד:

בקבוצה זו, שבה 6% מכלל בעלי המוגבלות, שיעור התעסוקה הוא 46% בלבד, למרות רמת המשאבים הגבוהה למדי המאפיינת אותה. מצד אחר, שיעור גבוה למדי מבעלי מוגבלות נפשית הם בעלי מוטיבציה לעבוד – 35% (המהווים 65% מהבלתי מועסקים). הדפוס המתקבל כאן, של שיעור תעסוקה נמוך בצד שיעור גבוה של בלתי מועסקים בעלי מוטיבציה לעבוד, מראה על אי מיצוי יחסי של פוטנציאל התעסוקה. ייתכן כי דפוס ייחודי זה קשור לאופיין האפיזודי של בעיות נפשיות, המקשה על יצירת רצף תעסוקה, כמו גם לסטיגמה שלילית הקיימת בקרב מעסיקים בנוגע ליכולתם של בעלי מוגבלות נפשית להשתלב

¹³ השיעור מתייחס לבני 20-64 שדיווחו על בעיה פיזית או בריאותית שנמשכת שישה חודשים או יותר, אשר מפריעה מאוד, מפריעה, או לא כל כך מפריעה בפעולות יומיומיות. אם מתייחסים רק לבעלי מוגבלות שבעייתם מפריעה או מפריעה מאוד בתפקוד היומיומי, שיעור התעסוקה, על פי הסקר החברתי, הוא 48%.

במקום העבודה. מאחר שבעלי מוגבלות נפשית מהווים קבוצה קטנה למדי בקרב כלל בעלי המוגבלות, מדובר בכ-20,000 בעלי מוגבלות מסוג זה שאינם עובדים ויש להם מוטיבציה לעבוד.

בעלי מוגבלות כפולה – פיזית ונפשית:

בקבוצה זו, שבה 14% מכלל בעלי המוגבלות, שיעור העובדים הוא הנמוך ביותר – 38%. עם זאת, 32% (המהווים 52% מהבלתי מועסקים) הם בעלי מוטיבציה לעבוד, כך שמדובר לפחות ב-40,000 בעלי מוגבלות כפולה שאינם עובדים ויש להם מוטיבציה לעבוד.

בעלי מחלה כרונית המגבילה יכולת עבודה:

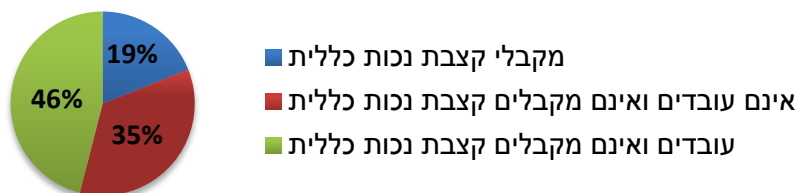
בקבוצה זו, שבה 9% מכלל בעלי המוגבלות, שיעור התעסוקה הוא גבוה ודומה לשיעור באוכלוסייה ללא מוגבלות – 73%. בנוסף, 15% (המהווים 55% מהבלתי מועסקים) הם בעלי מוטיבציה לעבוד. מאחר שזו קבוצה קטנה למדי, ושיעור גבוה מתוכה עובדים, מדובר בכ-10,000 בעלי מחלה כרונית שאינם עובדים ויש להם מוטיבציה לעבוד.

בעלי סוגי מוגבלות אחרים:

בקבוצה הכוללת את כל הצירופים האחרים של תחומי המוגבלות שזוהו במדגם, שבה כ-40% מכלל בעלי המוגבלות, שיעור התעסוקה הוא 47%. שיעור בעלי המוטיבציה לעבוד בקבוצה זו הוא 20% (המהווים 38% מהבלתי מועסקים). מאחר שזו קבוצה גדולה, מדובר בכ-80,000 איש בעלי מוגבלויות שונות שאינם עובדים והם בעלי מוטיבציה לעבוד.

5.2 מאפיינים של בעלי מוגבלות שאינם עובדים ואינם מקבלים קצבת נכות כללית

ענין מיוחד היה בבדיקת מאפייניהם של בעלי מוגבלות שאינם עובדים ואינם מקבלים קצבת נכות כללית (להלן **קבוצת העניין**), המהווים כשליש מכלל בעלי המוגבלות – במה הם נבדלים, מצד אחד, מבעלי מוגבלות שעובדים ואינם מקבלים קצבת נכות כללית, ומצד אחר, מבעלי מוגבלות המקבלים קצבה זו. ביחוד היה חשוב ללמוד מהם מקורות ההכנסה של בעלי מוגבלות בקבוצת העניין, היות שאין להם הכנסה מעבודה שלהם או מקצבת נכות כללית המשולמת להם. על כן, בחלק זה ייבחנו מאפייניהם של בעלי המוגבלות, בפילוח לפי שלוש תת הקבוצות האלה:

מאפיינים דמוגרפיים:

- קבוצת העניין מאופיינת בשיעורים גבוהים של כל אחת מהקבוצות הדמוגרפיות האלה:
- נשים (62%, לעומת 40% בקרב העובדים ו-47% בקרב מקבלי קצבה)
- מבוגרים בני 55-67 (כ-40%, לעומת 25% בקרב העובדים ו-35% בקרב מקבלי קצבה)

- נשואים (כ-70%, לעומת 60% בקרב העובדים ו-50% בקרב מקבלי קצבה), שיעור שאף עולה על השיעור בקרב כלל האוכלוסייה בגיל העבודה בארץ (62%). ממצא זה יכול לענות בחלקו על השאלה מהם מקורות ההכנסה של השייכים לקבוצה זו (ראו בהמשך).
- ערבים (32%, לעומת פחות מ-20% בקבוצות האחרות)

מאפייני המוגבלות:

בעלי מוגבלות בקבוצת העניין מאופיינים בנכות חמורה פחות בהשוואה למקבלי קצבת נכות כללית. אפשר לראות זאת בממצאים האלה:

מספר תחומי המוגבלות: יחסית למקבלי הקצבה, בקבוצת העניין יש שיעור נמוך יותר של אנשים בעלי כמה תחומי מוגבלות (52%, לעומת 70% בקרב מקבלי הקצבה).

סוג המוגבלות: כפי שעולה מממצאי המחקר, מוגבלות נפשית קשורה לקשיים בהשתלבות בתעסוקה יותר מאשר מוגבלויות אחרות. גם נתוני הביטוח הלאומי, לפיהם כשליש ממקבלי קצבת נכות כללית הם בעלי סעיף עיקרי נפשי¹⁴, מעידים על כך. ואמנם, בקבוצת העניין יש פחות בעלי מוגבלות נפשית מאשר בקרב מקבלי הקצבה (מוגבלות יחידה – 6%, לעומת 11% בקרב מקבלי הקצבה; מוגבלות כפולה, נפשית ופיזית – 16% לעומת 20%).

משאבים לתעסוקה:

אף שבעלי מוגבלות בקבוצת העניין מאופיינים בנכות חמורה פחות מאשר מקבלי הקצבה, נמצא כי בשתי הקבוצות יש שכיחות גבוהה למדי של בעלי מוגבלות עם חסמים לתעסוקה:

רמת השכלה: רק כשליש מכל אחת משתי הקבוצות, קבוצת העניין וקבוצת מקבלי הקצבה, הם בעלי גרות מלאה, לעומת יותר ממחצית בקבוצת העובדים; רק קצת יותר מעשירית בשתי הקבוצות הם בעלי השכלה אקדמית, לעומת כרבע בקבוצת העובדים.

ניסיון תעסוקה: בעלי מוגבלות בשתי הקבוצות רחוקים למדי משוק העבודה – 57% בקבוצת העניין ו-65% בקרב מקבלי הקצבה לא עבדו בחמש השנים האחרונות (או לא עבדו מעולם).

משאבים נוספים:

- בכל אחת משתי הקבוצות, קבוצת העניין וקבוצת מקבלי הקצבה, פחות ממחצית רכשו מקצוע, לעומת כמעט 3/4 בקבוצת העובדים.

- לפחות ממחצית בכל אחת משתי הקבוצות ידע בסיסי במחשב, לעומת יותר מ-3/4 בקבוצת העובדים.

- פחות מ-2/3 בכל אחת משתי הקבוצות הם בעלי ידע ברמה טובה בעברית בסיסית, לעומת יותר מ-3/4 בקבוצת העובדים. כמו כן, פחות מ-1/5 בכל קבוצה הם בעלי ידע ברמה טובה באנגלית בסיסית, לעומת כ-1/3 בקבוצת העובדים.

¹⁴ מקור: סקירה שנתית 2009, המוסד לביטוח לאומי, מינהל המחקר והתכנון.

▪ כרבע בלבד בכל אחת משתי הקבוצות הם בעלי מיומנויות חיפוש עבודה, לעומת קרוב למחצית בקבוצת העובדים.

▪ בשונה מהדפוס שנראה עד כה, בקבוצת העניין שיעור בעלי הרגלי עבודה דומה לשיעור בקרב העובדים (יותר ממחציתם), והוא גבוה מהשיעור בקרב מקבלי קצבה (כשליש).

מאוסף הממצאים הללו עולה מסקנה חשובה בנוגע לקבוצת העניין: הקבוצה מאופיינת מצד אחד במוגבלות פחות חמורה, אשר אינה מזכה בקצבת נכות כללית, ומצד אחר, בחסמים של ממש לתעסוקה. דפוס זה, והעובדה כי מדובר בקבוצה גדולה בקרב בעלי המוגבלות (כ-350,000 איש, מהם כ-100,000 עד גיל 40), מצביעים עליה כעל קבוצת יעד חשובה לשילוב בתעסוקה. זאת, באמצעות פיתוח ההון האנושי ושיפור המשאבים לתעסוקה, בעיקר של הצעירים שבקבוצה.

מאפיינים כלכליים:

מקורות ההכנסה של בעלי המוגבלות (ושל בני זוגם):

חשוב היה לבחון מהם מקורות ההכנסה של בעלי מוגבלות בקבוצת העניין, מאחר שהם אינם עובדים ואינם מקבלים קצבת נכות כללית:

▪ עבודה: מאחר ששיעור הנשואים בקבוצה זו גבוה למדי (70%), לחלק ניכר יש הכנסה מעבודה של בן/בת הזוג (כ-40% מקרב הנשואים).

▪ פנסיה: מאחר שזו קבוצה מבוגרת למדי (כ-40% בני 55-67), לחלק ניכר מהם, בעיקר בקרב הנשואים, יש הכנסה מפנסיה (8% מהיחידים ו-25% מהנשואים).

▪ קצבאות נכות של הביטוח הלאומי (נפגעי עבודה/איבה או קצבת נכות כללית לבן הזוג): לחלקם, בעיקר הנשואים, הכנסה ממקור זה (11% מהיחידים ו-24% מהנשואים).

▪ קצבאות אחרות של הביטוח הלאומי: בהשוואה לשתי הקבוצות האחרות, לשיעור גבוה, בעיקר בקרב היחידים, הכנסה מקצבאות אחרות של הביטוח הלאומי שהם (או בני זוגם) מקבלים (44% מהיחידים ו-28% מהנשואים).

גובה ההכנסה החודשית של בעלי המוגבלות (ושל בני זוגם):

בקבוצת העניין, רמת ההכנסה החודשית דומה לזו של מקבלי הקצבה, וכצפוי נמוכה מזו של קבוצת העובדים. לדוגמה, השיעורים של יחידים בעלי הכנסה חודשית עד 4,000 ש"ח הם 87% בקבוצת העניין ו-84% בקרב מקבלי הקצבה, לעומת 49% בלבד בקרב העובדים. בדומה, השיעורים של נשואים בעלי הכנסה חודשית עד 8,000 ש"ח הם 88% בקבוצת העניין ו-85% בקרב מקבלי הקצבה, לעומת 47% בלבד בקרב העובדים.

מדדים נוספים למצב כלכלי:

גם במדדים נוספים שנבדקו התקבלה מגמה דומה: יחסית לשיעורים בקבוצת העובדים, בקבוצת העניין ובקרב מקבלי קצבה נמצאו שיעורים גבוהים יותר של בעלי מוגבלות שהעריכו את מצבם הכלכלי כגרוע, שצינו כי אינם מצליחים לכסות הוצאות בסיסיות של משק הבית, ושדיווחו כי נקלעו במהלך השנה האחרונה למצב המעיד על מצוקה כלכלית כלשהי.

5.3 בעלי מוגבלות שעובדים ואינם מקבלים קצבת נכות כללית: מאפייני תעסוקה

מכלל בעלי המוגבלות, 46% מועסקים ואינם מקבלים קצבת נכות כללית. מעניין היה לבחון את מאפייני התעסוקה של קבוצה זו, ולהשוות אותם, במידת האפשר, למאפיינים של כלל האוכלוסייה העובדת בארץ. מבדיקה זו עלו הממצאים האלה:

- בדומה לכלל האוכלוסייה העובדת בארץ¹⁵, רובם (88%) עובדים כשכירים.
 - בדומה לכלל האוכלוסייה העובדת בארץ¹⁵, כ-75% עובדים במשרה מלאה.
 - שכרם החודשי הממוצע של בעלי המוגבלות הוא 5,350 ש"ח, שכר הנמוך מזה של כלל האוכלוסייה העובדת בארץ – 7,100 ש"ח (נתונים של שנת 2009 שבה נערכו הראיונות)¹⁶.
 - שיעור המרוצים או מרוצים מאוד מעבודתם באופן כללי (77%) נמוך קצת יותר מהשיעור המקביל בקרב כלל האוכלוסייה העובדת בארץ (87%)¹⁷.
 - מבדיקה שנעשתה בנוגע לשביעות רצון מהיבטים ספציפיים של העבודה עלה כי שיעורים גבוהים למדי שבעי רצון מיחסם של עמיתיהם לעבודה (85%) ושל הממונים (70%), כמו גם מסוג העבודה שלהם (73%). לעומת זאת, שיעורים נמוכים למדי שבעי רצון מהיבטים הקשורים לתמורה שהם מקבלים מהעבודה – הכנסה, תנאים סוציאליים והטבות (כ-45% בכל אחד מהיבטים אלה) וסיכויים להתקדמות (כ-40%).
 - רובם (כ-90%) דיווחו כי אין בכוונתם להפסיק לעבוד בשלושת החודשים הקרובים.
- כבר ראינו כי בעלי מוגבלות נפשית (הן כמוגבלות יחידה והן בצירוף עם מוגבלות פיזית) מועסקים בשיעור נמוך למדי. מתוך הממצאים שלהלן אפשר לראות כי גם כשהם מועסקים הם מצויים במצב בעייתי יחסית למועסקים בקבוצות האחרות של סוגי המוגבלות:
- *שיעור העובדים במשרה מלאה מתוך כלל העובדים*: נמוך יחסית, הן בקרב בעלי מוגבלות נפשית בלבד והן בקרב בעלי המוגבלות הכפולה (כמחצית בכל אחת משתי קבוצות אלה, לעומת כ-3/4 בקרב בעלי מוגבלות פיזית בלבד ובקרב בעלי מחלה כרונית).
 - *שכר חודשי ממוצע בקרב העובדים*: בהתאם לשיעור העובדים במשרה חלקית, גם השכר החודשי הממוצע נמוך יחסית בשתי קבוצות המוגבלות הכוללות מרכיב נפשי (פחות מ-4,000 ש"ח, לעומת יותר מ-5,000 ש"ח בקבוצות האחרות).
 - *שביעות רצון מהיבטים שונים בעבודה*: באופן בולט, רבים מבעלי מוגבלות נפשית מדווחים על חוסר שביעות רצון באשר ליכולתם לנצל בעבודה את הידע והכישרים שלהם (כ-2/3, לעומת פחות מ-1/3 בקבוצות האחרות).

¹⁵ מקור: סקר כוח אדם 2009, למ"ס.

¹⁶ מקור: סקר הכנסות 2009, למ"ס (טווח הגילים המקביל ל"גיל העבודה" הוא 18-64).

¹⁷ מקור: סקר חברתי 2009, למ"ס (טווח הגילים המקביל ל"גיל העבודה" הוא 20-64).

5.4 בעלי מוגבלות שאינם עובדים: סיבות לאי תעסוקה

כאמור, מכלל בעלי המוגבלות (כולל מקבלי קצבת נכות כללית ושאינם מקבלים קצבה זו) – 50% אינם מועסקים. מבדיקת הסיבות לאי תעסוקה בקבוצה זו עולה כי בנוסף למוגבלות עצמה, שצוינה על ידי כ-60% מהם, 18% ציינו אי התאמה של מקומות העבודה (מבחינת אזור מגורים, שעות עבודה, עניין, שכר או מקצוע), ו-13% ציינו טיפול בילדים קטנים/בבן משפחה אחר/במשק הבית. סיבות נוספות כמו גיל מבוגר, העדר משאבים מספקים (ניסיון, הכשרה, השכלה, שפה) ולימודים צוינו בשיעורים קטנים יותר.

המוגבלות צוינה כסיבה לאי תעסוקה בעיקר בקרב בעלי מוגבלות פיזית, הן כאשר זו המוגבלות היחידה (54%), ובייחוד כשהיא באה בצירוף עם מוגבלות נפשית (76%). לעומת זאת, בעלי מוגבלות נפשית בלבד ובעלי מחלה כרונית המגבילה יכולת עבודה ציינו סיבה זו בשיעורים נמוכים יותר (כשליש בלבד בכל קבוצה), וייחסו משקל גדול למדי לאי התאמת מקום העבודה (44% ו-34%, בהתאמה). ממצא זה מציע כי טיפול בהתאמה והנגשה של מקומות העבודה עשוי לקדם שילוב בתעסוקה, בעיקר כשמדובר בבלתי מועסקים המוגבלים בתחום הנפשי בלבד או שמוגבלותם בעבודה נובעת ממחלה כרונית.

5.5 בעלי מוגבלות שאינם עובדים ויש להם מוטיבציה לעבוד: צורכי עזרה

כפי שהוזכר לעיל, קבוצה גדולה, שבה יותר מ-200,000 בעלי מוגבלות, אינם עובדים ויש להם מוטיבציה לעבוד (כולל לפחות 50,000 מקבלי קצבת נכות כללית). מתוך בעלי המוגבלות בקבוצה זו, 57% ציינו כי הם זקוקים לעזרה כלשהי כדי להשתלב בשוק התעסוקה. הצרכים העיקריים שצוינו הם הכוונה וייעוץ מקצועי בנוגע לסוג העבודה המתאימה ועזרה במציאת עבודה (כל אחד משני הצרכים צוין על ידי כ-30% מבעלי המוגבלות שאינם עובדים ויש להם מוטיבציה לעבוד). צרכים אחרים – לימוד מיומנויות בסיסיות (מחשב, אנגלית, מתמטיקה), התאמות במקום העבודה, סידור והשגחה לילדים ותחבורה למקום העבודה – צוינו בשכיחות נמוכה יותר (10% לכל היותר לכל צורך).

מקרב בעלי המוגבלות שאינם מועסקים ויש להם מוטיבציה לעבוד, מקבלי קצבה זקוקים לעזרה בשיעור גבוה יותר ממי שאינם מקבלים קצבה (65% לעומת 54%, בהתאמה). ההבדל בין שתי הקבוצות בולט במיוחד בסוגי העזרה האלה: עזרה במציאת עבודה (38% בקרב מקבלי הקצבה לעומת 29% בקרב מי שאינם מקבלים קצבה), התאמות במקום העבודה (18% לעומת 6%, בהתאמה) ותחבורה למקום העבודה (16% לעומת 5%, בהתאמה).

5.6 הקשר בין מצב התעסוקה לבין מאפיינים שונים של בעלי המוגבלות

ניתוח דו-משטני הראה כי שיעור התעסוקה נמוך יותר בקרב הקבוצות האלה:

- נשים (42%) לעומת גברים (58%)
- נשואים (48%) לעומת יחידים (53%)
- בני 55-67 (38%) לעומת צעירים יותר (56%)
- ערבים (36%) לעומת יהודים (54%)
- מי שאין לו תעודת בגרות (41%) לעומת מי שיש לו (62%)
- מי שמתגוררים ביישובים בעלי דירוג חברתי-כלכלי נמוך (39%) לעומת בינוני או גבוה (53%)

השוואה לשיעורי התעסוקה לפי מאפיינים אלה בכלל האוכלוסייה בגיל העבודה¹⁸ מראה על מגמות דומות לאלה שהתקבלו בקרב בעלי המוגבלות. זאת, למעט שיעור התעסוקה לפי מצב משפחתי, אשר בכלל האוכלוסייה הוא גבוה יותר בקרב נשואים מאשר בקרב יחידים. ייתכן שהבדל זה נובע מכך שאנשים נשואים שיש להם מוגבלות נוטים להיסמך על הכנסה מעבודת בן זוג כמקור פרנסה, יותר מאשר אנשים נשואים באוכלוסייה הכללית.

כדי לבדוק את ההשפעה העצמאית של כל מאפיין (מנוכה מהשפעת המאפיינים האחרים) על סיכוי התעסוקה של בעלי מוגבלות, בוצע ניתוח רב-משתני (רגרסיה לוגיסטית), שבו המשתנה המנובא מציין האם האדם עובד או אינו עובד במועד הריאיון. המנבאים שנבחנו היו מאפיינים סוציו-דמוגרפיים וסוגי המוגבלות.

חשוב להבהיר שבמונח **סיכוי** (odd) הכוונה היא ליחס בין ההסתברות (probability) שאירוע מסוים יתרחש לבין ההסתברות שאותו אירוע לא יתרחש. לפיכך, **סיכוי התעסוקה** משמעו ההסתברות שאדם יהיה מועסק ביחס להסתברות שלא יהיה מועסק. ממצאי הניתוח הרב-משתני מנוסחים באופן יחסי, כאשר בדרך כלל קטגוריית ההתייחסות (reference category) מייצגת את הקבוצה החזקה בהיבט הרלוונטי. כך למשל, בהיבט המין, נציין מהו הסיכוי שאישה בעלת מוגבלות תהיה מועסקת לעומת הסיכוי שגבר בעל מוגבלות יהיה מועסק.

¹⁸ סקר כוח אדם 2009, למ"ס.

להלן תוצאות הניתוח:

סיכוי התעסוקה של אישה בעלת מוגבלות הוא 0.45 לעומת הסיכוי של גבר בעל מוגבלות.	מין
סיכוי התעסוקה של ערבי בעל מוגבלות הוא 0.54 לעומת הסיכוי של יהודי בעל מוגבלות.	מגזר
הימצאות שני החסמים של מין ומגזר ביחד מורידה את סיכוי התעסוקה מעבר להשפעה של כל אחד מהחסמים בנפרד – הסיכוי שאישה ערבייה בעלת מוגבלות תהיה מועסקת הוא 0.07 בלבד לעומת הסיכוי של גבר יהודי בעל מוגבלות.	מין X מגזר
סיכוי התעסוקה של אדם בעל מוגבלות איננו מושפע באופן מובהק ממצבו המשפחתי.	מצב משפחתי (נשוי או יחיד)
לעומת גבר נשוי בעל מוגבלות, סיכוי התעסוקה של אישה יחידה בעלת מוגבלות הוא 0.73, בדומה לסיכוי של גבר יחיד בעל מוגבלות (0.74). אולם, סיכוי התעסוקה של אישה נשואה בעלת מוגבלות יורד ל-0.45. ייתכן שדפוס ממצאים זה קשור לכך שאישה בעלת מוגבלות שאיננה נשואה צריכה לעבוד כדי לפרנס את עצמה, בעוד אישה נשואה בעלת מוגבלות יכולה להיסמך על הכנסת בן זוגה.	מין X מצב משפחתי
סיכוי התעסוקה של אדם בעל מוגבלות איננו מושפע באופן מובהק מעובדת היותו הורה לילדים עד גיל 18.	היות הורה לילדים עד גיל 18
היות הורה לילדים עד גיל 18 אינו משפיע על סיכוי התעסוקה של גבר בעל מוגבלות, אך משפיע על סיכוי התעסוקה של אישה בעלת מוגבלות, באופן הזה: בהשוואה לסיכוי התעסוקה של אישה ללא ילדים עד גיל 18, סיכוי התעסוקה של אישה עם ילדים בני 6-18 נמוך רק במקצת (0.88). לעומת זאת, סיכוי התעסוקה של אישה עם ילדים בני 0-5 הוא הרבה יותר נמוך (0.33).	מין X היות הורה לילדים עד גיל 18
לעומת בעל מוגבלות עם השכלה אקדמית, סיכוי התעסוקה של בעל מוגבלות עם בגרות בלבד (ללא השכלה אקדמית) הוא 0.52; בהעדר תעודת בגרות, הסיכוי יורד ל-0.31.	השכלה
סיכוי התעסוקה עולה בגיל הביניים בהשוואה לגילים הצעירים ויורד בגילים המבוגרים. כך למשל, לעומת סיכוי התעסוקה של בני 40, סיכוי התעסוקה של בני 20 הוא 0.26, וסיכוי התעסוקה של בני 60 הוא 0.34.	גילו של בעל המוגבלות
לא נמצא הבדל מובהק בין סיכוי התעסוקה של בעל מוגבלות המתגורר ביישוב בדירוג חברתי-כלכלי נמוך (אשכולות 1-3) או בינוני (אשכולות 4-6) לבין סיכוי התעסוקה של בעל מוגבלות המתגורר ביישוב בדירוג חברתי-כלכלי גבוה (אשכולות 7-9).	דירוג חברתי-כלכלי של יישוב המגורים
סיכוי התעסוקה של אדם בעל מוגבלות נפשית – אם כמוגבלות יחידה ואם בצירוף עם מוגבלות פיזית – הוא כ-0.30 בלבד לעומת הסיכוי של אדם בעל מחלה כרונית המגבילה יכולת עבודה.	סוג המוגבלות

6. סיכום

המחקר הנוכחי מראה כי באוכלוסיית ישראל בגיל העבודה (18-67), שיעור האנשים עם מוגבלות כלשהי הוא 24.7%. מדובר בכמיליון איש שיש להם מוגבלות חמורה, בינונית או קלה.

המחקר מספק, לראשונה בישראל, אומדן לשכיחותם של תחומי מוגבלות שונים באוכלוסייה בגיל העבודה: המוגבלות השכיחה ביותר היא מוגבלות פיזית (17%) ואחריה מוגבלות נפשית (9%). תחומי מוגבלות נוספים, ששכיחותם קטנה יותר (4% ופחות), הם (בשכיחות יורדת): מוגבלות קוגניטיבית, מוגבלות ראייה, מוגבלות שמיעה וליקויי למידה/קשב וריכוז מאובחנים. בערך למחצית מבעלי המוגבלות יש יותר מתחום מוגבלות אחד. בנוסף, בחישוב שיעור המוגבלות נכללה קבוצה קטנה למדי (2%) של אנשים שאין להם מוגבלות באף לא אחד מהתחומים הללו, אך יש להם מחלה כרונית שמגבילה את יכולת העבודה (מבחינת סוג, שעות ותקופת העבודה).

במחקר נמצא כי מתוך כלל בעלי המוגבלות בגיל העבודה, 50% מועסקים, לעומת 72% בקרב אוכלוסיית ישראל ללא מוגבלות בגילים המדוברים (על פי הסקר החברתי 2009, למ"ס). על סדר היום הציבורי עומדת הסוגיה איך אפשר לקדם שילוב בשוק העבודה של אותם בעלי מוגבלות שאינם מועסקים, הכוללים, על פי המחקר הנוכחי, כחצי מיליון איש. בהקשר זה חשוב להדגיש כי המחקר מראה שלחלק גדול מהבלתי מועסקים – קרוב למחצית מהם – יש מוטיבציה לעבוד: כ-200,000 איש דיווחו כי הם מחפשים עבודה בפועל, מתכוונים לחפש עבודה בקרוב או מעוניינים לעבוד.

במועד המחקר, מתוך כמיליון בעלי מוגבלות בגיל העבודה בישראל, כ-200,000 איש קיבלו קצבת נכות כללית. המחקר מראה כי מבין מקבלי הקצבה, כחמישית היו מועסקים, רבים במסגרות עבודה מוגנת או נתמכת. מתוך אלה שלא היו מועסקים, יותר משליש, כלומר כ-50,000 מקבלי קצבת נכות כללית, דיווחו על מוטיבציה לעבוד.

קבוצה מיוחדת המהווה יעד לשילוב בתעסוקה היא בעלי מוגבלות שאינם עובדים וגם אינם מקבלים קצבת נכות כללית משום שדרגת מוגבלותם אינה חמורה דיה כדי לזכותם בקצבה. בצד זאת, מהמחקר עולה כי בדומה למקבלי הקצבה, הם מאופיינים בחסמים של ממש לתעסוקה – השכלה נמוכה, חוסר ידע בסיסי בשימושי מחשב, רמת שליטה נמוכה בשפות וחוסר במיומנויות חיפוש עבודה. בקבוצה זו כ-350,000 איש, אשר קרוב למחציתם הם בעלי מוטיבציה לעבוד. השקעה בשיפור ההון האנושי והמשאבים לתעסוקה, בעיקר של הצעירים שבהם, עשויה לתרום לשילובם בשוק העבודה ולמנוע את הצטרפותם למעגל מקבלי הקצבה בעתיד.

תוכן העניינים

1. מבוא ומטרות המחקר 1
2. סקירת ספרות: אנשים עם מוגבלות – שכיחות באוכלוסייה והשתלבות בתעסוקה 2
 - 2.1 שיעורי מוגבלות, שיעורי תעסוקה של בעלי מוגבלות ושיעורי קבלת קצבת נכות 2
 - 2.1.1 שיעורי מוגבלות במדינות ה-OECD 3
 - 2.1.2 שיעורי תעסוקה בקרב אנשים עם מוגבלות במדינות ה-OECD 3
 - 2.1.3 שיעורי קבלת קצבת נכות 5
 - 2.2 המתודולוגיה של סקרי מוגבלות ושל אמידת שיעורי מוגבלות בארץ ובעולם 8
 - 2.2.1 שיטות איסוף הנתונים 9
 - 2.2.2 כלי המחקר 10
3. שיטת המחקר 12
 - 3.1 אוכלוסייה 12
 - 3.2 מדגם 12
 - 3.3 כלי המחקר 13
 - 3.4 הליך 14
 - 3.5 סיכום עבודת השדה 14
4. שיעורי מוגבלות באוכלוסיית ישראל בגיל העבודה (18-67) 15
 - 4.1 שיעור בעלי המוגבלות באוכלוסייה 15
 - 4.2 שיעור תחומי המוגבלות השונים, בסך הכול ולפי מאפיינים דמוגרפיים 16
 - 4.3 שיעור תחומי המוגבלות השונים בקרב תת-קבוצות באוכלוסייה 18
5. מאפיינים של אוכלוסיית בעלי המוגבלות בגיל העבודה 21
 - 5.1 מאפיינים דמוגרפיים 22
 - 5.2 משאבים/חסמים לתעסוקה 24
 - 5.3 מאפיינים כלכליים 27
 - 5.3.1 מקורות ההכנסה של בעלי המוגבלות ושל בני זוגם 27
 - 5.3.2 גובה ההכנסה החודשית של בעלי המוגבלות ושל בני זוגם 31
 - 5.3.3 הערכה סובייקטיבית של המצב הכלכלי 33
 - 5.3.4 שכיחות מצבים המעידים על מצוקה כלכלית 34
 - 5.3.5 סוג הדיור 35
6. תעסוקת בעלי מוגבלות 35
 - 6.1 מצב התעסוקה של בעלי מוגבלות 36
 - 6.2 מאפיינים של בעלי מוגבלות שאינם עובדים ואינם מקבלים קצבת נכות כללית 39
 - 6.2.1 מאפיינים דמוגרפיים 39
 - 6.2.2 מאפייני המוגבלות 40

41.....	6.2.3 משאבים/חסמים לתעסוקה
43.....	6.2.4 מאפיינים כלכליים
47.....	6.3 בעלי מוגבלות מועסקים שאינם מקבלים קצבת נכות כללית : מאפייני תעסוקה
49.....	6.4 בעלי מוגבלות שאינם עובדים : סיבות לאי תעסוקה וצורך בעזרה
49.....	6.4.1 סיבות לאי תעסוקה
51.....	6.4.2 צורכי עזרה לשם השתלבות בעבודה
52.....	6.5 ניבוי מצב תעסוקה לפי מאפיינים סוציו-דמוגרפיים ולפי מאפייני המוגבלות
52.....	6.5.1 הקשר בין מאפיינים שונים לבין תעסוקת בעלי מוגבלות
56.....	6.5.2 הקשר בין מאפיינים שונים לבין מוטיבציה לעבוד של בעלי מוגבלות בלתי מועסקים
58.....	7. סיכום
59.....	רשימת מקורות
62.....	נספחים
63.....	נספח א : פירוט תהליך הדגימה ועבודת השדה
66.....	נספח ב : שאלון הסינון
71.....	נספח ג : הגדרת תחומי המוגבלות על פי שאלון העומק
73.....	נספח ד : מיפוי קטגוריות מוגבלות ללא חפיפה והתפלגות האוכלוסייה בהתאם
77.....	נספח ה : מאפיינים של אוכלוסיית בעלי המוגבלות לפי תחום המוגבלות
93.....	נספח ו : מאפיינים של מקבלי קצבת נכות כללית לפי מצב תעסוקה

רשימת לוחות

- לוח 1 : מספר מקבלי קצבת נכות לפי קבוצת גיל, 2001 ו-2006 7
- לוח 2 : גודל האוכלוסייה הכללית בגיל 18-64 לפי קבוצות גיל, 2000 ו-2007 7
- לוח 3 : סיכום ביצוע שאלוני סינון..... 14
- לוח 4 : סיכום ביצוע ראיונות עומק 15
- לוח 5 : שכיחות של סך כל בעלי המוגבלות ושל תחומי המוגבלות בכלל האוכלוסייה בגיל 18-67, לפי מאפיינים דמוגרפיים..... 17
- לוח 6 : שכיחות של סך כל בעלי המוגבלות ושל תחומי המוגבלות בכלל האוכלוסייה בגיל 18-67, לפי קבוצת גיל ולפי מין 18
- לוח 7 : שכיחות של סך כל בעלי המוגבלות ושל תחומי המוגבלות בכלל האוכלוסייה בגיל 18-67, לפי צורת יישוב ולפי מין..... 19
- לוח 8 : שכיחות של סך כל בעלי המוגבלות ושל תחומי המוגבלות בכלל האוכלוסייה בגיל 18-67, לפי צורת יישוב ולפי קבוצת גיל..... 20
- לוח 9 : הגידול בשיעורי המוגבלות עם הגיל, לפי צורת יישוב 20
- לוח 10 : בעלי מוגבלות לפי מספר תחומי המוגבלות שלהם 21
- לוח 11 : מאפיינים דמוגרפיים של בעלי המוגבלות, בסך הכול ולפי סוג המוגבלות 23
- לוח 12 : הרכב משק הבית בקרב כלל בעלי המוגבלות ובקרב בעלי סוגי המוגבלות השכיחים 24
- לוח 13 : רמת ההשכלה בקרב כלל בעלי המוגבלות ובקרב בעלי סוגי המוגבלות השכיחים..... 25
- לוח 14 : ניסיון בתעסוקה בקרב כלל בעלי המוגבלות ובקרב בעלי סוגי המוגבלות השכיחים..... 25
- לוח 15 : מקורות הכנסה בקרב בעלי המוגבלות, בסך הכול ולפי מצב משפחתי..... 28
- לוח 16 : מקורות הכנסה בקרב בעלי סוגי המוגבלות השכיחים, לפי מצב משפחתי 30
- לוח 17 : הכנסה חודשית ברוטו בקרב בעלי המוגבלות, בסך הכול ולפי מצב משפחתי..... 31
- לוח 18 : הכנסה חודשית ברוטו בקרב בעלי סוגי המוגבלות השכיחים, לפי מצב משפחתי..... 32
- לוח 19 : הערכה סובייקטיבית של המצב הכלכלי בקרב כלל בעלי המוגבלות ובקרב בעלי סוגי המוגבלות השכיחים 33
- לוח 20 : הערכה סובייקטיבית של מידת ההצלחה לכסות הוצאות חודשיות של משק הבית, בקרב כלל בעלי המוגבלות ובקרב בעלי סוגי המוגבלות השכיחים..... 34
- לוח 21 : שכיחות מצבים המעידים על מצוקה כלכלית בשנה האחרונה, בקרב כלל בעלי המוגבלות ובקרב בעלי סוגי המוגבלות השכיחים..... 34
- לוח 22 : סוג הדיור בקרב כלל בעלי המוגבלות ובקרב בעלי סוגי המוגבלות השכיחים..... 35
- לוח 23 : מאפיינים דמוגרפיים של בעלי המוגבלות לפי שלוש תת הקבוצות 40
- לוח 24 : מספר תחומי המוגבלות לפי שלוש תת הקבוצות..... 41
- לוח 25 : שכיחות סוגי המוגבלות לפי שלוש תת הקבוצות..... 41
- לוח 26 : רמת ההשכלה בקרב בעלי המוגבלות לפי שלוש תת הקבוצות 42
- לוח 27 : ניסיון בתעסוקה בקרב בעלי המוגבלות לפי שלוש תת הקבוצות 42
- לוח 28 : מקורות הכנסה של בעלי מוגבלות בשלוש תת הקבוצות לפי מצב משפחתי 44
- לוח 29 : הכנסה חודשית ברוטו בקרב בעלי מוגבלות בשלוש תת הקבוצות לפי מצב משפחתי..... 45

- לוח 30 : הערכה סובייקטיבית של המצב הכלכלי בקרב בעלי מוגבלות לפי שלוש תת הקבוצות46
- לוח 31 : שכיחות מצבים המעידים על מצוקה כלכלית במהלך השנה האחרונה בקרב בעלי מוגבלות, לפי שלוש תת הקבוצות46
- לוח 32 : סוג הדיור בקרב בעלי מוגבלות לפי שלוש תת הקבוצות47
- לוח 33 : מאפייני תעסוקה של בעלי מוגבלות מועסקים שאינם מקבלים קצבה, בהשוואה לכלל האוכלוסייה העובדת בארץ בגיל 18-6748
- לוח 34 : מאפייני תעסוקה של בעלי סוגי המוגבלות השכיחים, מועסקים, שאינם מקבלים קצבה.....49
- לוח 35 : סיבות לאי תעסוקה, בסך הכול ולפי קבלת קצבה50
- לוח 36 : סיבות לאי תעסוקה בקרב בעלי סוגי המוגבלות השכיחים50
- לוח 37 : סוגי עזרה לשם שילוב בתעסוקה, המדווחים על ידי בעלי מוגבלות עם מוטיבציה לעבוד, בסך הכול ולפי קבלת קצבה.....51
- לוח 38 : סוגי עזרה לשם שילוב בתעסוקה, המדווחים על ידי בעלי מוגבלות עם מוטיבציה לעבוד, בקרב בעלי סוגי המוגבלות השכיחים52
- לוח 39 : רגרסיה לוגיסטית לניבוי תעסוקה בקרב כלל בעלי המוגבלות55
- לוח 40 : רגרסיה לוגיסטית לניבוי מוטיבציה לעבוד של בעלי מוגבלות לא-מועסקים57

רשימת תרשימים

- תרשים 1 : שיעורי דיווח עצמי על מוגבלות בגיל 20-64 במדינות ה-OECD, העשור הראשון בשנות האלפיים3
- תרשים 2 : שיעורי התעסוקה של אנשים עם וללא מוגבלות במדינות ה-OECD, העשור הראשון בשנות האלפיים4
- תרשים 3 : שיעור מקבלי קצבת נכות במדינות ה-OECD בקרב בני 20-64, אמצע שנות ה-90 והעשור הראשון בשנות האלפיים6
- תרשים 4 : מקבלי קצבת נכות כללית בישראל בשנים 1980-20117
- תרשים 5 : בניית המדגם12
- תרשים 6 : התפלגות אוכלוסיית בעלי המוגבלות לפי סוגי המוגבלות21
- תרשים 7 : משאבים לתעסוקה בקרב בעלי סוגי המוגבלות השכיחים27
- תרשים 8 : התפלגות ההכנסה החודשית בקרב בעלי סוגי המוגבלות השכיחים, לפי מצב משפחתי32
- תרשים 9 : מצב התעסוקה של בעלי מוגבלות, בסך הכול, לפי קבלת קצבה ולפי סוג המוגבלות.....36
- תרשים 10 : התפלגות אוכלוסיית בעלי המוגבלות לפי שלוש תת הקבוצות.....39
- תרשים 11 : משאבים לתעסוקה בקרב בעלי מוגבלות לפי שלוש תת הקבוצות43
- תרשים 12 : התפלגות ההכנסה החודשית, לפי שלוש תת הקבוצות ולפי מצב משפחתי45
- תרשים 13 : שיעורי תעסוקה בקרב כלל בעלי המוגבלות, לפי מאפיינים סוציו-דמוגרפיים52
- תרשים 14 : שיעור בעלי מוטיבציה לעבוד בקרב בעלי מוגבלות שאינם מועסקים, לפי מאפיינים סוציו-דמוגרפיים56

1. מבוא ומטרות המחקר

בשנים האחרונות גוברת המגמה לעודד את שילובם של אנשים עם מוגבלות בכל תחומי החיים, ובהם תחום התעסוקה. ביולי 2008, בעקבות המלצות הוועדה הציבורית לבדיקת צורכי הנכים בראשות השופט לרון ז"ל, התקבל תיקון 109 בחוק הביטוח הלאומי אשר שינה את מבנה קצבת נכות כללית ואת תנאי הזכאות לקצבה. בשונה מהמצב ששרר לפני התיקון בחוק, החוק החדש מבטיח שהכנסתו של בעל מוגבלות מעבודה ומקצבה תהיה תמיד גדולה מהכנסתו מקצבה בלבד. שינוי זה נועד לעודד אנשים עם מוגבלות שמסוגלים לעבוד, להשתלב בעבודה או להגדיל את היקף השתתפותם בשוק העבודה. יישום התיקון נכנס לתוקף באוגוסט 2009.

המוסד לביטוח לאומי פרסם קול קורא לביצוע מחקר שיעריך את השלכות התיקון בחוק על מצב התעסוקה של בעלי מוגבלות. ביצוע המחקר הופקד בידי מכון ברוקדייל בשיתוף עם המוסד לביטוח לאומי. למחקר נקבעו כמה מטרות עיקריות:

- א. לאמוד את השיעורים של תחומי מוגבלות שונים באוכלוסיית ישראל בגיל העבודה.
- ב. ללמוד על המאפיינים של אנשים עם מוגבלות, בעיקר בתחום של משאבים לתעסוקה.
- ג. לבחון את מצב התעסוקה של בעלי המוגבלות והקשר שלו למאפיינים סוציו-דמוגרפיים ולמאפייני המוגבלות.
- ד. לבחון את ההשלכות של התיקון בחוק על תעסוקה של אנשים עם מוגבלות ועל תחומים נוספים שיכולים להשתנות בעקבות שינוי מצב התעסוקה (כגון מצב כלכלי).
- ה. לערוך סקירת ספרות שמטרתה ללמוד מניסיוןן של מדינות מערביות בשילוב אנשים עם מוגבלויות בשוק התעסוקה.

לצורך מתן תשובות לשאלות המחקריות הוחלט לבצע מחקר מעקב על אוכלוסיית בעלי המוגבלות, שעשויה להיות מושפעת מהשינוי בחוק, בשתי נקודות זמן: מועד ראשון – לפני יישום החוק; מועד שני – כשלוש שנים לאחר יישום החוק. המעקב בשני המועדים מאפשר לבדוק איך השפיע השינוי בחוק על מצב התעסוקה של בעלי מוגבלות. בנוסף, ממצאי המחקר במועד הראשון נועדו לאמוד את השיעורים של סוגי המוגבלות השונים באוכלוסייה. הם נועדו גם לאסוף מידע על המאפיינים של אנשים עם מוגבלות, בעיקר בתחום התעסוקה.

הדוח הנוכחי מסכם את ממצאי המחקר שנעשה במועד הראשון.

2. סקירת ספרות: אנשים עם מוגבלות – שכיחות באוכלוסייה והשתלבות בתעסוקה

בסקירת הספרות הנוכחית שני חלקים. בחלק הראשון (2.1) מוצגים סיכום הידע הקיים כיום בנוגע לשיעורי המוגבלות במדינות ה-OECD (Organization for Economic Co-Operation and Development) ולשינויים שחלו לאורך זמן בשיעורים אלה; בנוגע לשיעורי התעסוקה בקרב אנשים עם מוגבלות; ובנוגע לשיעורי קבלת קצבאות נכות והמגמות המסתמנות מבחינת ההיקף והמאפיינים של מקבלי הקצבה במדינות השונות. החלק השני (2.2) עוסק בסוגיות מתודולוגיות המלוות את תהליך אמידת שיעורי המוגבלות באוכלוסייה, ומה אפשר להפיק מניסיוןן של מדינות שעשו סקרים שבהם נבדקו שיעורי המוגבלות באוכלוסייה.

2.1 שיעורי מוגבלות, שיעורי תעסוקה של בעלי מוגבלות ושיעורי קבלת קצבת נכות

סוגיה חשובה בתכנון שירותים בתחום התעסוקה היא היקף האנשים עם מוגבלות באוכלוסייה, וכן באיזו מידה שיעור זה נשאר קבוע לאורך זמן, או צפוי להשתנות בעתיד.

יש הטוענים שבשל הגידול בתוחלת החיים של האוכלוסייה בכלל, ושל אנשים עם מוגבלות בפרט, צפוי גידול בשיעורי המוגבלות בעתיד. לעומת זאת, יש הטוענים שהתפתחות ידע וטכנולוגיה ברפואה תגרום להקטנה בשיעורי המוגבלות ובעיקר במוגבלות קשה. כמה מדינות ניסו לבחון את הסוגיה באמצעות סקרים חוזרים לאורך זמן, אך הממצאים בנושא אינם חד-משמעיים (נאון, 2009).

אחת הבעיות המרכזיות באמידת שיעורי מוגבלות והשוואה בין מדינות שונות ובין תקופות שונות בתחום זה היא שמושג המוגבלות איננו אחיד וברור. הגישה הרווחת לאחרונה מתייחסת למוגבלות המבוססת על מודל חברתי, ומתמקדת בחסמים סביבתיים המגבילים את השתתפות האדם בחברה בכלל ובתעסוקה בפרט. למרות זאת, במערכות שונות עדיין רווחת הגישה הישנה, המבוססת על מודל רפואי, ומתמקדת בהערכה בריאותית או תפקודית של הליקוי או היכולת. ארגון הבריאות העולמי משקף מורכבות זו בהתייחסותו למושג **מוגבלות** כמטרייה לליקויים (Impairments), למוגבלויות תפקודיות (Activity limitations) ולחסמי השתתפות (Participation restrictions) (WHO, 2001; WHO, 2011).

בסקרים רבים הגדרת המוגבלות מבוססת על תפיסה אישית של האדם בנוגע למצבו, ובאופן ספציפי על תשובתו לשאלה: "האם יש לך בעיות בריאות ארוכות טווח או מוגבלות המפריעה לפעילותך היומיומית?". עם זאת, הניסוח המדויק של השאלה הוא שונה, פעמים רבות, בסקרים שונים. לדוגמה, "לטווח ארוך", מוגדר לפעמים כ-12 חודשים ולפעמים כ-6 חודשים (OECD, 2010b).

פעמים רבות הגדרת המוגבלות נתפסת כקשורה לקבלת קצבת נכות. הגדרת מוגבלות על פי קבלת קצבה מחמירה יותר מזו המבוססת על תפיסה אישית של האדם לגבי מוגבלותו. זאת מאחר שההגדרה על פי קבלת קצבה נקבעת בדרך כלל כפונקציה של ירידה ביכולת ההשתכרות של האדם בעל המוגבלות, כאשר ייתכן מצב שבו רמה זהה של מוגבלות תפקודית לא תוביל בהכרח לאותה ירידה ביכולת ההשתתפות בשוק העבודה (OECD, 2010b). מורכבות זו אחראית במידה רבה לשוני בשיעורי המוגבלות בדיווחים של מדינות שונות.

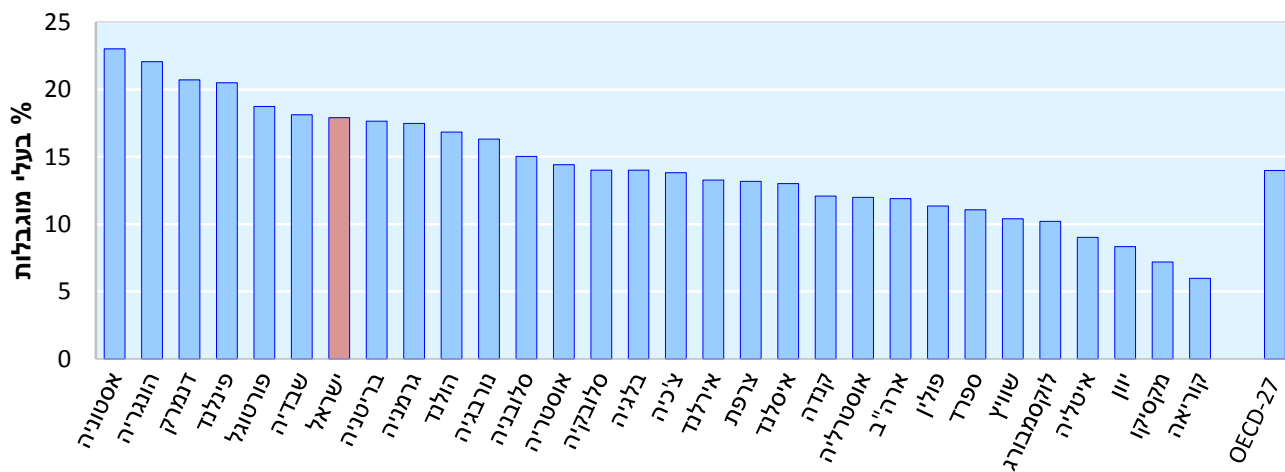
הרחבה על המתודולוגיה של אמידת שיעורי מוגבלויות במדינות השונות מצויה בהמשך (סעיף 2.2). להלן נציג נתונים על שיעורי מוגבלות, שיעורי תעסוקה בקרב בעלי מוגבלות ושיעורי קבלת קצבת נכות במדינות ה-OECD, כולל שינויים שחלו בהם בשנים האחרונות.

2.1.1 שיעורי מוגבלות במדינות ה-OECD

המידע העדכני על שיעורי מוגבלות במדינות ה-OECD בעשור הראשון של שנות האלפיים מופיע בתרשים 1. הנתונים המוצגים בתרשים לקוחים מתוך סקרי אוכלוסייה ארציים, והם מבוססים על דיווח עצמי על מוגבלות בדרגה כלשהי בתפקוד היומיומי בשל מצב בריאותי.

מהתרשים עולה, כי בממוצע אחד מתוך שבעה אנשים במדינות ה-OECD מדווחים על בעיית בריאות כרונית או על מוגבלות אשר פוגעת בתפקוד היומיומי, כאשר במדינות מסוימות (כגון אסטוניה והונגריה) שיעור זה עולה לאחד מתוך חמישה.

תרשים 1: שיעורי דיווח עצמי על מוגבלות בגיל 20-64 במדינות ה-OECD, העשור הראשון בשנות האלפיים

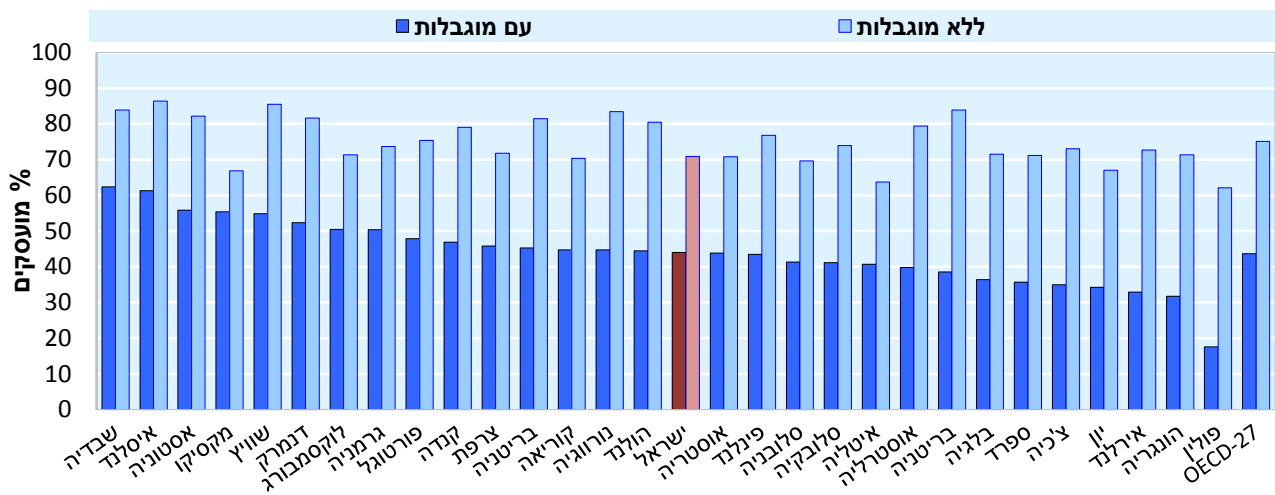
הערות:

1. מקור התרשים: OECD, 2010b. Sickness, Disability and Work: Breaking the Barriers – Synthesis Report
2. מוגבלות הוגדרה כבעיה בריאותית כרונית, הנמשכת שישה חודשים לפחות ויוצרת מגבלות בפעילויות יומיומיות.
3. הממוצע של ה-OECD בתרשים הוא ממוצע לא משוקלל ל-27 מדינות, ואינו כולל את ישראל, אסטוניה וסלובניה.
4. השיעור בישראל הוא אומדן המחושב על-פי ממוצע נתוני הסקרים החברתיים של הלמ"ס בשנים 2003-2006. על פי הסקר החברתי, מוגבלות מוגדרת כבעיית בריאות או נכות כלשהי, פיזית או נפשית, שנמשכת לפחות חצי שנה, שמפריעה מאוד או מפריעה בתפקוד היומיומי.

2.1.2 שיעורי תעסוקה בקרב אנשים עם מוגבלות במדינות ה-OECD

היקף המועסקים בקרב אנשים עם מוגבלות נמוך יחסית להיקף בקרב אנשים ללא מוגבלות (OECD, 2010a,b). כפי שאפשר לראות בתרשים 2, בעשור הראשון של שנות האלפיים שיעור המועסקים בקרב אנשים עם מוגבלות במדינות ה-OECD היה בממוצע 44%, לעומת 75% בקרב אנשים ללא מוגבלות.

תרשים 2: שיעורי התעסוקה של אנשים עם וללא מוגבלות במדינות ה-OECD, העשור הראשון בשנות האלפיים

הערות:

1. מקור התרשים : OECD, 2010b. Sickness, Disability and Work: Breaking the Barriers – Synthesis Report
2. המקור לישראל: סקר חברתי 2006, למ"ס.
3. ישראל, אסטוניה וסלובניה אינן כלולות בממוצע ה-OECD.

נוסף על השיעורים הנמוכים של מועסקים בקרב בעלי מוגבלות, במרבית מדינות הארגון ההסתברות שלהם לעבוד במשרה חלקית גבוהה יותר בהשוואה לאנשים ללא מוגבלות (OECD, 2009a; OECD, 2010b). בממוצע, אחד מכל ארבעה אנשים עם מוגבלות עובדים במשרה חלקית, לעומת אחד מתוך שישה או שבעה אנשים ללא מוגבלות. עם זאת, קיימים הבדלים בין המדינות השונות, כאשר יש מדינות שבהן הפער גבוה (למשל, בפולין ובשבדיה לאנשים עם מוגבלות הסתברות הגבוהה פי שלושה לעבוד במשרה חלקית בהשוואה לאנשים ללא מוגבלות) לעומת פער קטן במדינות אחרות (למשל, אוסטריה וגרמניה).

שיעורי ההשתתפות בכוח העבודה של בעלי מוגבלות במדינות השונות לא עלו בעשור האחרון, ואף ירדו במדינות רבות, אף שמדינות המערב שמות דגש הולך וגובר על שילוב אנשים עם שבדיה מוגבלות בתעסוקה והפעלת תוכניות להשגת מטרה זו (OECD, 2009a).

שיעורי האבטלה בקרב אנשים עם מוגבלות אמנם ירדו עד שנת 2000 אך שבו לעלות לאחר מכן. באמצע העשור הראשון של שנות ה-2000 השיעור הממוצע במדינות ה-OECD היה 14%, שיעור הגבוה פי שניים מהשיעור המקביל בקרב אנשים ללא מוגבלות (OECD, 2009a).

רמה נמוכה של השתלבות בשוק העבודה פירושה רמה נמוכה של הכנסות. ההכנסה הפנויה הממוצעת של אנשים עם מוגבלות בגיל העבודה במדינות ה-OECD נמוכה ב-12% מהממוצע של כלל האוכלוסייה (במדינות מסוימות נמוכה ב-20% ואף ב-30%). במרבית מדינות הארגון, אנשים עם מוגבלות מצויים בסיכון גבוה יותר לעומת אנשים ללא מוגבלות להיות בעלי הכנסות מתחת לקו העוני, במדינות מסוימות עד כדי פי שניים יותר, כאשר העוני פוגע ביותר מ-30% מבעלי המוגבלות החיים במדינות ה-OECD.

בעשור האחרון, במרבית מדינות ה-OECD הסיכון לעוני בקרב אנשים עם מוגבלות עלה מהר יותר מאשר בקרב אנשים ללא מוגבלות בגיל העבודה (OECD, 2009a; OECD, 2010a).

2.1.3 שיעורי קבלת קצבת נכות

מוגבלות וחולי יוצרים עלות גבוהה לחברה בעיקר בגלל היקף התשלומים לקצבאות הנכות. בממוצע, מדינות ה-OECD מוציאות 1.2% מהתל"ג שלהן על קצבאות נכות. השיעור מגיע ל-2% כשנכללים בו דמי מחלה, ובמדינות מסוימות הוא מגיע ל-4%-5% (הולנד, נורבגיה). שיעור זה גבוה פי 2.5 מהשיעור לדמי אבטלה. באיחוד האירופאי מדווח כי בשנת 2006, 7.5% מכלל ההוצאות על קצבאות להגנה סוציאלית הוצאו על קצבאות נכות (Eurostat – Detailed statistics on the EU and candidate countries).

שיעורים גבוהים של מקבלי קצבה הם תוצאה של היקף כניסה גבוה למערכת הקצבה והיקף יציאה נמוך ממנה. דרכי הכניסה והיציאה ממערכת הקצבה שונות בין המדינות. ההבדלים קשורים למאפיינים של שוקי העבודה, לזמינות אפשרויות עבודה לאנשים עם מוגבלות, למבנה מערכות הקצבאות ולמידת קיומן של תוכניות לשילוב בעבודה לאוכלוסייה זו.

במדינות OECD מסוימות, מגמת העלייה בשיעור מקבלי קצבת נכות צמודה לירידה בשיעור האבטלה. כלומר, מי שטופלו בעבר כמובטלים, מטופלים כיום כמי ש"אינם מסוגלים לעבוד" (OECD, 2009a). ברוב מדינות המערב, מקבלי קצבה נכות נתפסים כחסרי יכולת לעבוד, ושלא כמו מובטלים, הם אינם נדרשים לחפש עבודה באופן פעיל.

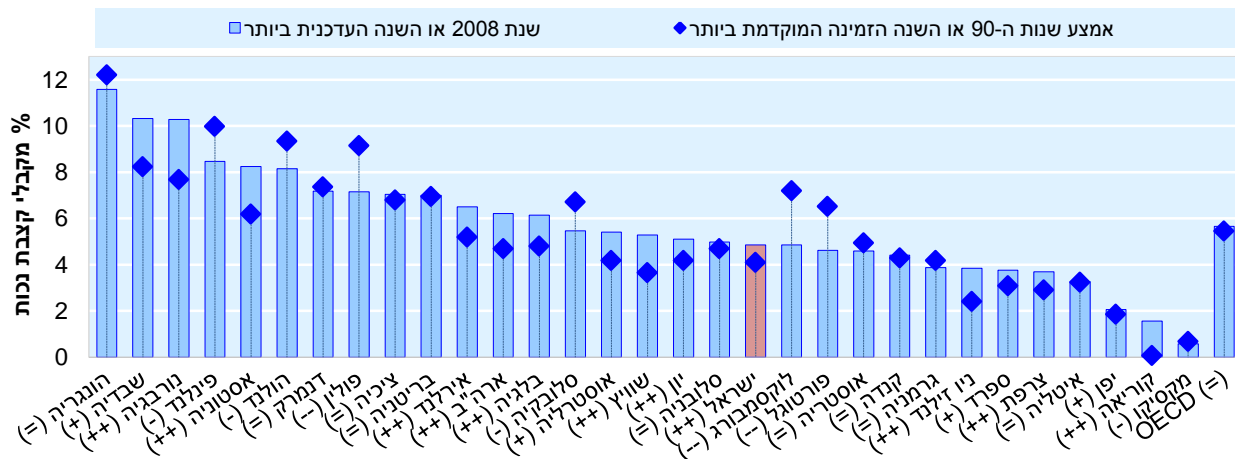
כמה מדינות OECD הצליחו לאחרונה להפחית את שיעורי הכניסה למערכת הקצבאות בכך שמנעו את הכניסה מקבוצות מסוימות בעלות יכולת עבודה חלקית, החמירו את כללי ההערכה לזכאות לקצבה והרחיבו את אחריות המעסיקים בתחומים ובתשלומים הקשורים למחלה ולנכות (פירוט הרפורמות הללו יוצג בסקירת הספרות בדוח הבא). יש לציין שבחלק מהמדינות ההפחתה קשורה לשימוש במערכת הפרישה המוקדמת כחלופה למערכת הקצבה לעובדים מבוגרים, כך שהירידה בכניסה למערכת הקצבה מלווה בעלייה בשימוש במערכת הפרישה המוקדמת. למרות עלייה בשיעור דחיית תביעות לקצבה, ברוב המקרים שיעורי הכניסה למערכת נשארו גבוהים, עדות לעלייה בהיקף המבקשים לקבל את הקצבה.

היקף יציאה נמוך מעיד על האופי הקבוע של קבלת הקצבה. ההסתברות לחזור לעבוד בקרב מקבלי קצבה היא כמעט אפסית. ברוב מדינות הארגון, שעליהן יש מידע בתחום זה, רק כאחוז אחד או שניים ממקבלי קצבת נכות עוזבים את מערכת הקצבה בשנה, מסיבות שאינן מוות או מעבר לקצבת זיקנה. זאת פרט לבריטניה, שבה השיעור הוא כ-7%, ואחת הסיבות לכך היא הבדיקות החוזרות להערכת זכאות הנערכות באופן שיטתי (OECD, 2009b).

רמה נמוכה של יציאה ממערכת הקצבאות קשורה לנגישות מוגבלת לשירותי שיקום תעסוקתי ולתוכניות לשילוב בעבודה. אף שבשנים האחרונות עולה על סדר היום החשיבות הרבה של הפעלת תוכניות כאלה, בסיס הנתונים של ארגון ה-OECD מראה כי בממוצע, ההוצאה על תוכניות כאלה היא קטנה למדי: על פי דיווח המדינות השייכות לארגון, בדרך כלל 4%-7% בלבד מכלל ההוצאה על נכות מיועדים למטרה זו, ויש מדינות המדווחות אף על שיעור קטן יותר. יתר על כן, שיעור זה לא השתנה בשנים האחרונות (OECD, 2009a).

תרשים 3 מציג את שיעורי קבלת נכות במדינות ה-OECD באמצע שנות ה-90 ובעשור הראשון בשנות ה-2000. בשנת 2007, כ-6% מאוכלוסיית ה-OECD בגיל העבודה קיבלו קצבת נכות. בשני העשורים האחרונים, השיעור הממוצע של מקבלי קצבת נכות במדינות ה-OECD עלה במעט (בשנת 1990 הוא היה 5%). אולם, יש הבדלים גדולים בין מדינות הארגון – בחלק מהמדינות חלה עלייה בשיעור מקבלי הקצבה (למשל נורבגיה ושבדיה), ואילו במדינות אחרות (למשל פינלנד והולנד) חלה ירידה ניכרת בשיעור זה. זאת, בעקבות שינויי מדיניות אשר התבטאו בהחמרת תנאי הכניסה למערכת הקצבה (OECD, 2009a).

תרשים 3: שיעור מקבלי קצבת נכות במדינות ה-OECD בקרב בני 20-64, אמצע שנות ה-90 והעשור הראשון בשנות האלפיים

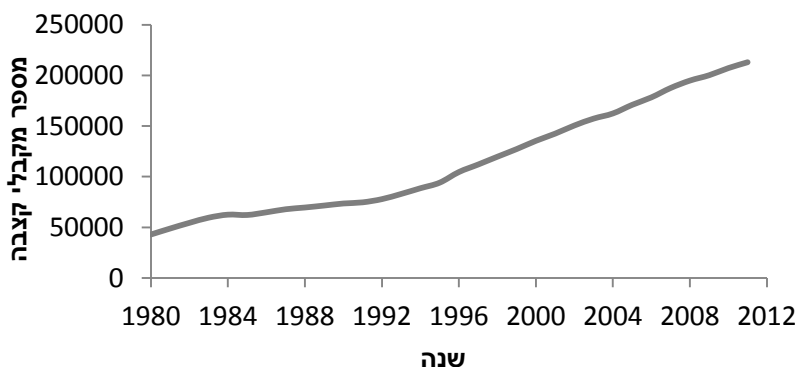
הערות:

- מקור התרשים: OECD, 2010b. Sickness, Disability and Work: Breaking the Barriers - Synthesis Report
- לכל מדינה מוצג השינוי בשיעור מקבלי הקצבה על פי המפורט להלן:
 - (++)/(-) עלייה / ירידה של 2% ויותר
 - (+)/(-) עלייה / ירידה בין 0.75% ל-2%
 - (=) מגמה יציבה יחסית בין -0.75% לבין +0.75%
- האחוזים מתייחסים לגידול בממוצע השנתי של שיעור התעסוקה של אנשים עם מוגבלות.

שינויים בהיקף מקבלי קצבת נכות בישראל

מתוך הפרסומים של המוסד לביטוח לאומי אפשר לראות עלייה במספרם של מקבלי קצבת נכות כללית בשלושת העשורים האחרונים (תרשים 4): ב-1980 היה מספרם של מקבלי קצבת נכות כללית כ-50 אלף, באמצע שנות התשעים – יותר מ-90 אלף, וב-2011 הגיע מספרם ליותר מ-200 אלף (המוסד לביטוח לאומי, רבעון סטטיסטי, אוקטובר-דצמבר 2011).

תרשים 4: מקבלי קצבת נכות כללית בישראל בשנים 1980-2011

מקור: המוסד לביטוח לאומי, רבעון סטטיסטי, אוקטובר-דצמבר 2011

הגידול בשיעור מקבלי הקצבה בישראל גבוה מהצפוי מגידול האוכלוסייה: ב-2007-2000 גדלה אוכלוסיית גילי העבודה ב-15% ואילו מספר מקבלי הקצבה גדל ב-38%. גידול זה יכול לנבוע משינוי בשכיחות המוגבלות לפי גיל, משינוי בהרכב הגילים של האוכלוסייה או משני הגורמים.

בחינת השינוי במספר מקבלי קצבת נכות בשתי קבוצות גיל, 18-54 ו-55-64, על בסיס הדוחות של המוסד לביטוח לאומי על מקבלי קצבת נכות ב-2001-2006 (לוח 1), מראה על גידול מהיר מאוד של מספר מקבלי קצבת נכות בני 55-64 – 41%, לעומת 15% בלבד בקרב בני 18-54.

לוח 1: מספר מקבלי קצבת נכות לפי קבוצת גיל, 2001 ו-2006

שנה	גיל 18-54	גיל 55-64
2001	107,026	38,501
2006	123,900	54,394
שיעור הגידול	15%	41%

מקור: המוסד לביטוח לאומי, רבעון סטטיסטי, יולי 2008

בין השנים 2000 ל-2007 גדלה האוכלוסייה הכללית ב-15%, אך שיעורי הגידול היו שונים בין שתי קבוצות הגיל הנבחנות (לוח 2). האוכלוסייה בגיל 18-54 גדלה ב-11%, בעוד האוכלוסייה בגיל 55-64 גדלה ב-46%. כיוון ששיעור המוגבלות בקרב האוכלוסייה המבוגרת גבוה יותר, אפשר להסיק שהגידול במספר מקבלי קצבת נכות כללית נובע, לפחות בחלקו, משינוי בהרכב הגילים של כלל האוכלוסייה, ובייחוד מהגידול המשמעותי ביותר של בני 55-64.

לוח 2: גודל האוכלוסייה הכללית בגיל 18-64 לפי קבוצות גיל, 2000 ו-2007

שנה	סך הכול	גיל 18-54	גיל 55-64
2000	3,593,160	3,168,810	424,350
2007	4,139,950	3,518,960	620,990
שיעור גידול	15%	11%	46%

מקור: נתוני למ"ס

הקשר בין שיעורי קבלת קצבה ושינויים בהם לבין מאפייני האדם

השיעורים של מקבלי הקצבה והשינויים בהם קשורים למין, גיל וסוג המוגבלות (OECD, 2009b):

מין – ברוב מדינות ה-OECD, שיעורי הגברים מקבלי הקצבה גבוהים מאלה של נשים (אחת הסיבות לכך היא שבמערכות קצבה המבוססות על הפרשות, היקף ההפרשה בקרב נשים נמוך יותר, בעוד שבארצות בהן המערכת אוניברסלית – כמו דנמרק, נורבגיה ושבדיה – היקף ההפרשה בקרב נשים גבוה יותר). עם זאת, העלייה בשיעור מקבלי הקצבה גבוהה יותר בקרב נשים מאשר בקרב גברים. יתר על כן, במדינות שבהן חלה עלייה גדולה בשיעור מקבלי הקצבה באופן כללי, חלה עלייה גדולה למדי בשיעור הנשים המקבלות קצבה באופן ספציפי (למשל באוסטרליה, שיעור העלייה בקרב נשים היה גדול פי ארבעה משיעור העלייה בקרב גברים, ובבלגיה פי שניים, בין השנים 1990 לסוף העשור הראשון בשנות ה-2000).

גיל – ברוב מדינות הארגון, השיעורים הגבוהים ביותר של מקבלי קצבת נכות מצויים בקבוצות הגיל המבוגרות. אולם, העלייה בשיעור מקבלי הקצבה גדולה יותר בקבוצות הגיל הצעירות (למשל עלייה גדולה בשיעור מקבלי קצבה בני 20-34 חלה באוסטרליה, גרמניה ושבדיה. גם בהולנד, שבה השיעור הכללי ירד, שיעור הצעירים מקבלי הקצבה עלה. הולנד גם יוצאת מן הכלל בכך ששיעור מקבלי הקצבה בקרב צעירים גבוה מהשיעור בקרב מבוגרים).

סוג המוגבלות – במדינות ה-OECD, הסתברות התעסוקה של אנשים עם מוגבלות נפשית נמוכה ב-30%-50% בהשוואה להסתברות של בעלי מוגבלות אחרת. בהתאם לכך, בממוצע, כשליש מהיקף הכניסה השנתי למערכת קצבת הנכות במדינות ה-OECD נובע ממוגבלויות נפשיות ובעיות פסיכולוגיות. במדינות מסוימות, השיעור הכפיל את עצמו במהלך 10-15 השנים האחרונות (לדוגמה בשבדיה, בעשור האחרון שיעור מקבלי קצבה עקב מוגבלות נפשית עלה מ-15% ל-40%, ובשווייץ ובדנמרק מ-25% ל-40%). השיעור גבוה במיוחד, ועלה במיוחד, בקרב צעירים בכלל ובקרב בני 20-34 בפרט (למשל בדנמרק, פינלנד ושבדיה כ-70% מהיקף הכניסה השנתית למערכת הקצבה בגיל זה נובעים ממוגבלות נפשיות). דפוס זה ממקד את תשומת הלב בצעירים עם מוגבלות נפשית במדינות רבות, כאשר האתגר הוא למנוע את כניסתם למערכת הקצבה לצמיתות, באמצעות הגברת המאמצים לשלבם בשוק העבודה.

2.2 המתודולוגיה של סקרי מוגבלות ושל אמידת שיעורי מוגבלות בארץ ובעולם

כדי לאמוד את שיעורי המוגבלות באוכלוסייה וללמוד על המאפיינים של אנשים בעלי מוגבלות, משתמשים במדינות רבות בעולם המערבי בסקר הכולל שני שלבים. השלב הראשון הוא ריאיון סינון, שמטרתו לזהות אנשים בעלי מוגבלות. שלב הסינון מאפשר לאמוד את שיעורם של אנשים בעלי מוגבלות באוכלוסייה הכללית ואת השכיחות של מוגבלויות מסוגים שונים וברמות חומרה שונות. השלב השני הוא ראיונות עומק. אלה נעשים עם אנשים בעלי מוגבלות שאותרו בשלב הסינון, ומאפשרים ללמוד על מאפייניהם, דפוסי השתתפותם בתחומי החיים השונים, שימוש בשירותים, צרכים לא מסופקים וכדומה. חלק זה מתאר שיטות מחקר שבהן נעשה שימוש בסקרי מוגבלות שנעשו משנות ה-90 ואילך במדינות המערב.

2.2.1 שיטות איסוף הנתונים

שיטות איסוף הנתונים מתייחסות לכמה סוגיות עיקריות: אופן ביצוע הראיונות – פנים-אל-פנים או טלפונית; מקור המידע על קיום מוגבלות בשלב הסינון; ומקור המידע הנאסף בשלב ראיונות העומק. להלן נפרט את הידע הקיים בכל אחת מהסוגיות.

ראיונות פנים-אל-פנים או ראיונות טלפוניים

בעבר, היה נהוג לאסוף מידע במחקרים מסוג זה באמצעות ראיונות פנים-אל-פנים. בשנים האחרונות, בשל העלות הנמוכה יותר, גובר השימוש בראיונות טלפוניים כאמצעי לאיסוף המידע. מבדיקות שנערכו כדי לבחון הבדלים בין שתי השיטות, נמצא כי לאיסוף טלפוני מרבית היתרונות מבחינת איכות המידע, מהירות האיסוף והעלות (Kalton, 2000).

במרבית הסקרים והמחקרים בעולם שאמדו שיעורי מוגבלות, תחלואה והתמכרויות, התקבלו שיעורים גבוהים יותר באיסוף טלפוני בהשוואה לאיסוף פנים-אל-פנים. חוקרים מייחסים ממצאים אלה לכך שככל ששיטת האיסוף מאפשרת אנונימיות רבה יותר, כך המרואיינים מושפעים פחות מרצייה חברתית וניתנת להם אפשרות להשיב תשובות אמיתיות יותר (Bowling, 2005; Piscavet & Brøgger et al., 2002; Van den Bos, 1996; Cook et al., 1993).

במחקר שנעשה על ידי מאירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל בשיתוף עם המוסד לביטוח לאומי על מקבלי קצבאות נכות (שטרסברג ואחרים, 2004), נבדקה השאלה באיזו מידה יש הבדלים בתשובות לשאלון בראיונות פנים-אל-פנים לעומת התשובות שניתנו עבור שאלון זהה בראיונות טלפוניים – זאת באמצעות חלוקת המדגם אקראית לשתי קבוצות שוות, אשר אחת מהן רואיינה בטלפון והשנייה פנים-אל-פנים. כמעט בכל השאלות הקשורות למוגבלות ולשימוש בשירותים לא נמצאו הבדלים בין שתי הקבוצות. הבדלים נמצאו במספר מצומצם של שאלות, שבהן נראה שבראיונות פנים-אל-פנים היה אפקט של רצייה חברתית (כגון שיעור גבוה יותר של משיבים שענו בחיוב על השאלה "האם אתה מעוניין לעבוד?").

אמנם בספרות יש עדויות לשיעורי היענות נמוכים יותר באיסוף טלפוני לעומת איסוף פנים-אל-פנים (Kalton, 2000), אולם אין לכך תמיכה מממצאי המחקרים שבוצעו על ידי מאירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל, הן בקרב מקבלי קצבאות נכות מהמוסד לביטוח לאומי והן בקרב קבוצות אוכלוסייה חלשות אחרות. לפיכך, על סמך הניסיון שנצבר, וגם על בסיס המלצות של ה-WHO (2008), אין הצדקה לעלות הנוספת הכרוכה בראיונות פנים-אל-פנים.

לסיכום, אפשר לקיים ריאיון טלפוני ככל שמתאפשר ולהשלים את איסוף המידע באמצעות ריאיון פנים-אל-פנים כאשר אי אפשר לעשות זאת באמצעות הטלפון, כדי להבטיח כיסוי מלא של אוכלוסיית המחקר, ובייחוד של אוכלוסיות חלשות שאין ברשותן טלפון.

מקור המידע על קיום מוגבלות בשלב הסינון

באופן עקרוני, במקרה שהאדם כשיר ומעוניין בכך, אפשר לקבל מידע על קיום מוגבלות בריאיון טלפוני מהאדם בעל המוגבלות עצמו או מבן/בת הזוג. השיטה העושה שימוש בתשאול אחד מבני הזוג על קיום מוגבלות אצלו וקיום מוגבלות אצל בן הזוג, מקובלת בכמה מחקרים (WHO, 2008). לשיטה זו יתרון כלכלי מובהק – משום ששיעור הנשואים בקרב האוכלוסייה בגיל העבודה הוא גבוה, מספר הראיונות

הדרושים לשם קבלת מדגם של בעלי מוגבלות קטן באופן ניכר. העדויות מראות כי בנוגע למוגבלויות חמורות ובינוניות, שיעורי המוגבלות המתקבלים בשתי השיטות (ריאיון עם אחד מבני הזוג על שני בני הזוג וריאיון עם שני בני הזוג) דומים מאוד. לעומת זאת, במוגבלויות קלות השיעורים המתקבלים בריאיון אחד מבני הזוג על קיום מוגבלות אצלו ואצל בן הזוג עלולים להיות נמוכים מהשיעורים המתקבלים על ידי ריאיון כל אחד מבני הזוג. אולם, כאשר מעוניינים לבחון בעיקר אנשים שעשויים להיות זכאים לקצבת נכות, מדובר בבעלי מוגבלויות בינוניות וקשות, ועל כן השימוש בשיטה של ריאיון אודות בן הזוג הוא מתאים (WHO, 2008). ראוי לציין כי השימוש בשיטה זו אינו פוגע באופן משמעותי באפקטיביות של המדגם, מאחר שנמצא שהמתאם בין קיום מוגבלות בקרב שני בני הזוג הוא נמוך.

מקור המידע בשלב הראיונות לעומק

ההמלצה היא לערוך את ריאיון העומק עם האדם בעל המוגבלות עצמו, חוץ ממקרים שבהם אי אפשר לראינו מסיבות קוגניטיביות או בריאותיות, ואז אפשר לאסוף את המידע באמצעות ריאיון עם קרוב משפחה. במקרים אלה יש להימנע מלשאול שאלות המבקשות את דעתו האישית-סובייקטיבית של המרואיין. בארץ יש ניסיון בביצוע סקרי מוגבלויות המשלבים ראיונות אודות ("פרוקסי"). למשל, בסקר שנעשה בקרב מקבלי קצבת נכות של המוסד לביטוח לאומי (כלומר בעלי מוגבלות קשה), חלק לא מבוטל של השאלונים – 17% – מולאו באמצעות קרוב משפחה, מאחר שהנדגם לא היה יכול לענות בעצמו מסיבות קוגניטיביות או בריאותיות (שטרוסברג ואחרים, 2004).

2.2.2 כלי המחקר

ארגון הבריאות העולמי פרסם המלצות בנוגע לאופן שבו יש לבנות כלי מחקר לביצוע סקרים על אנשים בעלי מוגבלות (WHO, 2008). ההמלצות נוגעות לבניית כלים לשלב הסינון של אנשים בעלי מוגבלויות מתוך האוכלוסייה הכללית בכל התחומים – הפיזי, הנפשי, הקוגניטיבי והחושני. כמו כן, ההמלצות נוגעות לבניית כלים לשלב ראיונות העומק עם אנשים שאותרו כבעלי מוגבלות. לאחידות בגישה, במונחים ובניסוח השאלות, חשיבות רבה משום שהיא מאפשרת השוואות בינלאומיות בין המדינות המשתמשות באותם כלים. המלצות אלה מתבססות על המדריך הבינלאומי לסיווג מוגבלויות שפותח על ידי ארגון הבריאות העולמי – ICIDH (International Classification of Impairments, Disabilities and Handicaps, 1980), ועל הפיתוח המעודכן שלו – ICF (International Classification of Functioning, Disability and Health, 2001). מבנהו של ה-ICF משקף את התפיסה כי המוגבלות היא רב-ממדית ודינמית, ונכללים בה ליקויים פיזיים ונפשיים, מגבלות התפקוד הנובעות מהם והאינטראקציה עם החברה והסביבה. מאחר שהמדריך מיועד לשימוש בינלאומי, נעשו מאמצים שהוא יהיה מהימן מעבר לשפות, תרבויות וחברות שונות. להתאמה זו חשיבות רבה כיוון שהדיווח על מוגבלות הוא גם פועל יוצא של תרבות וסביבה (למשל, Fujiura et al., 2005).

סקרי נכות ארציים, המבוססים על המסגרת המושגית של ה-ICIDH וה-ICF, נעשו במדינות רבות, למשל בבריטניה (Martin, Meltzer, & Elliot, 1988), באוסטרליה (Australian Bureau of Statistics, 2003) ובארצות הברית (U.S. Census Bureau, 1994).

כפי שנעשה במספר גדל והולך של מדינות בעולם, גם בישראל נעשה שימוש בהמלצות ארגון הבריאות העולמי במחקרים בתחום המוגבלות לשם בניית כלי המחקר. למשל, במחקרים שנעשו על ידי מאיירס-גיוינט-מכון ברוקדייל בשיתוף עם המוסד לביטוח לאומי – סקר ארצי על ילדים עם נכויות בישראל (יפרח ואחרים, 1998), סקר על שירותים לילדים עם צרכים מיוחדים בישראל (נאון ואחרים, 2000), סקר על מקבלי קצבת נכות כללית ומקבלי קצבת נכות מעבודה (שטרוסברג ואחרים, 2004), ובמחקרים נוספים של המכון, כמו סקר ילדים ובני נוער בדוויים עם צרכים מיוחדים (שטרוסברג ואחרים, 2008) וסקר על השתלבות בעבודה של בני 23-26 בעלי מוגבלות (טרם פורסם).

כלי המחקר הנוכחי מבוססים על המלצות ארגון הבריאות העולמי ועל הגדרות התפקוד של קבוצת ה- (National Center for Health Statistics) Washington Group on Disability. בהתבסס על המסגרת המושגית של ה-ICF, קבוצה זו פיתחה מקבץ שאלות בכמה תחומי מפתח בנושא המוגבלויות, החיוניות בהגדרת המוגבלות. המדד כולל שלושה תחומי מוגבלות – נפשי, פיזי ותקשורתי, וכן מדדי ADL ו-IADL (ראו גם Brault, 2009).

3. שיטת המחקר

3.1 אוכלוסייה

אוכלוסיית המחקר היא כלל בעלי המוגבלות בגיל העבודה (18-67) בישראל, החיים בקהילה, הן מקבלי קצבת נכות כללית של המוסד לביטוח לאומי והן מי שאינם מקבלים קצבה זו.

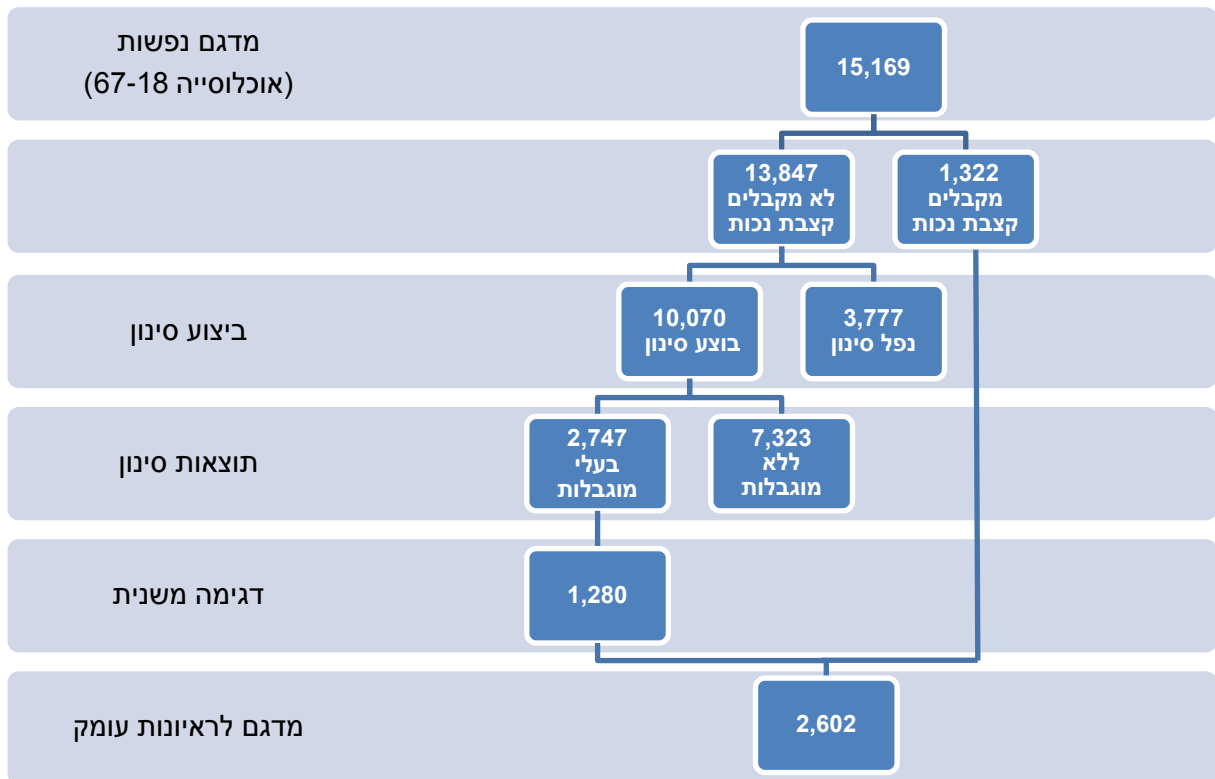
3.2 מדגם

להלן נסכם את עיקרי הליך הדגימה וגודל המדגם (לפירוט ראו נספח א).

הדגימה נערכה בשני שלבים (תרשים 5):

1. **מדגם לראיונות סינון**: המדגם כלל 13,847 איש מתוך האוכלוסייה בגיל העבודה בישראל, שאינם מקבלים קצבת נכות כללית, לצורך איתור בעלי מוגבלות החיים בקהילה.
2. **מדגם לראיונות עומק**: המדגם כלל 2,602 אנשים משני המקורות האלה:
 - א. מתוך מי שזוהו כבעלי מוגבלות בשאלון הסינון בוצעה דגימה משנית של 1,280 איש.
 - ב. מתוך קובץ מקבלי קצבת נכות כללית של המוסד לביטוח לאומי נדגמו 1,322 איש.

תרשים 5: בניית המדגם

3.3 כלי המחקר

במחקר נעשה שימוש בשאלונים מובנים המביאים בחשבון את המלצות ארגון הבריאות העולמי וה-Washington Group לאופן שבו יש לאתר אנשים בעלי מוגבלות בסקרי אוכלוסייה ארציים (ראו פרק 2 – סקירת ספרות). בנוסף, המחקר מתבסס על המלצות של ה-WHO למדידת מוגבלות בהשתתפות בתעסוקה. כמו כן, נעשה שימוש בסולמות שונים למדידת מיומנויות תעסוקה (כגון מיומנויות לחיפוש עבודה, כישורים רכים, הרגלי עבודה) וסולמות למדידת משאבים וחסמים לתעסוקה. בחלק מהסולמות נעשה שימוש במחקרים שבוצעו במכון ברוקדייל בשיתוף עם המוסד לביטוח לאומי כמו סקר מקבלי הבטחת הכנסה (קינג ואחרים, 2003) והערכת תוכנית מהל"ב (נאון ואחרים, 2008). הסולמות שימשו גם במחקרים שעשה המכון עבור גורמים נוספים כמו תב"ת ומשרד הקליטה.

במחקר זה נעשה שימוש בשני כלים:

1. **שאלון סינון:** שאלון של כ-10 דקות המיועד לזהות אנשים עם מוגבלויות בקרב כלל האוכלוסייה (השאלון במלואו מופיע בנספח ב). אדם זוהה כבעל מוגבלות במידה שענה בחיוב על רכיב אחד לפחות מארבעת הרכיבים האלה:

- צמד שאלות לזיהוי אנשים עם מוגבלות באוכלוסייה הכללית, כפי שמקובל בסקרים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה: (1) האם יש לך בעיית בריאות או נכות כלשהי, פיזית או נפשית, שנמשכת לפחות חצי שנה? (2) באיזו מידה בעיה זו מפריעה לך בתפקוד היומיומי? (מפריעה מאוד, מפריעה, לא כל כך מפריעה, בכלל לא מפריעה). אדם שענה כי יש לו בעיה שמפריעה מאוד או מפריעה בתפקוד היומיומי, זוהה כבעל מוגבלות.
- סדרת שאלות לזיהוי של אנשים עם מוגבלות בתפקוד בתחומים הפיזי, הנפשי, החושי והקוגניטיבי באוכלוסייה הכללית. השאלות מבוססות על הנחיות של ארגון הבריאות העולמי (WHO, & World Bank, 2011; WHO, 2001) ושל ה-Washington Group (National Center for Health Statistics) לאופן שבו יש לסנן אנשים עם מוגבלות בסקרי אוכלוסייה ארציים. אדם שענה בחיוב על תחום אחד לפחות מהתחומים הנבדקים זוהה כבעל מוגבלות.
- שאלה על קיום של מחלה כרונית המגבילה את יכולת העבודה (מבחינת סוג העבודה, שעות העבודה או תקופות העבודה).
- שאלה על השתתפות במסגרות חינוכיות מיוחדות.

2. **שאלון עומק לאדם עם מוגבלות:** שאלון המיועד לקבלת תמונת מצב מפורטת על האדם בעל המוגבלות, ובו שאלות בתחומים האלה:

- מאפיינים סוציו-דמוגרפיים
- מאפייני בריאות ותפקוד
- מאפיינים כלכליים
- מאפייני תעסוקה: משאבים לתעסוקה, מצב תעסוקה ומוטיבציה לעבוד
- מאפייני העבודות של אנשים עם מוגבלות שעובדים

- סיבות לאי תעסוקה, צרכים בתחום התעסוקה והעזרה הדרושה לצורך שילוב בעבודה בקרב בעלי מוגבלות שאינם עובדים
- קבלת שירותי שיקום ורווחה

3.4 הליך

מקור המידע בראיונות הסינון

מאחר ששאלוני הסינון נועדו לאתר בעלי מוגבלות בקרב אנשים שאינם מקבלים קצבת נכות (כולל בני זוג של מקבלי קצבה שעלו במדגם), הם הופנו רק לנדגמים אלו. במקרים שמדובר באדם שאינו נשוי, הריאיון התקיים עם האדם עצמו. במקרה של זוג, הריאיון על שניהם התקיים עם אחד מהם.

מקור המידע בראיונות העומק

ראיונות העומק התקיימו עם בעל המוגבלות עצמו. רק כאשר לא היה אפשר היה לראיינו מסיבות קוגניטיביות או בריאותיות, המידע נאסף באמצעות ריאיון קרוב משפחה ("אודות"). במקרים אלה לא נשאלו שאלות המבקשות את דעתו האישית-סובייקטיבית של המרואיין.

אופן איסוף הנתונים

כל הראיונות התקיימו טלפונית בידי מראיינים עם רקע בתחום, כגון לימודים באוניברסיטה במדעי החברה. המראיינים עברו הדרכה מיוחדת ולוו באופן צמוד על ידי רכזים של יחידת עבודת השדה של מכון ברוקדייל ושל צוות המחקר.

מועד איסוף הנתונים

עבודת השדה נעשתה במהלך יולי 2009 – מארס 2010.

3.5 סיכום עבודת השדה

להלן סיכום הביצוע של עבודת השדה (לפירוט ראו נספח א).

בלוח 3 מוצג סיכום הביצוע של שאלוני הסינון. מתוך המדגם לראיונות סינון בוצעו בפועל **10,070** שאלוני סינון (73% מתוך 13,847 נפשות שנדגמו בקרב האוכלוסייה שאינה מקבלת קצבת נכות).

לוח 3: סיכום ביצוע שאלוני סינון

13,847	מדגם אנשים שאינם מקבלי קצבת נכות
10,070	ראיונות סינון שבוצעו
72.7	% ביצוע
2.0	% סירוב
1.4	% חייל, חו"ל, מעצר, אשפוז, פטירה
6.9	% נפל אחר
16.9	% אי איתור

בלוח 4 מוצג סיכום הביצוע של ראיונות העומק. מתוך המדגם לראיונות עומק בוצעו בפועל 1,679 שאלוני עומק (65% מתוך מדגם של 2,602 נפשות – כולל 1,280 בעלי מוגבלות שאינם מקבלים קצבת נכות ו-1,322 בעלי מוגבלות המקבלים קצבת נכות). מתוך השאלונים שמולאו, כעשירית (187 שאלונים) היו שאלוני "אודות". מניתוח ראשוני של התשובות לשאלוני העומק נמצא כי ב-171 מהשאלונים לא היה אפשר לזהות את המשיב כבעל מוגבלות בתחומים שנבדקו, אף שבשאלון הסינון הוא זוהה כבעל מוגבלות. ייתכן שבחלק ממקרים אלה הסיבה לכך היתה מוגבלות זמנית. אי לכך, הניתוחים נעשו על מדגם של 1,508 בעלי מוגבלות. כאמור, המדגם שוקלל כך שייצג את כלל אוכלוסיית בעלי המוגבלות בגיל העבודה בישראל.

לוח 4: סיכום ביצוע ראיונות עומק

מקבלים קצבת נכות	לא מקבלים קצבת נכות	סך הכול	
1,322	1,280	2,602	הוקצה לריאיון עומק
761	879	1,640	בוצע ריאיון עומק מלא
13	26	39	בוצע ריאיון עומק חלקי ⁱ
58.5	70.7	64.5	% ביצוע (כולל ראיונות חלקיים) ⁱⁱ
9.2	16.7	12.9	% סירוב
1.4	0.2	0.8	% חייל, חו"ל, מעצר, אשפוז, פטירה
6.2	5.7	6.0	% נפל אחר
24.7	6.7	15.8	% אי איתור

ⁱ השאלון מולא לפחות עד פרק התעסוקה (כולל מידע לפחות על מאפיינים סוציו-דמוגרפיים ומאפייני המוגבלות).

ⁱⁱ מתוך 1,679 ראיונות העומק שבוצעו, 187 היו ראיונות "אודות" (11% מכלל ראיונות העומק).

4. שיעורי מוגבלות באוכלוסיית ישראל בגיל העבודה (18-67)

פרק זה מציג את שיעורה של אוכלוסיית בעלי המוגבלות בקרב כלל האוכלוסייה בארץ בגיל העבודה (18-67) ובקרב תת-קבוצות של האוכלוסייה הכללית.

בהגדרת אוכלוסיית בעלי מוגבלות נכללו מי שיש להם מוגבלות בתחום אחד לפחות מן התחומים האלה: מוגבלות ראייה, מוגבלות שמיעה, מוגבלות נפשית, מוגבלות פיזית, ליקויי למידה/קשב וריכוז מאובחנים, מוגבלות קוגניטיבית (לפירוט הגדרות תחומי המוגבלות ראו נספח ג). בנוסף, נכללו אנשים שאין להם מוגבלות באף אחד מהתחומים הללו, אולם יש להם מוגבלות בתעסוקה בגלל מחלה כרונית (להלן מחלה כרונית המגבילה יכולת עבודה).

4.1 שיעור בעלי המוגבלות באוכלוסייה

נמצא כי 24.7% מהאוכלוסייה בגיל העבודה הם בעלי מוגבלות בתחום אחד לפחות מן התחומים שהוזכרו לעיל. חשוב להדגיש כי בחישוב שיעור המוגבלות נכללו גם אנשים עם מוגבלות קלה. כמו כן, חשוב לציין כי מקבלי קצבת נכות כללית, שהם בעלי מוגבלות קשה, מהווים רק כחמישית מכלל בעלי המוגבלות (5% בקרב האוכלוסייה בארץ בגיל העבודה). שיעור המוגבלות שנמצא במחקר זה דומה

לשיעור שנמצא בסקר החברתי של הלמ"ס (2009), אשר בו 25.2% מדווחים על קיום בעיית בריאות או נכות כלשהי, פיזית או נפשית, שנמשכת לפחות חצי שנה, אשר "מפריעה מאוד/ מפריעה/ לא כל כך מפריעה" בתפקוד היומיומי.

4.2 שיעור תחומי המוגבלות השונים, בסך הכול ולפי מאפיינים דמוגרפיים

אחת התרומות החשובות של המחקר הנוכחי היא שלראשונה בישראל נבדקו שיעוריהם של תחומי המוגבלות השונים, מעבר לשיעור המוגבלות הכללי. שיעורים אלה מוצגים בלוח 5 – בקרב כלל האוכלוסייה, ובפילוח לפי מין, גיל, צורת יישוב ומצב משפחתי. מאחר שבעלי מוגבלות רבים מוגבלים ביותר מתחום אחד, הם נספרו בכל אחד מתחומי המוגבלות הרלוונטיים¹⁹ (לכן השיעורים חורגים מ-24.7%). מהלוח עולים הממצאים האלה:

- תחומי המוגבלות השכיחים ביותר הם מוגבלות פיזית (17.5%) ומוגבלות נפשית (9.2%).
- שיעור בעלי המוגבלות בקרב גברים (25.9%) גבוה קצת יותר מאשר בקרב נשים (23.5%). בייחוד בולטים בקרב הגברים שיעורים גבוהים יותר של מוגבלות שמיעה (4.7%) וליקויי למידה/קשב וריכוז מאובחנים (3.0%) לעומת שיעורים אלה בקרב נשים (2.8% ו-2.0%, בהתאמה). עם זאת, בקרב נשים יש שיעורים גבוהים יותר של מוגבלות ראייה (5.1%) ומוגבלות קוגניטיבית (5.0%) לעומת גברים (3.4% בכל אחד מתחומי המוגבלות).
- עם העלייה בגיל חלה עלייה בשיעור בעלי המוגבלות (מ-14.7% בגילאי 18-34 ל-27.2% בגילאי 35-54 ול-42.7% בגילאי 55-67). דפוס דומה מתקיים גם בשיעוריהם של תחומי המוגבלות השונים, חוץ מתחום ליקויי למידה/קשב וריכוז מאובחנים, שבו השיעור גבוה למדי בשכבת הגיל הצעירה (4.0% לעומת כאחוז אחד בשכבות הגיל המבוגרות יותר). מאחר שלא סביר כי שכיחותם של ליקויי למידה/קשב וריכוז יורדת עם הגיל, אפשר להניח שממצא זה קשור להתפתחות המודעות, הידע וכלי האבחון בתחום בשנים האחרונות, אשר הביאו להרחבת היקף המאובחנים באוכלוסייה הצעירה.
- שיעור בעלי המוגבלות הגבוה ביותר הוא ביישובים ערביים (29.3%), הנמוך ביותר ביישובים יהודיים (22.9%), ושיעור המוגבלות מעורבים מצוי ביניהם (26.8%).
- רוב תחומי המוגבלות שכיחים יותר ביישובים ערביים מאשר יהודיים. תופעה זו בולטת בעיקר במוגבלות פיזית (25.9% ביישובים ערביים לעומת 15.5% ביישובים יהודיים), במוגבלות קוגניטיבית (7.6% לעומת 3.4%) ובמוגבלות ראייה (6.1% לעומת 3.9%). לעומת זאת, בולט השיעור הנמוך של ליקויי למידה/קשב וריכוז מאובחנים ביישובים ערביים (0.8% לעומת 2.6% ביישובים יהודיים). העדר כלי אבחון בשפה הערבית, וייתכן שגם העדר מודעות לנושא, מביאים לתת-אומדן של התופעה בקרב האוכלוסייה הערבית.
- שיעור בעלי המוגבלות גבוה קצת יותר בקרב יחידים מאשר בקרב נשואים. באופן ספציפי, התחום הנפשי, התחום הקוגניטיבי וליקויי למידה/קשב וריכוז מאובחנים שכיחים יותר בקרב יחידים (השיעור בתחום האחרון צפוי עקב הגיל הצעיר למדי של קבוצה זו).

¹⁹ חוץ מתחום מחלה כרונית המגבילה יכולת עבודה שהוגדרה ללא חפיפות, כאמור במבוא לפרק זה.

לוח 5: שכיחות של סד כל בעלי המוגבלות ושל תחומי המוגבלות^א בכלל האוכלוסייה בגיל 18-67, לפי מאפיינים דמוגרפיים (%)

מאב משפחתי	צורת יישוב				קבוצת גיל				מין		סך הכל	תחום המוגבלות
	מאב משפחתי	יחיד	מעורב	ערבי	קהודי	67-55	54-35	34-18	נשים	גברים		
2,564.8	1,741.6	1,003.0	562.5	2,740.9	800.4	1,625.4	1,880.1	2,214.5	2,092.0	4,306.4	אוכלוסייה (אלפים)	
23.9	25.8	26.8	29.3	22.9	42.7	27.2	14.7	23.5	25.9	24.7	כלל בעלי המוגבלות ⁱⁱ	
18.1	16.7	18.4	25.9	15.5	32.1	19.9	9.2	17.8	17.2	17.5	פיזי	
7.5	11.8	9.4	9.4	9.1	14.5	11.5	5.0	9.5	9.0	9.2	נפשי	
3.4	5.5	4.4	7.6	3.4	5.5	5.9	2.7	5.0	3.4	4.2	קוגניטיבי	
4.2	4.3	4.3	6.1	3.9	9.6	5.0	1.4	5.1	3.4	4.2	ראייה	
4.3	2.9	4.8	3.7	3.4	7.9	4.5	1.4	2.8	4.7	3.7	שמיעה	
1.0	4.7	3.1	0.8	2.6	1.4	1.3	4.0	2.0	3.0	2.5	ליקויי למידה/קשב וריכוז מאובחנים	
2.1	2.2	2.1	1.3	2.3	3.0	2.3	1.7	1.9	2.4	2.1	מחלה כרונית המגבילה יכולת עבודה	

ⁱ הגדרות תחומי המוגבלות מופיעות בנספח ג.

ⁱⁱ סכום שיעוריהם של תחומי המוגבלות חורג משיעור סך כל בעלי המוגבלות, כיוון שייחפן שלאדם יהיה יותר מתחום מוגבלות אחד, חוץ מבעלי מחלה כרונית המגבילה יכולת עבודה.

4.3 שיעור תחומי המוגבלות השונים בקרב תת-קבוצות באוכלוסייה

אחת ממטרות הסקר היתה לבדוק את שיעורי המוגבלות בקרב תת-קבוצות נבחרות של האוכלוסייה הכללית, לפי שילובים שונים של מאפיינים דמוגרפיים.

מבדיקת שיעורי המוגבלות לפי קבוצת גיל ומין (לוח 6) עולים הממצאים האלה:

- למרות שיעור בעלי המוגבלות הגבוה יותר בקרב גברים (ראו לוח 5), הרי שבשכבת הגיל המבוגרת (55-67) שיעור המוגבלות הכללי גבוה קצת יותר בקרב נשים.
- בייחוד שכיחות יותר בקרב נשים מבוגרות מוגבלות פיזית (35.5% לעומת 28.3% בקרב גברים מאותה שכבת גיל) ומחלות כרוניות מגבילות יכולת עבודה (4.0% לעומת 1.9%).

לוח 6: שכיחות של סך כל בעלי המוגבלות ושל תחומי המוגבלות בכלל האוכלוסייה בגיל 18-67, לפי קבוצת גיל ולפי מין (%)

67-55		54-35		34-18		תחום המוגבלות
נשים	גברים	נשים	גברים	נשים	גברים	
423.4	377.0	839.8	785.6	951.3	928.8	אוכלוסייה (אלפים)
43.5	41.9	26.3	28.2	12.1	17.4	כלל בעלי המוגבלות
35.5	28.3	20.3	19.5	7.7	10.7	פיזי
13.6	15.5	12.0	10.9	5.5	4.6	נפשי
5.5	5.4	6.4	4.1	3.4	2.1	קוגניטיבי
10.9	8.1	6.2	3.6	1.5	1.2	ראייה
6.2	9.8	3.6	5.4	0.7	2.1	שמיעה
0.8	2.1	1.3	1.4	3.3	4.7	ליקוי למידה/קשב וריכוז מאובחנים
4.0	1.9	1.7	2.9	1.2	2.1	מחלה כרונית המגבילה יכולת עבודה

מבדיקת שיעורי המוגבלות לפי צורת יישוב ומין (לוח 7) עולים הממצאים האלה:

- ההבדל בין נשים לבין גברים בלקויות הסנסוריות (יותר נשים לקויות ראייה, יותר גברים לקויי שמיעה) בא לידי ביטוי בייחוד ביישובים הערביים (8.2% נשים לעומת 4.1% גברים בעלי מוגבלות ראייה; 6.0% גברים לעומת 1.3% נשים בעלי מוגבלות שמיעה).
- שכיחותה של מוגבלות נפשית היא גבוהה קצת יותר בקרב גברים ערביים (10.0%) בהשוואה לגברים יהודים (8.6%), וגם בהשוואה לנשים ערביות (8.8%).

לוח 7: שכיחות של סך כל בעלי המוגבלות ושל תחומי המוגבלות בכלל האוכלוסייה בגיל 18-67, לפי צורת יישוב ולפי מין (%)

מעורב		ערבי		יהודי		תחום המוגבלות
נשים	גברים	נשים	גברים	נשים	גברים	
512.0	491.0	272.3	290.2	1,430.1	1,310.8	אוכלוסייה (אלפים)
26.6	26.9	27.4	31.0	21.7	24.3	כלל בעלי המוגבלות
18.2	18.6	25.9	25.8	16.1	14.8	פיזי
9.4	9.4	8.8	10.0	9.6	8.6	נפשי
5.3	3.4	9.2	6.2	4.0	2.8	קוגניטיבי
5.2	3.3	8.2	4.1	4.4	3.2	ראייה
4.8	4.9	1.3	6.0	2.4	4.4	שמיעה
3.0	3.2	0.4	1.1	2.0	3.3	ליקוי למידה/קשב וריכוז מאובחנים
2.2	2.1	0.5	2.0	2.1	2.6	מחלה כרונית המגבילה יכולת עבודה

מבדיקת שיעורי המוגבלות לפי צורת יישוב וקבוצת גיל עולים הממצאים האלה :

- מגמת העלייה עם הגיל בשיעור בעלי המוגבלות, כמו גם ברוב תחומי המוגבלות השונים (חוץ מליקויי למידה/קשב וריכוז), נשמרת בתוך כל אחת מצורות היישוב (לוח 8).
- ביישובים הערביים חלה עלייה תלולה למדי בשיעור בעלי המוגבלות משכבת הגיל הצעירה לשכבת הגיל האמצעית (עלייה של 140%), בעוד שביישובים יהודיים הגידול בשיעור המוגבלות הוא הדרגתי (הגידול משכבת הגיל הצעירה לאמצעית דומה לגידול משכבת הגיל האמצעית למבוגרת – עלייה של 70%) (לוח 9).

לוח 8 : שכיחות של סד כל בעלי המוגבלות ושל תחומי המוגבלות בכלל האוכלוסייה בגיל 67-18, לפי צורת יישוב ולפי קבוצות גיל (%)

תחום המוגבלות	מעררב				ערבי				יהודי			
	67-55	54-35	34-18	67-55	54-35	34-18	67-55	54-35	34-18	67-55	54-35	34-18
אוכלוסייה (אלפים)	185.1	363.4	454.6	50.2	224.9	287.3	565.1	1,037.1	1,138.2			
כלל בעלי המוגבלות	46.2	30.5	15.9	65.0	38.3	16.0	39.6	23.7	14.0			
פיזי	34.2	21.6	9.4	58.8	33.5	14.1	29.0	16.4	7.9			
נפשי	13.1	11.8	6.0	14.9	12.8	5.8	14.9	11.1	4.5			
קוגניטיבי	4.7	6.1	2.9	16.2	9.7	4.6	4.8	4.1	2.2			
ראייה	10.9	4.8	1.1	18.4	7.5	2.9	8.4	4.5	1.1			
שמיעה	9.1	6.4	1.8	6.5	5.9	1.6	7.6	3.5	1.2			
ליקוי למידה/קשב וריכוז מאובחנים	1.6	1.2	5.2	0.8	0.5	1.0	1.4	1.5	4.2			
מחלה כרונית המגבילה יכולת עבודה	4.0	1.2	2.2	4.2	2.2	0	2.6	2.7	1.9			

לוח 9 : הגידול בשיעורי המוגבלות עם הגיל, לפי צורת יישוב

שיעור בעלי המוגבלות % הגידול	מעררב			ערבי			יהודי		
	67-55	54-35	34-18	67-55	54-35	34-18	67-55	54-35	34-18
46.2	30.5	15.9	65.0	38.3	16.0	39.6	23.7	14.0	
50	90	---	70	140	---	70	70	---	

5. מאפיינים של אוכלוסיית בעלי המוגבלות בגיל העבודה

הפרק הקודם התייחס לשיעורי המוגבלות בקרב כלל האוכלוסייה בגיל העבודה. פרק זה מתמקד בתוך אוכלוסיית בעלי המוגבלות ומציג את מאפייניה בתחומים האלה: מאפיינים דמוגרפיים (5.1), מאפיינים שהם משאבים לתעסוקה (5.2) ומאפיינים כלכליים (5.3). מצב התעסוקה ומאפייני התעסוקה של בעלי המוגבלות ייסקרו בפרק הבא (פרק 6). זאת, כיוון שמדובר בנושא מרכזי במחקר זה, ועל כן מוקדש לו דיון מעמיק ומפורט.

כאמור, חלק מאוכלוסיית המחקר כוללת אנשים בעלי מוגבלות ביותר מאשר תחום אחד. מבדיקת מספר תחומי המוגבלות המאפיינים את אוכלוסיית בעלי המוגבלות (לוח 10), עולה כי כרבע מהם מוגבלים בשני תחומים, וחמישית אף בשלושה תחומים ויותר.

לוח 10: בעלי מוגבלות לפי מספר תחומי המוגבלות שלהםⁱ

מספר תחומי המוגבלות	שכיחות	אחוזים
סך הכול	1,061,597	100
1	564,193	53.1
2	283,514	26.7
3	128,787	12.1
4	67,288	6.3
5	16,849	1.6
6	966	0.1

ⁱ במקרה שמחלה כרונית מופיעה עם תחומי מוגבלות נוספים, היא אינה נספרת כתחום מוגבלות (ראו פרק 4).

אחת המטרות המרכזיות של המחקר היתה לבחון את המאפיינים הייחודיים של אנשים עם מוגבלויות שונות, מאחר שהן קשורות במאפיינים ובצרכים שונים של בעלי המוגבלות. כיוון שכמחצית מאוכלוסייה זו הם בעלי מוגבלות ביותר מאשר תחום אחד, ויש חפיפה בין התחומים, האוכלוסייה פולחה לתחומי מוגבלות ללא חפיפה – להלן **סוגי מוגבלות**. לשם כך, נבדקה שכיחותם כל הצירופים של תחומי המוגבלות שהיו לאנשים במדגם – החל במקרים עם תחום מוגבלות יחיד, דרך מקרים עם מוגבלות כפולה, ועד מקרים עם צירופים של שלושה תחומי מוגבלות ויותר (לפירוט הליך זה ראו נספח ד). תרשים 6 מציג את התפלגות אוכלוסיית בעלי המוגבלות לפי סוג מוגבלות, כפי שהתקבלה מבדיקה זו:

תרשים 6: התפלגות אוכלוסיית בעלי המוגבלות לפי סוג המוגבלות

ארבע קבוצות של סוגי מוגבלות שכיחים התקבלו מהבדיקה: בעלי מחלה כרונית המגבילה יכולת עבודה בלבד, בעלי מוגבלות פיזית בלבד²⁰, בעלי מוגבלות נפשית בלבד²⁰ ובעלי מוגבלות כפולה – פיזית ונפשית²⁰. ארבע קבוצות אלה מכסות 61% מכלל אוכלוסיית בעלי המוגבלות²¹. יתר הציירופים, ששכיחות כל אחד מהם היתה פחות מ-5%, מכסים את 39% הנותרים. בהמשך הדוח, נבחן מאפיינים שונים של בעלי המוגבלות לפי ארבעת סוגי המוגבלות השכיחים²².

5.1 מאפיינים דמוגרפיים

מבדיקת המאפיינים הדמוגרפיים של אוכלוסיית בעלי המוגבלות בגיל העבודה (18-67) בהשוואה לאלה של כלל האוכלוסייה באותו גיל²³ (לוחות 11-12), עולים הממצאים האלה:

- ההתפלגות לפי מין של בעלי המוגבלות דומה לזו של כלל האוכלוסייה.
- בעלי המוגבלות מבוגרים יותר: 32% מהם בגיל מבוגר (55-67) לעומת 18% בכלל האוכלוסייה, ורק 26% מהם בגיל צעיר (18-34) לעומת 44% בכלל האוכלוסייה.
- שיעור הנשואים בקרבם דומה לשיעורם בקרב כלל האוכלוסייה (62%).
- עם זאת, מבחינת הרכב משק בית, שיעור גבוה למדי מבעלי המוגבלות מתגוררים לבדם (14%) בהשוואה לשיעור בקרב כלל האוכלוסייה בגיל 20-64 (6%)²⁴.
- שיעור הערבים גבוה קצת יותר (22%, לעומת 18% בקרב כלל האוכלוסייה).

מהשוואת ארבעת סוגי המוגבלות השכיחים (לוחות 11-12), עולים הממצאים האלה:

- בעלי מוגבלות פיזית:
 - מבוגרים יחסית (36% בני 55-67, לעומת פחות מ-30% בסוגי המוגבלות האחרים), ושיעור גבוה מהם נשואים (72%), אף מעבר לשיעור בכלל האוכלוסייה (62%).
 - שיעור גבוה מהם ערבים (32% לעומת 22% בקרב כלל בעלי המוגבלות).
- בעלי מוגבלות נפשית:
 - צעירים יחסית לבעלי מוגבלות פיזית (31% בני 18-34 לעומת 24%, בהתאמה), ומאופיינים בשיעור נמוך במיוחד של נשואים (48%). בהתאם, שיעורים גבוהים מהם מתגוררים לבדם או עם הוריהם ללא בן/בת זוג וילדים (כמעט 20% בכל אחת מצורות הרכב משק הבית, לעומת פחות מ-10% בקרב בעלי מוגבלות פיזית).
 - שיעור הערבים בקרבם נמוך במיוחד (2%). עם זאת, בקרב בעלי מוגבלות נפשית שיש להם מוגבלויות נוספות, שיעור הערבים הוא 19%, קרוב לזה בכלל בעלי המוגבלות.

²⁰ ייתכן בשילוב עם מחלה כרונית המגבילה יכולת עבודה או בעיות התמצאות/הבנה (ראו נספח ד).

²¹ המדגם כלל: 86 בעלי מחלה כרונית המגבילה יכולת עבודה בלבד, 118 בעלי מוגבלות נפשית בלבד, 396 בעלי מוגבלות פיזית בלבד ו-242 בעלי מוגבלות כפולה – פיזית ונפשית.

²² תיאור מאפייני האוכלוסייה בכל אחד מתחומי המוגבלות בנפרד, ללא השוואה ביניהם, מוצג בנספח ה.

²³ מקור: סקר כוח אדם 2009, למ"ס.

²⁴ מקור: סקר חברתי 2009, למ"ס.

▪ בעלי מוגבלות כפולה – פיזית ונפשית :

- בעלי מאפיינים הדומים יותר לבעלי מוגבלות נפשית בלבד מאשר לבעלי מוגבלות פיזית בלבד : שיעור שכבת הגיל הצעירה ושכבת גיל הביניים גבוה למדי (71%), ושיעור הנשואים נמוך למדי (58%). בהתאם, שיעורים גבוהים למדי מתגוררים בגפם (18%) או עם הוריהם ללא בן/בת זוג וילדים (15%).

▪ בעלי מחלה כרונית המגבילה יכולת עבודה :

- בדומה לבעלי המוגבלות הנפשית, שיעור הצעירים בקרבם גבוה למדי (34% לעומת 24% בקרב בעלי המוגבלות הפיזית ו-15% בקרב בעלי המוגבלות הכפולה). ייתכן שהסיבה לכך היא שבקבוצה זו נכללו רק מי שהמחלה הכרונית היא תחום המוגבלות היחיד שלהם, בעוד שמי שיש להם גם מוגבלות פיזית נכללו בקבוצות הכוללות מרכיב פיזי.

- שיעור הערבים בקרבם (12%) נמוך יחסית לשיעור בקרב בעלי סוגי מוגבלות הכוללים מרכיב פיזי (32% במוגבלות הפיזית ו-23% במוגבלות הכפולה). ייתכן שגם ממצא זה קשור לצורת הסיווג של בעלי המוגבלויות השונות, כפי שהוסבר בסעיף הקודם.

לוח 11: מאפיינים דמוגרפיים של בעלי המוגבלות, בסך הכול ולפי סוג המוגבלות (%)

המאפיין	כלל האוכלוסייה בארץ ⁱ	כלל בעלי המוגבלות	מחלה כרונית	מוגבלות נפשית	מוגבלות פיזית	מוגבלות פיזית ונפשית	אחר
סך הכול (אלפים)	4,349.5	1,061.6	92.4	62.8	339.4	152.2	414.8
מין							
גברים	49.5	51.0	53.8	56.3	51.0	45.5	51.5
נשים	50.5	49.0	46.2	43.7	49.0	54.5	48.5
קבוצת גיל **							
18-34	43.9	26.1	33.9	30.8	24.2	15.2	29.2
35-54	38.2	41.7	40.1	43.0	39.4	55.7	38.5
55-67	17.9	32.2	26.0	26.2	36.4	29.1	32.3
מצב משפחתי ***							
יחיד ⁱⁱ	38.1	38.4	39.2	51.7	27.6	42.0	43.7
נשוי	61.9	61.6	60.8	48.3	72.4	58.0	56.3
ותק בארץ							
ותיקים	91.6	90.2	87.9	88.8	90.4	88.0	91.7
עולים (מ-1995)	8.4	9.8	12.1	11.2	9.6	12.0	8.3
מגזר ***							
יהודי ⁱⁱⁱ	81.8	77.5	88.3	97.6	68.0	76.6	80.2
ערבי	18.2	22.5	11.7	2.4	32.0	23.4	19.8

ⁱ סקר כוח אדם 2009, למ"ס.

ⁱⁱ כולל רווק, אלמן, גרוש.

ⁱⁱⁱ כולל אחרים שאינם ערבים.

** ההבדל מובהק בהתפלגויות ברמה של 0.05 במבחן חי בריבוע (לא כולל סוג המוגבלות "אחר").
*** ההבדל מובהק בהתפלגויות ברמה של 0.01 במבחן חי בריבוע (לא כולל סוג המוגבלות "אחר").

לוח 12: הרכב משק הבית בקרב כלל בעלי המוגבלות ובקרב בעלי סוגי המוגבלות השכיחים (%)

מוגבלות פיזית ונפשית	מוגבלות פיזית	מוגבלות נפשית	מחלה כרונית	כלל בעלי המוגבלות	הרכב משק הבית
17.5	8.4	19.0	10.9	13.9	גר לבד ⁱ
29.2	45.1	26.1	42.8	36.7	עם בן/בת זוג ועם ילדים (כולל הורים ואחרים) ⁱⁱ
16.3	18.4	17.5	24.5	16.7	עם בן/בת זוג בלי ילדים (כולל הורים ואחרים) ⁱⁱ
17.5	13.3	10.6	8.8	13.3	עם ילדים בלי בן/בת זוג (כולל הורים ואחרים) ⁱⁱ
14.6	9.9	18.8	8.7	13.0	עם הורים בלי בן/בת זוג ובלי ילדים (כולל אחרים) ⁱⁱ
0.6	0	1.6	0	1.0	דירור מוגן/הוסטל
4.3	4.9	6.4	4.2	5.5	גר עם אחרים ⁱⁱ

ⁱ בקרב האוכלוסייה הכללית בגיל 20-64 שיעור המתגוררים לבדם הוא 6.2% (מקור: סקר חברתי 2009, למ"ס).
ⁱⁱ אחרים כוללים: בני משפחה שאינם בן זוג/הורים/ילדים ואנשים שאינם בני משפחה (כמו שותף לדירה).

5.2 משאבים/חסמים לתעסוקה

סעיף זה מציג את שכיחותם של מאפיינים המהווים משאבים או חסמים לתעסוקה. המאפיינים מוצגים לכלל בעלי המוגבלות בגיל העבודה, ובקרב בעלי ארבעת סוגי המוגבלות השכיחים (מחלה כרונית, מוגבלות נפשית, מוגבלות פיזית, צירוף של מוגבלות פיזית ונפשית).

ידוע מספרות המחקר כי ככל שהשכלתו של אדם גבוהה יותר כך גדלים סיכוייו למצוא עבודה ולהשתכר יותר. מלוח 13 אפשר לראות כי ל-54% מבעלי המוגבלות אין תעודת בגרות, לעומת 36% בלבד בכלל האוכלוסייה בארץ. כמו כן, שיעור בעלי השכלה על-תיכונית (אקדמית ולא-אקדמית) נמוך יותר בקרב בעלי המוגבלות – 29% לעומת 38% בכלל האוכלוסייה.

עוד עולה מלוח 13 כי בעלי המוגבלות הכפולה, פיזית ונפשית, מצויים ברמת השכלה נמוכה יחסית לבעלי מוגבלות יחידה (נפשית, פיזית או מחלה כרונית המגבילה יכולת עבודה): כ-2/3 מהם לא השלימו בגרות מלאה, לעומת לכל היותר מחצית בכל אחד מסוגי המוגבלות היחידה. כמו כן, רק קצת יותר מעשירית מבעלי המוגבלות הכפולה רכשו השכלה אקדמית, לעומת לפחות חמישית בקרב בעלי הסוגים השונים של מוגבלות יחידה.

ממצא מעניין העולה מלוח 13 הוא כי מחצית מבעלי המוגבלות הפיזית מצויים ברמות ההשכלה הנמוכה או הגבוהה ביותר: כרבע מהם לא השלימו 12 שנות לימוד – שיעור כמעט כפול מהשיעור המקביל בקרב בעלי מוגבלות נפשית או מחלה כרונית, אך מנגד כרבע מהם רכשו השכלה אקדמית. ייתכן כי דפוס זה

משקף שני סוגי אטיולוגיה של מוגבלות פיזית: בחלק מהמקרים מדובר בלקות מולדת, ואילו במקרים אחרים מדובר בתוצאה של פגיעה שאירעה במהלך החיים, כשהאדם כבר היה משולב בשוק העבודה.

לוח 13: רמת ההשכלה בקרב כלל בעלי המוגבלות ובקרב בעלי סוגי המוגבלות השכיחים (%)**

מוגבלות פיזית ונפשית	מוגבלות פיזית	מוגבלות נפשית	מחלה כרונית	כלל בעלי המוגבלות	כלל האוכלוסייה בארץ ⁱ	רמת ההשכלה
32.5	24.2	12.9	14.8	26.2	16.1	אין תעודה או פחות מ-12 שנות לימוד
34.7	26.3	31.6	33.4	27.3	20.3	12 שנות לימוד או בגרות חלקית ⁱⁱ
7.7	13.4	23.0	16.1	14.4	25.2	בגרות מלאה ⁱⁱⁱ
8.5	7.7	9.3	11.8	9.6	13.3	על-תיכונית לא אקדמית
12.1	25.7	19.1	22.8	19.1	24.2	אקדמית (תואר ראשון, שני או שלישי)
4.2	2.5	4.1	1.0	2.6	0.9	אחר/לא יודע/לא זוכר

** ההבדל מובהק בהתפלגויות ברמה של 0.05 במבחן חי בריבוע.

ⁱ סקר כוח אדם 2009, למ"ס.

ⁱⁱ בסקר של הלמ"ס ההתייחסות היא ל-12 שנות לימוד בלבד.

ⁱⁱⁱ בסקר של הלמ"ס הקטגוריה כוללת גם בגרות חלקית.

ניסיון בתעסוקה מהווה אף הוא אינדיקטור חשוב לתעסוקה פוטנציאלית, בייחוד בנוגע לחיפוש עבודה בפועל ומוטיבציה לעבוד בעתיד (ראו סעיף 6.5 להלן – ניבוי מצב תעסוקה לפי מאפיינים שונים של בעלי מוגבלות). מלוח 14 אפשר לראות כי מתוך כלל בעלי המוגבלות, כ-2/3 עבדו בחמש השנים האחרונות (כולל אלה שעבדו במועד הריאיון), חלק קטן (16%) לא עבדו מעולם, והיתר עבדו רק בעבר הרחוק יותר (יותר מחמש שנים לפני מועד הריאיון).

עוד עולה מלוח 14 כי שיעור העובדים בחמש השנים האחרונות (כולל במועד הריאיון) הוא כ-60% בלבד בקרב בעלי המוגבלות הכפולה לעומת כ-90% בקרב בעלי מחלה כרונית. בעלי מוגבלות פיזית בלבד ובעלי מוגבלות נפשית בלבד מצויים בטווח ביניהם (כ-70% בכל קבוצה).

לוח 14: ניסיון בתעסוקה* בקרב כלל בעלי המוגבלות ובקרב בעלי סוגי המוגבלות השכיחים (%)**

מוגבלות פיזית ונפשית	מוגבלות פיזית	מוגבלות נפשית	מחלה כרונית	כלל בעלי המוגבלות	ניסיון בתעסוקה
38.1	54.4	45.7	72.4	50.4	עובד במועד הריאיון
22.7	14.4	26.3	14.2	17.4	עבד ב-5 השנים האחרונות
23.1	17.3	11.1	9.6	16.5	לא עבד ב-5 השנים האחרונות, עבד בעבר
16.1	13.9	16.9	3.7	15.7	לא עבד מעולם

*** ההבדל מובהק בהתפלגויות ברמה של 0.01 במבחן חי בריבוע.

מלבד השכלה וניסיון בתעסוקה, נבדקו משאבים נוספים לתעסוקה: האם האדם הוא בעל מקצוע, שליטה בשימוש במחשב, ידיעת שפות וכישורי עבודה רכים, כולל מיומנויות חיפוש עבודה²⁵ והרגלי עבודה²⁶. שיעוריהם של בעלי משאבים אלה בקרב כלל בעלי המוגבלות הם:

- בעלת מקצוע – 58%
- ידע בסיסי בשימושי מחשב – 60%
- שליטה טובה בעברית בסיסית – 69%
- שליטה טובה באנגלית בסיסית – 24%
- בעלת מיומנויות חיפוש עבודה – 35%
- בעלת הרגלי עבודה – 56%

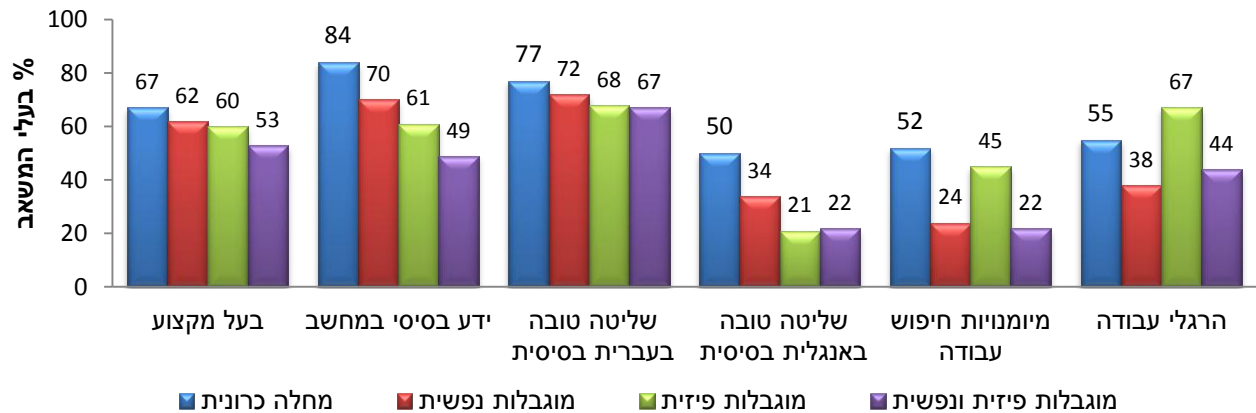
מבדיקת שכיחות משאבים אלה בקרב בעלי ארבעת סוגי המוגבלות השכיחים (תרשים 7) ניכר כי באופן עקבי, בעלי מחלה כרונית מאופיינים ברמה הגבוהה ביותר של משאבים, בעוד בעלי המוגבלות הכפולה (פיזית ונפשית) מאופיינים ברמה הנמוכה ביותר של משאבים. בעלי מוגבלות פיזית בלבד ובעלי מוגבלות נפשית בלבד מצויים בטווח ביניהם.

מעניין לציין כי בקבוצת המשאבים הקשורים בפוטנציאל או תשתית לעבודה (רכישת מקצוע, ידע במחשב ושליטה בשפות), בעלי מוגבלות נפשית עולים במקצת על בעלי מוגבלות פיזית. לעומת זאת, מבחינת כישורי עבודה בפועל (מיומנויות חיפוש עבודה והרגלי עבודה), בעלי מוגבלות נפשית נופלים מבעלי מוגבלות פיזית ודומים למעשה לבעלי הצירוף של מוגבלות פיזית ונפשית. ייתכן כי ממצא זה נובע מכך שבעיות נפשיות חמורות, כגון סכיזופרניה, מאניה-דפרסיה ודיכאון קליני, מתפרצות לרוב בגילאי העשרים. אי לכך, בעלי מוגבלות מסוג זה רכשו כבר משאבים בסיסיים שנלמדים במסגרת מערכת החינוך, אך פחות מיומנים בכישורים הנרכשים מניסיון בשוק העבודה. דפוס הממצאים מציע כי בקרב בעלי המוגבלות הכפולה, המרכיב אשר מגביל יכולות תעסוקה יישומיות הוא יותר הנפשי מאשר הפיזי.

²⁵ הפריטים בסולם: להכין קורות חיים שבהם מפורטים ניסיון וכישוריך; לשוחח עם חברים או מכרים כדי למצוא משרות פנויות המתאימות לך; למלא בצורה מלאה וברורה טופס בקשה לקבלה לעבודה; לשכנע מעסיקים שהיית מעוניין לעבוד אצלם לקבל אותך לעבודה; להסביר את הנקודות החשובות לך ביותר במהלך ריאיון עבודה. הציונים הם מ-1 (לא יכול בכלל) עד 5 (לא קשה בכלל). הנתון מציין את שיעור האנשים שענו 5 על כל הפריטים. הסך הכול אינו כולל ראיונות "אודות".

²⁶ הפריטים בסולם: לארגן את הזמן הדרוש לביצוע העבודה ולהשלים את העבודה; לעבוד בצוות עם אנשים; להגיע כל יום לעבודה או להגיע בזמן; לציית להוראות של הממונה עליך; לקבל ביקורת מהממונה עליך; לבצע עבודה באופן עצמאי בהתאם להוראות כתובות או שניתנות בעל-פה. הציונים הם מ-1 (לא יכול בכלל) עד 5 (לא קשה בכלל). הנתון מציין את שיעור האנשים שענו 5 על כל הפריטים. הסך הכול אינו כולל ראיונות "אודות".

תרשים 7: משאבים לתעסוקה בקרב בעלי סוגי המוגבלות השכיחים

5.3 מאפיינים כלכליים

בסעיף זה יוצגו נתונים על מצבם הכלכלי של בעלי מוגבלות, כפי שעולה מהמדדים האלה: מקורות הכנסה (5.3.1), גובה הכנסה חודשית (5.3.2), תפיסה סובייקטיבית של המצב הכלכלי (5.3.3), שכירות מצבים המעידים על מצוקה כלכלית (5.3.4) וסוג הדיוור (5.3.5). הנתונים יוצגו לכלל בעלי המוגבלות ובקרב בעלי ארבעת סוגי המוגבלות השכיחים.

5.3.1 מקורות ההכנסה של בעלי המוגבלות ושל בני זוגם

נבדקו מקורות ההכנסה של בעלי המוגבלות ובני זוגם (לפי דיווח עצמי²⁷). לצורך הבדיקה, רשימת מקורות ההכנסה הוגדרה כדלהלן:

- הכנסה מעבודה
- הכנסה מביטוחים הקשורים לעבודה:
 - דמי אבטלה
 - פנסיה (פנסיה ממקום עבודה או קרן תגמולים, פנסיה/רנטה מחו"ל)
- הכנסה משכר דירה
- הכנסה מקצבאות ביטוח לאומי כולל:
 - קצבאות נכות: קצבת נכות כללית, נפגעי עבודה, נפגעי פעולות איבה
 - קצבאות אחרות: ניידות, דמי ליווי לעיוור, שירותים מיוחדים, שירותים אישיים, גמלת סיעוד, הבטחת הכנסה, קצבת זיקנה, קצבת שאירים, מזונות
- מקורות הכנסה אחרים: תמיכה ממשרדי ממשלה, עזרה כספית קבועה של קרובי משפחה, הכנסות מביטוח פרטי, הכנסות ממקורות אחרים

²⁷ עם זאת, לאנשים שדיווחו על עבודה במועד הריאיון נרשמה הכנסה מעבודה ללא תלות בתשובה שהשיבו על מקורות הכנסה. כמו כן, למקבלי קצבה נכות כללית נרשמה הכנסה מקצבה זו ללא תלות בתשובה שהשיבו.

נמצא כי מקורות ההכנסה העיקריים בקרב בעלי המוגבלות ובני זוגם הם (לוח 15):

- הכנסה מעבודה – בקרב יחידים (המהווים 38% מכלל בעלי המוגבלות), ל-58% הכנסה מעבודה אישית שלהם. בקרב הנשואים, ל-70% הכנסה מעבודה של לפחות אחד מבני הזוג, באופן הבא: ל-20% הכנסה מעבודה שלהם בלבד, ל-20% הכנסה מעבודה של בן/בת הזוג בלבד ול-30% הכנסה מעבודה של שני בני הזוג.
- קצבאות הביטוח הלאומי – ל-30% מבעלי המוגבלות, יחידים ונשואים, הכנסה מקצבאות נכות שלהם (או של בני הזוג עבור הנשואים). ל-24% מהיחידים ול-18% מהנשואים הכנסות מקצבאות אחרות שהם (או בני זוגם) מקבלים.
- פנסיה – ל-7% בקרב היחידים ול-18% בקרב הנשואים הכנסה ממקור זה.

לוח 15: מקורות הכנסהⁱ בקרב בעלי המוגבלות, בסך הכול ולפי מצב משפחתי (%)

מקור ההכנסה	כלל בעלי המוגבלות	יחידים	נשואים
סך הכול הכנסה מעבודה של בעל המוגבלות (ובן זוגו)	65.6	58.2	69.8
רק בעל המוגבלות עובד	34.5	58.2	21.2
רק בן הזוג עובד	13.2	---	20.6
שניהם עובדים	17.9	---	28.0
פנסיה	14.2	7.4	18.4
שכר דירה	3.4	3.2	3.6
דמי אבטלה	2.8	1.1	3.9
קצבאות נכות בטל"א	30.3	29.0	31.0
קצבאות אחרות בטל"א	20.1	24.2	17.6
אחר	19.1	26.3	14.6

ⁱ המרואיינים יכלו לציין מספר מקורות הכנסה.

מבדיקת מקורות ההכנסה בקרב בעלי סוגי המוגבלות השכיחים (לוח 16) עולים הממצאים העיקריים האלה:

- בעלי מוגבלות נפשית: ל-2/3 מהיחידים הכנסה מעבודה, אולם בקרב הנשואים רק לקצת יותר משליש הכנסה מעבודה עצמית, ואילו בקרב כמחציתם, ההכנסה מעבודה היא של בן/בת הזוג בלבד. בנוסף, לשיעור ניכר מבעלי מוגבלות נפשית הכנסה מקצבאות הביטוח הלאומי המשולמות להם או לבני הזוג (קצבת נכות כלשהי – 40% בקרב היחידים ו-42% בקרב הנשואים; קצבאות אחרות – 18% בקרב היחידים ו-24% בקרב הנשואים).
- בעלי מוגבלות פיזית: בדומה לבעלי מוגבלות נפשית יחידים, ל-60% מבעלי מוגבלות פיזית יחידים הכנסה מעבודה. אולם, להבדיל מבעלי מוגבלות נפשית נשואים, הנסמכים במידה רבה על הכנסה מעבודה של בני זוגם בלבד, ליותר ממחצית מבעלי מוגבלות פיזית נשואים יש הכנסה מעבודה עצמית. שיעור מקבלי קצבאות נכות של ביטוח לאומי בקרב בעלי מוגבלות פיזית (16% בקרב יחידים ו-28% בקרב הנשואים) נמוך יותר בהשוואה לשיעור בקרב בעלי מוגבלות נפשית. בנוסף, שיעור לא

מבוטל מהנשואים הם בעלי הכנסה מפנסיה שלהם או של בני זוגם (22%), ככל הנראה משום שהם מבוגרים למדי.

- בעלי המוגבלות הכפולה – פיזית ונפשית: בקבוצה זו מצויים השיעורים הנמוכים ביותר של הכנסה מעבודה, הן בקרב היחידים (46%) והן בקרב הנשואים (60% בעלי הכנסה מעבודה שלהם או של בני זוגם). עם זאת, לשיעורים גבוהים מהם הכנסות מקצבאות הביטוח הלאומי (בקרב היחידים – 37% מקבלים קצבת נכות כלשהי ו-21% מקבלים קצבאות אחרות; בקרב הנשואים – ל-42% הכנסה מקצבת נכות כלשהי ול-27% הכנסה מקצבאות אחרות, המשולמות להם או לבני זוגם). שיעורי בעלי ההכנסה מהקצבאות השונות של הביטוח הלאומי דומים לשיעורים בקרב בעלי מוגבלות נפשית כמוגבלות יחידה. בנוסף, לשיעור לא מבוטל מהנשואים שבהם הכנסה מפנסיה שלהם או של בני זוגם (22%), ומבחינה זו הם דומים לבעלי מוגבלות פיזית כמוגבלות יחידה.
- בעלי מחלה כרונית: לרובם הכנסה מעבודה, הן בקרב היחידים (89%) והן בקרב הנשואים (82% בעלי הכנסה מעבודה שלהם או של בני זוגם). בהתאמה, לשיעור נמוך מהם הכנסה מקצבאות הביטוח הלאומי (בקרב היחידים, 6% מקבלים קצבת נכות כלשהי ו-14% מקבלים קצבאות אחרות; בקרב הנשואים, ל-11% הכנסה מקצבת נכות כלשהי ול-12% מקצבאות אחרות, המשולמות להם או לבני זוגם).

לוח 16 : מקורות הכנסה¹ בקרב בעלי סוגי המוגבלות השכיחים, לפי מצב משפחתי (%)

מקור ההכנסה	נשואים				יחידים				
	מוגבלות פיזית ונפשית	מוגבלות פיזית	מוגבלות נפשית	מחלה כרונית	מוגבלות פיזית ונפשית	מוגבלות פיזית	מוגבלות נפשית	מחלה כרונית	
סך הכול (אלפים)	88.2	245.6	30.4	56.1	63.9	93.8	32.5	36.2	
סך הכול הכנסה מעבודת של בעל המוגבלות (ובן זוגו)	60.7	71.0	83.5	81.9	45.8	60.5	66.2	88.9	
רק בעל המוגבלות עובד	19.4	23.9	8.3	14.7	45.8	60.5	66.2	88.9	
רק בן הזוג עובד	28.1	18.2	47.4	18.9	---	---	---	---	
שניהם עובדים	13.2	28.9	27.8	48.3	---	---	---	---	
פנסיה	21.5	22.3	10.1	13.9	3.9	6.2	2.6	20.3	
שכר דירה	1.7	4.1	15.6	1.9	4.1	0.8	1.5	1.1	
דמי אבטלה	0	1.5	27.7	9.5	0	0.8	3.8	0	
קצבאות נכות בטל"א	41.7	28.2	41.5	11.4	36.6	15.8	40.0	5.6	
קצבאות אחרות בטל"א	27.3	16.2	23.7	11.7	21.3	23.9	17.5	14.4	
אחר	14.0	12.2	27.4	3.8	26.5	31.0	26.6	12.0	

¹ המרואיינים יכלו לציין מספר מקורות הכנסה.

5.3.2 גובה ההכנסה החודשית של בעלי המוגבלות ושל בני זוגם

ההכנסה החודשית כוללת הכנסות מכל המקורות שיש לבעל המוגבלות עצמו, במידה שהוא יחיד, וממקורות ההכנסה שיש לו ולבן/בת זוגו ביחד, במידה שהוא נשוי.

מלוח 17 אפשר לראות כי רמת ההכנסות החודשית של בעלי המוגבלות נמוכה מרמת ההכנסות החודשית של כלל האוכלוסייה בארץ בגיל העבודה²⁸: בקרב בעלי מוגבלות יחידים, לכ-2/3 הכנסה חודשית של עד 4,000 ש"ח (לעומת פחות ממחצית בקרב האוכלוסייה הכללית), ובקרב בעלי מוגבלות נשואים, לכ-2/3 הכנסה חודשית (של שני בני הזוג) של עד 8,000 ש"ח (לעומת כשליש בקרב האוכלוסייה הכללית).

רמת ההכנסה החודשית שונה בקרב בעלי סוגי המוגבלות השכיחים (לוח 18):

- לבעלי המוגבלות הכפולה הכנסות ברמה הנמוכה ביותר, בעוד לבעלי מחלה כרונית הכנסות ברמה הגבוהה ביותר. לדוגמה, בקרב **יחידים**, שיעור בעלי הכנסה חודשית עד 4,000 ש"ח בקרב בעלי המוגבלות הכפולה הוא 88%, שיעור כפול מהשיעור בקרב בעלי מחלה כרונית, שהוא 44%. בדומה, בקרב **נשואים**, שיעור בעלי הכנסה חודשית עד 8,000 ש"ח הוא 88% בקרב בעלי המוגבלות הכפולה לעומת 43% בקרב בעלי מחלה כרונית.
- בדומה לבעלי המוגבלות הכפולה, גם בעלי מוגבלות נפשית בלבד נמצאו בשכיחות גבוהה בקטגוריות הנמוכה והבינונית של רמת ההכנסה החודשית. הדפוס בולט במיוחד בקרב היחידים שבהם – לרובם המוחלט (93%) הכנסה של עד 4,000 ש"ח לחודש.
- תרשים 8 ממחיש את דפוס הממצאים הנ"ל: בקרב יחידים, בכל רמת הכנסה, שיעור בעלי הכנסה הנמוכה מרמה זו גבוה יותר בקרב בעלי מוגבלות נפשית בלבד ובקרב בעלי המוגבלות הכפולה, מאשר בקרב בעלי מוגבלות פיזית בלבד ובקרב בעלי מחלה כרונית. בקרב הנשואים אפשר לראות מגמה כללית דומה, אלא שבקבוצה זו מצבם של בעלי מוגבלות נפשית בלבד טוב יותר בהשוואה למצבם של בעלי המוגבלות הכפולה, ודומה למצבם של בעלי מוגבלות פיזית בלבד.

לוח 17: הכנסה חודשית ברוטו בקרב בעלי המוגבלות, בסך הכול ולפי מצב משפחתי (%)

הכנסה ברוטו (ש"ח)	כלל האוכלוסייה בארץ ⁱ	יחידים	נשואים	כלל בעלי המוגבלות ⁱⁱ	יחידים	נשואים
פחות מ-4,000	24.9	45.6	15.3	45.6	67.1	30.8
4,000-8,000	24.3	31.7	20.8	31.5	23.2	37.2
יותר מ-8,000	50.8	22.7	63.9	22.9	9.7	32.0

ⁱ מקור: סקר הכנסות 2009, למ"ס – טווח הגילים המקביל לגיל העבודה הוא 18-64.

ⁱⁱ מתוך כלל בעלי המוגבלות, 26% לא דיווחו על גובה הכנסתם (מעבר למצב משפחתי).

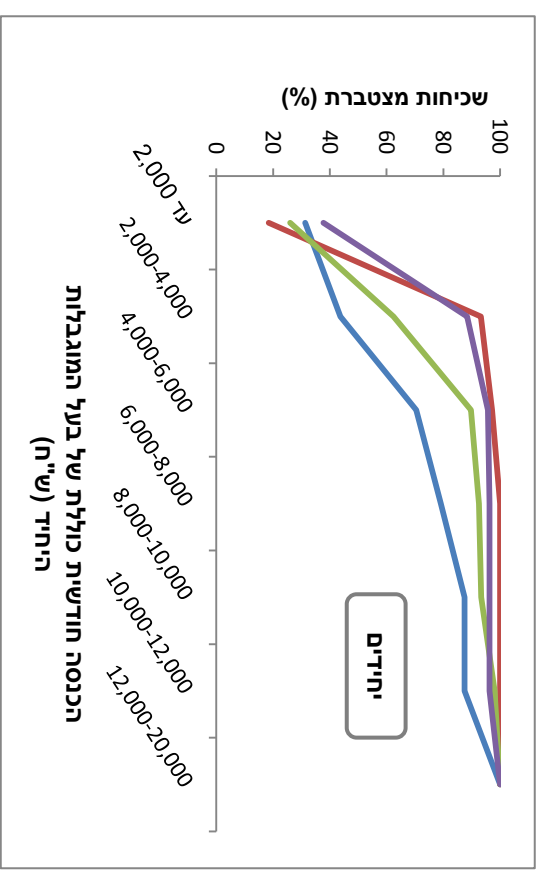
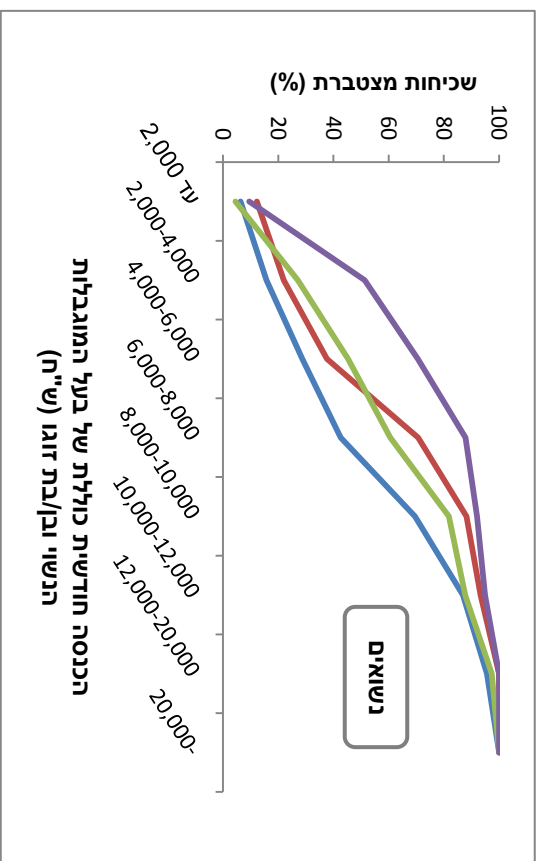
²⁸ מקור: סקר הכנסות 2009, למ"ס – טווח הגילים המקביל ל"גיל העבודה" הוא 18-64.

לוח 18: הכנסה חודשית ברוטו בקרב בעלי סוגי המוגבלות השכיחים, לפי מצב משפחתי (%)ⁱ

נשואים				יחידים				
מוגבלות פיזית ונפשית	מוגבלות פיזית	מוגבלות נפשית	מחלה כרונית	מוגבלות פיזית ונפשית	מוגבלות פיזית	מוגבלות נפשית	מחלה כרונית	הכנסה ברוטו (ש"ח)
51.3	27.1	22.0	15.7	88.4	62.5	93.2	43.8	4,000-מתחת
36.5	33.5	48.7	27.0	7.9	30.1	6.8	35.4	8,000-4,000
12.2	39.4	29.3	57.3	3.7	7.4	0	20.8	יותר מ-8,000

ⁱ שיעורי איזויווח על גובה הכנסה חודשית בקרב בעלי סוגי המוגבלות השכיחים (מעבר למצב משפחתי בכל סוג מוגבלות): בעלי מחלה כרונית – 16%, בעלי מוגבלות נפשית – 24%, בעלי מוגבלות פיזית – 33%, בעלי מוגבלות פיזית ונפשית – 27%.

תרשים 8: התפלגות ההכנסה החודשית בקרב בעלי סוגי המוגבלות השכיחים, לפי מצב משפחתי

5.3.3 הערכה סובייקטיבית של המצב הכלכלי

נוסף על המדד האובייקטיבי של רמת ההכנסות, נבחנו גם מדדים סובייקטיביים הנסמכים על הערכת בעל המוגבלות את מצבו הכלכלי²⁹. מלוח 19 עולה כי 65% מכלל בעלי המוגבלות מעריכים את מצבם הכלכלי כלא כל כך טוב או בכלל לא טוב. לשם השוואה, במדד מקביל, הבוחן שביעות רצון ממצב כלכלי בקרב האוכלוסייה הכללית באותו גיל, נמצא כי שיעור המדווחים כי הם לא כל כך מרוצים או בכלל לא מרוצים ממצבם נמוך יותר (44%)³⁰.

כפי שאפשר לראות בלוח 19, שיעורם של מי שמעריכים את מצבם הכלכלי כלא כל כך טוב או בכלל לא טוב הוא הגבוה ביותר בקרב בעלי המוגבלות הכפולה – פיזית ונפשית (82%). השיעור המקביל בקרב בעלי מוגבלות נפשית בלבד מעט נמוך יותר (72%), אך עדיין גבוה בהשוואה לשיעור בקרב בעלי מוגבלות פיזית בלבד (56%) ובהשוואה לשיעור בקרב בעלי מחלה כרונית (46%). האחרונים הם במצב הטוב ביותר מבחינת הערכה סובייקטיבית של מצבם הכלכלי. ממצאים אלה תואמים את התמונה שהתקבלה מהמדד של רמת ההכנסות לעיל.

לוח 19: הערכה סובייקטיביתⁱ של המצב הכלכלי בקרב כלל בעלי המוגבלות ובקרב בעלי סוגי המוגבלות השכיחים (%)

ההערכה	כלל האוכלוסייה בארץ ^{iii,ii}	כלל בעלי המוגבלות	מחלה כרונית	מוגבלות נפשית	מוגבלות פיזית	מוגבלות פיזית ונפשית
טוב מאוד	11.1	4.4	4.9	4.7	4.5	1.2
טוב	44.4	30.8	48.9	22.8	39.2	16.9
לא כל כך טוב	29.1	41.3	40.6	39.9	35.0	46.7
כלל לא טוב	15.4	23.5	5.6	32.6	21.3	35.2

ⁱ לא כולל ראיונות "אודות".

ⁱⁱ מקור: סקר חברתי 2009, למ"ס – טווח הגילים המקביל ל"גיל העבודה" הוא 20-64.

ⁱⁱⁱ הקטגוריות המקבילות בסקר של הלמ"ס היו: מרוצה מאוד, מרוצה, לא כל כך מרוצה ובכלל לא מרוצה.

מדד סובייקטיבי נוסף להערכת המצב הכלכלי הוא מידת ההצלחה לכסות את ההוצאות החודשיות של משק הבית כגון מזון, חשמל וטלפון²⁹. מלוח 20 עולה כי יותר ממחצית (56%) מבעלי המוגבלות דיווחו כי הם לא כל כך מצליחים או בכלל לא מצליחים לכסות הוצאות אלה. לשם השוואה, בקרב כלל האוכלוסייה באותו גיל, השיעור המקביל הוא 40%³⁰.

עוד אפשר לראות מלוח 20 כי בדומה להערכה הכללית של המצב הכלכלי, שיעור המדווחים כי הם לא כל כך מצליחים או בכלל לא מצליחים לכסות את הוצאותיהם החודשיות גבוה במיוחד בקרב בעלי המוגבלות הכפולה (כ-3/4 לעומת קצת יותר ממחצית בקרב בעלי כל אחד מהסוגים של מוגבלות יחידה, נפשית או פיזית). בקרב בעלי מחלה כרונית מצוי השיעור הנמוך ביותר של אלה המדווחים על קושי בכיסוי ההוצאות (פחות משליש).

²⁹ לא כולל ראיונות "אודות".

³⁰ מקור: סקר חברתי 2009, למ"ס – טווח הגילים המקביל ל"גיל העבודה" הוא 20-64.

לוח 20: הערכה סובייקטיביתⁱ של מידת ההצלחה לכסות הוצאות חודשיות של משק הבית, בקרב כלל בעלי המוגבלות ובקרב בעלי סוגי המוגבלות השכיחים (%)

מוגבלות פיזית ונפשית	מוגבלות פיזית	מוגבלות נפשית	מחלה כרונית	כלל בעלי המוגבלות	כלל האוכלוסייה בארץ ⁱⁱ	ההערכה
2.8	13.1	9.2	12.3	10.5	13.7	מצליחים ללא כל קושי
23.3	34.8	33.8	56.9	33.3	46.0	מצליחים
45.3	37.5	34.7	25.0	37.4	30.9	לא כל כך מצליחים
28.6	14.6	22.3	5.8	18.8	9.4	בכלל לא מצליחים

ⁱ לא כולל ראיונות "אודות".

ⁱⁱ מקור: סקר חברתי 2009, למ"ס – טווח הגילים המקביל ל"גיל העבודה" הוא 20-64.

5.3.4 שכיחות מצבים המעידים על מצוקה כלכלית

מחצית מכלל בעלי המוגבלות נקלעו במהלך השנה האחרונה למצב המעיד על מצוקה כלכלית כלשהי (לוח 21): 40% נאלצו לוותר על קבלת טיפול שיניים חיוני ו-24% על קניית תרופות מרשם – זאת, לעומת שיעורים מקבילים של 25% ו-10%, בהתאמה, בקרב כלל האוכלוסייה³¹. כמו כן, בגין קשיים כלכליים, 23% מבעלי המוגבלות נאלצו לוותר על ביקור אצל רופא מומחה, שיעור זהה נתקלו בהגבלות על חשבון הבנק או על שימוש בכרטיס האשראי ו-17% נקלעו למצב של ניתוק הטלפון או החשמל בביתם.

יחס הסדר של שכיחות המצבים המעידים על מצוקה כלכלית בקרב בעלי סוגי המוגבלות השכיחים דומה לזה שנמצא במדדים הקודמים: כ-2/3 מבעלי המוגבלות הכפולה (פיזית ונפשית), נקלעו במהלך השנה האחרונה למצב קיצון אחד לפחות, לעומת שליש בלבד מבעלי מחלה כרונית. מבחינה זו, בעלי מוגבלות נפשית בלבד דומים יותר לבעלי המוגבלות הכפולה, ואילו בעלי מוגבלות פיזית בלבד דומים יותר לבעלי מחלה כרונית. בהתאם, שכיחות כל אחד מהמצבים הבעייתיים היא הגבוהה ביותר בקרב בעלי המוגבלות הכפולה והנמוכה ביותר בקרב בעלי מחלה כרונית, כאשר שכיחות המצבים בקרב בעלי מוגבלות נפשית בלבד ובקרב בעלי מוגבלות פיזית בלבד מצויה בטווח ביניהם (חוץ מהמצב של הגבלת חשבון בנק/אשראי, אשר נמצא בשכיחות הגבוהה ביותר בקרב בעלי מוגבלות נפשית בלבד).

לוח 21: שכיחות מצבים המעידים על מצוקה כלכלית בשנה האחרונה, בקרב כלל בעלי המוגבלות ובקרב בעלי סוגי המוגבלות השכיחים (%)

מוגבלות פיזית ונפשית	מוגבלות פיזית	מוגבלות נפשית	מחלה כרונית	כלל בעלי המוגבלות	המצב
64.9	41.7	61.4	33.3	49.9	מצב המעיד על מצוקה כלכלית כלשהי
56.8	35.1	44.1	26.9	40.0	ויתור על קבלת טיפול שיניים חיוני ⁱ
35.4	16.0	13.7	8.6	23.9	ויתור על קניית תרופות מרשם ⁱⁱ
32.2	18.2	21.3	3.1	22.6	ויתור על ביקור אצל רופא מומחה
22.4	17.8	26.1	5.9	22.5	הגבלת חשבון בנק, אשראי
20.3	13.9	17.3	13.9	17.3	ניתוק טלפון או חשמל בבית

ⁱ בקרב כלל האוכלוסייה בגיל 20-64, השיעור המקביל הוא 25% (מקור: סקר חברתי 2007, למ"ס).

ⁱⁱ בקרב כלל האוכלוסייה בגיל 20-64, השיעור המקביל הוא 10% (מקור: סקר חברתי 2007, למ"ס).

³¹ מקור: סקר חברתי 2007, למ"ס – טווח הגילים המקביל ל"גיל העבודה" הוא 20-64.

5.3.5 סוג הדיור

מבחינת סוג הדיור שבו מתגוררים בעלי המוגבלות (לוח 22) עולים הממצאים האלה:

- שכיחות סוגי הדיור שבהם מתגוררים כלל בעלי המוגבלות בגיל העבודה דומה מאוד לזו של כלל האוכלוסייה בגיל המקביל³² – כ-70% מתגוררים בדירה בבעלותם או בבעלות משפחתם, כ-20% מתגוררים בשכירות פרטית, והיתר – בהסדרי מגורים אחרים.
- שיעור המתגוררים בדירה בבעלותם או בבעלות משפחתם הוא הנמוך ביותר בקרב בעלי מוגבלות נפשית (52%) והגבוה ביותר בקרב מוגבלות פיזית (77%). ההפך נמצא בנוגע לשיעור המתגוררים בשכירות פרטית (39% בקרב בעלי מוגבלות נפשית לעומת 18% בקרב בעלי מוגבלות פיזית). בעלי המוגבלות הכפולה, פיזית ונפשית, דומים יותר במובן זה לבעלי מוגבלות פיזית בלבד מאשר לבעלי מוגבלות נפשית בלבד.

לוח 22: סוג הדיור בקרב כלל בעלי המוגבלות ובקרב בעלי סוגי המוגבלות השכיחים (%)

סוג הדיור	כלל האוכלוסייה בארץ ⁱ	כלל בעלי המוגבלות	מחלה כרונית	מוגבלות נפשית	מוגבלות פיזית	מוגבלות פיזית ונפשית
בעלות פרטית/משפחתית	70.8	71.1	68.0	51.8	76.5	70.9
שכירות פרטית	20.5	21.3	29.1	38.6	18.4	19.7
שכירות ציבורית	3.1	4.0	2.5	4.8	2.6	7.0
דיור חוץ-בית ⁱⁱ	---	1.5	0.4	2.5	0	0.9
אחר	5.6	2.1	0	2.3	2.5	1.5

ⁱ מקור: סקר חברתי 2009, למ"ס – טווח הגילים המקביל ל"גיל העבודה" הוא 20-64.

ⁱⁱ כולל דיור מוגן, פנימייה, הוסטל, בית אבות, אשפוז – קטגוריה זו לא נכללה בסקר של הלמ"ס.

6. תעסוקת בעלי מוגבלות

בפרק זה תיאור מצב התעסוקה של כלל בעלי המוגבלות ושל תת-קבוצות באוכלוסייה זו (6.1); סקירת מאפייניהם של בעלי מוגבלות שאינם עובדים ואינם מקבלים קצבת נכות כללית (6.2); סקירת מאפייני התעסוקה של בעלי מוגבלות שעובדים ואינם מקבלים קצבת נכות כללית (6.3); מיפוי הסיבות לאי תעסוקה וסוגי העזרה הדרושים לצורך שילוב בעבודה של בעלי מוגבלות אשר אינם עובדים (6.4); וניבוי מצב התעסוקה של בעלי המוגבלות לפי מאפיינים סוציו-דמוגרפיים ולפי מאפייני המוגבלות (6.5).

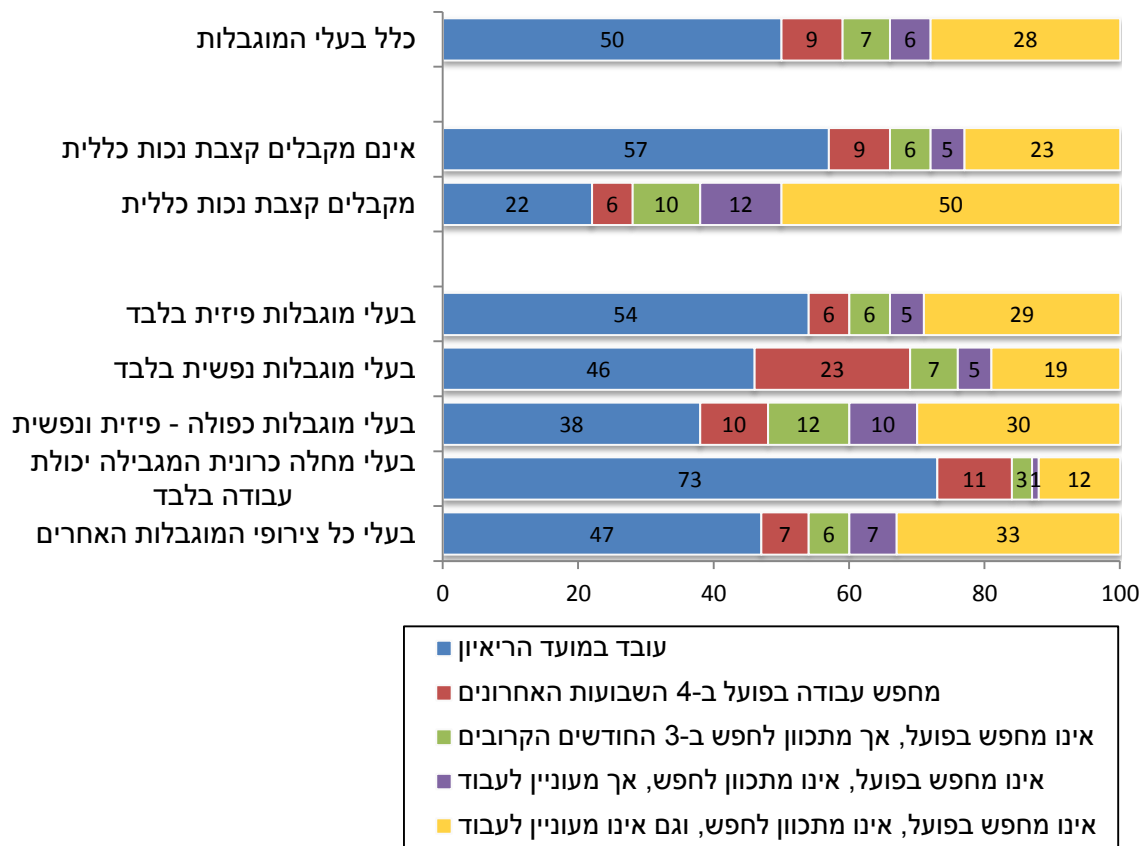
³² מקור: סקר חברתי 2009, למ"ס – טווח הגילים המקביל ל"גיל העבודה" הוא 20-64.

6.1 מצב התעסוקה של בעלי מוגבלות

לשם תיאור מצב התעסוקה של בעלי המוגבלות הוגדרו שלוש קטגוריות, שנבחנו בקרב כלל בעלי המוגבלות, כמו גם בפילוח לפי קבלת קצבת נכות כללית ולפי סוג המוגבלות (תרשים 9):

- עובד במועד הריאיון
- אינו עובד אך בעל מוטיבציה לעבוד, כולל:
 - מחפש עבודה בפועל בארבעת השבועות האחרונים
 - אינו מחפש עבודה בפועל, אך מתכוון לחפש בשלושת החודשים הקרובים
 - אינו מחפש עבודה ואינו מתכוון לחפש, אך מדווח כי הוא מעוניין לעבוד
- אינו עובד ואינו בעל מוטיבציה לעבוד

תרשים 9: מצב התעסוקה של בעלי מוגבלות, בסך הכול, לפי קבלת קצבה ולפי סוג המוגבלות

הערות:

1. במקרים של ראיונות "אודותי", שבהם לא נשאלות שאלות סובייקטיביות, ההנחה היתה שמי שאינו עובד ואינו מחפש עבודה בפועל, וגם אינו מסוגל לענות בעצמו על השאלון – יש לסווגו כמי שאינו מעוניין לעבוד.
2. לשם השוואה, על פי הסקר החברתי של הלמ"ס 2009, בקרב כלל אוכלוסיית ישראל בגיל 20-64 ללא מוגבלות (המוגדרת כבעיה פיזית או בריאותית שנמשכת שישה חודשים או יותר, ומפריעה מאוד, מפריעה או לא כל כך מפריעה בפעולות יומיומיות), שיעור המועסקים הוא 72%, ושיעור מחפשי העבודה הוא 5%.

מבחינת מצב התעסוקה של בעלי המוגבלות (תרשים 9) עולים הממצאים האלה:

■ בקרב בעלי מוגבלות בגיל העבודה, 50% מועסקים, בדומה לשיעור המועסקים בקרבם על פי הסקר החברתי (2009) של הלמ"ס – 53%³³. זאת, לעומת שיעור תעסוקה גבוה יותר בקרב אוכלוסיית ישראל ללא מוגבלות – 72% על פי הסקר החברתי.

■ מכלל בעלי המוגבלות, 22% אינם מועסקים אך מדווחים על מוטיבציה לעבוד (קבוצה המהווה 44% מהבלתי מועסקים). זאת, כפי שמתקבל מצירוף מי שהשיבו כי הם מחפשים עבודה בפועל (9%), מי שהשיבו כי בכוונתם לחפש עבודה בעתיד הקרוב (7%) ומי שהשיבו כי אמנם אינם מחפשים עבודה, אך הם מעוניינים לעבוד (6%). **ממצא זה מצביע על אוכלוסיית יעד פוטנציאלית של יותר מ-200 אלף בעלי מוגבלות לשילוב בתעסוקה.**

■ מקבלי קצבת נכות כללית מהווים כחמישית מכלל בעלי המוגבלות. קצבת הנכות משולמת לאנשים שכותר עבודתם הצטמצם או אבד עקב המוגבלות. בהתאם לכך, שיעור התעסוקה בקרבם נמוך – 22% (לעומת 57% בקרב אלה שאינם מקבלים קצבה), וכולל חלק ניכר שמועסקים במסגרות של עבודה נתמכת או מוגנת. עם זאת, שיעור גבוה למדי ממקבלי קצבה – 28% (המהווים 36% מאלה שאינם מועסקים) – מדווחים על מוטיבציה לעבוד. מדובר בעיקר בהבעת עניין לעבוד (12%) ובהצהרת כוונות לחפש עבודה בעתיד הקרוב (10%) ופחות בחיפוש עבודה בפועל (6%). דפוס זה מראה כי בקרב מקבלי קצבה קיים פוטנציאל תעסוקה שטרם מוצא. מדובר לפחות ב-50 אלף מקבלי קצבה שאינם עובדים ויש להם מוטיבציה לעבוד.

■ קבוצות סוגי המוגבלות נבדלות זו מזו מבחינת מצב התעסוקה. להלן יוצגו, לכל קבוצה, שיעור המועסקים ושיעור הבלתי מועסקים בעלי המוטיבציה לעבוד:

- בעלי מוגבלות פיזית בלבד: בקבוצה זו, שבה 32% מכלל בעלי המוגבלות, יותר ממחצית (54%) עובדים. בצד זאת, שיעור בעלי המוטיבציה לעבוד הוא 17% בלבד (המהווים 37% מאלה שאינם עובדים). הדפוס המתקבל כאן מראה על מיצוי יחסי של פוטנציאל התעסוקה, שכן מי שמסוגל לעבוד אמנם עובד, ומי שאינו עובד גם אינו מעוניין לעבוד. חיזוק לכך מתקבל מביקורת הסיבות לאי תעסוקה (לוח 36 בהמשך), שממנה עולה כי שיעור גבוה למדי של בעלי מוגבלות פיזית שאינם עובדים מדווחים על הנכות עצמה כסיבה לכך. עם זאת, מאחר שבעלי מוגבלות פיזית הם קבוצה גדולה למדי, מדובר לפחות ב-50 אלף איש שאינם עובדים ויש להם מוטיבציה לעבוד.

- בעלי מוגבלות נפשית בלבד: בקבוצה זו, שבה 6% מכלל בעלי המוגבלות, פחות ממחצית (46%) עובדים, למרות רמת המשאבים הגבוהה למדי המאפיינת אותם (ראו פרק 5, תרשים 7). מצד אחר, בולט השיעור הגבוה של בעלי מוטיבציה לעבוד – 35% (כלומר 65% מהבלתי מועסקים), בהם רבים המחפשים עבודה בפועל – 23% מכלל בעלי מוגבלות נפשית (כלומר 43% מהבלתי מועסקים שבהם). ממצאים אלה מעידים על אי מיצוי יחסי של פוטנציאל התעסוקה בקבוצה זו.

³³ השיעור מתייחס לבני 20-64 שדיווחו על בעיה פיזית או בריאותית שנמשכת שישה חודשים או יותר, אשר מפריעה מאוד, מפריעה או לא כל כך מפריעה בפעולות יומיומיות. אם מתייחסים רק לבעלי מוגבלות שבעייתם מפריעה או מפריעה מאוד בתפקוד היומיומי, שיעור התעסוקה, על פי הסקר החברתי, הוא 48%.

ייתכן כי דפוס ייחודי זה קשור לאופי התקופתי המאפיינ בעיות נפשיות, המקשה על יצירת רצף תעסוקה. ייתכן גם שלמרות המוטיבציה לעבוד של בעלי מוגבלת נפשית, מעסיקים נרתעים מלקבל אותם לעבודה, עקב סטיגמה בנוגע ליכולתם להשתלב במקום העבודה. חיזוק לכך אפשר לראות מבדיקת הסיבות לאי תעסוקה (לוח 36 בהמשך), שממנה עולה כי בניגוד לבעלי מוגבלות פיזית בלבד, שיעור נמוך למדי של בעלי מוגבלות נפשית בלבד שאינם עובדים מדווחים על הנכות עצמה כסיבה לכך, ושיעור גבוה יותר מדווחים על אי התאמה של סביבת העבודה ותנאיה. מאחר שבעלי מוגבלות נפשית הם קבוצה קטנה למדי, מדובר בכ-20 אלף איש שאינם עובדים ויש להם מוטיבציה לעבוד.

- בעלי המוגבלות הכפולה – פיזית ונפשית: בקבוצה זו, שבה 14% מכלל בעלי המוגבלות, שיעור העובדים הנמוך ביותר (38%). עם זאת, מבחינת מוטיבציה לעבוד, בעלי המוגבלות הכפולה דומים יותר לבעלי מוגבלות נפשית בלבד מאשר לבעלי מוגבלות פיזית בלבד – 32% מהם (המהווים 52% מהבלתי מועסקים) בעלי מוטיבציה לעבוד, שיעור גבוה יותר מאשר בקרב בעלי מוגבלות פיזית בלבד, המתקרב לשיעור בקרב בעלי מוגבלות נפשית בלבד. מדובר לפחות ב-40 אלף בעלי מוגבלות כפולה שאינם עובדים ויש להם מוטיבציה לעבוד.

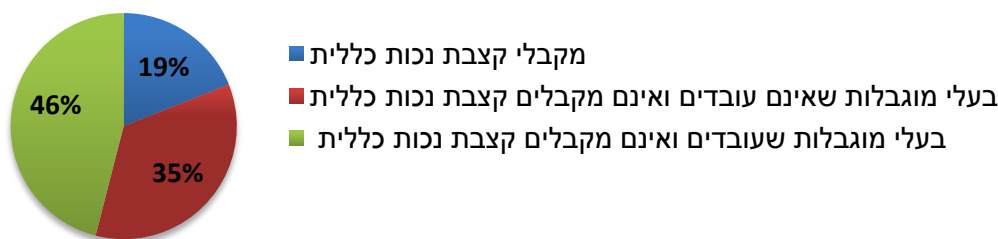
- בעלי מחלה כרונית בלבד: בקבוצה זו, שבה 9% מכלל בעלי המוגבלות, 73% עובדים. זהו שיעור תעסוקה גבוה במיוחד, הדומה לשיעור בקרב האוכלוסייה ללא מוגבלות. בנוסף, שיעור בעלי המוטיבציה לעבוד הוא 15% (כלומר 55% מהבלתי מועסקים). הדפוס המתקבל כאן הוא של היקף תעסוקה גבוה והיקף גבוה למדי של עניין בעבודה בקרב המעטים שאינם מועסקים: לפחות 10 אלף איש שאינם עובדים ויש להם מוטיבציה לעבוד. ייתכן שאפשר לקשר דפוס זה לכך שרבות מהמחלות הכרוניות מופיעות באמצע החיים, וסביר להניח כי חלק ניכר מבעלי מוגבלות זו לקו בה כשהיו מועסקים. חיזוק לכך עולה מאוסף הממצאים המעיד כי מדובר בקבוצה חזקה למדי מבחינת משאבים לתעסוקה בכלל (פרק 5, תרשים 7) והשכלה בפרט (שם, לוח 13).

- בעלי סוגי מוגבלות אחרים: בקבוצה הכוללת את בעלי כל הצירופים האחרים של תחומי המוגבלות שזוהו במדגם, שבה כ-40% מכלל בעלי המוגבלות, שיעור התעסוקה הוא קרוב למחצית (47%). שיעור בעלי המוטיבציה לעבוד בקבוצה זו הוא 20% (המהווים 38% מהבלתי מועסקים). מאחר שזו קבוצה גדולה, מדובר בכ-80 אלף איש בעלי מוגבלויות שונות שאינם עובדים והם בעלי מוטיבציה לעבוד.

6.2 מאפיינים של בעלי מוגבלות שאינם עובדים ואינם מקבלים קצבת נכות כללית

עניין מיוחד היה בבדיקת מאפייניהם של בעלי מוגבלות שאינם עובדים ואינם מקבלים קצבת נכות כללית, המהווים כשליש מכלל אוכלוסיית בעלי המוגבלות – להלן **קבוצת העניין** – במה הם נבדלים ממקבלי קצבת נכות כללית מחד, ומבעלי מוגבלות שעובדים ואינם מקבלים קצבה זו (להלן **קבוצת העובדים**) מאידך. בסעיף זה יוצגו מאפיינים שונים של בעלי המוגבלות לפי שלוש תת הקבוצות הללו³⁴ (ראו תרשים 10): מאפיינים דמוגרפיים (6.2.1), מאפייני המוגבלות (6.2.2), משאבים/חסמים לתעסוקה (6.2.3) ומאפיינים כלכליים (6.2.4).

תרשים 10: התפלגות אוכלוסיית בעלי המוגבלות לפי שלוש תת הקבוצות

6.2.1 מאפיינים דמוגרפיים

קבוצת העניין מאופיינת בשיעורים גבוהים של הקבוצות הדמוגרפיות האלה (לוח 23):

- נשים (62%, לעומת 40% בקרב העובדים ו-47% בקרב מקבלי קצבה)
- מבוגרים בני 55-67 (41%, לעומת 25% בקרב העובדים ו-35% בקרב מקבלי קצבה)
- נשואים (כמעט 70%, לעומת 60% בקרב העובדים ו-50% בקרב מקבלי קצבה), שיעור שאף עולה על זה בקרב כלל האוכלוסייה בגיל העבודה (62%). ממצא זה יכול לענות בחלקו על השאלה מהם מקורות ההכנסה של השייכים לקבוצה זו (ראו סעיף 6.2.4 בהמשך).
- ערבים (32%, לעומת פחות מ-20% בקבוצות האחרות)

³⁴ המדגם כלל: 774 מקבלי קצבת נכות כללית, 336 שאינם עובדים ואינם מקבלים קצבת נכות כללית, 384 שעובדים ואינם מקבלים קצבת נכות כללית. רוב מקבלי קצבת הנכות לא היו מועסקים במועד הריאיון, ומתוך מיעוט המועסקים, חלקם עבדו בתעסוקה נתמכת או מוגנת (ראו סעיף 6.1 לעיל – מצב התעסוקה של בעלי מוגבלות). אי לכך התייחסנו לקבוצת מקבלי הקצבה כמקשה אחת. למעוניינים, השוואת מאפייניהם של מקבלי קצבה מועסקים ובלתי מועסקים מוצגת בנספח ו.

לוח 23: מאפיינים דמוגרפיים של בעלי המוגבלות לפי שלוש תת הקבוצות (%)

המאפיין	מקבלי קצבת נכות	אינם עובדים ואינם מקבלים קצבת נכות	עובדים ואינם מקבלים קצבת נכות
סך הכול (אלפים)	195.9	371.7	481.4
מין ***			
גברים	53.4	38.3	60.0
נשים	46.6	61.7	40.0
קבוצת גיל ***			
34-18	23.9	22.5	29.5
54-35	41.4	36.7	45.6
67-55	34.7	40.8	24.9
מצב משפחתי ***			
יחיד ⁱ	50.1	31.0	39.4
נשוי	49.9	69.0	60.6
ותק בארץ			
ותיקים	90.3	90.6	89.7
עולים (מ-1995)	9.7	9.4	10.3
מגזר ***			
יהודי ⁱⁱ	81.0	68.1	83.2
ערבי	19.0	31.9	16.8

ⁱ כולל רווק, אלמן, גרוש.

ⁱⁱ כולל אחרים שאינם ערבים.

*** ההבדל מובהק בהתפלגויות ברמה של 0.01 במבחן חי בריבוע.

6.2.2 מאפייני המוגבלות

בעלי מוגבלות בקבוצת העניין מאופיינים בנכות חמורה פחות לעומת מקבלי קצבת נכות כללית. אפשר לראות זאת בממצאים האלה:

- מספר תחומי המוגבלות: יחסית למקבלי הקצבה, בקבוצת העניין יש שיעור נמוך יותר של אנשים עם כמה תחומי מוגבלות (52%, לעומת 70% בקרב מקבלי הקצבה).
- סוג המוגבלות: ממצאי המחקר עולה כי מוגבלות נפשית קשורה לקשיים בהשתלבות בתעסוקה יותר מאשר מוגבלויות אחרות. גם נתוני הביטוח הלאומי, לפיהם כשליש ממקבלי קצבת נכות כללית הם בעלי סעיף עיקרי נפשי³⁵, מעידים על כך. ואמנם, בקבוצת העניין יש פחות בעלי מוגבלות נפשית מאשר בקרב מקבלי הקצבה (מוגבלות יחידה – 6% לעומת 11%, בהתאמה; מוגבלות כפולה, נפשית ופיזית – 16% לעומת 20%, בהתאמה).

³⁵ מקור: סקירה שנתית 2009, המוסד לביטוח לאומי, מינהל המחקר והתכנון.

לוח 24: מספר תחומי המוגבלותⁱ לפי שלוש תת הקבוצות (%)

מספר התחומים	מקבלי קצבת נכות	אינם עובדים ואינם מקבלים קצבת נכות	עובדים ואינם מקבלים קצבת נכות
1	30.0	48.3	66.4
2	30.4	29.5	22.9
3	19.4	14.0	7.9
4	14.4	6.6	2.7
5	5.3	1.6	0.1
6	0.5	0	0

ⁱ במקרה שמחלה כרונית מופיעה עם תחומי מוגבלות נוספים, היא אינה נספרת כתחום מוגבלות (ראו פרק 4).

לוח 25: שכיחות סוגי המוגבלות לפי שלוש תת הקבוצות (%)

סוג המוגבלות	מקבלי קצבת נכות	אינם עובדים ואינם מקבלים קצבת נכות	עובדים ואינם מקבלים קצבת נכות
מוגבלות פיזית	16.2	35.4	35.7
מוגבלות נפשית	10.5	5.8	4.3
מוגבלות פיזית ונפשית	20.0	15.8	10.7
מחלה כרונית המגבילה יכולת עבודה	2.3	6.0	13.3
כל הצירופים האחרים	50.9	36.9	36.0

6.2.3 משאבים/חסמים לתעסוקה

בסעיף הקודם ראינו כי בעלי מוגבלות בקבוצת העניין מאופיינים בנכות חמורה פחות מאשר מקבלי קצבה – סוגי המוגבלות המקשים על השתלבות בתעסוקה (כלומר אלה הכוללים רכיב נפשי) פחות שכיחים בקרבם, ומספר תחומי המוגבלות שלהם קטן למדי. לעומת זאת, בסעיף זה נראה כי מבחינת משאבים לתעסוקה, קבוצת העניין דומה יותר למקבלי הקצבה, בכך שבשתי הקבוצות שכיחות גבוהה למדי של בעלי מוגבלות עם חסמים לתעסוקה.

מבדיקת רמת ההשכלה בשלוש תת הקבוצות (לוח 26), עולה כי בקרב בעלי מוגבלות בקבוצת העניין, בדומה לקבוצת מקבלי הקצבה, כשליש בלבד השלימו בגרות מלאה, לעומת יותר ממחצית בקבוצת העובדים. כמו כן, בכל אחת משתי הקבוצות הראשונות רק כעשירית הם בעלי השכלה אקדמית, לעומת כרבע בקבוצה האחרונה.

מבדיקת ניסיון התעסוקה בשלוש תת הקבוצות (לוח 27), עולה כי בעלי מוגבלות בקבוצת העניין, בדומה למקבלי קצבה, רחוקים יחסית משוק העבודה: 57% בקבוצת העניין ו-65% בקרב מקבלי הקצבה לא עבדו בחמש השנים שקדמו למועד הריאיון (או לא עבדו מעולם).

לוח 26: רמת ההשכלה* בקרב בעלי המוגבלות לפי שלוש תת הקבוצות (%)**

רמת ההשכלה	מקבלי קצבת נכות	אינם עובדים ואינם מקבלים קצבת נכות	עובדים ואינם מקבלים קצבת נכות
בי"ס לחינוך מיוחד	4.4	0.1	0
אין תעודה או פחות מ-12 שנות לימוד	39.1	34.3	14.6
12 שנות לימוד או בגרות חלקית	22.1	28.2	28.5
בגרות מלאה	12.1	12.0	17.0
על-תיכונית לא אקדמית	8.0	9.1	10.9
אקדמית (תואר ראשון, שני, או שלישי)	12.1	13.0	26.7
אחר/לא יודע/לא זוכר	2.3	3.2	2.2

*** ההבדל מובהק בהתפלגויות ברמה של 0.01 במבחן חי בריבוע.

לוח 27: ניסיון בתעסוקה בקרב בעלי המוגבלות לפי שלוש תת הקבוצות (%)

ניסיון בתעסוקה	מקבלי קצבת נכות	אינם עובדים ואינם מקבלים קצבת נכות ⁱ	עובדים ואינם מקבלים קצבת נכות ⁱⁱ
עובד במועד הריאיון	22.2	---	100
אינו עובד, עבד ב-5 השנים האחרונות	13.0	42.6	---
לא עבד ב-5 השנים האחרונות, עבד בעבר	34.9	28.5	---
לא עבד מעולם	29.9	28.9	---

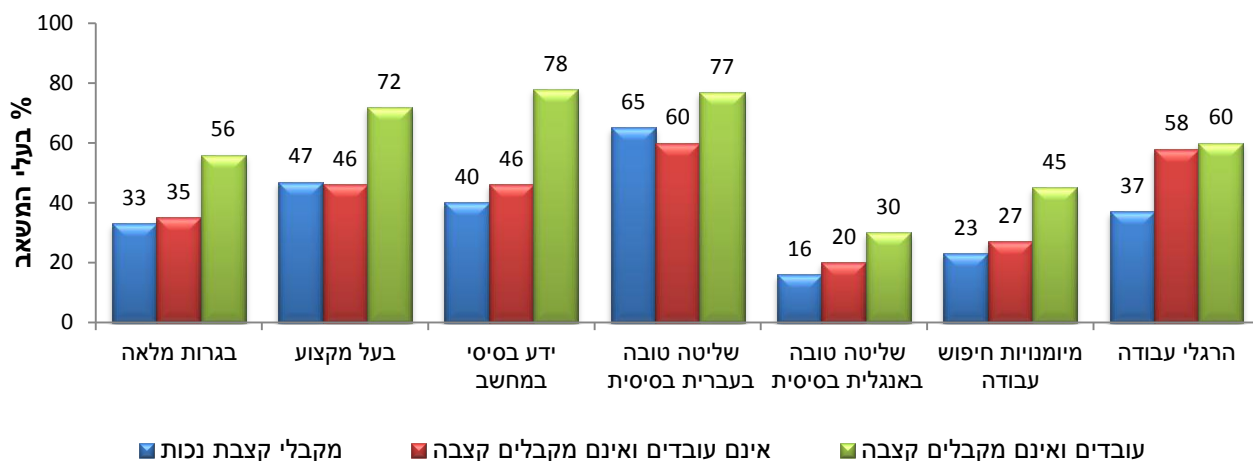
ⁱ כיוון שהקבוצה כוללת את מי שאינם עובדים כיום, הקטגוריה של **עובד במועד הריאיון** אינה רלוונטית להם.
ⁱⁱ כיוון שהקבוצה כוללת רק את מי שעובדים כיום, שלוש הקטגוריות האחרות אינן רלוונטיות להם.

בעלי מוגבלות בקבוצת העניין מאופיינים ברמה נמוכה למדי גם ביתר המשאבים לתעסוקה שנבדקו במסגרת המחקר, בדומה למקבלי קצבה (תרשים 11):

- בכל אחת משתי הקבוצות – קבוצת העניין וקבוצת מקבלי הקצבה – פחות ממחצית רכשו מקצוע, לעומת כמעט 3/4 בקבוצת העובדים.
- לפחות ממחצית בכל קבוצה ידע בסיסי במחשב (46% בקבוצת העניין ו-40% בקרב מקבלי קצבה), לעומת 78% בקבוצת העובדים.
- פחות מ-2/3 בכל אחת משתי הקבוצות הם בעלי ידע ברמה טובה בעברית בסיסית, לעומת יותר מ-3/4 בקבוצת העובדים. כמו כן, פחות מ-1/5 בכל קבוצה הם בעלי ידע ברמה טובה באנגלית בסיסית, לעומת כ-1/3 בקבוצת העובדים.
- כרבע בלבד בכל קבוצה הם בעלי מיומנויות חיפוש עבודה (27% בקבוצת העניין ו-23% בקרב מקבלי קצבה), לעומת קרוב למחצית (45%) בקבוצת העובדים.
- בשונה מהדפוס שנראה עד כה, בקבוצת העניין כמעט 60% הם בעלי הרגלי עבודה, בדומה לשיעור בקרב העובדים, בעוד השיעור בקרב מקבלי קצבה נמוך יותר (37%).

מאוסף הממצאים שהוצגו לעיל עולה מסקנה חשובה בנוגע לקבוצת העניין: הקבוצה מאופיינת מצד אחד במוגבלות פחות חמורה שאינה מזכה בקצבת נכות כללית, ומצד אחר, בחסמים של ממש לתעסוקה. שני מאפיינים אלה, והעובדה כי מדובר בקבוצה גדולה בקרב בעלי המוגבלות (כ-350 אלף איש, מהם כ-100 אלף עד גיל 40), מצביעים עליה כעל קבוצה בעלת פוטנציאל לשילוב בתעסוקה. זאת באמצעות פיתוח ההון האנושי ותגבור רמת המשאבים לתעסוקה, בעיקר של הצעירים שבה.

תרשים 11: משאבים לתעסוקה בקרב בעלי מוגבלות לפי שלוש תת הקבוצות

6.2.4 מאפיינים כלכליים

מקורות הכנסה

מלוח 28 אפשר ללמוד על כמה מקורות הכנסה עיקריים של בעלי מוגבלות בקבוצת העניין, אשר הם עצמם אינם עובדים ואינם מקבלים קצבת נכות כללית:

- עבודה: מאחר ששיעור הנשואים בקבוצה זו גבוה למדי (70%), לשיעור ניכר מהנשואים שבהם (40% בקירוב) הכנסה מעבודה של בן/בת הזוג.
- פנסיה: מאחר שזו קבוצה מבוגרת למדי (כ-40% בני 55-67), לשיעור ניכר מהם, בעיקר בקרב הנשואים, יש הכנסה מפנסיה (8% מהיחידים ו-25% מהנשואים).
- קצבאות נכות של ביטוח לאומי: לחלק מבעלי המוגבלות בקבוצה, בעיקר הנשואים, הכנסה מקצבאות נפגעי עבודה או נפגעי איבה המשולמות להם (או לבן/בת הזוג) או מקצבת נכות כללית עבור בן/בת הזוג (11% בקרב היחידים ו-24% בקרב הנשואים).
- קצבאות אחרות של ביטוח לאומי³⁶: בהשוואה לשתי הקבוצות האחרות, לשיעור גבוה למדי, בעיקר בקרב היחידים, הכנסה מקצבאות אחרות של הביטוח הלאומי המשולמות להם (או לבני זוגם בקרב הנשואים) (44% מהיחידים ו-28% מהנשואים).

³⁶ כולל: קצבת נידות, דמי ליווי לעיוור, קצבת שירותים מיוחדים או שירותים אישיים, גמלת סיעוד, הבטחת הכנסה, קצבת זיקנה, קצבת שאירים, מזונות.

לוח 28 : מקורות הכנסה¹ של בעלי מוגבלות בשלוש תת הקבוצות לפי מצב משפחתי (%)

מקור ההכנסה	יחידים			משואים		
	מקבלי קצבת נכות	אינם עובדים ואינם מקבלים קצבת נכות	עובדים ואינם מקבלים קצבת נכות	מקבלי קצבת נכות	אינם עובדים ואינם מקבלים קצבת נכות	עובדים ואינם מקבלים קצבת נכות
סך הכול (אלפים)	98.2	115.4	189.5	97.7	256.4	291.8
סך הכול הכנסה מעבודה	27.4	ⁱⁱ 7.6	100.0	59.6	41.2	100
של בעל המוגבלות (ובן זוגו)						
רק בעל המוגבלות עובד	27.4	ⁱⁱ 7.6	100.0	5.9	ⁱⁱ 1.6	43.9
רק בן הזוג עובד	---	---	---	39.8	37.9	---
שניהם עובדים	---	---	---	13.9	ⁱⁱ 1.7	56.1
פנסיה	2.0	8.0	9.9	17.7	24.5	13.3
שכר דירה	3.6	5.3	1.8	4.9	2.8	3.8
דמי אבטלה	0.4	3.4	0	1.2	8.0	1.3
קצבאות נכות בטל"א	100.0	11.1	3.9	100.0	24.0	14.9
קצבאות אחרות בטל"א	23.5	44.3	12.3	21.8	28.4	6.9
אחר	25.8	40.6	17.8	14.2	15.6	13.9

¹ המרוויינים יכלו לציין מספר מקורות הכנסה.

ⁱⁱ הקבוצה הוגדרה על פי אי עבודה בשבוע הקודם למועד הראיון, ואילו בדיווח מקורות ההכנסה החתייחסות היתה ל**חודש** האחרון – מכאן נובע השיעור הקטן של בעלי המוגבלות בקבוצה זו המדווחים על הכנסה אישית מעבודה.

גובה ההכנסה החודשית

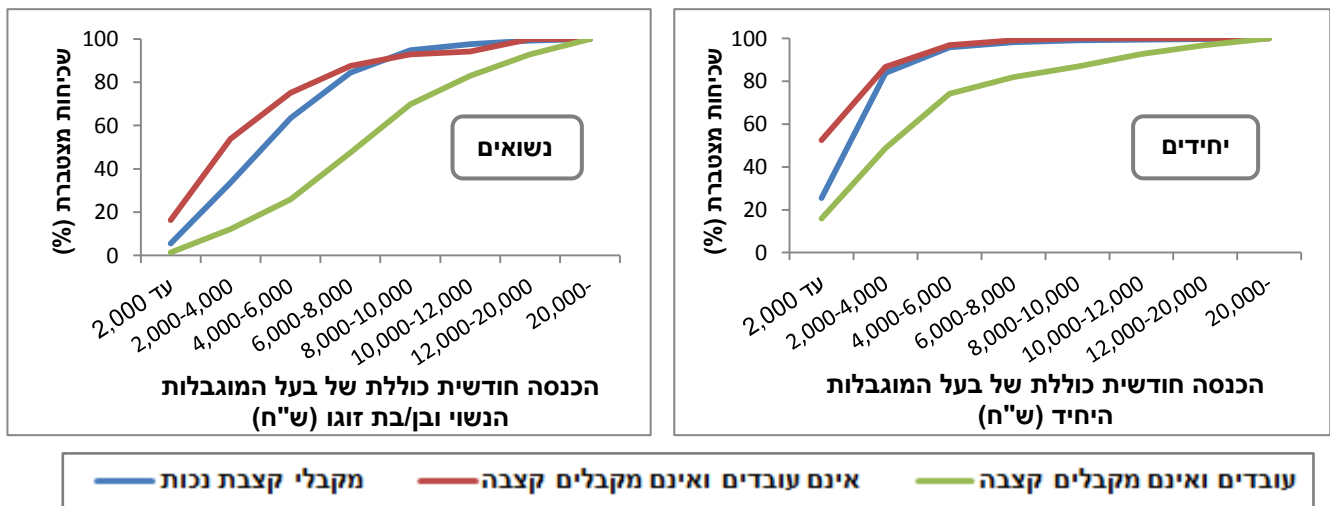
בקבוצת העניין רמת ההכנסה החודשית דומה לזו בקרב מקבלי הקצבה, וכצפוי נמוכה מזו בקרב העובדים (לוח 29). לדוגמה, השיעורים של בעלי הכנסה חודשית עד 4,000 ש"ח בקרב היחידים הם יותר מ-80% בקבוצת העניין ובקרב מקבלי הקצבה, לעומת כמחצית בלבד בקרב העובדים; בדומה, השיעורים של בעלי הכנסה חודשית עד 8,000 ש"ח בקרב הנשואים הם יותר מ-80% בשתי הקבוצות הראשונות, לעומת פחות ממחצית בקרב האחרונים. הדפוס מומחש בתרשים 12 – בכל רמת הכנסה, שיעור בעלי הכנסה הנמוכה מרמה זו גבוה יותר בקבוצת העניין ובקרב מקבלי הקצבה מאשר בקרב העובדים.

לוח 29: הכנסה חודשית ברוטו בקרב בעלי מוגבלות בשלוש תת הקבוצות לפי מצב משפחתי (%)ⁱ

נשואים			יחידים			הכנסה ברוטו (ש"ח)
עובדים ואינם מקבלים קצבת נכות	אינם עובדים ואינם מקבלים קצבת נכות	מקבלי קצבת נכות	עובדים ואינם מקבלים קצבת נכות	אינם עובדים ואינם מקבלים קצבת נכות	מקבלי קצבת נכות	
12.1	53.8	33.6	48.8	86.8	83.9	פחות מ-4,000
35.4	33.7	50.9	33.1	12.3	14.3	8,000-4,000
52.5	12.5	15.5	18.1	0.9	1.8	יותר מ-8,000

ⁱ שיעורי אי הדיווח על הכנסה חודשית בקרב שלוש תת הקבוצות (מעבר למצב משפחתי): מקבלי קצבת נכות – 24%, מי שאינם עובדים ואינם מקבלים קצבת נכות – 33%, מי שעובדים ואינם מקבלים קצבת נכות – 22%.

תרשים 12: התפלגות ההכנסה החודשית, לפי שלוש תת הקבוצות ולפי מצב משפחתי

הערכה סובייקטיבית של המצב הכלכלי

בהתאם לממצאים על גובה ההכנסות, גם המדדים הסובייקטיביים להערכת המצב הכלכלי מצביעים על קושי רב יותר בקבוצת העניין, כמו גם בקרב מקבלי הקצבה, בהשוואה למצב בקרב העובדים (לוח 30):

- שיעור המעריכים את מצבם הכלכלי כלא כל כך טוב או בכלל לא טוב גבוה יותר בקבוצת העניין ובקבוצת מקבלי הקצבה (כ-3/4 בכל אחת מהקבוצות) בהשוואה לשיעור המקביל בקבוצת העובדים (קצת יותר ממחצית).
- בדומה, שיעור המדווחים כי הם לא כל כך מצליחים או בכלל לא מצליחים לכסות את ההוצאות החודשיות של משק הבית גבוה יותר בשתי הקבוצות הראשונות (כ-2/3 בכל קבוצה) בהשוואה לשיעור המקביל בקבוצה האחרונה (פחות ממחצית).

לוח 30: הערכה סובייקטיבית¹ של המצב הכלכלי בקרב בעלי מוגבלות לפי שלוש תת הקבוצות (%)

ההערכה	מקבלי קצבת נכות	אינם עובדים ואינם מקבלים קצבת נכות	עובדים ואינם מקבלים קצבת נכות
הערכה כללית של המצב הכלכלי			
טוב מאוד	2.8	2.8	6.1
טוב	22.6	22.8	39.5
לא כל כך טוב	38.8	44.0	40.1
כלל לא טוב	35.8	30.4	14.3
מידת ההצלחה לכסות הוצאות חודשיות של משק הבית			
מצליחים ללא כל קושי	5.3	8.1	14.1
מצליחים	28.1	25.9	40.5
לא כל כך מצליחים	39.0	44.1	31.8
בכלל לא מצליחים	27.6	21.9	13.6

¹ לא כולל ראיונות "אודות".

מצבים המעידים על מצוקה כלכלית

שכיחותם של מצבים המעידים על קושי כלכלי בשנה האחרונה תואמת את הממצאים שהוצגו עד כה בנוגע למצבם הכלכלי של בעלי המוגבלות – שכיחותו של כל אחד ממצבי הקיצון שנבדקו גבוהה יותר בקבוצת העניין ובקרב מקבלי הקצבה מאשר בקרב העובדים (לוח 31).

לוח 31: שכיחות מצבים המעידים על מצוקה כלכלית במהלך השנה האחרונה בקרב בעלי מוגבלות, לפי שלוש תת הקבוצות (%)

המצב	מקבלי קצבת נכות	אינם עובדים ואינם מקבלים קצבת נכות	עובדים ואינם מקבלים קצבת נכות
מצב המעיד על מצוקה כלכלית כלשהי	51.4	57.6	44.7
ויותר על קבלת טיפול שיניים חיוני	41.0	43.6	36.8
ויותר על קניית תרופות מרשם	26.6	28.3	19.4
ויותר על ביקור אצל רופא מומחה	22.5	30.3	16.7
הגבלת חשבון בנק, אשראי	24.2	23.7	20.9
ניתוק טלפון או חשמל בבית	20.6	21.4	12.9

סוג הדיור

מלוח 32 עולה כי שיעורם של בעלי מוגבלות בקבוצת העניין המתגוררים בדירה בבעלותם או בבעלות משפחתם הוא 72%, שיעור הגבוה יותר מהשיעור בקרב מקבלי קצבה (64%), ודומה לשיעור בקרב העובדים. עם זאת, שיעור בעלי המוגבלות בקבוצת העניין המתגוררים בשכירות ציבורית (5%) גבוה יותר מהשיעור בקרב העובדים (1%), כנראה בגלל תנאי זכאות הנגזרים מרמת הכנסתם הנמוכה.

לוח 32: סוג הדיור בקרב בעלי מוגבלות לפי שלוש תת הקבוצות (%)

סוג הדיור	מקבלי קצבת נכות	אינם עובדים ואינם מקבלים קצבת נכות	עובדים ואינם מקבלים קצבת נכות
בעלות פרטית/משפחתית	63.5	72.4	73.0
שכירות פרטית	17.9	19.6	24.4
שכירות ציבורית	9.9	4.6	1.2
דיור חוץ-בית ⁱ	6.7	0.2	0.3
אחר	2.0	3.2	1.1

ⁱ כולל דיור מוגן, פנימייה, הוסטל, בית אבות, אשפוז.

6.3 בעלי מוגבלות מועסקים שאינם מקבלים קצבת נכות כללית: מאפייני תעסוקה

אחת משאלות המחקר היתה איך מתמודדים בעלי מוגבלות שאינם מקבלים קצבה עם המוגבלות שלהם בתחום התעסוקה, ובמידה שהם עובדים – מה הם מאפייני העבודות שלהם. כפי שראינו לעיל (תרשים 9 בסעיף 6.1), 57% מתוך בעלי המוגבלות שאינם מקבלים קצבת נכות, מועסקים. סעיף זה מתמקד בהם ובוחן את מאפייני התעסוקה של קבוצה זו:

- בדומה לכלל האוכלוסייה העובדת בארץ, רובם (88%) עובדים כשכירים (לוח 33). שיעור בעלי המוגבלות העובדים במסגרות מחוץ לשוק החופשי נמוך ביותר. יוצאי דופן הם בעלי מוגבלות פיזית, אשר שיעור קטן מהם (8%) עובדים בעסק משפחתי (לוח 34).
- בדומה לכלל האוכלוסייה העובדת בארץ, כ-75% עובדים במשרה מלאה (לוח 33). עם זאת, בממוצע שכרם החודשי של בעלי המוגבלות הוא 5,350 ש"ח, שכר הנמוך מזה של כלל האוכלוסייה, שהוא 7,100 ש"ח (נתונים של שנת 2009 שבה נערכו הראיונות). הדפוס של היקף משרה הדומה לזה של כלל האוכלוסייה בצד שכר חודשי נמוך למדי מתבטא בייחוד בקרב בעלי מחלה כרונית ובקרב בעלי מוגבלות פיזית (לוח 34).
- כמחצית מבעלי מוגבלות נפשית – אם כמוגבלות יחידה ואם בצירוף עם מוגבלות פיזית – עובדים במשרה חלקית (לוח 34). בהתאם, שכרם החודשי נמוך במיוחד (פחות מ-4,000 ש"ח). ממצא זה, בצד שיעורי התעסוקה הנמוכים בקרב בעלי סוגי המוגבלות הכוללים מרכיב נפשי (תרשים 9 בסעיף 6.1 לעיל), מעידים על בעיית תעסוקה מיוחדת בקרבם.
- שיעור בעלי המוגבלות המרוצים או מרוצים מאוד מעבודתם באופן כללי (77%) נמוך קצת יותר מהשיעור המקביל בקרב כלל האוכלוסייה העובדת (87%) (לוח 33).

- מבדיקה שנעשתה בנוגע לשביעות רצון מהיבטים ספציפיים של העבודה (ממצאים שאינם מוצגים בלוח), עולה כי שיעורים גבוהים למדי של בעלי מוגבלות שבעי רצון מיחסם של עמיתיהם לעבודה (85%) ושל הממונים (70%), כמו גם מסוג העבודה שלהם (73%). לעומת זאת, שיעורים נמוכים יותר שבעי רצון מהיבטים הקשורים לתמורה שהם מקבלים מהעבודה – הכנסה, תנאים סוציאליים והטבות (כ-45% בכל אחד מההיבטים) וסיכויים להתקדמות (כ-40%). כאשר נבדק הנושא בקרב סוגי המוגבלות השכיחים, נמצא, כי באופן בולט מעטים מבעלי מוגבלות נפשית שבעי רצון מהיכולת לנצל בעבודה את הידע והכישורים שלהם (37%, לעומת 70% ויותר בסוגי המוגבלות האחרים). נתון זה מתיישב עם הדפוס המיוחד והבעייתי שמאפיין קבוצה זו בתחום התעסוקה.
- רוב בעלי המוגבלות (כ-90%), בסך הכול ובכל אחד מסוגי המוגבלות השכיחים, דיווחו כי אין בכוונתם להפסיק לעבוד בשלושת החודשים הקרובים (ממצא שאינו מוצג בלוח).

לוח 33: מאפייני תעסוקה של בעלי מוגבלות מועסקים שאינם מקבלים קצבה, בהשוואה לכלל האוכלוסייה העובדת בארץ בגיל 18-67

המאפיין	כלל האוכלוסייה העובדת בארץ בגיל 18-67	כלל בעלי המוגבלות המועסקים שאינם מקבלים קצבה
סך הכול (אלפים)³⁷	2,720.5	481.4
% עובדים - i :		
כעצמאי או כקבלן משנה	11.0	13.1
כשכיר, כולל בצבא קבע	88.0	83.1
בעסק משפחתי	1.0	3.2
בעבודה מוגנת	0	0.4
היקף משרהⁱ ושכר חודשיⁱⁱ		
% עובדים במשרה מלאה	76.8	72.1
שכר חודשי ממוצע ⁱⁱⁱ (ש"ח)	7,100	5,350
שביעות רצון כללית מהעבודה^{iv, v}		
% מרוצים-מרוצים מאוד	86.5	77.2

ⁱ מקור הנתונים לכלל האוכלוסייה : סקר כוח אדם 2009, למ"ס.
ⁱⁱ מקור הנתונים לכלל האוכלוסייה : סקר הכנסות 2009, למ"ס (טווח הגילים המקביל ל"גיל העבודה" – 18-64).
ⁱⁱⁱ ממוצע מקוצץ – לא כולל תצפיות ב-5% עליונים ותחתונים של הטווח.
^{iv} מקור הנתונים לכלל האוכלוסייה : סקר חברתי 2009, למ"ס (טווח הגילים המקביל ל"גיל העבודה" – 18-64).
^v לא כולל ראיונות "אודות".

³⁷ המדגם כלל 384 בעלי מוגבלות מועסקים שאינם מקבלים קצבת נכות כללית.

לוח 34: מאפייני תעסוקה של בעלי סוגי המוגבלות השכיחים, מועסקים, שאינם מקבלים קצבה

המאפיין	מחלה כרונית	מוגבלות נפשית	מוגבלות פיזית	מוגבלות פיזית ונפשית
סך הכול (אלפים) ³⁸	64.2	20.6	171.9	51.3
% עובדים -				
כעצמאי או כקבלן משנה	13.5	11.7	17.8	5.9
כשכיר, כולל בצבא קבע	86.5	88.3	73.3	94.1
בעסק משפחתי	0	0	7.9	0
בעבודה מוגנת	0	0	1.0	0
היקף משרה ושכר חודשי				
% עובדים במשרה מלאה	74.6	55.2	78.3	52.0
שכר חודשי ממוצע ⁱ (ש"ח)	5,300	3,800	5,450	3,950
שביעות רצון כללית מהעבודהⁱⁱ				
% מרוצים – מרוצים מאוד	73.3	72.4	76.9	76.1

ⁱ ממוצע מקוצץ – לא כולל תצפיות ב-5% עליונים ותחתונים של הטווח.

ⁱⁱ לא כולל ראיונות "אודות".

6.4 בעלי מוגבלות שאינם עובדים: סיבות לאי תעסוקה וצורך בעזרה

כפי שראינו בסעיף 6.1 לעיל, 50% מבעלי המוגבלות אינם מועסקים. להלן נתמקד בקבוצה זו, ונבחן את הסיבות לאי תעסוקה ואת סוגי העזרה הנחוצים לשם שילובם בשוק העבודה.

6.4.1 סיבות לאי תעסוקה³⁹

מבדיקת הסיבות לאי תעסוקה בקרב בעלי מוגבלות בלתי מועסקים (לוח 35), עולה כי בנוסף למוגבלות עצמה, שצוינה בידי כ-60% מהם, 18% ציינו אי התאמה של מקומות העבודה (מבחינת אזור מגורים, שעות עבודה, עניין, שכר או מקצוע), ו-13% ציינו טיפול בילדים קטנים/בבן משפחה אחר/במשק הבית. סיבות נוספות כמו גיל מבוגר, חוסר במשאבים (ניסיון, הכשרה, השכלה, שפה) ולימודים צוינו בשיעורים קטנים יותר.

מלוח 36 עולה כי הנכות מדווחת כסיבה לאי תעסוקה בשיעורים גבוהים למדי בקרב בעלי מוגבלות פיזית, הן כאשר זו המוגבלות היחידה (54%), ובייחוד במקרה של כפל מוגבלויות – פיזית ונפשית (76%). לעומת זאת, בעלי מוגבלות נפשית בלבד ובעלי מחלה כרונית מדווחים על הנכות כסיבה לאי תעסוקה בשיעורים נמוכים יותר (כשליש בלבד בכל סוג מוגבלות), ומייחסים משקל גדול למדי לסביבת העבודה ולתנאיה (44% ו-34%, בהתאמה). ממצא זה מציע כי טיפול בהתאמה והנגשה של מקומות העבודה עשוי

³⁸ בפילוח המועסקים שאינם מקבלים קצבת נכות כללית לפי סוגי המוגבלות השכיחים, המדגם כלל: 51 בעלי מחלה כרונית, 16 בעלי מוגבלות נפשית בלבד, 147 בעלי מוגבלות פיזית בלבד ו-40 בעלי מוגבלות פיזית ונפשית.

³⁹ כולל: (א) בקרב בעלי מוגבלות שחיפשו עבודה בארבעת השבועות שקדמו למועד הריאיון – סיבות לכך שלא מצאו עבודה; (ב) בקרב בעלי מוגבלות שלא חיפשו עבודה במהלך תקופה זו – סיבות לכך שלא חיפשו עבודה.

לקדם שילוב בתעסוקה, בייחוד כשמדובר בבעלי מוגבלות נפשית בלבד או כאלה שמוגבלותם בעבודה נובעת ממחלה כרונית.

לוח 35: סיבות לאי תעסוקה¹, בסך הכול ולפי קבלת קצבה (%)

מקבלי קצבה	אינם מקבלים קצבה	כלל בעלי המוגבלות שאינם עובדים	הסיבה
151.5	371.7	523.2	סך הכול (אלפים)⁴⁰
85.2	51.4	61.2	מגבלה גופנית או נפשית, נכות או מחלה ממושכת
9.0	20.9	17.5	אי התאמה של העבודה מבחינת אזור מגורים, שעות, עניין, שכר או מקצוע
3.7	16.9	13.1	טיפול בילדים קטנים, בבן משפחה אחר או במשק בית
3.7	9.9	8.1	גיל מבוגר או פנסיה
4.8	8.5	7.4	חוסר ניסיון בתעסוקה, חוסר הכשרה או השכלה מתאימה, קשיי שפה
1.7	5.3	4.3	לימודים
2.1	2.2	2.2	חוסר עניין לעבוד

¹ למרואיינים ניתנה אפשרות לענות כמה תשובות.

לוח 36: סיבות לאי תעסוקה¹ בקרב בעלי סוגי המוגבלות השכיחים (%)

מוגבלות פיזית ונפשית	מוגבלות פיזית	מוגבלות נפשית	מחלה כרונית	הסיבה
92.4	154.6	34.1	26.3	סך הכול (אלפים)⁴¹
76.1	54.1	34.0	31.0	מגבלה גופנית או נפשית, נכות או מחלה ממושכת
16.0	15.7	43.5	33.5	אי התאמה של העבודה מבחינת אזור מגורים, שעות, עניין, שכר או מקצוע
7.9	24.2	9.2	6.8	טיפול בילדים קטנים, בבן משפחה אחר או במשק בית
5.2	9.7	24.5	5.6	גיל מבוגר או פנסיה
1.8	10.0	15.6	14.0	חוסר ניסיון בתעסוקה, חוסר הכשרה או השכלה מתאימה, קשיי שפה
0	4.2	3.9	4.5	לימודים
1.5	2.6	2.3	10.0	חוסר עניין לעבוד

¹ למרואיינים ניתנה אפשרות לענות כמה תשובות.

⁴⁰ המדגם כלל 917 בעלי מוגבלות שאינם מועסקים: 581 מקבלי קצבה ו-336 שאינם מקבלים קצבה.
⁴¹ בפילוח הלא-מועסקים לפי סוגי המוגבלות השכיחים, המדגם כלל: 30 בעלי מחלה כרונית, 66 בעלי מוגבלות נפשית בלבד, 209 בעלי מוגבלות פיזית בלבד ו-176 בעלי מוגבלות פיזית ונפשית.

6.4.2 צורכי עזרה לשם השתלבות בעבודה

כפי שהוזכר לעיל (תרשים 9 בסעיף 6.1), קבוצה גדולה של יותר מ-200 אלף בעלי מוגבלות (22% מכלל בעלי המוגבלות) אינם מועסקים אך הם בעלי מוטיבציה לעבוד (כלומר דיווחו כי חיפשו עבודה בארבעת השבועות שקדמו למועד הריאיון או שהם מתכוונים לחפש עבודה בשלושת החודשים הקרובים או שהם מעוניינים לעבוד).

מתוך קבוצה זו, 57% דיווחו כי הם זקוקים לעזרה כדי להתחיל לעבוד (לוח 37). הצרכים העיקריים שצוינו הם הכוונה וייעוץ מקצועי בנוגע לסוג העבודה המתאימה ועזרה במציאת עבודה (כל צורך צוין על ידי כ-30% מבעלי המוגבלות שאינם עובדים ויש להם מוטיבציה לעבוד). צרכים אחרים – לימוד מיומנויות בסיסיות (מחשב, אנגלית, מתמטיקה), התאמות במקום העבודה, סידור והשגחה לילדים ותחבורה למקום העבודה – צוינו בשכיחות נמוכה יותר (כ-10% או פחות לכל צורך).

עוד עולה מלוח 37 כי בקרב מקבלי קצבה, שיעור הזקוקים לעזרה כלשהי לשם שילוב בתעסוקה (65%) גבוה יותר מהשיעור בקרב אלה שאינם מקבלים קצבה (54%). ההבדל בין שתי הקבוצות בולט במיוחד בסוגי העזרה האלה: עזרה במציאת עבודה (38% בקרב מקבלי קצבה לעומת 29% בקרב אלה שאינם מקבלים קצבה), התאמות במקום העבודה (18% לעומת 6%, בהתאמה) ותחבורה למקום העבודה (16% לעומת 5%, בהתאמה).

מלוח 38 עולה כי בעלי המוגבלות הכפולה (פיזית ונפשית) שיש להם מוטיבציה לעבוד, זקוקים לעזרה בהיקף הגדול ביותר (כ-70% לעומת כ-50% בכל אחד מסוגי המוגבלות היחידה), ביחוד בהיבט של התאמות במקום העבודה. ממצאים אלה מצביעים על צורך בסיוע אינטנסיבי יותר כדי לשלב בתעסוקה את בעלי המוגבלות הכפולה.

לוח 37: סוגי עזרה לשם שילוב בתעסוקה, המדווחים על ידי בעלי מוגבלות עם מוטיבציה לעבודⁱ, בסך הכול ולפי קבלת קצבה (%)

סוג העזרה	כלל בעלי המוגבלות שאינם עובדים, עם מוטיבציה לעבוד	אינם מקבלים קצבה	מקבלי קצבה
סך הכול (אלפים)	222.1	168.7	53.4
זקוקים לעזרה כדי להתחיל לעבוד ⁱⁱ :	56.8	54.2	65.3
- הכוונה וייעוץ מקצועי בנוגע לסוג העבודה המתאימה	30.8	30.0	33.3
- עזרה במציאת עבודה	31.2	29.0	38.2
- לימוד מיומנויות בסיסיות (מחשב, אנגלית, מתמטיקה)	11.0	10.5	12.5
- התאמות במקום העבודה	8.7	5.9	17.5
- סידור והשגחה לילדים	7.8	8.7	4.9
- תחבורה למקום העבודה	7.6	5.0	15.9

ⁱ הקבוצה כוללת בעלי מוגבלות בלתי מועסקים אשר דיווחו כי חיפשו עבודה בארבעת השבועות האחרונים או שמתכוונים לחפש עבודה בשלושת החודשים הקרובים או שמעוניינים לעבוד (לא כוללת ראיונות "אודות").

ⁱⁱ למראויינים ניתנה אפשרות לענות כמה תשובות – השיעורים המדווחים הם מתוך כלל בעלי המוטיבציה לעבוד.

לוח 38: סוגי עזרה לשם שילוב בתעסוקה, המדווחים על ידי בעלי מוגבלות מוטיבציה לעבודⁱ, בקרב בעלי סוגי המוגבלות השכיחים (%)

סוג העזרה	מחלה כרונית	מוגבלות נפשית	מוגבלות פיזית	מוגבלות פיזית ונפשית
סך הכול (אלפים)	13.5	21.5	57.5	48.0
זקוקים לעזרה כדי להתחיל לעבוד ⁱⁱ :	46.8	51.5	48.0	69.3
- הכוונה וייעוץ מקצועי	14.7	25.5	28.8	29.9
- בנוגע לסוג העבודה המתאימה	34.4	37.3	27.0	31.9
- עזרה במציאת עבודה	1.0	9.6	6.2	14.6
- לימוד מיומנויות בסיסיות (מחשב, אנגלית, מתמטיקה)	1.3	3.8	6.6	12.3
- התאמות במקום העבודה	0	8.0	5.2	12.7
- סידור והשגחה לילדים	3.1	10.4	5.9	6.5
- תחבורה למקום העבודה				

ⁱ הקבוצה כוללת בעלי מוגבלות בלתי מועסקים אשר דיווחו כי חיפשו עבודה בארבעת השבועות האחרונים או שמתכוונים לחפש עבודה בשלושת החודשים הקרובים או שמעוניינים לעבוד (לא כוללת ראיונות "אודות").
ⁱⁱ למרואיינים ניתנה אפשרות לענות כמה תשובות – השיעורים המדווחים הם מתוך כלל בעלי המוטיבציה לעבוד.

6.5 ניבוי מצב תעסוקה לפי מאפיינים סוציו-דמוגרפיים ולפי מאפייני המוגבלות

להלן ייבחנו הקשרים בין מאפיינים סוציו-דמוגרפיים של בעלי המוגבלות ומאפייני המוגבלות לבין תעסוקה בקרב כלל בעלי המוגבלות (סעיף 6.5.1) ומוטיבציה לעבוד (חיפוש עבודה בפועל, כוונות לחפש עבודה או עניין לעבוד) בקרב בעלי מוגבלות בלתי מועסקים (סעיף 6.5.2).

6.5.1 הקשר בין מאפיינים שונים לבין תעסוקת בעלי מוגבלות

תרשים 13 מציג את שיעור המועסקים במועד הריאיון בקרב כלל בעלי המוגבלות, על פי מאפיינים סוציו-דמוגרפיים. מהתרשים עולה כי שיעור התעסוקה נמוך יותר בקבוצות האלה:

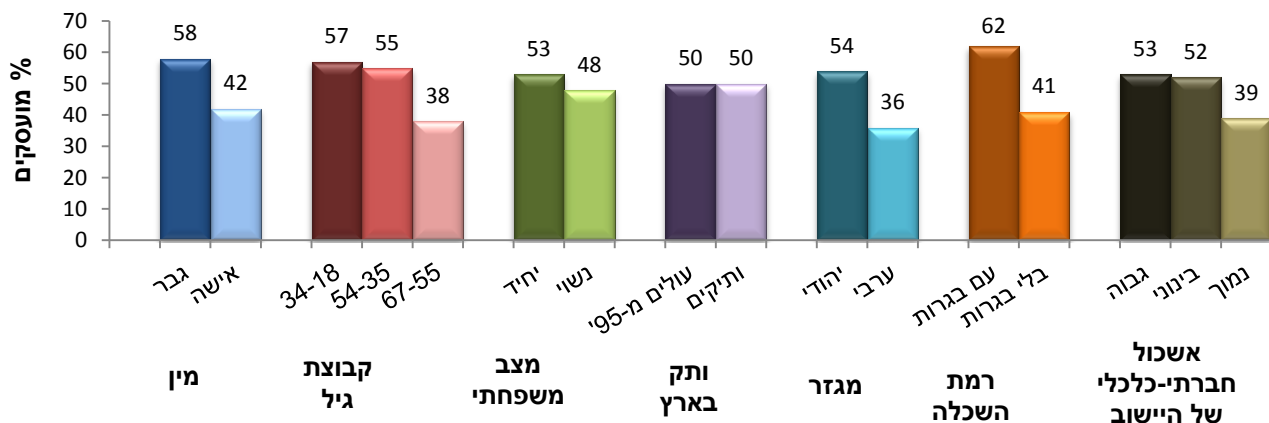
- נשים (42%) לעומת גברים (58%)
- נשואים (48%) לעומת יחידים (53%)
- בני 67-55 (38%) לעומת צעירים יותר (56%)
- ערבים (36%) לעומת יהודים (54%)
- מי שאין לו תעודת בגרות (41%) לעומת מי שיש לו (62%)
- המתגוררים ביישובים בדירוג חברתי-כלכלי נמוך (39%) לעומת בינוני או גבוה (53%)

השוואה לשיעורי התעסוקה לפי מאפיינים אלה בכלל האוכלוסייה בגיל העבודה⁴² מראה על מגמות דומות לאלה שהתקבלו בקרב בעלי המוגבלות. זאת, למעט שיעור התעסוקה לפי מצב משפחתי, אשר בכלל האוכלוסייה הוא גבוה יותר בקרב נשואים מאשר בקרב יחידים. ייתכן שהבדל זה נובע מכך

⁴² סקר כוח אדם 2009, למ"ס.

שאנשים נשואים שיש להם מוגבלות נוטים להיסמך על הכנסה מעבודת בן זוג כמקור פרנסה יותר מאשר אנשים נשואים באוכלוסייה הכללית.

תרשים 13: שיעורי תעסוקה בקרב כלל בעלי המוגבלות, לפי מאפיינים סוציו-דמוגרפיים

כדי לבדוק את ההשפעה העצמאית של כל מאפיין (מנוכה מהשפעת המאפיינים האחרים) על סיכוי התעסוקה בקרב בעלי מוגבלות, בוצע ניתוח רב-משתני (רגרסיה לוגיסטית), שבו המשתנה המנובא מציין האם האדם עובד או אינו עובד במועד הריאיון.

חשוב להבהיר שבמונח **סיכוי התעסוקה** הכוונה להסתברות שאדם יהיה מועסק ביחס להסתברות שלא יהיה מועסק. ממצאי הניתוח הרב-משתני מנוסחים באופן יחסי, כאשר בדרך כלל קטגוריית ההתייחסות (reference category) מייצגת את הקבוצה החזקה בהיבט הרלוונטי. כך למשל, בהיבט המין, נציין מהו הסיכוי שאישה בעלת מוגבלות תהיה מועסקת לעומת הסיכוי שגבר בעל מוגבלות יהיה מועסק.

מניתוח הרגרסיה עולים הממצאים האלה (לוח 39):

- סיכוי התעסוקה של **אישה** בעלת מוגבלות הוא 0.45 לעומת הסיכוי של **גבר** בעל מוגבלות.
- סיכוי התעסוקה של **ערבי** בעל מוגבלות הוא 0.54 לעומת הסיכוי של **יהודי** בעל מוגבלות.
- הימצאות שני החסמים של מיין ומגזר יחד מורידה את סיכוי התעסוקה מעבר להשפעה של כל אחד מהחסמים בנפרד – הסיכוי **שאישה ערבייה** בעלת מוגבלות תהיה מועסקת הוא 0.07 בלבד לעומת הסיכוי של **גבר יהודי** בעל מוגבלות⁴³.
- סיכוי התעסוקה של אדם בעל מוגבלות אינו מושפע באופן מובהק ממצבו המשפחתי (נשוי או יחיד). עם זאת, לאינטראקציה של מצב משפחתי עם מיין יש השפעה מובהקת, כך שלעומת **גבר נשוי** – סיכוי

⁴³ סיכוי התעסוקה של **אישה ערבייה** בעלת מוגבלות לעומת **גבר יהודי** בעל מוגבלות (האפקט הכולל), מבוסס על כל אחת מההשפעות הנפרדות (אפקטים עיקריים) של שני המאפיינים הרלוונטיים – מיין (אישה לעומת גבר – 0.45) ומגזר (ערבי לעומת יהודי – 0.54), ועל האינטראקציה ביניהם (0.28). לפיכך, סיכוי התעסוקה של אישה ערבייה: $0.45 * 0.54 * 0.28 = 0.07$.

התעסוקה של **אישה יחידה** הוא 0.73⁴⁴, בדומה לסיכוי של **גבר יחיד** (0.74), בעוד הסיכוי של **אישה נשואה** יורד ל-0.45. ייתכן שהסיבה לכך היא שאישה בעלת מוגבלות שאינה נשואה צריכה לעבוד כדי לפרנס את עצמה, בעוד אישה נשואה בעלת מוגבלות יכולה להיסמך על הכנסת בן זוגה.

- סיכוי התעסוקה של אדם בעל מוגבלות אינו מושפע באופן מובהק מעובדת היותו הורה לילדים עד גיל 18. עם זאת, באינטראקציה עם מין עולה כי גיל הילדים אינו משפיע על סיכוי התעסוקה של **גבר** בעל מוגבלות, אך משפיע על סיכוי התעסוקה של **אישה** בעלת מוגבלות, כך: בהשוואה לסיכוי התעסוקה של **אישה ללא ילדים עד גיל 18**, סיכוי התעסוקה של **אישה עם ילדים בני 6-18** נמוך רק במקצת (0.88), ואילו סיכוי התעסוקה של **אישה עם ילדים בני 0-5** הוא הרבה יותר נמוך (0.33)⁴⁵.
- בהשוואה לבעל מוגבלות עם השכלה אקדמית, סיכוי התעסוקה של בעל מוגבלות עם בגרות אך בלי השכלה אקדמית הוא 0.52; בהעדר תעודת בגרות, הסיכוי יורד ל-0.31.
- גילו של בעל המוגבלות משפיע על סיכוי התעסוקה שלו כך שהסיכוי גבוה יותר בגיל הביניים לעומת הסיכוי בגילאים הצעירים והמבוגרים. למשל, לעומת סיכוי התעסוקה של בני 40, סיכוי התעסוקה של בני 20 הוא 0.26, וסיכוי התעסוקה של בני 60 הוא 0.34.
- לא נמצא הבדל מובהק בין סיכוי התעסוקה של בעל מוגבלות המתגורר ביישוב בדירוג חברתי-כלכלי נמוך (אשכולות 1-3) או בינוני (אשכולות 4-6) לבין סיכוי התעסוקה של בעל מוגבלות המתגורר ביישוב בדירוג חברתי-כלכלי גבוה (אשכולות 7-9).
- סיכוי התעסוקה של אדם בעל מוגבלות נפשית – אם כמוגבלות יחידה ואם בצירוף עם מוגבלות פיזית – הוא כ-0.30 בלבד לעומת הסיכוי של אדם בעל מחלה כרונית.

⁴⁴ סיכוי התעסוקה של **אישה יחידה** בעלת מוגבלות לעומת **גבר נשוי** בעל מוגבלות מבוסס על כל אחת מההשפעות הנפרדות של שני המאפיינים הרלוונטיים – מין (אישה לעומת גבר – 0.45) ומצב משפחתי (יחיד לעומת נשוי – 0.74), ועל האינטראקציה ביניהם (2.20). לפיכך, סיכוי התעסוקה של אישה יחידה: $0.45 * 0.74 * 2.20 = 0.73$.

⁴⁵ בהשוואה לגבר בלי ילדים עד גיל 18:

- סיכוי התעסוקה של גבר עם ילדים בני 0-5: **1.44**.

- סיכוי התעסוקה של גבר עם ילדים בני 6-18: **0.64**.

בהשוואה לאישה בלי ילדים עד גיל 18:

- סיכוי התעסוקה של אישה עם ילדים בני 0-5: $1.44 * 0.23 = 0.33$.

- סיכוי התעסוקה של אישה עם ילדים בני 6-18: $0.64 * 1.38 = 0.88$.

לוח 39: רגרסיה לוגיסטית לניבוי תעסוקה בקרב כלל בעלי המוגבלות

Exp(B)	הקטגוריה	המשתנה
0.168		קבוע ***
0.445	אישה (לעומת גבר)	מין ***
0.537	ערבי (לעומת יהודי)	מגזר ***
0.744	יחיד (לעומת נשוי)	מצב משפחתי
	(לעומת אין ילדים עד גיל 18 ⁱ)	האם יש ילדים עד גיל 18
1.444	יש ילדים בני 0-5	
0.642	יש ילדים בני 6-18	
0.276	אישה ערבייה (לעומת גבר יהודי)	מין×מגזר ***
2.197	אישה יחידה (לעומת גבר נשוי)	מין×מצב משפחתי **
	(לעומת גבר ללא ילדים עד גיל 18 ⁱ)	מין×ילדים עד גיל 18 ***
0.233	אישה עם ילדים בני 0-5	
1.379	אישה עם ילדים בני 6-18	
	(לעומת השכלה אקדמית)	רמת השכלה ***
0.310	ללא בגרות	
0.515	עם בגרות בלי השכלה אקדמית	
1.280		גיל בעל המוגבלות ***
0.997		ריבוע הגיל ***
	(לעומת גבוה – אשכולות 7-9)	דירוג חברתי-כלכלי
1.208	נמוך – אשכולות 1-3	של יישוב המגורים
1.126	בינוני – אשכולות 4-6	
	(לעומת מחלה כרונית)	סוג המוגבלות ***
0.641	מוגבלות פיזית	
0.271	מוגבלות נפשית	
0.301	מוגבלות פיזית ונפשית	
0.380	כל הצירופים האחרים	
1,370		מספר התצפיות
.212		Cox and Snell R Square
.283		Nagelkerke R Square
.172		McFadden R Square

ⁱ כולל אין ילדים כלל או יש ילדים מעל גיל 18.

** מובהקות לפי מבחן Wald ברמה של 0.05.

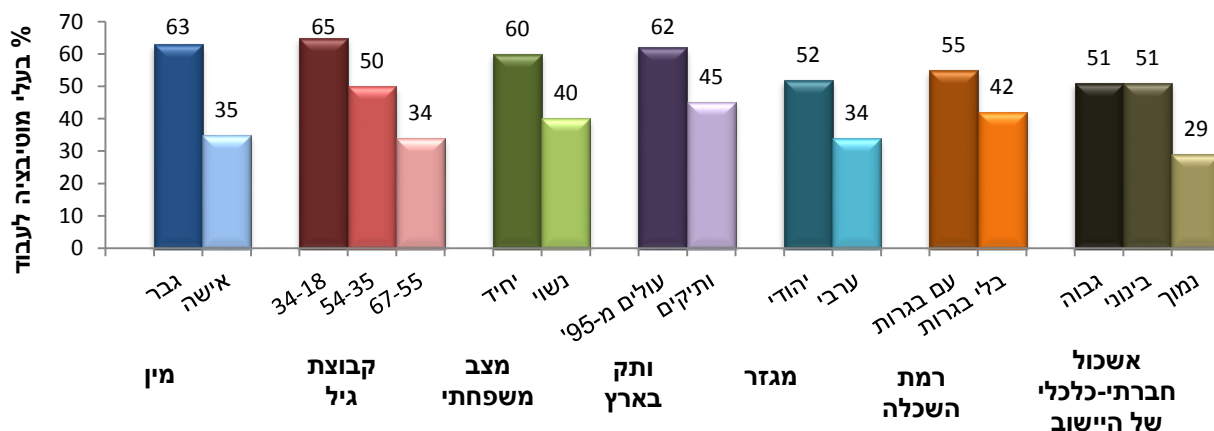
*** מובהקות לפי מבחן Wald ברמה של 0.01.

6.5.2 הקשר בין מאפיינים שונים לבין מוטיבציה לעבוד של בעלי מוגבלות בלתי מועסקים

מתוך כלל בעלי המוגבלות שלא היו מועסקים במועד הריאיון, 44% דיווחו כי חיפשו עבודה בארבעת השבועות האחרונים או שהם מתכוונים לחפש עבודה בשלושת החודשים הקרובים או שהם מעוניינים לעבוד – להלן **בעלי מוטיבציה לעבוד**⁴⁶. מתרשים 14 עולה כי שיעור בעלי המוטיבציה לעבוד בקרב בעלי מוגבלות בלתי מועסקים, נמוך יותר בקבוצות האלה:

- נשים (35%) לעומת גברים (63%)
- נשואים (40%) לעומת יחידים (60%)
- בני 67-55 (34%) לעומת בני 18-34 (65%)
- ערבים (34%) לעומת יהודים (52%)
- מי שאין לו תעודת בגרות (42%) לעומת מי שיש לו (55%)
- המתגוררים ביישובים בדירוג חברתי-כלכלי נמוך (29%) לעומת בינוני או גבוה (51%)

תרשים 14: שיעור בעלי מוטיבציה לעבוד בקרב בעלי מוגבלות לא מועסקים, לפי מאפיינים סוציו-דמוגרפיים

כדי לבדוק את ההשפעה העצמאית של כל מאפיין על הסיכוי שלאדם תהיה מוטיבציה לעבוד, בקרב בעלי מוגבלות שלא היו מועסקים במועד הריאיון, נבנה מודל רב-משתני (רגרסיה לוגיסטית), שבו המשתנה המנובא מציין האם האדם הוא בעל מוטיבציה לעבוד.

מניתוח הרגרסיה עולים הממצאים האלה (לוח 40):

- הסיכוי של **אישה** בעלת מוגבלות תהיה מוטיבציה לעבוד הוא 0.37 לעומת הסיכוי של **גבר** בעל מוגבלות תהיה מוטיבציה לעבוד.
- הסיכוי שלאדם **יחיד** (רווק, גרוש או אלמן) בעל מוגבלות תהיה מוטיבציה לעבוד הוא פי 1.35 מהסיכוי של אדם **נשוי** בעל מוגבלות.
- הסיכוי שלאדם בעל מוגבלות **שלא** עבד בחמש השנים האחרונות תהיה מוטיבציה לעבוד הוא 0.32 לעומת הסיכוי של אדם בעל מוגבלות שעבד במהלך תקופה זו.

⁴⁶ לא כולל ראיונות "אודות".

- הסיכוי שלאדם בעל מוגבלות תהיה מוטיבציה לעבוד גבוה יותר בגיל הביניים לעומת הסיכוי בגילים הצעירים והמבוגרים. כך למשל, לעומת הסיכוי של בני 40, הסיכוי שלבני 20 תהיה מוטיבציה לעבוד הוא 0.68 ואילו הסיכוי בקרב בני 60 הוא 0.30.
- הסיכוי שלאדם בעל מוגבלות פיזית בלבד תהיה מוטיבציה לעבוד הוא 0.38 לעומת הסיכוי של אדם בעל מחלה כרונית. לעומת זאת, הסיכוי שלאדם בעל מוגבלות נפשית בלבד תהיה מוטיבציה לעבוד אינו שונה באופן מובהק מהסיכוי של אדם בעל מחלה כרונית.

לוח 40: רגרסיה לוגיסטית לניבוי מוטיבציה לעבוד של בעלי מוגבלות לא-מועסקים

המשתנה	הקטגוריה	Exp(B)
קבוע		1.564
מין ***	אישה (לעומת גבר)	0.373
מגזר	ערבי (לעומת יהודי)	1.146
מצב משפחתי **	יחיד (לעומת נשוי)	1.353
האם יש ילדים עד גיל 18	(לעומת אין ילדים עד גיל 18 ¹)	1.010
	יש ילדים בני 0-5	1.516
	יש ילדים בני 6-18	0.434
מין×מגזר	אישה ערבייה (לעומת גבר יהודי)	1.883
מין×מצב משפחתי	אישה יחידה (לעומת גבר נשוי)	1.153
מין×ילדים עד גיל 18	(לעומת גבר ללא ילדים עד גיל 18 ¹)	0.832
	אישה עם ילדים בני 0-5	0.529
	אישה עם ילדים בני 6-18	0.797
רמת השכלה	(לעומת השכלה אקדמית)	0.317
	ללא בגרות	1.150
	עם בגרות בלי השכלה אקדמית	0.998
היסטוריית תעסוקה ***	לא עבד ב-5 השנים האחרונות (לעומת עבד ב-5 השנים האחרונות)	0.687
גיל בעל המוגבלות *		1.385
ריבוע הגיל **		0.376
דירוג חברתי-כלכלי של יישוב המגורים	(לעומת גבוה – אשכולות 7-9)	1.299
	נמוך – אשכולות 1-3	0.770
	בינוני – אשכולות 4-6	0.416
סוג המוגבלות **	(לעומת מחלה כרונית)	0.416
	מוגבלות פיזית	0.416
	מוגבלות נפשית	0.416
	מוגבלות פיזית ונפשית	0.416
	כל הצירופים האחרים	0.416
מספר התצפיות		695
Cox and Snell R Square		.287
Nagelkerke R Square		.383
McFadden R Square		.244

¹ כולל אין ילדים כלל או יש ילדים מעל גיל 18.
 * מובהקות לפי מבחן Wald ברמה של 0.10.
 ** מובהקות לפי מבחן Wald ברמה של 0.05.
 *** מובהקות לפי מבחן Wald ברמה של 0.01.

7. סיכום

המחקר הנוכחי מראה כי באוכלוסיית ישראל בגיל העבודה (18-67), שיעור האנשים עם מוגבלות כלשהי הוא 24.7%. מדובר בכמיליון איש שיש להם מוגבלות חמורה, בינונית או קלה.

המחקר מספק, לראשונה בישראל, אומדן לשכיחותם של תחומי מוגבלות שונים באוכלוסייה בגיל העבודה: המוגבלות השכיחה ביותר היא מוגבלות פיזית (17%) ואחריה מוגבלות נפשית (9%). תחומי מוגבלות נוספים, ששכיחותם קטנה יותר (4% ופחות), הם (בשכיחות יורדת): מוגבלות קוגניטיבית, מוגבלות ראייה, מוגבלות שמיעה וליקויי למידה/קשב וריכוז מאובחנים. בערך למחצית מבעלי המוגבלות יש יותר מתחום מוגבלות אחד. בנוסף, בחישוב שיעור המוגבלות נכללה קבוצה קטנה למדי (2%) של אנשים שאין להם מוגבלות באף לא אחד מהתחומים הללו, אך יש להם מחלה כרונית שמגבילה את יכולת העבודה (מבחינת סוג, שעות ותקופת העבודה).

במחקר נמצא כי מתוך כלל בעלי המוגבלות בגיל העבודה, 50% מועסקים, לעומת 72% בקרב אוכלוסיית ישראל ללא מוגבלות בגילים המדוברים (על פי הסקר החברתי 2009, למ"ס). על סדר היום הציבורי עומדת הסוגיה איך אפשר לקדם שילוב בשוק העבודה של אותם בעלי מוגבלות שאינם מועסקים, הכוללים, על פי המחקר הנוכחי, כחצי מיליון איש. בהקשר זה חשוב להדגיש כי המחקר מראה שלחלק גדול מהבלתי מועסקים – קרוב למחצית מהם – יש מוטיבציה לעבוד: כ-200,000 איש דיווחו כי הם מחפשים עבודה בפועל, מתכוונים לחפש עבודה בקרוב או מעוניינים לעבוד.

במועד המחקר, מתוך כמיליון בעלי מוגבלות בגיל העבודה בישראל, כ-200,000 איש קיבלו קצבת נכות כללית. המחקר מראה כי מבין מקבלי הקצבה, כחמישית היו מועסקים, רבים במסגרות עבודה מוגנת או נתמכת. מתוך אלה שלא היו מועסקים, יותר משליש, כלומר כ-50,000 מקבלי קצבת נכות כללית, דיווחו על מוטיבציה לעבוד.

קבוצה מיוחדת המהווה יעד לשילוב בתעסוקה היא בעלי מוגבלות שאינם עובדים וגם אינם מקבלים קצבת נכות כללית משום שדרגת מוגבלותם אינה חמורה דיה כדי לזכותם בקצבה. בצד זאת, מהמחקר עולה כי בדומה למקבלי הקצבה, הם מאופיינים בחסמים של ממש לתעסוקה – השכלה נמוכה, חוסר ידע בסיסי בשימושי מחשב, רמת שליטה נמוכה בשפות וחוסר במיומנויות חיפוש עבודה. בקבוצה זו כ-350,000 איש, אשר קרוב למחציתם הם בעלי מוטיבציה לעבוד. השקעה בשיפור ההון האנושי והמשאבים לתעסוקה, בעיקר של הצעירים שבהם, עשויה לתרום לשילובם בשוק העבודה ולמנוע את הצטרפותם למעגל מקבלי הקצבה בעתיד.

רשימת מקורות

- יפרח, א.; נאון, ד.; בייץ-מוראי, ש. 1998. **סקר ארצי על ילדים עם נכויות בישראל שלב 1: הסינון**. דמ-98-324, מאיירס-גיוינט-מכון ברוקדייל, ירושלים.
- לוינסון, ד.; חקלאי, צ.; שמש, ע.; גרינשפון, א.; בן נון, ג. 2004. "סקר בריאות לאומי 2003-2004 – בריאות גופנית ונפשית". **הרפואה** 143 (ו'): 450-452.
- לרון, א. 2005. **דו"ח הוועדה הציבורית לבדיקת ענייני הנכים ולקיזום שילובם בקהילה** (דו"ח לרון – הוועדה בראשות השופט אפרים לרון). ירושלים: ממשלת ישראל.
<http://storage.cet.ac.il/SharvitNew/Storage/380862/192268.pdf>
- הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, **סקר הכנסות 2009**. www.cbs.gov.il
- הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, **סקרים חברתיים 2009-2003**. www.cbs.gov.il
- הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, **סקר כוח אדם 2009**. www.cbs.gov.il
- המוסד לביטוח לאומי, **סקירה שנתית 2009**, ירושלים.
- המוסד לביטוח לאומי, **רבעון סטטיסטי אוקטובר-דצמבר 2011**, ירושלים.
- המוסד לביטוח לאומי, **רבעון סטטיסטי יולי 2008**, ירושלים.
- נאון, ד. 2009. **מבוגרים בעלי מוגבלות בישראל**. המרכז לחקר מוגבלויות ותעסוקת אוכלוסיות מיוחדות. דמ-09-537, מאיירס-גיוינט-מכון ברוקדייל, ירושלים.
- נאון, ד.; אחדות, ל.; חביב, ג'.; שמלצר, מ.; בן-שוהם, א.; היילברון, ג.; קינג, י.; גאליה, א.; פישמן, נ.; אליאב, ת.; וולדה-צדיק, א.; ברקלי, נ.; נוימן, פ. 2008. **ממצאי מעקב אחרי השפעת תכנית מהל"ב: על הזכאים לגמלת הבטחת הכנסה בתחילת התכנית (המלאי) לאחר 15 חודשי הפעלתה, ועל הפונים החדשים (הזרם) לאחר 6 חודשים מהגשת התביעה לגמלת הבטחת הכנסה (דוח מס' 6)**. דמ-08-514, מאיירס-גיוינט-מכון ברוקדייל, ירושלים.
- נאון, ד.; מורגנשטיין, ב.; שימעל, מ.; ריבליס, ג. 2000. **שירותים לילדים עם צרכים מיוחדים: הערכות צרכים וכיסויים על-ידי השירותים**. דמ-00-355, מאיירס-גיוינט-מכון ברוקדייל, ירושלים.
- קינג, י.; מורגנשטיין, ב.; שמלצר, מ.; נאון, ד.; אהרוני, ת.; הרון, ת. 2003. **מצב התעסוקה של מקבלי הגמלה להבטחת הכנסה - משאבים, חסמים וצורכי הסיוע להשתלבות בעבודה**. דמ-03-412, מאיירס-גיוינט-מכון ברוקדייל, ירושלים.

שטרסברג, נ.; נאון, ד.; בר, ש.; מורגנשטיין, ב. 2004. **מקבלי קצבת נכות כללית ומקבלי קצבת נכות מעבודה בישראל: מאפיינים וצרכים בתחומי הבריאות והתפקוד הפיזי והנפשי**. דמ-04-428, מאיירס-גיוינט-מכון ברוקדייל, ירושלים.

שטרסברג, נ.; נאון, ד.; זיו, ע. 2008. **ילדים עם צרכים מיוחדים באוכלוסייה הבדואית בנגב: מאפיינים, דפוסי שימוש בשירותים והשלכות הטיפול בהם על האמהות**. דמ-08-503, מאיירס-גיוינט-מכון ברוקדייל, ירושלים.

Australian Bureau of Statistics, 2003. **Disability, Ageing and Carers: Summary of Findings**.
[http://www.ausstats.abs.gov.au/Ausstats/subscriber.nsf/0/978A7C78CC11B702CA256F0F007B1311/\\$File/44300_2003.pdf](http://www.ausstats.abs.gov.au/Ausstats/subscriber.nsf/0/978A7C78CC11B702CA256F0F007B1311/$File/44300_2003.pdf)

Bowling, A. 2005. "Mode of Questionnaire Administration Can Have Serious Effects on Data Quality". *Journal of Public Health* 27(3): 281-291.

Brault, M.W. 2009. **Review of Changes to the Measurements of Disability in the 2008 American Community Survey**.
http://www.census.gov/hhes/www/disability/2008ACS_disability.pdf

Brøgger, J.; Bakke, P.; Eide, G.E.; & Gulsvik, A. 2002. "Comparison of Telephone and Postal Survey Modes on Respiratory Symptoms and Risk Factors". *American Journal of Epidemiology* 155(6): 572-576.

Cook, D.J.; Guyatt, G.H.; Juniper, E.; Griffith, L., Mcllroy, W.; Willan, A.; Jaeschke, R.; & Epstein, R. 1993. "Interviewer Versus Self-Administered Questionnaires in Developing Disease-Specific, Health-Related Quality of Life Instrument for Asthma". *Journal of Clinical Epidemiology* 46(6): 529-534.

Eurostat – Detailed statistics on the EU and candidate countries.
<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>

Fujiura, G.T.; Park, H.J.; & Rutkowski-Kmitta, V. 2005. "Disability Statistics in the Developing World: A Reflection on the Meanings in our Numbers". *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities* 18(4): 295–304.

Kalton, G. 2000. "Developments in Survey Research in the Past 25 Years". *Survey Methodology* 26(1): 3-10.

Martin, J.; Meltzer, H.; & Elliot, D. 1988. **The Prevalence of Disability Among Adults. Report 1, OPCS Surveys of Disability in Great Britain**. London: HMSO.

National Center for Health Statistics – Washington Group on Disability Statistics.
http://cdc.gov/nchs/washington_group.htm

OECD, 2010a. **Sickness, Disability and Work: Improving Social and Labor-Market Integration of People with Disability.** <http://www.oecd.org/dataoecd/1/28/46488022.pdf>

OECD, 2010b. **Sickness, Disability and Work: Breaking the Barriers – Synthesis Report.**
www.oecd.org/els/disability

OECD, 2009a. **Sickness, Disability and Work: Keeping on Track in the Economic Downturn (High-Level Forum, Stockholm 14–15 May 2009).**
<http://www.oecd.org/dataoecd/42/15/42699911.pdf>

OECD, 2009b. "Pathways onto (and off) Disability Benefits: Assessing the Role of Policy and Individual Circumstances". In: **OECD Employment Outlook: Tackling the Job Crisis**, Chapter 4.
<http://www.oecd.org/dataoecd/6/22/45219540.pdf>

Piscavet, H.S.; & Van den Bos, G.A. 1996. "Comparing Survey Data on Functional Disability: The Impact of Some Methodological Differences". *Journal of Epidemiology & Community Health* 50(1): 86-93.

U.S. Census Bureau, 1994. **National Health Interview Survey on Disability – NHIS-D.**
<http://www.cdc.gov/nchs/nhis.htm>

WHO, & World Bank, 2011. **World Report on Disability 2011.** Geneva, Switzerland: WHO Library Cataloguing-in-publication Data.
http://www.who.int/disabilities/world_report/2011/en/index.html

WHO, 2008. **Training Manual on Disability Statistics, United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific.** <http://www.unescap.org/publications/detail.asp?id=1274>

WHO, 2001. **International Classification of Functioning, Disability and Health.** Geneva, Switzerland. WHO Library Cataloguing-in-Publication Data.
http://www.disabilitaincifre.it/documenti/ICF_18.pdf

נספחים

נספח א: פירוט תהליך הדגימה ועבודת השדה

להלן נתאר את שלבי הדגימה ועבודת השדה:

א. יחידות הדגימה:

יחידות הדגימה היו משפחות – זוגות נשואים ויחידים (להלן **משפחות**) מגיל 18 ועד גיל פרישה. גיל המשפחה נקבע לפי הגיל המינימלי בקרב בני הזוג. גיל פרישה הוגדר כ-67.

ב. בניית מדגם לסינון:

נבנו שני מדגמים (לוח א-1):

1. מדגם של אנשים שאינם מקבלים קצבת נכות: 9,500 יחידות דגימה (משפחות) מתוך קובץ האוכלוסייה למי שאינם מקבלי קצבת נכות כללית ובני זוגם (להלן **קובץ אוכלוסייה**).

2. מדגם של מקבלי קצבת נכות: 1,300 יחידות דגימה (משפחות) מתוך קובץ מקבלי קצבת נכות כללית (להלן **קובץ מקבלי קצבה**).

בכל אחד מהמדגמים תוגברה קבוצת הגיל הצעיר (בזוגות – לפי הגיל של הצעיר בבני הזוג), כך שיתקבלו 70% עד גיל 45, 30% בגילאי 45-67.

לוח א-1: מדגם לפי משפחות ולפי נפשות

(2) קובץ מקבלי קצבה			(1) קובץ אוכלוסייה		סך הכול	
זוגות – שני בני הזוג מקבלים קצבה	זוגות – רק אחד מבני הזוג מקבל קצבה	יחידים	זוגות	יחידים		
22	484	794	3,863	5,637	10,800	משפחות
44	968	794	7,726	5,637	15,169	נפשות

ג. סינון:

הסינון נועד לאתר בעלי מוגבלות בקרב המשפחות שנדגמו (בני זוג ויחידים). הסינון נעשה טלפונית באמצעות שאלון סינון (ראו נספח ב), שלו כמה מרכיבים:

- צמד שאלות לזיהוי אנשים עם מוגבלות כפי שמופיע בסקר החברתי של הלמ"ס וכן במחקרים אחרים (להלן CBS).
- שאלון לזיהוי מוגבלות על-פי הנחיות של ארגון הבריאות העולמי ועל בסיס שאלוני סינון במחקרים דומים (להלן WHO).
- שאלה על מחלה ממושכת אשר מגבילה את היכולת בשוק העבודה.
- שאלות על מסגרות חינוכיות מיוחדות לאיתור אנשים עם פיגור ועם לקויות למידה.

שאלון הסינון נועד לאתר בעלי מוגבלות בקרב אנשים שאינם מקבלים קצבת נכות (כולל בני זוג של מקבלי קצבה שעלו במדגם) ולפיכך הופנה רק לנדגמים אלו. בקרב משפחות של זוגות, ריאיון הסינון נערך רק עם אחד מבני הזוג, אשר השיב לשאלות בהתייחס לעצמו ועל שאלות מקבילות על בן/בת זוגו. לוח א-2 מציג סיכום של עבודת השדה בשלב הסינון.

לוח א-2: סיכום ביצוע שאלון סינון

קובץ נכות	קובץ אוכלוסייה		סך הכול	
	נשואים	רווקים		
נשואים, בני זוג של מקבלי קצבת נכות	484	7,726	13,847	מדגם אנשים שאינם מקבלי קצבת נכות ראיונות סינון שבוצעו
	365	5,861	10,070	
	75.4	75.9	72.7	% ביצוע
	5.1	1.4	2.0	% סירוב
	0.0	0.8	1.4	% חייל, חו"ל, מעצר, אשפוז, פטירה
	4.2	6.2	6.9	% נפל אחר
	15.3	15.7	16.9	% אי איתור

לוח א-3 מציג את תוצאות הסינון לפי שתי ההגדרות האופרטיביות לאיתור בעלי מוגבלות (WHO, CBS). ההגדרה לפי WHO כוללת מי שהשיבו בחיוב על לפחות אחד מהסעיפים בשאלון הסינון (לא כולל צמד שאלות למ"ס). ההגדרה לפי CBS כוללת מי שדיווחו על בעיית בריאות או נכות הנמשכת לפחות חצי שנה, המפריעה או מפריעה מאוד בתפקוד היומיומי.

לוח א-3: כיצד מתיישבות ההגדרות לפי WHO ולפי CBS?

סירבו להשיב	מוגבלים לפי WHO	אינם מוגבלים לפי WHO	סך הכול	
8	2,643	7,419	10,070	סך הכול
2	1,499	7,279	8,780	אינם מוגבלים לפי CBS
0	1,126	104	1,230	מוגבלים לפי CBS
6	18	36	60	סירבו להשיב

ד. בניית מדגם לראיונות עומק:

היה צפוי שהאיחוד של הגדרת מוגבלות לפי CBS והגדרת מוגבלות לפי WHO יניב שיעור גבוה של אנשים עם מוגבלות. על כן הוחלט לערוך דגימה משנית של אנשים בעלי מוגבלות, כך ש-60% מהנדגמים שהופנו לראיון עומק הם כאלו שנמצאו מתאימים לפי CBS ו-WHO, ו-40% הם כאלו שנמצאו מתאימים לפי WHO ולא לפי CBS (לוח א-4).

לוח א-4: בניית מדגם לראיון עומק בקרב אנשים שאינם מקבלים קצבת נכות, ושעל פי הסינון מתאימים לראיון עומק

לא מתאים	לא מתאים CBS מתאים WHO	מתאים CBS	סך הכול	
7,323	1,517	1,230	10,070	סך הכול
7,323	1,004	463	8,790	לא הוקצה לראיון עומק
0	513	767	1,280	הוקצה לראיון עומק

המדגם לראיונות העומק כלל 1,280 איש שאינם מקבלים קצבת נכות ו-1,322 איש אשר מקבלים קצבת נכות, בסך הכול 2,602 איש.

ה. סיכום ביצוע ראיונות עומק:
 בלוח א-5 אפשר סיכום של עבודת השדה.

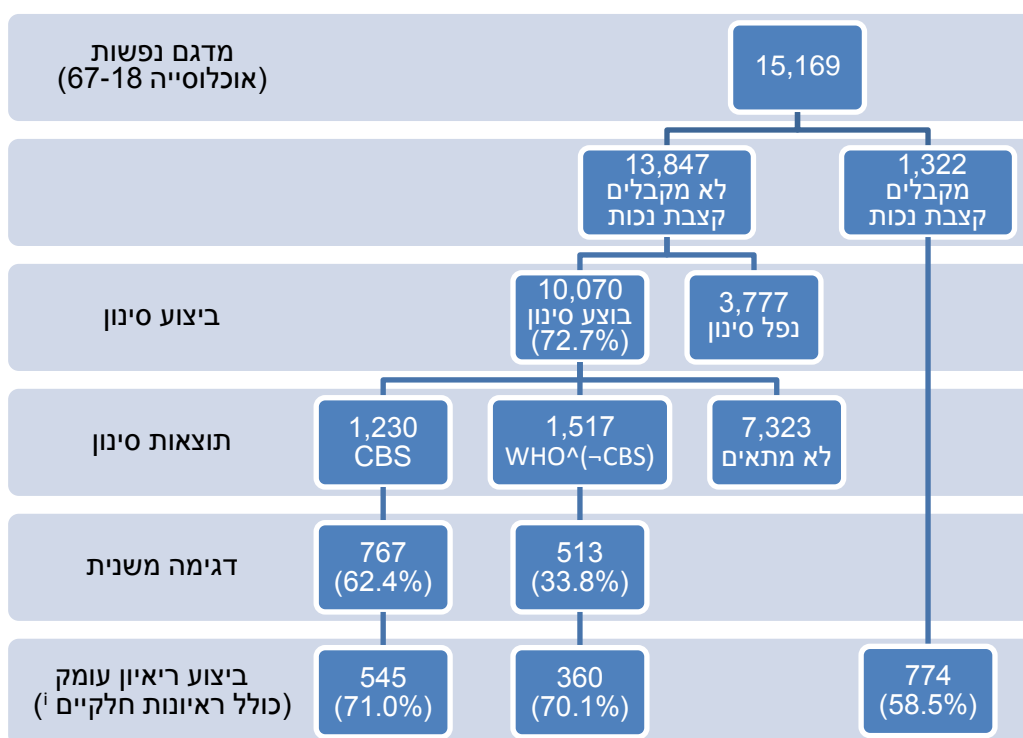
לוח א-5: סיכום ביצוע ראיונות עומק

מקבלים קצבת נכות	לא מקבלים קצבת נכות	סך הכול	
1,322	1,280	2,602	הוקצה לריאיון עומק
761	879	1,640	בוצע ריאיון עומק מלא
13	26	39	בוצע ריאיון עומק חלקי ⁱ
58.5	70.7	64.5	% ביצוע (כולל ראיונות חלקיים)
9.2	16.7	12.9	% סירוב
1.4	0.2	0.8	% חייל, חו"ל, מעצר, אשפוז, פטירה
6.2	5.7	6.0	% נפל אחר
24.7	6.7	15.8	% אי איתור

ⁱ השאלון מולא לפחות עד פרק התעסוקה (כולל מידע על מאפיינים סוציו-דמוגרפיים ומאפייני המוגבלות).

בתרשים א-1 ניתן סיכום מספרי של כל השלבים שתוארו לעיל.

תרשים א-1: סיכום עבודת השדה

ⁱ שאלונים שמולאו לפחות עד פרק התעסוקה (כוללים מידע על מאפיינים סוציו-דמוגרפיים ומאפייני המוגבלות).

נספח ב: שאלון הסינון

1. האם יש לך בעיה בריאותית או נכות כלשהי, פיזית או נפשית, שנמשכת לפחות חצי שנה?

1. כן

2. לא ← עבור לשאלה 3

77. מסרב לענות ← עבור לשאלה 3

2. באיזו מידה בעיה זו מפריעה לך לתפקוד יומיומי (להקריא תשובות)?

1. מפריעה מאוד

2. מפריעה

3. לא כל כך מפריעה

4. בכלל לא מפריעה

77. מסרב לענות (לא להקריא)

אם יחיד או אינו גר עם בן הזוג ← עבור לשאלה 5 אחרת ← המשך

3. האם יש לבן/בת זוגך בעיה בריאותית או נכות כלשהי, פיזית או נפשית, שנמשכת לפחות חצי שנה?

1. כן

2. לא ← עבור לשאלה 5

77. מסרב לענות ← עבור לשאלה 5

78. לא יודע ← עבור לשאלה 5

4. באיזו מידה בעיה זו מפריעה לך/לה לתפקוד יומיומי (להקריא תשובות)?

1. מפריעה מאוד

2. מפריעה

3. לא כל כך מפריעה

4. בכלל לא מפריעה

77. מסרב לענות (לא להקריא)

78. לא יודע (לא להקריא)

5. עכשיו נשאל על קשיים בתחומים שונים. הכוונה לקשיים שנמשכים או ימשכו לפחות חצי שנה:

א.1.1. האם את/ה מרכיב/ה משקפיים?

1. כן

2. לא

77. מסרב לענות

א.2.1. האם יש לך קושי לראות, שנמשך לפחות חצי שנה (למראיין: אם מרכיב משקפיים אמור "גם

כשאתה מרכיב משקפיים")?

1. כן

2. לא

77. מסרב לענות

אם יחיד או אינו גר עם בן הזוג ← עבור לסעיף ב1 אחרת ← המשך

א.2.1. האם בן/בת זוגך מרכיב/ה משקפיים?

1. כן

2. לא

77. מסרב לענות

א.2.2. האם יש לבן/בת זוגך קושי לראות, שנמשך לפחות חצי שנה (למראיין: אם בן הזוג מרכיב משקפיים אמור "גם כשהוא מרכיב משקפיים")?

1. כן

2. לא

77. מסרב לענות

78. לא יודע

ב.1.1. האם את/ה משתמש/ת במכשיר שמיעה?

1. כן

2. לא

77. מסרב לענות

ב.1.2. האם יש לך קושי לשמוע, שנמשך לפחות חצי שנה (למראיין: אם משתמש במכשיר שמיעה אמור: "גם כשאתה משתמש במכשיר עזר")?

1. כן

2. לא

77. מסרב לענות

אחרת ← המשך

אם יחיד או אינו גר עם בן הזוג ← עבור לסעיף ג1

ב.1.2. האם בן/בת זוגך משתמש/ת במכשיר שמיעה?

1. כן

2. לא

77. מסרב לענות

ב.2.2. האם יש לבן/בת זוגך קושי לשמוע, שנמשך לפחות חצי שנה (למראיין: אם בן הזוג משתמש במכשיר שמיעה אמור: "גם כשהוא משתמש במכשיר עזר")?

1. כן

2. לא

77. מסרב לענות

78. לא יודע

ג.1. האם יש לך קושי בדיבור שנמשך לפחות חצי שנה (הכוונה לא בגלל בעיות שפה)?

1. כן

2. לא

77. מסרב לענות

אחרת ← המשך

אם יחיד או אינו גר עם בן הזוג ← עבור לסעיף ד1

ג.2. ולבן/בת זוגך?

1. כן

2. לא

77. מסרב לענות

78. לא יודע

1ד. האם יש לך קושי שנמשך לפחות חצי שנה בהליכה, בעמידה או לעלות קומה אחת במדרגות?

1. כן

2. לא

77. מסרב לענות

אחרת ← המשך

אם יחיד או אינו גר עם בן הזוג ← עבור לסעיף 1ה

2ד. ולבן/בת זוגך?

1. כן

2. לא

77. מסרב לענות

78. לא יודע

1ה. האם יש לך קושי שנמשך לפחות חצי שנה בתנועות גוף למשל להתכופף ולהתרומם, לרדת על הברכיים, להרים ידיים מעל הראש, לדחוף או למשוך כסא?

1. כן

2. לא

77. מסרב לענות

אחרת ← המשך

אם יחיד או אינו גר עם בן הזוג ← עבור לסעיף 1ו

2ה. ולבן/בת זוגך?

1. כן

2. לא

77. מסרב לענות

78. לא יודע

1ו. האם יש לך קושי שנמשך לפחות חצי שנה להשתמש באצבעות כדי לתפוס או להחזיק חפצים?

1. כן

2. לא

77. מסרב לענות

אחרת ← המשך

אם יחיד או אינו גר עם בן הזוג ← עבור לסעיף 1ז

2ו. ולבן/בת זוגך?

1. כן

2. לא

77. מסרב לענות

78. לא יודע

1ז. האם יש לך קושי שנמשך לפחות חצי שנה לבצע פעולות טיפול אישי בלי עזרת אדם אחר כמו להתרחץ, להתלבש, לאכול, להסתובב בבית?

1. כן

2. לא

77. מסרב לענות

אחרת ← המשך

אם יחיד או אינו גר עם בן הזוג ← עבור לסעיף 1ח

ז. ולבן/בת זוגך?

1. כן

2. לא

77. מסרב לענות

78. לא יודע

ח. האם יש לך קושי שנמשך לפחות חצי שנה להתרכז, להבין או לזכור דברים בגלל מצב פיזי, נפשי או רגשי?

1. כן

2. לא

77. מסרב לענות

אחרת ← המשך

אם יחיד או אינו גר עם בן הזוג ← עבור לסעיף 10

ח. ולבן/בת זוגך?

1. כן

2. לא

77. מסרב לענות

78. לא יודע

ט. האם יש לך בעיה פסיכולוגית, נפשית או רגשית, או בעיית התנהגות, כמו פחד לדבר עם אנשים אחרים, התפרצויות זעם וכדומה (בעיה שנמשכת לפחות חצי שנה)?

1. כן

2. לא

77. מסרב לענות

אחרת ← המשך

אם יחיד או אינו גר עם בן הזוג ← עבור לשאלה 6

ט. ולבן/בת זוגך?

1. כן

2. לא

77. מסרב לענות

78. לא יודע

ו. האם יש לך מחלה שנמשכת או תמשך לפחות חצי שנה שמגבילה את היכולת שלך לעבוד מבחינת סוג העבודה, או מספר שעות העבודה, או תקופות שאתה לא יכול לעבוד בגלל המחלה?

1. כן

2. לא

77. מסרב לענות

אחרת ← המשך

אם יחיד או אינו גר עם בן הזוג ← עבור לשאלה 8

ז. ולבן/בת זוגך?

1. כן

2. לא

77. מסרב לענות

78. לא יודע

8. רציתי לברר, האם למדת בבית-ספר לחינוך מיוחד?

1. כן ← עבור להוראות לפני שאלה 11
2. לא
77. מסרב לענות

9. האם למדת בכיתה מיוחדת או מקדמת או טיפולית בתוך בית-ספר רגיל?

1. כן
2. לא ← עבור להוראות לפני שאלה 11
77. מסרב לענות ← עבור להוראות לפני שאלה 11
78. לא יודע/לא זוכר ← עבור להוראות לפני שאלה 11

10. באיזה סוג כיתה מיוחדת למדת (להקריא תשובות)?

1. כיתה ללקויי למידה ← לחץ על כפתור דגימה⁴⁷
2. כיתות רגשיות (בעיות התנהגות)
3. כיתת תקשורת או אוטיסטים
4. כיתה ללקויי שמיעה
77. מסרב לענות (לא להקריא)
78. לא יודע/לא זוכר (לא להקריא)

אחרת ← המשך

אם יחיד או אינו גר עם בן הזוג ← סוף הריאיון

11. האם בן/בת זוגך למד/ה בבית-ספר לחינוך מיוחד?

1. כן ← סוף הריאיון
2. לא
77. מסרב לענות

12. האם בן/בת זוגך למד/ה בכיתה מיוחדת או מקדמת או טיפולית בתוך בית-ספר רגיל?

1. כן
2. לא ← סוף הריאיון
77. מסרב לענות ← סוף הריאיון
78. לא יודע/לא זוכר ← סוף הריאיון

13. באיזה סוג כיתה מיוחדת הוא/היא למד/ה (להקריא תשובות)?

1. כיתה ללקויי למידה ← לחץ על כפתור דגימה
2. כיתות רגשיות (בעיות התנהגות)
3. כיתת תקשורת או אוטיסטים
4. כיתה ללקויי שמיעה
77. מסרב לענות (לא להקריא)
78. לא יודע/לא זוכר (לא להקריא)

← סוף הריאיון

⁴⁷ במקרים רבים, כאשר המרואייין בשלב הסינון נמצא מתאים למחקר, הוא הופנה מיד לשאלון העומק. בשל החשש שקבוצה גדולה של מרואיינים בעלי לקויות למידה עשויה להיכלל בשאלון העומק, הוחלט לא להפנות לשאלון את כל מי שלמד בכיתה מיוחדת ללקויי למידה, אלא לערוך דגימה משנית. לפיכך, מקרב המרואיינים שנמצאו מתאימים למחקר רק על בסיס הדיווח על לימודים בכיתה ללקויי למידה, נדגמו לשאלון העומק רק 1 מתוך 3 אנשים. בשקלול הנתונים לצורך הניתוחים הסטטיסטיים, נדגמים אלה קיבלו משקל מתאים כך שייצוגם בקרב אוכלוסיית המחקר נותר מהימן.

נספח ג: הגדרת תחומי המוגבלות על פי שאלון העומק

מוגבלות ראייה

בעיית ראייה בדרגה קלה

- מתקשה לזהות אנשים שנמצאים מעבר לכביש (גם כשמרכיב משקפיים)
- מתקשה לקרוא אותיות רגילות בעיתון בשפה כלשהי (גם כשמרכיב משקפיים)

בעיית ראייה בדרגה קשה

- מתקשה לזהות אנשים שנמצאים בקצה השני של החדר (גם כשמרכיב משקפיים)
- מתקשה לזהות אנשים שנמצאים במרחק יד (גם כשמרכיב משקפיים)
- מתקשה לקרוא כותרות בעיתון בשפה כלשהי (גם כשמרכיב משקפיים)
- מתקשה לראות באופן ברור מה מצולם בתמונה בעיתון (גם כשמרכיב משקפיים)

עיוורון

מוגבלות שמיעה

בעיית שמיעה בדרגה קלה

- מתקשה לעקוב אחרי שיחה רגילה בה משתתפים כמה אנשים (גם עם מכשיר שמיעה)
- מתקשה לשמוע מה אומר אדם שמדבר בקול רגיל בחדר שקט (גם עם מכשיר שמיעה)

בעיית שמיעה בדרגה קשה

- מתקשה לשמוע מה אומר אדם שמדבר בקול רם בחדר שקט (גם עם מכשיר שמיעה)

חירשות

מוגבלות נפשית

- עונה לפחות על 7 מתוך 12 פריטים בשאלון רווחה כללי (GHQ)
- נוטל תרופות שניתנו במרשם רופא או בגלל מצב נפשי
- מדווח על מחלה הקשורה למצב נפשי כמו דיכאון או חרדות
- נמצא בטיפול פסיכיאטרי בשנה האחרונה
- סובל מהתקפים בגלל בעיה נפשית לפחות פעם בשנה
- מוגבל בניידות מחוץ לבית בגלל בעיה נפשית
- ברשימת המחלות, מדווח בקטגוריית "אחר" על מחלה נפשית
- בעל סעיף ראשי נפש ברשומות ביטוח לאומי (עבור מקבלי קצבה)

מוגבלות פיזית

- בעיות בביצוע לפחות אחת מפעולות פיזיות ספציפיות, כמפורט להלן:
 - מתקשה או לא יכול לעלות ולרדת קומה אחת במדרגות גם עם אביזרי עזר
 - לא יכול להתכופף ולקום, למשל להרים משהו קטן מהרצפה, גם אם נשען על משהו
 - לא יכול לעמוד 20 דקות, למשל בתור, בלי להישען על משהו

- לא יכול להרים את שתי הידיים מעל הראש
- מתקשה או לא יכול להרים יד אחת מעל הראש
- מתקשה או לא יכול למשוך או לדחוף חפץ כמו כיסא, ביד אחת או בשתי ידיים
- לא יכול להרים ולשאת חפץ במשקל 5 ק"ג ביד ימין או שמאל
- לא יכול לפתוח ולסגור את הכפתור של הגז או התנור ביד ימין או שמאל
- לא יכול לתפוס חפץ קטן כמו סיכת ביטחון או עיפרון ביד ימין או שמאל
- מוגבל בניידות **מחוץ** לבית, כלומר מתקשה ללכת ברגל מרחק של 400 מטרים (כמו למשל מרחק בין שתי תחנות אוטובוס) ללא עזרת מכשיר או אדם אחר, בגלל:
 - מחלה פנימית (כולל מחלות לב)
 - שיתוק, בעיות בגפיים או בעיות גב
 - סיבה אחרת (בדרך כלל מתנקז לפן הפיזי)
- זקוק לעזרה בפעולות של רחצה או לבישה או מתקשה בפעולת אכילה
- מתקשה או לא מסוגל ללכת מספר צעדים **בתוך** ביתו ללא עזרת מכשיר או אדם אחר
- סובל מבעיה בשליטה על הסוגרים

מחלה כרונית המגבילה יכולת עבודה

מחלה שנמשכת או תימשך לפחות חצי שנה שמגבילה את היכולת לעבוד מבחינת סוג העבודה, מספר שעות העבודה או תקופות שהאדם אינו יכול לעבוד בגלל המחלה. בקטגוריה זו נכללות מחלות כגון יתר לחץ דם, מחלת לב או כל דם, סוכרת, סרטן, מחלת ריאות או אסטמה, מחלות כרוניות הקשורות באחת המערכות האלה: עיכול, בלוטות (בלוטת התריס, בלוטת הלימפה), דרכי השתן או כליות, מין או עור.

ליקויי למידה/קשב וריכוז מאובחנים

- אובחן כבעל ליקוי למידה או בעל בעיית קשב וריכוז
- למד בכיתה מיוחדת לליקויי למידה

מוגבלות קוגניטיבית

בעיית התמצאות

- מתבלבל או שוכח דברים, למשל לכבות את האש או את תנור החימום או לסגור ברזים
- מתבלבל ולא זוכר אם זה בוקר, צהריים או ערב

בעיית הבנה (רלוונטית רק במקרים של ראיונות "אודות")

- לאנשים שאינם מכירים את האדם קשה עד בלתי אפשרי להבין אותו
- לאדם קשה עד בלתי אפשרי להבין מה אנשים שאינם מכירים אומרים או מתכוונים

פיגור שכלי

- מאובחן כבעל פיגור שכלי (רלוונטי רק בראיונות "אודות")
- בעל סעיף ראשי **פיגור** ברשומות ביטוח לאומי (עבור מקבלי קצבה)
- מוגבל בניידות מחוץ לבית בגין פיגור שכלי

נספח ד: מיפוי קטגוריות מוגבלות ללא חפיפה והתפלגות אוכלוסיית בעלי המוגבלות בהתאם

כדי לנתח מאפיינים שונים של בעלי מוגבלות לפי תחומי המוגבלות, הוגדרו קטגוריות של סוגי מוגבלות ללא חפיפה בין התחומים השונים, על פי הקריטריונים האלה:

1. מאחר שפיגור שכלי מהווה לקות חמורה, בעלת השלכות אפשריות על תחומי מוגבלות אחרים, הוא הוצא מתוך הקטגוריה של מוגבלות קוגניטיבית ומהווה קטגוריה עצמאית גורפת. כלומר, כל מי שהם בעלי פיגור שכלי ובעלי מוגבלויות נוספות, נחשבים כבעלי תחום המוגבלות של פיגור שכלי.

2. כל מי שהם בעלי מחלה כרונית המגבילה יכולת עבודה ובעלי תחום/י מוגבלות נוסף/ים, נחשבים כבעלי תחום/י המוגבלות האחר/ים (להסבר ראו פרק 4). כלומר, בעלי מחלה כרונית המגבילה יכולת עבודה הם אלה שזה תחום המוגבלות היחיד שלהם.

3. מוגבלות קוגניטיבית שאיננה פיגור שכלי, כלומר בעיות התמצאות והבנה, נמצאה כקטגוריה זניחה מבחינת מספרית (פחות מ-1% מכלל אוכלוסיית בעלי המוגבלות ברמה של תחום מוגבלות יחיד). לאור נתוני השכיחות הללו, וגם לאור התפיסה כי בעיות התמצאות והבנה הן לרוב תוצאות של מוגבלות בתחומים אחרים ולא גורמים למוגבלות העיקרית, הוחלט להתייחס לאנשים בעלי בעיות התמצאות או הבנה ובעלי תחומי מוגבלות נוספים, כבעלי תחומי המוגבלות האחרים בלבד. בעיות התמצאות או הבנה כמוגבלות יחידה נוספו לקטגוריה של פיגור שכלי.

בהתאם לקריטריונים הללו, התקבלו חמישה תחומי מוגבלות יחידים – מוגבלות ראייה, מוגבלות שמיעה, מוגבלות נפשית, מוגבלות פיזית וליקויי למידה/קשב וריכוז מאובחנים – אשר כל אחד מהם כולל למעשה חפיפה פוטנציאלית עם מחלה כרונית או בעיות התמצאות/הבנה. המשגה זו של תחומי המוגבלות היחידים מכסה כ-60% מאוכלוסיית בעלי המוגבלות.

ליתרת האוכלוסייה, כלומר מי שמאופיינים ביותר מתחום מוגבלות אחד, שאיננו מחלה כרונית או בעיות התמצאות/הבנה, הוגדרו כל הצירופים האפשריים של חמשת תחומי המוגבלות הרלוונטיים. הגדרה זו נעשתה על פי מספר התחומים המדויק (כלומר בתור קטגוריות נפרדות ולא שנכללות אחת בתוך השנייה) בהם מוגבל כל אדם. כך למשל, צירוף זוגי של מוגבלות פיזית ונפשית נחשב כקטגוריה נפרדת מצירוף משולש של מוגבלות, נפשית, פיזית וסנסורית.

בתרשים ד-1 ניתן מיפוי של אוכלוסיית בעלי המוגבלות על פי קטגוריות המוגבלות.

תרשים ד-1: התפלגות אוכלוסיית בעלי המוגבלות בגיל העבודה, על פי תחומי מוגבלות יחידים ועל פי צירופים של תחומי המוגבלות, ללא חפיפות בין תחומי המוגבלות

הגדרות סוגי המוגבלות השכיחים

לשיעוריהם של סוגי המוגבלות השכיחים בקרב אוכלוסיית בעלי המוגבלות ראו תרשים ד-2.

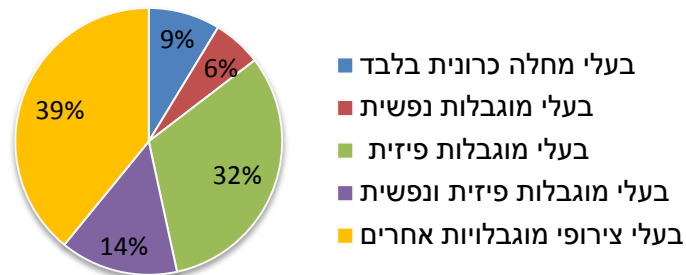
בעלי מחלה כרונית: מהווים 9% מבעלי המוגבלות. כוללים את מי שהמוגבלות היחידה שלו היא מחלה הנמשכת לפחות חצי שנה, המגבילה את יכולתו לעבוד מבחינת סוג העבודה, מספר שעות העבודה או תקופות שאינו יכול לעבוד בגלל המחלה.

בעלי מוגבלות נפשית: מהווים 6% מבעלי המוגבלות. כוללים את הקבוצות האלה (תרשים ד-3): מי שהמוגבלות היחידה שלו היא בתחום הנפשי (53% מבעלי סוג המוגבלות), בעלי מוגבלות נפשית ומחלה כרונית (39%), בעלי מוגבלות נפשית ובעיות התמצאות/הבנה (5%) ובעלי מוגבלות נפשית, מחלה כרונית ובעיות התמצאות/הבנה (3%).

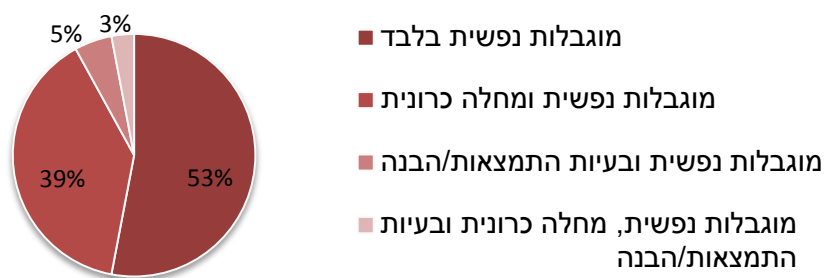
בעלי מוגבלות פיזית: מהווים 32% מבעלי המוגבלות. כוללים את הקבוצות האלה (תרשים ד-4): מי שהמוגבלות היחידה שלו היא בתחום הפיזי (49% מבעלי סוג המוגבלות), בעלי מוגבלות פיזית ומחלה כרונית (44%), בעלי מוגבלות פיזית ובעיות התמצאות/הבנה (3%) ובעלי מוגבלות פיזית, מחלה כרונית ובעיות התמצאות/הבנה (4%).

בעלי מוגבלות פיזית ונפשית: מהווים 14% מבעלי המוגבלות. כוללים את הקבוצות האלה (תרשים ד-5): מי שמאופיין בשני תחומי מוגבלות **בדיוק** – פיזי ונפשי (29% מבעלי סוג המוגבלות), בעלי מוגבלות פיזית, מוגבלות נפשית ומחלה כרונית (47%), בעלי מוגבלות פיזית, מוגבלות נפשית ובעיות התמצאות/הבנה (4%) ובעלי מוגבלות פיזית, מוגבלות נפשית, מחלה כרונית ובעיות התמצאות/הבנה (20%).

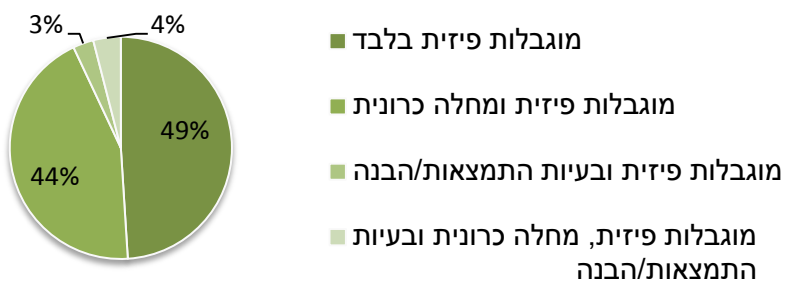
תרשים ד-2: התפלגות אוכלוסיית בעלי המוגבלות לפי סוג המוגבלות

תרשים ד-3: התפלגות קטגוריות המוגבלות בקרב בעלי מוגבלות נפשית

תרשים ד-4: התפלגות קטגוריות המוגבלות בקרב בעלי מוגבלות פיזית

תרשים ד-5: התפלגות קטגוריות המוגבלות בקרב בעלי מוגבלות פיזית ונפשית

נספח ה: מאפיינים של אוכלוסיית בעלי המוגבלות לפי תחום המוגבלות

בנספח זה מוצגים מאפיינים של כל אחד מתחומי המוגבלות. כדי להציג תמונה כוללת של כלל בעלי מוגבלות ספציפית, כל תחום מוגבלות כולל גם אנשים שיש להם מוגבלות בתחום/ים נוסף/ים (כלומר יש חפיפה בין תחומי המוגבלות השונים).

להלן ייסקרו תחומי המוגבלות האלה: מוגבלות ראייה, מוגבלות שמיעה, מוגבלות נפשית, מוגבלות פיזית, ליקויי למידה/קשב וריכוז מאובחנים ומוגבלות קוגניטיבית (להגדרות תחומי המוגבלות ראו נספח ג). הקבוצה של בעלי מחלה כרונית אינה מוצגת כאן, כיוון שהוגדרה כתחום מוגבלות יחיד (כלומר ללא חפיפה עם תחומים אחרים), ומאפייניה מוצגים בגוף הדוח בניתוח לפי סוגי המוגבלות השכיחים (כסוג המוגבלות מחלה כרונית המגבילה יכולת עבודה).

לכל אחד מתחומי המוגבלות המוצגים כאן, נסקרים המאפיינים האלה:

1. מאפיינים דמוגרפיים
2. היקף החפיפה עם תחומי מוגבלות אחרים
3. מאפיינים שהם משאבים לתעסוקה
4. מצב כלכלי ומקורות הכנסה⁴⁸
5. מצב תעסוקה ומוטיבציה לעבוד⁴⁹

1. מוגבלות ראייה

כ-183 אלף איש מאוכלוסיית בעלי המוגבלות בגיל העבודה הם בעלי מוגבלות ראייה.

1.1 מאפיינים דמוגרפיים

המאפיין	נשים	קבוצת גיל			נשואים	עולים מ-1995	ערבים
		34-18	54-35	67-55			
שיעורו	61	14	44	42	64	12	28

⁴⁸ מקורות ההכנסה שנבדקו: הכנסה מעבודה; הכנסה מביטוחים הקשורים לעבודה – דמי אבטלה ופנסיה (פנסיה ממקום עבודה או קרן תגמולים, פנסיה/רנטה מחו"ל); הכנסה משכר דירה; הכנסה מקצבאות ביטוח לאומי: (1) קצבאות נכות: קצבת נכות כללית, נפגעי עבודה, נפגעי פעולות איבה, (2) קצבאות אחרות: ניידות, דמי ליווי לעיוור, שירותים מיוחדים, שירותים אישיים, גמלת סיעוד, הבטחת הכנסה, קצבת זיקנה, קצבת שאירים, מזונות; מקורות הכנסה אחרים: תמיכה ממשרדי ממשלה, עזרה כספית קבועה של קרובי משפחה, הכנסות מביטוח פרטי, הכנסות ממקורות אחרים.

⁴⁹ בעלי מוטיבציה לעבוד הם מי שאינם עובדים במועד הריאיון אך מדווחים כי חיפשו עבודה בפועל בארבעת השבועות האחרונים או שבכוונתם לחפש עבודה בשלושת החודשים הקרובים או שמעוניינים לעבוד. במקרים של ראיונות "אודות", שבהם לא נשאלות שאלות סובייקטיביות, ההנחה היתה שמי שאינו עובד ואינו מחפש עבודה בפועל, וגם אינו מסוגל לענות בעצמו על השאלון – יש לסווגו כמי שאינו מעוניין לעבוד.

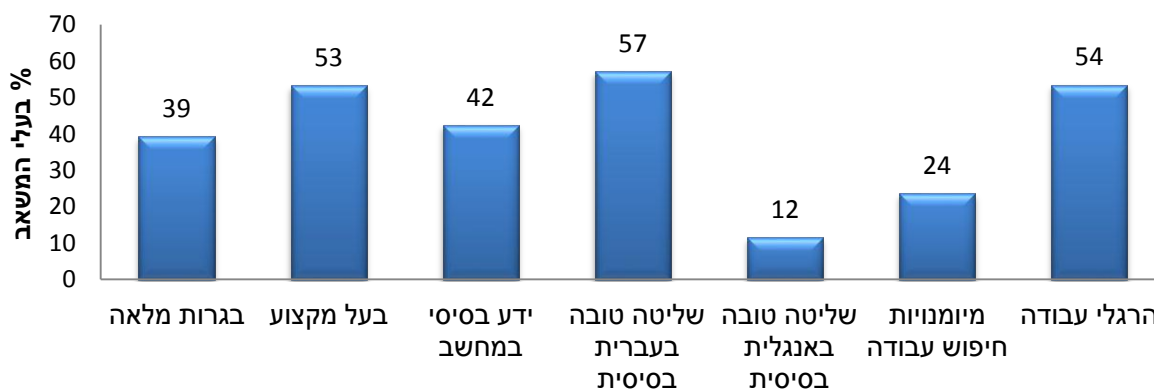
1.2 היקף החפיפה עם תחומי מוגבלות אחרים

רובם של בעלי מוגבלות ראייה הם בעלי תחום מוגבלות אחד נוסף **לפחות**. להלן שיעוריהם של תחומי המוגבלות הנוספים המאפיינים את אוכלוסיית בעלי מוגבלות הראייה:

- בקרב 14% מוגבלות הראייה היא תחום המוגבלות היחיד.
- 76% הם גם בעלי מוגבלות **פיזית**.
- 49% הם גם בעלי מוגבלות **נפשית**.
- 25% הם גם בעלי מוגבלות **קוגניטיבית**.
- 21% הם גם בעלי מוגבלות **שמיעה**.

מחצית מבעלי מוגבלות ראייה הם בעלי **שני תחומי מוגבלות** נוספים לפחות. כך למשל, ל-40% מהם יש מוגבלות גם בתחומים הנפשי והפיזי.

1.3 משאבים לתעסוקה

1.4 מצב כלכלי

- מקורות ההכנסה של בעל המוגבלות ושל בן/בת זוגו (אם נשוי):

מקור ההכנסה	עבודה	פנסיה	שכר דירה	דמי אבטלה	קצבאות נכות	קצבאות אחרות	אחר
שיעורו	51	10	4	4	35	27	19

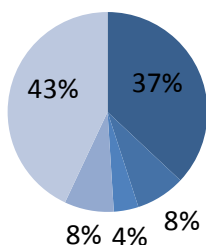
- גובה ההכנסה החודשית ברוטו של בעלי המוגבלות, לפי מצב משפחתי (%)¹:

הכנסה חודשית (ש"ח)	סך הכול	יחידים	נשואים
פחות מ-4,000	55	73	45
4,000-8,000	32	19	40
יותר מ-8,000	13	8	15

¹ שיעור אי דיווח בקרב כלל בעלי מוגבלות ראייה – 21%.

- הערכה סובייקטיבית של המצב הכלכלי :
 - באופן כללי, מעריכים את מצבם הכלכלי כלא כל כך טוב או בכלל לא טוב – 84%.
 - מדווחים כי לא כל כך מצליחים או בכלל לא מצליחים לכסות הוצאות משק בית חודשיות (למזון, לחשמל, לטלפון וכדומה) – 71%.
- שכיחות מצבים המעידים על מצוקה כלכלית בשנה האחרונה :
 - קושי כלכלי כלשהו – 63%
 - ויתור על קבלת טיפול שיניים חיוני – 50%
 - ויתור על קניית תרופות שניתנו במרשם רופא – 40%
 - ויתור על ביקור אצל רופא מומחה – 37%
 - הגבלת חשבון בנק או אשראי – 31%
 - ניתוק הטלפון או החשמל בבית – 23%
- סוג הדיור שבו מתגורר בעל המוגבלות :
 - בעלות פרטית או משפחתית – 70%
 - שכירות פרטית – 21%
 - שכירות ציבורית – 6%
 - דיור חוץ-ביתי – 2%
 - אחר – 1%

1.5 מצב תעסוקה ומוטיבציה לעבוד

- עובד במועד הריאיון
- מחפש עבודה בפועל (ב-4 השבועות האחרונים)
- אינו מחפש בפועל, אך מתכוון לחפש ב-3 החודשים הקרובים
- אינו מחפש בפועל, אינו מתכוון לחפש, אך מעוניין לעבוד
- אינו מחפש בפועל, אינו מתכוון לחפש, וגם אינו מעוניין לעבוד

מאפיינים של בעלי מוגבלות ראייה שעובדים (כ-67 אלף איש)

- עובדים במשרה מלאה – 64%
 - שכר חודשי ממוצע – 4,950 ש"ח
 - מרוצים או מרוצים מאוד מעבודתם באופן כללי – 72%
- להלן רשימת היבטים ספציפיים של העבודה ושיעור המרוצים-מרוצים מאוד בכל אחד מהם :

ההיבט	סוג העבודה	הכנסה	תנאים סוציאליים והטבות	תנאים פיזיים וסביבתיים	יחס של הממונים	יחס של חברים לעבודה	יכולת לנצל ידע וכישורים	סיכויי התקדמות
% שבעי הרצון	72	31	36	70	75	83	58	27

מאפיינים של בעלי מוגבלות ראייה שאינם עובדים (כ-114 אלף איש)

- סיבות שכיחות לאי תעסוקה:
 - המוגבלות – 75%
 - אי התאמה של העבודה (מבחינת מרחק, שעות, עניין, שכר, מקצוע) – 16%
 - טיפול בילדים קטנים/בבן משפחה אחר/במשק בית – 13%
 - חסך במשאבים אישיים (ניסיון, הכשרה, השכלה, שפה) – 7%
- בעלי מוטיבציה לעבוד – 31% (כ-35 אלף איש). מתוכם, זקוקים לעזרה כדי להתחיל לעבוד – 66% (כ-23 אלף איש).
 - סוגי עזרה הנחוצים לשם השתלבות בשוק העבודה:
 - הכוונה וייעוץ מקצועי בנוגע לסוג העבודה המתאימה – 39%
 - עזרה במציאת עבודה – 36%
 - התאמות במקום העבודה – 18%
 - תחבורה למקום העבודה – 13%
 - סידור והשגחה לילדים – 10%
 - לימוד מיומנויות בסיסיות (מחשב, אנגלית, מתמטיקה) – 10%

2. מוגבלות שמיעה

כ-161 אלף איש מאוכלוסיית בעלי המוגבלות בגיל העבודה הם בעלי מוגבלות שמיעה.

2.1 מאפיינים דמוגרפיים

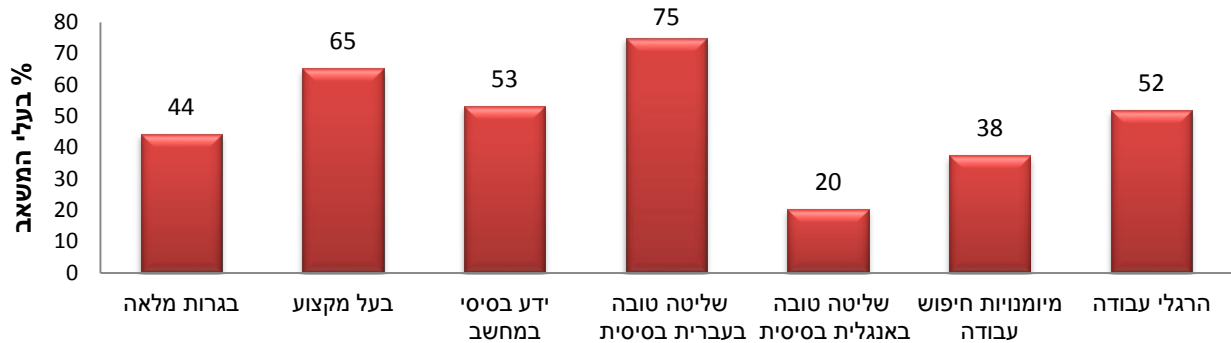
המאפיין שיעורו	נשים	קבוצת גיל			נשואים	עולים מ-1995	ערבים
		34-18	54-35	67-55			
	39	16	45	39	68	3	21

2.2 היקף החפיפה עם תחומי מוגבלות אחרים

רובם של בעלי מוגבלות שמיעה הם בעלי תחום מוגבלות אחד נוסף לפחות. להלן שיעוריהם של תחומי המוגבלות הנוספים המאפיינים את אוכלוסיית בעלי מוגבלות השמיעה:

- בקרב 24% מוגבלות השמיעה היא תחום המוגבלות היחיד.
 - 68% הם גם בעלי מוגבלות פיזית.
 - 43% הם גם בעלי מוגבלות נפשית.
 - 26% הם גם בעלי מוגבלות קוגניטיבית.
 - 24% הם גם בעלי מוגבלות ראייה.
- מחצית מבעלי מוגבלות שמיעה הם בעלי שני תחומי מוגבלות נוספים לפחות. כך למשל, ל-36% מהם יש מוגבלות גם בתחומים הנפשי והפיזי.

2.3 משאבים לתעסוקה

2.4 מצב כלכלי

מקורות ההכנסה של בעל המוגבלות ושל בן/בת זוגו (אם נשוי):

מקור ההכנסה	עבודה	פנסיה	שכר דירה	דמי אבטלה	קצבאות נכות	קצבאות אחרות	אחר
שיעורו	62	17	5	2	32	20	19

גובה ההכנסה החודשית ברוטו של בעלי המוגבלות, לפי מצב משפחתי (%):ⁱ

הכנסה חודשית (ש"ח)	סך הכול	יחידים	נשואים
פחות מ-4,000	26	52	13
4,000-8,000	43	32	49
יותר מ-8,000	31	16	38

ⁱ שיעור אי דיווח בקרב כלל בעלי מוגבלות שמיעה – 30%

הערכה סובייקטיבית של המצב הכלכלי:

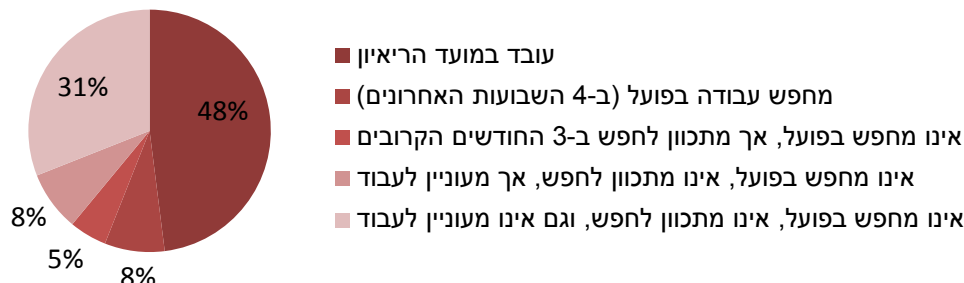
- באופן כללי, מעריכים את מצבם הכלכלי כלא כל כך טוב או בכלל לא טוב – 59%.
- מדווחים כי לא כל כך מצליחים או בכלל לא מצליחים לכסות הוצאות משק בית חודשיות (למזון, לחשמל, לטלפון וכדומה) – 55%.

שכיחות מצבים המעידים על מצוקה כלכלית בשנה האחרונה:

- קושי כלכלי כלשהו – 53%
- ויתור על קבלת טיפול שיניים חיוני – 43%
- ויתור על קניית תרופות שניתנו במרשם רופא – 34%
- הגבלת חשבון בנק או אשראי – 27%
- ויתור על ביקור אצל רופא מומחה – 26%
- ניתוק הטלפון או החשמל בבית – 20%

- סוג הדיור שבו מתגורר בעל המוגבלות :
 - בעלות פרטית או משפחתית – 76%
 - שכירות פרטית – 14%
 - שכירות ציבורית – 4%
 - דיור חוץ-ביתי – 2%
 - אחר – 4%

2.5 מצב תעסוקה ומוטיבציה לעבוד

מאפיינים של בעלי מוגבלות שמיעה שעובדים (כ-77 אלף איש)

- עובדים במשרה מלאה – 73%
 - שכר חודשי ממוצע – 7,600 ש"ח
 - מרוצים או מרוצים מאוד מעבודתם באופן כללי – 85%
- להלן רשימת היבטים ספציפיים של העבודה ושיעור המרוצים-מרוצים מאוד בכל אחד מהם :

ההיבט	סוג העבודה	הכנסה	תנאים סוציאליים והטבות	תנאים פיזיים וסביבתיים	יחס של הממונים	יחס של חברים לעבודה	יכולת לנצל ידע וכישורים	סיכויי התקדמות
% שבעי הרצון	75	44	56	65	71	92	59	35

מאפיינים של בעלי מוגבלות שמיעה שאינם עובדים (כ-83 אלף איש)

- סיבות שכיחות לאי תעסוקה :
 - המוגבלות – 73%
 - אי התאמה של העבודה (מבחינת מרחק, שעות, עניין, שכר, מקצוע) – 11%
 - גיל מבוגר או פנסיה – 10%
 - טיפול בילדים קטנים/בבן משפחה אחר/במשק בית – 8%
 - חסך במשאבים אישיים (ניסיון, הכשרה, השכלה, שפה) – 5%
- בעלי מוטיבציה לעבוד – 40% (כ-33 אלף איש). מתוכם, זקוקים לעזרה כדי להתחיל לעבוד – 75% (כ-25 אלף איש).

סוגי עזרה הנחוצים לשם השתלבות בשוק העבודה :

- הכוונה וייעוץ מקצועי בנוגע לסוג העבודה המתאימה – 55%
- עזרה במציאת עבודה – 52%
- לימוד מיומנויות בסיסיות (מחשב, אנגלית, מתמטיקה) – 18%
- התאמות במקום העבודה – 12%
- תחבורה למקום העבודה – 10%
- סידור והשגחה לילדים – 5%

3. מוגבלות נפשית

כ-397 אלף איש מאוכלוסיית בעלי המוגבלות בגיל העבודה הם בעלי מוגבלות נפשית.

3.1 מאפיינים דמוגרפיים

ערבים	עולים מ-1995	נשואים	קבוצת גיל			נשים	המאפיין שיעורו
			67-55	54-35	34-18		
19	12	53	29	47	24	53	19

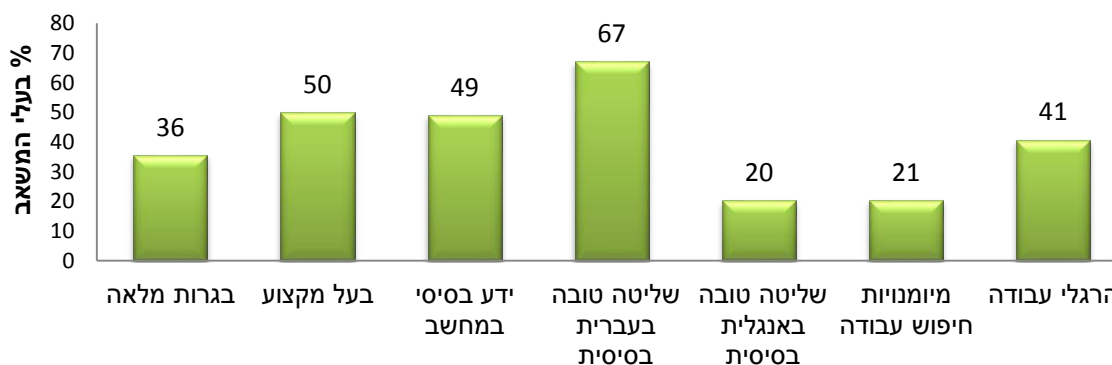
3.2 היקף החפיפה עם תחומי מוגבלות אחרים

רובם של בעלי מוגבלות נפשית הם בעלי תחום מוגבלות אחד נוסף לפחות. להלן שיעוריהם של תחומי המוגבלות הנוספים המאפיינים את אוכלוסיית בעלי המוגבלות הנפשית :

- בקרב 14% המוגבלות הנפשית היא תחום המוגבלות היחיד.
- 73% הם גם בעלי מוגבלות פיזית.
- 31% הם גם בעלי מוגבלות קוגניטיבית.
- 23% הם גם בעלי מוגבלות ראייה.
- 18% הם גם בעלי מוגבלות שמיעה.
- 14% הם גם בעלי לקות למידה.

כמעט מחצית מבעלי מוגבלות נפשית הם בעלי שני תחומי מוגבלות נוספים לפחות. כך למשל, 26% מהם מוגבלים גם בתחומים הפיזי והקוגניטיבי, 19% – גם בתחום הפיזי ובתחום הראייה, ו-15% מוגבלים גם בתחום הפיזי ובתחום השמיעה.

3.3 משאבים לתעסוקה

3.4 מצב כלכלי

■ מקורות ההכנסה של בעל המוגבלות ושל בן/בת זוגו (אם נשוי):

מקור ההכנסה	עבודה	פנסיה	שכר דירה	דמי אבטלה	קצבאות נכות	קצבאות אחרות	אחר
שיעורו	56	10	4	4	44	25	24

■ גובה ההכנסה החודשית ברוטו של בעלי המוגבלות, לפי מצב משפחתי (%)¹:

הכנסה חודשית (ש"ח)	סך הכול	יחידים	נשואים
פחות מ-4,000	63	85	41
4,000-8,000	28	14	42
יותר מ-8,000	9	1	17

¹ שיעור אי דיווח בקרב כלל בעלי מוגבלות נפשית – 26%.

■ הערכה סובייקטיבית של המצב הכלכלי:

- באופן כללי, מעריכים את מצבם הכלכלי כלא כל כך טוב או בכלל לא טוב – 81%.
- מדווחים כי לא כל כך מצליחים או בכלל לא מצליחים לכסות הוצאות משק בית חודשיות (למזון, לחשמל, לטלפון וכדומה) – 71%.

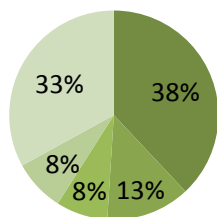
■ שכיחות מצבים המעידים על מצוקה כלכלית בשנה האחרונה:

- קושי כלכלי כלשהו – 65%
- ויתור על קבלת טיפול שיניים חיוני – 54%
- ויתור על קניית תרופות שניתנו במרשם רופא – 37%
- ויתור על ביקור אצל רופא מומחה – 33%
- הגבלת חשבון בנק או אשראי – 31%
- ניתוק הטלפון או החשמל בבית – 24%

■ סוג הדיור שבו מתגורר בעל המוגבלות:

- בעלות פרטית או משפחתית – 65%
- שכירות פרטית – 25%
- שכירות ציבורית – 6%
- דיור חוץ-ביתי – 3%
- אחר – 1%

3.5 מצב תעסוקה ומוטיבציה לעבוד

- עובד במועד הריאיון
- מחפש עבודה בפועל (ב-4 השבועות האחרונים)
- אינו מחפש בפועל, אך מתכוון לחפש ב-3 החודשים הקרובים
- אינו מחפש בפועל, אינו מתכוון לחפש, אך מעוניין לעבוד
- אינו מחפש בפועל, אינו מתכוון לחפש, וגם אינו מעוניין לעבוד

מאפיינים של בעלי מוגבלות נפשית שעובדים (כ-147 אלף איש)

- עובדים במשרה מלאה – 53%
 - שכר חודשי ממוצע – 3,800 ש"ח
 - מרוצים או מרוצים מאוד מעבודתם באופן כללי – 68%
- להלן רשימת היבטים ספציפיים של העבודה ושיעור המרוצים-מרוצים מאוד בכל אחד מהם :

ההיבט	סוג העבודה	הכנסה	תנאים סוציאליים והטבות	תנאים פיזיים וסביבתיים	יחס של הממונים	יחס של חברים לעבודה	יכולת לנצל ידע וכישורים	סיכויי התקדמות
% שבעי הרצון	66	36	42	66	72	78	58	32

מאפיינים של בעלי מוגבלות נפשית שאינם עובדים (כ-244 אלף איש)

- סיבות שכיחות לאי תעסוקה :
 - המוגבלות – 70%
 - אי התאמה של העבודה (מבחינת מרחק, שעות, עניין, שכר, מקצוע) – 18%
 - טיפול בילדים קטנים/בבן משפחה אחר/במשק בית – 7%
 - גיל מבוגר או פנסיה – 7%
 - חסך במשאבים אישיים (ניסיון, הכשרה, השכלה, שפה) – 6%
- **בעלי מוטיבציה לעבוד** – 46% (כ-112 אלף איש). מתוכם, **זקוקים לעזרה** כדי להתחיל לעבוד – 66% (כ-73 אלף איש).

סוגי עזרה הנחוצים לשם השתלבות בשוק העבודה :

- עזרה במציאת עבודה – 36%
- הכוונה וייעוץ מקצועי בנוגע לסוג העבודה המתאימה – 33%
- לימוד מיומנויות בסיסיות (מחשב, אנגלית, מתמטיקה) – 15%
- סידור והשגחה לילדים – 11%
- תחבורה למקום העבודה – 11%
- התאמות במקום העבודה – 11%

4. מוגבלות פיזית

כ-754 אלף איש מאוכלוסיית בעלי המוגבלות בגיל העבודה הם בעלי מוגבלות פיזית.

4.1 מאפיינים דמוגרפיים

המאפיין שיעורו	נשים	קבוצת גיל			נשואים	עולים מ-1995	ערבים
		34-18	54-35	67-55			
52	23	43	34	66	10	28	

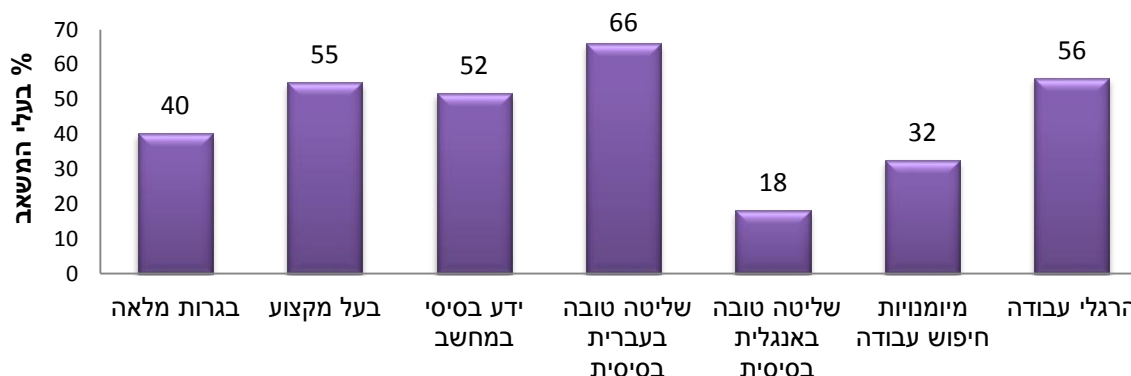
4.2 היקף החפיפה עם תחומי מוגבלות אחרים

יותר ממחצית מבעלי מוגבלות פיזית הם בעלי תחום מוגבלות אחד נוסף לפחות. להלן שיעוריהם של תחומי המוגבלות הנוספים המאפיינים את אוכלוסיית בעלי המוגבלות הפיזית:

- בקרב 42% המוגבלות הפיזית היא תחום המוגבלות היחיד.
- 38% הם גם בעלי מוגבלות נפשית.
- 19% הם גם בעלי מוגבלות קוגניטיבית.
- 18% הם גם בעלי מוגבלות ראייה.
- 15% הם גם בעלי מוגבלות שמיעה.

כרבע מבעלי מוגבלות פיזית הם בעלי שני תחומי מוגבלות נוספים לפחות. כך למשל, 14% מהם מוגבלים גם בתחומים הנפשי והקוגניטיבי, 10% – גם בתחום הנפשי ובתחום הראייה, ו-8% מוגבלים גם בתחום הנפשי ובתחום השמיעה.

4.3 משאבים לתעסוקה

4.4 מצב כלכלי

- מקורות ההכנסה של בעל המוגבלות ושל בן/בת זוגו (אם נשוי):

מקור ההכנסה	עבודה	פנסיה	שכר דירה	דמי אבטלה	קצבאות נכות	קצבאות אחרות	אחר
שיעורו	59	15	3	2	34	23	19

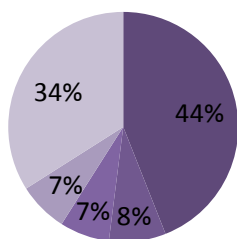
- גובה ההכנסה החודשית ברוטו של בעלי המוגבלות, לפי מצב משפחתי (%):ⁱ

הכנסה חודשית (ש"ח)	סך הכול	יחידים	נשואים
פחות מ-4,000	49	74	35
4,000-8,000	31	21	37
יותר מ-8,000	20	5	28

ⁱ שיעור אי דיווח בקרב כלל בעלי מוגבלות פיזית – 30%.

- הערכה סובייקטיבית של המצב הכלכלי:
 - באופן כללי, מעריכים את מצבם הכלכלי כלא כל כך טוב או בכלל לא טוב – 69%.
 - מדווחים כי לא כל כך מצליחים או בכלל לא מצליחים לכסות הוצאות משק בית חודשיות (למזון, לחשמל, לטלפון וכדומה) – 64%.
- שכיחות מצבים המעידים על מצוקה כלכלית בשנה האחרונה:
 - קושי כלכלי כלשהו – 53%
 - ויתור על קבלת טיפול שיניים חיוני – 45%
 - ויתור על קניית תרופות שניתנו במרשם רופא – 28%
 - ויתור על ביקור אצל רופא מומחה – 27%
 - הגבלת חשבון בנק או אשראי – 24%
 - ניתוק הטלפון או החשמל בבית – 19%
- סוג הדיור שבו מתגורר בעל המוגבלות:
 - בעלות פרטית או משפחתית – 72%
 - שכירות פרטית – 20%
 - שכירות ציבורית – 5%
 - דיור חוץ-ביתי – 1%
 - אחר – 2%

4.5 מצב תעסוקה ומוטיבציה לעבוד

- עובד במועד הריאיון
- מחפש עבודה בפועל (ב-4 השבועות האחרונים)
- אינו מחפש בפועל, אך מתכוון לחפש ב-3 החודשים הקרובים
- אינו מחפש בפועל, אינו מתכוון לחפש, אך מעוניין לעבוד
- אינו מחפש בפועל, אינו מתכוון לחפש, וגם אינו מעוניין לעבוד

מאפיינים של בעלי מוגבלות פיזית שעובדים (כ-330 אלף איש)

- עובדים במשרה מלאה – 68%
 - שכר חודשי ממוצע – 4,900 ש"ח
 - מרוצים או מרוצים מאוד מעבודתם באופן כללי – 75%
- להלן רשימת היבטים ספציפיים של העבודה ושיעור המרוצים-מרוצים בכל אחד מהם:

ההיבט	סוג העבודה	הכנסה	תנאים סוציאליים והטבות	תנאים פיזיים וסביבתיים	יחס של הממונים	יחס של חברים לעבודה	יכולת לנצל ידע וכישורים	סיכויי התקדמות
% שבעי הרצון	70	43	46	65	68	84	69	41

מאפיינים של בעלי מוגבלות פיזית שאינם עובדים (כ-412 אלף איש)

- סיבות שכיחות לאי תעסוקה:
 - המוגבלות – 68%
 - טיפול בילדים קטנים/בבן משפחה אחר/במשק בית – 15%
 - אי התאמה של העבודה (מבחינת מרחק, שעות, עניין, שכר, מקצוע) – 14%
 - חסך במשאבים אישיים (ניסיון, הכשרה, השכלה, שפה) – 6%
 - גיל מבוגר או פנסיה – 6%
- בעלי מוטיבציה לעבוד – 39% (כ-160 אלף איש). מתוכם, זקוקים לעזרה כדי להתחיל לעבוד – 63% (כ-100 אלף איש).

סוגי עזרה הנחוצים לשם השתלבות בשוק העבודה:

- הכוונה וייעוץ מקצועי בנוגע לסוג העבודה המתאימה – 35%
- עזרה במציאת עבודה – 34%
- לימוד מיומנויות בסיסיות (מחשב, אנגלית, מתמטיקה) – 13%
- התאמות במקום העבודה – 11%
- סידור והשגחה לילדים – 10%
- תחבורה למקום העבודה – 8%

5. ליקויי למידה/קשב וריכוז מאובחנים

כ-107 אלף איש מאוכלוסיית בעלי המוגבלות בגיל העבודה הם לקויי למידה או בעלי בעיות קשב וריכוז מאובחנים.

5.1 מאפיינים דמוגרפיים

המאפיין שיעורו	נשים	קבוצת גיל			נשואים	עולים מ-1995	ערבים
		34-18	54-35	67-55			
	42	69	20	11	31	6	5

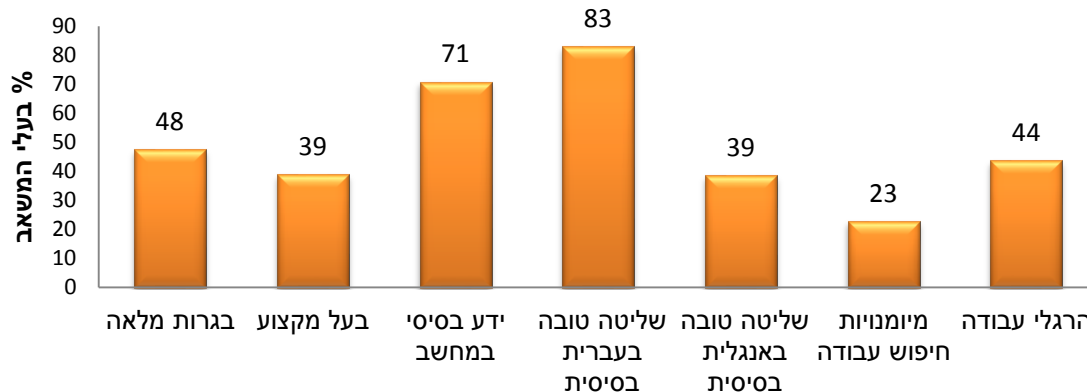
5.2 היקף החפיפה עם תחומי מוגבלות אחרים

רובם של בעלי ליקויי למידה/קשב וריכוז הם בעלי תחום מוגבלות אחד נוסף לפחות. להלן שיעוריהם של תחומי המוגבלות הנוספים המאפיינים את אוכלוסיית לקויי הלמידה:

- בקרב 22% לקות הלמידה היא תחום המוגבלות היחיד.
- 54% הם גם בעלי מוגבלות פיזית.
- 52% הם גם בעלי מוגבלות נפשית.
- 30% הם גם בעלי מוגבלות קוגניטיבית.

למחצית מבעלי לקות למידה שני תחומי מוגבלות נוספים לפחות. כך למשל, 30% מהם מוגבלים גם בתחומים הנפשי והפיזי, 25% – גם בתחומים הקוגניטיבי והנפשי, ו-18% מוגבלים גם בתחומים הקוגניטיבי והפיזי.

5.3 משאבים לתעסוקה

5.4 מצב כלכלי

מקורות ההכנסה של בעל המוגבלות ושל בן/בת זוגו (אם נשוי):

מקור ההכנסה	עבודה	פנסיה	שכר דירה	דמי אבטלה	קצבאות נכות	קצבאות אחרות	אחר
שיעורו	59	9	3	2	40	15	29

גובה ההכנסה החודשית ברוטו של בעלי המוגבלות, לפי מצב משפחתי (%):¹

הכנסה חודשית (ש"ח)	סך הכול	יחידים	נשואים
פחות מ-4,000	57	65	37
4,000-8,000	35	30	48
יותר מ-8,000	8	5	15

¹ שיעור אי דיווח בקרב כלל בעלי לקויות למידה – 26%.

הערכה סובייקטיבית של המצב הכלכלי:

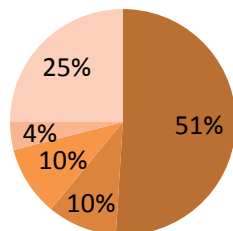
- באופן כללי, מעריכים את מצבם הכלכלי כלא כל כך טוב או בכלל לא טוב – 60%.
- מדווחים כי לא כל כך מצליחים או בכלל לא מצליחים לכסות הוצאות משק בית חודשיות (למזון, לחשמל, לטלפון וכדומה) – 46%.

שכיחות מצבים המעידים על מצוקה כלכלית בשנה האחרונה:

- קושי כלכלי כלשהו – 47%
- הגבלת חשבון בנק או אשראי – 38%
- ויתור על קבלת טיפול שיניים חיוני – 28%
- ויתור על קניית תרופות שניתנו במרשם רופא – 20%
- ויתור על ביקור אצל רופא מומחה – 18%
- ניתוק הטלפון או החשמל בבית – 18%

- סוג הדיור שבו מתגורר בעל המוגבלות :
 - בעלות פרטית או משפחתית – 62%
 - שכירות פרטית – 25%
 - שכירות ציבורית – 4%
 - דיור חוץ-ביתי – 4%
 - אחר – 5%

5.5 מצב תעסוקה ומוטיבציה לעבוד

- עובד במועד הריאיון
- מחפש עבודה בפועל (ב-4 השבועות האחרונים)
- אינו מחפש בפועל, אך מתכוון לחפש ב-3 החודשים הקרובים
- אינו מחפש בפועל, אינו מתכוון לחפש, אך מעוניין לעבוד
- אינו מחפש בפועל, אינו מתכוון לחפש, וגם אינו מעוניין לעבוד

מאפיינים של בעלי לקויות למידה שעובדים (כ-53 אלף איש)

- עובדים במשרה מלאה – 69%
 - שכר חודשי ממוצע – 4,650 ש"ח
 - מרוצים או מרוצים מאוד מעבודתם באופן כללי – 79%
- להלן רשימת היבטים ספציפיים של העבודה ושיעור המרוצים-מרוצים מאוד בכל אחד מהם :

היבט	סוג העבודה	הכנסה	תנאים סוציאליים והטבות	תנאים פיזיים וסביבתיים	יחס של הממונים	יחס של חברים לעבודה	יכולת לנצל ידע וכישורים	סיכויי התקדמות
% שבעי הרצון	60	34	38	61	68	84	62	29

מאפיינים של בעלי לקויות למידה שאינם עובדים (כ-51 אלף איש)

- סיבות שכחות לאי תעסוקה :
 - המוגבלות – 49%
 - לימודים – 17%
 - אי התאמה של העבודה (מבחינת מרחק, שעות, עניין, שכר, מקצוע) – 15%
 - חסך במשאבים אישיים (ניסיון, הכשרה, השכלה, שפה) – 5%
- בעלי מוטיבציה לעבוד – 49% (כ-25 אלף איש). מתוכם, זקוקים לעזרה כדי להתחיל לעבוד – 40% (כ-10,000 איש).
- סוגי עזרה הנחוצים לשם השתלבות בשוק העבודה :
 - הכוונה וייעוץ מקצועי בנוגע לסוג העבודה המתאימה – 16%
 - עזרה במציאת עבודה – 14%

- לימוד מיומנויות בסיסיות (מחשב, אנגלית, מתמטיקה) – 9%
- סידור והשגחה לילדים – 7%
- תחבורה למקום העבודה – 7%
- התאמות במקום העבודה – 5%

6. מוגבלות קוגניטיבית

כ-181 אלף איש מאוכלוסיית בעלי המוגבלות בגיל העבודה הם בעלי מוגבלות קוגניטיבית – בעיות התמצאות, בעיות הבנה ופיגור שכלי (ראו נספח ד). המידע על נדגמים בעלי בעיות הבנה ובעלי פיגור שכלי הופק באמצעות ראיונות "אודות", שבהם לא נשאלו שאלות המבקשות את דעתו האישית-סובייקטיבית של המרואיין. כלומר, מי שהשיבו על שאלות מסוג זה הם בעלי בעיות התמצאות בלבד, המייצגים תת-קבוצה של בעלי מוגבלות קוגניטיבית. לכן, להלן יוצגו רק נתונים אשר הופקו עבור כלל בעלי מוגבלות זו.

6.1 מאפיינים דמוגרפיים

ערבים	עולים מ-1995	נשואים	קבוצת גיל			נשים	המאפיין שיעורו
			67-55	54-35	34-18		
29	9	49	24	48	28	61	

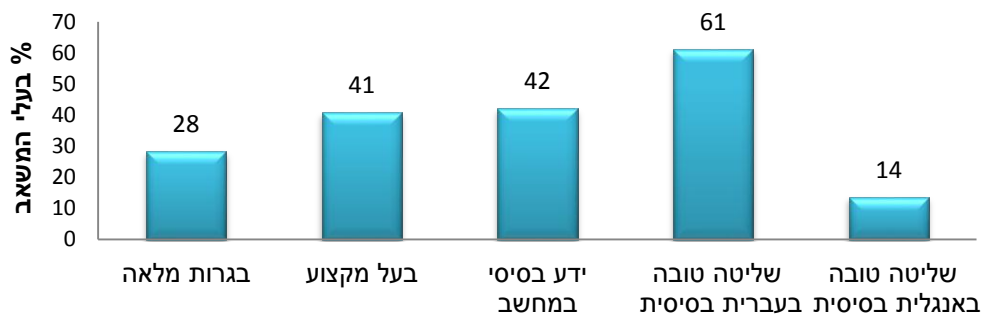
6.2 היקף החפיפה עם תחומי מוגבלות אחרים

רוב בעלי מוגבלות קוגניטיבית הם בעלי תחום מוגבלות אחד נוסף לפחות. להלן שיעוריהם של תחומי המוגבלות הנוספים המאפיינים את אוכלוסיית בעלי המוגבלות הקוגניטיבית:

- בקרב 6% בלבד המוגבלות הקוגניטיבית היא תחום המוגבלות היחיד.
- 79% הם גם בעלי מוגבלות פיזית.
- 69% הם גם בעלי מוגבלות נפשית.
- 26% הם גם בעלי מוגבלות ראייה.
- 23% הם גם בעלי מוגבלות שמיעה.

כמעט 3/4 מבעלי מוגבלות קוגניטיבית הם בעלי שני תחומי מוגבלות נוספים לפחות. כך למשל, 57% מהם מוגבלים גם בתחומים הנפשי והפיזי.

6.3 משאבים לתעסוקה

6.4 מצב כלכלי

▪ מקורות ההכנסה של בעל המוגבלות ושל בן/בת זוגו (אם נשוי):

מקור ההכנסה	עבודה	פנסיה	שכר דירה	דמי אבטלה	קצבאות נכות	קצבאות אחרות	אחר
שיעורו	42	11	3	2	53	26	26

▪ גובה ההכנסה החודשית ברוטו של בעלי המוגבלות, לפי מצב משפחתי (%):ⁱ

הכנסה חודשית (ש"ח)	סך הכול	יחידים	נשואים
פחות מ-4,000	58	81	31
4,000-8,000	30	11	52
יותר מ-8,000	12	8	17

ⁱ שיעור אי דיווח בקרב כלל בעלי מוגבלות קוגניטיבית – 23%.

▪ שכיחות מצבים המעידים על מצוקה כלכלית בשנה האחרונה:

- קושי כלכלי כלשהו – 63%
- ויתור על קבלת טיפול שיניים חיוני – 50%
- ויתור על קניית תרופות שניתנו במרשם רופא – 39%
- הגבלת חשבון בנק או אשראי – 35%
- ויתור על ביקור אצל רופא מומחה – 35%
- ניתוק הטלפון או החשמל בבית – 29%

▪ סוג הדיור שבו מתגורר בעל המוגבלות:

- בעלות פרטית או משפחתית – 69%
- שכירות פרטית – 16%
- שכירות ציבורית – 7%
- דיור חוץ-ביתי – 6%
- אחר – 2%

6.5 מצב תעסוקה

- משולבים בשוק העבודה במועד הריאיון – 29%
- אינם עובדים אך מחפשים עבודה בפועל – 9%
- עובדים במשרה מלאה, בקרב המועסקים – 49%
- שכר חודשי ממוצע, בקרב המועסקים – 4,450 ש"ח
- סיבות שכיחות לאי תעסוקה (בקרב הבלתי מועסקים):
 - המוגבלות – 82%
 - אי התאמה של העבודה (מבחינת מרחק, שעות, עניין, שכר, מקצוע) – 10%
 - חסך במשאבים אישיים (ניסיון, הכשרה, השכלה, שפה) – 8%
 - טיפול בילדים קטנים/בבן משפחה אחר/במשק בית – 7%

נספח ו: מאפיינים של מקבלי קצבת נכות כללית לפי מצב תעסוקה

לוח ו-1: שכיחות תחומי המוגבלותⁱ בקרב מקבלי קצבת נכות, בסך הכול ולפי מצב תעסוקה (%)

תחום המוגבלות	כלל מקבלי קצבת נכות	מקבלי קצבת נכות בלתי מועסקים	מקבלי קצבת נכות מועסקים
סך הכול (אלפים)ⁱⁱ	195.9	151.5	43.0
מוגבלות פיזית	76.1	80.9	58.8
מוגבלות נפשית	64.2	65.5	58.9
מוגבלות קוגניטיבית	35.4	38.1	27.0
מוגבלות ראייה	23.6	26.9	13.9
מוגבלות שמיעה	16.9	18.7	10.8
ליקויי למידה/קשב וריכוז מאובחנים	17.4	17.1	21.1
מחלה כרונית המגבילה יכולת עבודה	2.3	2.6	1.6

ⁱ השיעורים כוללים חפיפה בין תחומי המוגבלות (חוץ ממחלה כרונית) ולכן חורגים מ-100%.

ⁱⁱ מספר בעלי המוגבלות בשתי תת הקבוצות אינו מסתכם לכלל מקבלי הקצבה בגלל מידע חסר על מצב תעסוקה.

לוח ו-2: מאפיינים דמוגרפיים בקרב מקבלי קצבת נכות, בסך הכול ולפי מצב תעסוקה (%)

המאפיין	כלל מקבלי קצבת נכות	מקבלי קצבת נכות בלתי מועסקים	מקבלי קצבת נכות מועסקים
מין			
גברים	53.4	54.0	52.5
נשים	46.6	46.0	47.5
קבוצת גיל***			
34-18	23.9	22.0	31.0
54-35	41.4	38.6	49.6
67-55	34.7	39.4	19.4
מצב משפחתי**			
יחיד ⁱ	50.1	47.5	58.7
נשוי	49.9	52.5	41.3
ותק בארץ			
ותיקים	90.3	89.3	93.4
עולים (מ-1995)	9.7	10.7	6.6
מגזר***			
יהודי ⁱⁱ	81.0	77.5	92.9
ערבי	19.0	22.5	7.1

ⁱ כולל רווק, גרוש, אלמן.

ⁱⁱ כולל אחרים שאינם ערבים.

** ההבדל מובהק בהתפלגויות ברמה של 0.05 במבחן חי בריבוע.

*** ההבדל מובהק בהתפלגויות ברמה של 0.01 במבחן חי בריבוע.

לוח ו-3: בעלי משאבים לתעסוקה בקרב מקבלי קצבת נכות, בסך הכול ולפי מצב תעסוקה (%)

המשאב	כלל מקבלי קצבת נכות	מקבלי קצבת נכות בלתי מועסקים	מקבלי קצבת נכות מועסקים
בגרות מלאה*	32.9	31.2	39.9
בעל מקצוע***	47.4	43.6	62.0
ידע בסיסי במחשב***	39.8	31.8	68.4
שליטה טובה בעברית בסיסית***	64.9	60.2	80.5
שליטה טובה באנגלית בסיסית***	16.0	12.9	27.6
מיומנויות חיפוש עבודה***	23.0	19.8	33.3
הרגלי עבודה*	37.2	34.7	44.7

* ההבדל מובהק בהתפלגויות ברמה של 0.10 במבחן חי בריבוע.
 *** ההבדל מובהק בהתפלגויות ברמה של 0.01 במבחן חי בריבוע.

פרסומים נוספים של מכון ברוקדייל בנושאים קשורים

נאון, ד. 2009. **מבוגרים בעלי מוגבלות בישראל**. המרכז לחקר מוגבלויות ותעסוקת אוכלוסיות מיוחדות. דמ-09-537, מאיירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל, ירושלים.

נאון, ד.; קינג, י.; וולדה-צדיק, א. 2006. **אוכלוסיות שאינן משתתפות באורח מלא בשוק העבודה: גודלן, מאפייניהן ותכניות לקידום תעסוקתן ולהגברת ניידותן בתעסוקה**. דמ-06-490, מאיירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל, ירושלים.

שטרוסברג, נ.; איתן-ריבליס, ג. 2006. **נשים בנות 18-60 עם מוגבלות בישראל: ממצאים נבחרים מניתוח משנה של נתוני סקרים ארציים**. דמ-06-425, מאיירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל, ירושלים.

בר, ש.; שטרוסברג, נ.; פריאור, ר.; נאון, ד. 2005. **מקבלי קצבאות נכות מהמוסד לביטוח לאומי: מאפייני תעסוקה של מקבלי קצבת נכות כללית ומקבלי קצבת נכות מעבודה**. דמ-05-466, מאיירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל, ירושלים.

שטרוסברג, נ.; נאון, ד.; בר, ש.; מורגנשטיין, ב. 2004. **מקבלי קצבת נכות כללית ומקבלי קצבת נכות מעבודה בישראל: מאפיינים וצרכים בתחומי הבריאות והתפקוד הפיזי והנפשי**. דמ-04-428, מאיירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל, ירושלים.

להזמנת פרסומים נוספים ניתן לפנות למאיירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל, ת"ד 3886, גבעת הג'וינט, ירושלים 91037, טל': 02-6557400, פקס: 02-5612391, דואר אלקטרוני: brook@jdc.org.il

כתובת באינטרנט: www.jdc.org.il/brookdale

Related Myers-JDC-Brookdale Institute Publications

Naon, D. 2009. *Adults with Disabilities in Israel*. RR-537-09, Myers-JDC-Brookdale Institute, Jerusalem.

Naon, D.; King, J.; & Wolde-Tsadick, A. 2006. *Populations Not Fully Participating in the Labor Market: Extent, Characteristics and Programs to Promote their Employment and Occupational Mobility*. RR-490-06, Myers-JDC-Brookdale Institute, Jerusalem.

Strosberg, N.; & Eitan-Rivlis, G. 2006. *Women Age 18-60 with Disabilities in Israel: Selected Findings from a Secondary Analysis of Data from National Surveys*. RR-425-06, Myers-JDC-Brookdale Institute, Jerusalem.

Baer, S.; Strosberg, N.; Prior, R.; & Naon, D. 2005. *Recipients of Disability Pensions from the National Insurance Institute: Employment Characteristics of Recipients of General Disability Pension and Recipients of Work Disability Pension*. RR-466-05, Myers-JDC-Brookdale Institute, Jerusalem.

Strosberg, N.; Naon, D.; Bar, S.; & Morginstin, B. 2004. *General Disability Benefit Recipients and Work Injury Benefit Recipients in Israel: Characteristics and Needs in the Areas of Health, and Physical and Mental Functioning*. RR-428-04, Myers-JDC-Brookdale Institute, Jerusalem.

To order these publications, please contact the Myers-JDC-Brookdale Institute, P.O.B. 3886, Jerusalem, 91037; Tel: (02) 655-7400; Fax: (02) 561-2391; E-mail: brook@jdc.org.il

Web site: www.jdc.org.il/brookdale

Figure 4:	Recipients of a General Disability Benefit in Israel, 1980-2011	7
Figure 5:	Constructing the Sample	12
Figure 6:	Distribution of the Population with Disabilities, by Disability Type	21
Figure 7:	Employment Resources among People with the Common Types of Disability	27
Figure 8:	Distribution of Monthly Income among People with the Common Types of Disability, by Family Status	32
Figure 9:	Employment Status of People with Disabilities, Total, by Receipt of Disability Benefit, and by Type of Disability	36
Figure 10:	Distribution of the Population with Disabilities, by the Three Sub-Groups	39
Figure 11:	Employment Resources of People with Disabilities, by the Three Sub-Groups	43
Figure 12:	Distribution of Monthly Income by the Three Sub-Groups and by Family Status	45
Figure 13:	Employment Rates among Total Population with Disabilities, by Socio-Demographic Characteristics	52
Figure 14:	Rates of Those Motivated to Work among Non-Employed People with Disabilities, by Socio-Demographic Characteristics	56

Table 29:	Gross Monthly Income of People with Disabilities in the Three Sub-Groups, by Family Status	45
Table 30:	Subjective Assessment of Financial Status of People with Disabilities, by the Three Sub-Groups	46
Table 31:	Prevalence of Situations Indicating Financial Straits in the Past Year among People with Disabilities, by the Three Sub-Groups	46
Table 32:	Type of Housing among People with Disabilities, by the Three Sub-Groups	47
Table 33:	Work Characteristics of Employed People with Disabilities who Do Not Receive a Disability Benefit, Compared with Israel's General Employed Population, Aged 18-67	48
Table 34:	Work Characteristics of Employed People with the Common Types of Disability, who Do Not Receive a Disability Benefit	49
Table 35:	Reasons for Non-Employment, Total and by Receipt of Disability Benefit	50
Table 36:	Reasons for Non-Employment among People with the Common Types of Disability	50
Table 37:	Types of Assistance for Employment Integration as Reported by People with Disabilities who are Motivated to Work, Total and by Receipt of Disability Benefit	51
Table 38:	Types of Assistance for Employment Integration as Reported by People with Disabilities who are Motivated to Work, among People with the Common Types of Disability	52
Table 39:	Logistic Regression to Predict Employment among the Population with Disabilities	55
Table 40:	Logistic Regression to Predict Motivation to Work of Non-Employed People with Disabilities	57

List of Figures

Figure 1:	Rates of Self-Reported Disability in the 20-64 Age Group, OECD countries, 2000-2010	3
Figure 2:	Rates of Employment of People with and without Disabilities, OECD countries, 2000-2010	4
Figure 3:	Rates of Disability Benefit Recipients in OECD countries in the 20-64 Age Group, in the mid-1990s and 2000-2010	6

Table 12:	Household Composition of the Population with Disabilities and among Those with the Common Types of Disability	24
Table 13:	Level of Education of the Population with Disabilities and among Those with the Common Types of Disability	25
Table 14:	Work Experience of the Population with Disabilities and among Those with the Common Types of Disability	25
Table 15:	Income Sources of the Population with Disabilities, Total and by Family Status	28
Table 16:	Income Sources of People with the Common Types of Disability, by Family Status	30
Table 17:	Gross Monthly Income of the Population with Disabilities, Total and by Family Status	31
Table 18:	Gross Monthly Income of People with the Common Types of Disability, by Family Status	32
Table 19:	Subjective Assessment of Financial Status among the Population with Disabilities and People with the Common Types of Disability	33
Table 20:	Subjective Assessment of Extent of Success in Covering Monthly Household Expenses, among the Population with Disabilities and People with the Common Types of Disability	34
Table 21:	Prevalence of Situations Indicating Financial Straits in the Past Year, among the Population with Disabilities and People with the Common Types of Disability	34
Table 22:	Type of Housing among the Population with Disabilities and People with the Common Types of Disability	35
Table 23:	Demographic Characteristics of People with Disabilities, by the Three Sub-Groups	40
Table 24:	Number of Areas of Disability, by the Three Sub-Groups	41
Table 25:	Prevalence of Types of Disability, by the Three Sub-Groups	41
Table 26:	Level of Education of the Population with Disabilities, by the Three Sub-Groups	42
Table 27:	Work Experience of the Population with Disabilities, by the Three Sub-Groups	42
Table 28:	Income Sources of People with Disabilities in the Three Sub-Groups, by Family Status	44

Appendices

Appendix I:	Sampling Process and Fieldwork	63
Appendix II:	Screening Questionnaire	66
Appendix III:	Defining Areas of Disability according to the In-Depth Questionnaire	71
Appendix IV:	Mapping Disability Categories without Overlap and Distribution of the Population with Disabilities Accordingly	73
Appendix V:	Characteristics of the Population with Disabilities, by Area of Disability	77
Appendix VI:	Characteristics of Benefit Recipients, by Employment Status	93

List of Tables

Table 1:	Number of Recipients of Disability Benefit, by Age Group, 2001 and 2006	7
Table 2:	Size of General Population Aged 18-64, by Age Group, 2000 and 2007	7
Table 3:	Summary of Administration of Screening Questionnaire	14
Table 4:	Summary of Administration of In-Depth Questionnaire	15
Table 5:	Prevalence of Total Population with Disabilities and of Areas of Disability in the General Population Aged 18-67, by Demographic Characteristics	17
Table 6:	Prevalence of Total Population with Disabilities and of Areas of Disability in the General Population Aged 18-67, by Age Group and Sex	18
Table 7:	Prevalence of Total Population with Disabilities and of Areas of Disability in the General Population Aged 18-67, by Form of Locality and Sex	19
Table 8:	Prevalence of Total Population with Disabilities and of Areas of Disability in the General Population Aged 18-67, by Form of Locality and Age Group	20
Table 9:	Increase in Disability Rates with Age, by Form of Locality	20
Table 10:	People with Disabilities, by Number of Areas of Disability	21
Table 11:	Demographic Characteristics of the Population with Disabilities, Total and by Type of Disability	23

Table of Contents

1. Introduction and Study Goals	1
2. Review of the Literature: People with Disabilities – Prevalence in the General Population and Employment Integration	2
2.1 Rates of Disability, of Employment of People with Disabilities, and of Benefit Recipients	2
2.2 Methodology of Disability Surveys and Estimates of Disability Rates in Israel and around the World	8
3. Study Method	12
3.1 Population	12
3.2 Sample	12
3.3 Research Tools	13
3.4 Procedure	14
3.5 Summary of Fieldwork	14
4. Rates of People with Disabilities in Israel’s Population of Working Age (18-67)	15
4.1 Rates of People with Disabilities in the Population	15
4.2 Rates of Various Areas of Disability, Totals and by Demographic Characteristics	16
4.3 Rates of Various Areas of Disability among Selected Subgroups	18
5. Characteristics of the Population with Disabilities, of Working Age	21
5.1 Demographic Characteristics	22
5.2 Resource for/Barriers to Employment	24
5.3 Financial Status	27
6. Employment of People with Disabilities	35
6.1 Employment Status of People with Disabilities	36
6.2 Characteristics of Non-Employed People with Disabilities not Receiving a Disability Benefit	39
6.3 Employed People with Disabilities not Receiving a Disability Benefit: Work Characteristics	47
6.4 Non-Employed People with Disabilities: Reasons for not Working and Needs for Assistance	49
6.5 Predicting Employment Status by Socio-Demographic and Disability Characteristics	52
7. Conclusion	58

6. Conclusion

The study indicates that the rate of people with disabilities in Israel's population of working age (18-67) is 24.7%. In numbers, this is about a million people with severe, moderate or mild disabilities.

The study, for the first time in Israel, provides estimates of the prevalence of disabilities in different areas among the general population of working age: the most common is physical (17%), followed by mental (9%). Other areas of disabilities, with a lower prevalence (4% and less), are (in descending order): cognitive, visual, auditory, and diagnosed learning disabilities/ADD. About half the population with disabilities have a disability in more than one area. In addition, the calculation of the disability rate included a rather small group (2%) of people who have no disability in the aforementioned areas but a chronic illness limiting their ability to work (in terms of type of job, working hours, or periods in which they cannot work).

Out of the total working-age population with disabilities, 50% were found to be employed vs. 72% among Israel's population without disabilities of the same ages (according to the CBS Social Survey, 2009). One of the issues on the public agenda today is how to promote the integration into the labor market of non-employed people with disabilities, who number, according the current study, about half a million. Importantly, the study reveals that a considerable portion of the non-employed are indeed motivated to work: nearly half of them, i.e., some 200,000 people, reported that they were in fact looking for a job, intend to do so soon or are interested in working.

At the time of the study, out of some million people with disabilities of working age in Israel, some 200,000 received a general disability benefit. The study shows that among the beneficiaries, 22% were employed, many of them in sheltered or supported frameworks. Of the non-employed, 36%, that is, some 50,000 recipients of a general disability benefit, reported motivation to work.

A special group that is a target of employment integration are people with disabilities who neither work nor receive a general disability benefit as their disability level is insufficiently severe to entitle them to the benefit. Nevertheless, the study shows that, as in the case of benefit recipients, there are substantial barriers to their employment, such as a low level of education, a lack of basic computer knowledge, poor language proficiency, and a lack of job-search skills. This group comprises some 350,000 people of whom close to half are motivated to work. Investing in their human capital and employment resources, especially among the younger ones, may contribute to their integration into the labor market and prevent them from joining the ranks of benefit recipients in the future.

These are the results of the analysis:

Sex	The employment odds of women with disabilities are 0.45 to those of men with disabilities.
Sector	The employment odds of Arabs with disabilities are 0.55 to those of Jews with disabilities.
Sex X Sector	The two barriers of sex and sector lowered the employment odds beyond the impact of each separately – the employment odds of Arab women with disabilities are 0.07 to those of Jewish men with disabilities.
Marital status (married or single)	The employment odds of people with disabilities are not significantly affected by family status.
Sex X Marital status	Compared with married men with disabilities, the employment odds of single women are 0.73, similar to those of single men with disabilities (0.74). However, the employment odds of married women with disabilities drop to 0.45. This pattern may relate to the fact that a single woman with disabilities must work to support herself whereas a married woman with disabilities may rely on her spouse's income.
Parent of children up to age 18	The employment odds of people with disabilities are not significantly affected by having children under the age of 18.
Sex X Parent of children up to 18	Having children under the age of 18 do not affect the employment odds of men with disabilities, but do affect those of women , as follows: the employment odds of a woman with children aged 6-18 are only somewhat smaller (0.88) than those of a woman without children up to the age of 18 . On the other hand, the employment odds of a woman with children aged 0-5 are much smaller (0.33).
Education	Compared to college-educated people with disabilities, the employment odds of someone with only matriculation (and no academic education) are 0.52. In the absence of a matriculation diploma, the odds drop to 0.31.
Age	The employment odds rise in middle age compared with younger ages, and drop at older ages. Thus, e.g., compared with people in their 40s, the employment odds of people in their 20s are 0.26 and those of people in their 60s are 0.34.
Socio-economic grading of place of residence	No significant difference was found between the employment odds of people with disabilities living in low-graded (cluster 1-3) or moderately-graded (cluster 4-6) socio-economic communities and those of people with disabilities living in high-graded socio-economic communities (cluster 7-9).
Type of disability	The employment odds of people with mental disabilities – whether self-standing or in combination with physical disabilities – are about 0.30 to the employment odds of the chronically ill.

Similar trends emerged from the comparison, by these characteristics, with the employment rates of the general population of working age.²⁰ This was true except for the employment rate by marital status, which among the general population was higher for married than singles. Possibly, this might be the case as married people with disabilities tend to rely on their spouses' income from work more so than do married people in the general population.

To examine the independent effect of each characteristic (subtracted from the impact of other characteristics) on the employment odds of people with disabilities, a multivariate analysis (logistic regression) was conducted, in which the dependent variable denotes whether the respondent did or did not work at the time of the interview. The predictors examined were socio-demographic characteristics and types of disability.

The term *odds* refers to the ratio between the probability that an event will occur and the probability that it will not. Therefore, *employment odds* refers to the probability that one will be employed in relation to the probability that s/he will not be employed. The findings of the multivariate analysis are formulated in relative terms, with the reference category generally representing the strong group for a given aspect. Thus, for instance, for the sex aspect, we would note the odds of employment of a woman with disabilities to those of a man with disabilities.

²⁰ Labor Force Survey 2009, CBS.

5.4 Non-Employed People with Disabilities: Reasons for Not Working

As noted, of the total population with disabilities (including both recipients and non-recipients of a general disability benefit) – 50% did not work at the time of the interview. An examination of the reasons for non-employment in this group revealed that, apart from the disability itself, cited by some 60%, some 18% cited unsuitable workplaces (in terms of location, working hours, interest, salary or profession/occupation), and some 13% cited childcare or looking after another family member or the household. Lower rates mentioned additional reasons, such as advanced age, a lack of employment resources (work experience, training, education, language competency) and studies.

Disability was cited as a reason for non-employment mainly by people with a physical disability, both as a single disability (54%) and, especially, in combination with a mental disability (76%). On the other hand, people with only a mental disability or chronic illness limitations cited disability-related considerations at lower rates (about 33% in every group), attributing considerable weight to workplace unsuitability (44% and 34%, respectively). This finding suggests that adjustments of workplaces would promote employment integration, particularly among non-employed with only a mental disability or with chronic illness limitations.

5.5 Non-Employed People with Disabilities, who were Motivated to Work: Assistance Needs

As noted, a large group of people with disabilities, more than 200,000, did not work though they were motivated to do so (including at least 50,000 benefit recipients). More than half of this group noted that they required assistance to integrate into employment. The main needs cited were vocational guidance and counseling and help in finding a job (some 30% of the non-employed who were motivated to work cited each). Other needs – learning basic skills (computer, English, math), workplace adjustments, childcare arrangements and transportation to work – were cited less frequently (by about 10%, at most, for each).

Among the non-employed with motivation to work, a higher rate of benefit recipients than non-recipients (65% vs. 54%, respectively) required assistance. The difference between the two groups was especially conspicuous in these areas: finding a job (38% of recipients vs. 29% of non-recipients); workplace adjustments (18% vs. 6%, respectively); transportation to work (16% vs. 5%, respectively).

5.6 The Links between Employment Status and Various Characteristics of People with Disabilities

A bivariate analysis revealed a lower employment rate among:

- Women (42%) vs. men (58%)
- Married (48%) vs. singles (53%)
- The 55-64 age group (38%) vs. the younger (56%)
- Arabs (36%) vs. Jews (54%)
- Those without a matriculation diploma (41%) versus those with (62%)
- Those living in a community with a low socio-economic grading (39%) vs. those living in communities with a moderate or high grading (53%).

5.3 Employed People with Disabilities Not Receiving a General Disability Benefit: Work Characteristics

Of the total population with disabilities, 46% were employed and did not receive a general disability benefit. A comparison of their work characteristics with those of the general working population yielded the following findings:

- Like the general labor force,¹⁷ most (88%) were salaried employees.
- Like the general labor force,¹⁷ some 75% worked full time.
- The average monthly salary of people with disabilities was NIS 5,350, lower than that of the general working population – NIS 7,100 (data for 2009 when the interviews were held).¹⁸
- The rate of people with disabilities who were satisfied or very satisfied with their work in general (77%) was somewhat lower than the corresponding rate for the general working population (87%).¹⁹
- In examining satisfaction with specific aspects of work, we found quite high rates of satisfaction with the attitude of colleagues (85%), of superiors (70%), and with type of work (73%). On the other hand, satisfaction was quite low regarding the remuneration they received for their work – earnings, social and fringe benefits (some 45% for each) and chances of advancement (some 40%).
- Most (about 90%) reported that they had no intention of stopping to work in the following three months.

As we have seen, people with mental disabilities (whether as the only disability or in combination with a physical disability) had a rather low employment rate. The findings below show that even when employed, their situation was more problematic than that of other employees with other types of disabilities:

- *The rate of full-time employees* was relatively low both among those with only a mental disability and those with a dual disability, mental and physical (about half in each of these two groups vs. 75% in each of the other groups).
- *Average monthly salary*: The average monthly salary was relatively low in the two groups of people whose disabilities included a mental component (less than NIS 4,000 vs. more than NIS 5,000 in the other groups). This finding corresponds to the high rate of half-time employment in these two groups.
- *Satisfaction with various aspects of work*: Prominently, many of the employed with a mental disability reported lack of satisfaction as regards utilizing their knowledge and qualifications at work (some 66% vs. less than 33% in the other groups).

¹⁷ Data source for entire population: Labor Force Survey 2009, CBS.

¹⁸ Data source for entire population: Income Survey 2009, CBS (the age range corresponding to “working age” is 18-64).

¹⁹ Data source for entire population: Social Survey 2009, CBS (the age range corresponding to “working age” is 20-64).

- Only about 25% of each group had job-search skills vs. about 50% in the employed group.
- Unlike the pattern observed till now, the rate of people with work habits among non-employed non-recipients approached that of the employed group (more than 50%), and was higher than among recipients (about 33%).

Taken altogether, these findings yield an important conclusion about the group of non-employed non-recipients: on the one hand, their disabilities were less severe and did not entitle them to a general disability benefit; on the other, they faced significant barriers to employment. This pattern, and the fact that it was quite a large group among the people with disabilities (some 350,000, of whom some 100,000 were aged 40 and less) makes it an important target group of employment integration. Their employment resources require improvement, especially among the young.

Financial Status:

Sources of Income of People with Disabilities (and their Spouses):

It was important to examine the income sources of the non-employed non-recipients, because they neither worked nor received a general disability benefit:

- Work: As the group had quite a high rate of married couples (70%), a considerable portion had income from the work of the spouse (some 40%).
- Pension: As this was an older group (some 40% aged 55-67), a fair portion, particularly of the married couples, had income from pensions (8% of the singles and 25% of the married).
- NII disability benefits (casualties of work accidents/hostilities and/or a spouse's general disability benefit): Some of them, especially married couples, had this kind of benefit (11% of the singles and 24% of the married).
- Other NII benefits: compared to the two other groups, a high proportion, especially of the singles, had income from other NII benefits that they (and/or their spouses) received (44% of the singles and 28% of the married).

Total Monthly Income from all Sources (Including Income of Spouses):

Among non-employed non-recipients, monthly incomes were comparable to those of recipients and, as expected, lower than those among the employed. For example, the rates of singles with an income of less than NIS 4,000 per month were 87% among non-employed non-recipients and 84% among recipients, versus only 49% among the employed; the rates of married couples with an income of less than NIS 8,000 were 88% among non-employed non-recipients and 85% among recipients, vs. only 47% among the employed.

Additional Measures of Financial Status:

Additional measures that were examined yielded a similar trend: relative to the rates of the employed group, higher rates of non-employed non-recipients, as well as of benefit recipients assessed their financial status as poor, noted that they did not manage to cover basic monthly household expenses, and reported having encountered situations indicating financial straits in the course of the past year.

Demographic Characteristics:

Non-employed non-recipients were highly represented in each of the following groups:

- Women (62% vs. 40% of the employed and 47% of benefit recipients)
- Older, aged 55-67 (40% vs. 25% of the employed and 35% of benefit recipients)
- Married (70% vs. 60% of the employed and 50% of benefit recipients), a rate even higher than among the working-age population (62%); this finding may partially explain the sources of income in this group (see below).
- Arabs (32% vs. less than 20% of the other groups).

Disability Characteristics:

Non-employed non-recipients were characterized by less severe disabilities than benefit recipients, as seen from the following findings:

Number of areas of disability: compared with benefit recipients, the non-employed non-recipients had a lower rate of people with several areas of disability (52% vs. 70% of recipients).

Type of disability: the findings reveal that mental disability is more strongly associated with employment-integration difficulties than other disabilities. This is supported by NII data, which show that about a third of benefit recipients have a mental disability as the primary impairment.¹⁶ Indeed, among non-employed non-recipients, a smaller proportion had a mental disability than among recipients (as a single disability, 6% vs. 11% of recipients; as a dual disability, mental and physical – 16% vs. 20%).

Resources for/Barriers to Employment:

Though non-employed non-recipients had less severe disabilities than recipients, both groups had quite a high prevalence of people with barriers to employment:

Education level: Only about 33% of both groups – non-employed non-recipients and recipients – had full matriculation vs. more than 50% of the employed group; slightly more than 10% of both groups had an academic education vs. about 25% of the employed group.

Work experience: In both groups, a considerable proportion were far from the employment market – 57% of non-employed non-recipients and 65% of recipients had not worked in the previous five years (or had never worked).

Additional Resources:

- In each of the two groups – non-employed non-recipients and recipients, less than 50% had an occupation/profession vs. almost 75% in the employed group.
- Less than 50% of each group had a basic knowledge of computers vs. more than 75% in the employed group.
- Less than 66% of each group had a good knowledge of basic Hebrew vs. more than 75% in the employed group. Similarly, less than 20% of each group had a good knowledge of basic English vs. about 33% of the employed group.

¹⁶ Source: Annual Survey 2009, NII, Research and Planning Administration.

the non-employed). The emerging pattern is of a low employment rate with a high rate of non-employed who were motivated to work – i.e., the employment potential has not been exhausted. This particular pattern may relate to the episodic nature of mental problems, which makes it difficult to create an employment continuum. The same is true of the stigma harbored by employers about the ability of this group to integrate into the workplace. As the group of people with mental disabilities was quite small, we are looking at some 20,000 people who were not working, but were motivated to do so.

People with a Dual Disability – Physical and Mental:

This group, comprising 14% of all people with disabilities, had the lowest employment rate – 38%. Nevertheless, 32% (that is, 52% of the non-employed) were motivated to work. Thus, there were more than 40,000 people with both physical and mental disabilities who were not employed but were motivated to work.

People with Chronic Illness Limitations:

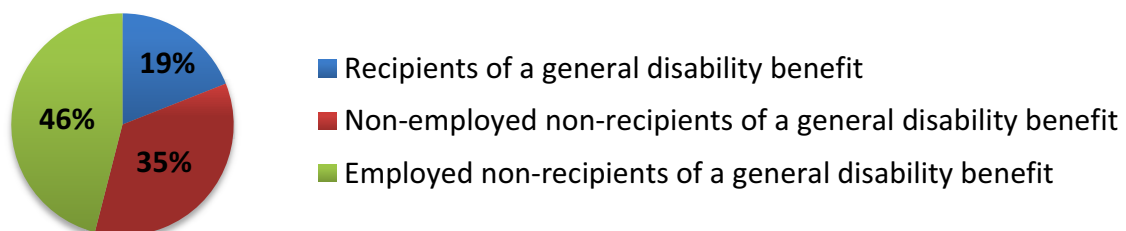
This group, comprising 9% of all people with disabilities, had a high employment rate, similar to that of people with no disabilities – 73%. In addition, 15% (that is, 55% of the non-employed) were motivated to work. As the group of chronically ill was quite small and a large portion did work, we are looking at some 10,000 people who were not working but were motivated to do so.

People with other Combinations of Disability Areas:

The group of people with all other combinations of disabilities identified in the sample comprised some 40% of the population with disabilities. This group had an employment rate of 47%. The rate of those motivated to work was 20% (that is, 38% of the non-employed). As this was a large group, we are looking at some 80,000 people with different types of disabilities who were not working but were motivated to do so.

5.2 Characteristics of Non-Employed People with Disabilities Not Receiving a General Disability Benefit

Non-employed people with disabilities not receiving a disability benefit (hereafter, *non-employed non-recipients*), who comprised about a third of all people with disabilities, were of special interest: How were they different from employed non-recipients, on the one hand, and from recipients, on the other? Because they had no revenue from either work or a general disability benefit, it was important to look at their sources of income. Thus, this section examines the different characteristics of people with disabilities according to the following subgroups:

The Population with Disabilities:

Employment Rate:

It was found that 50% of the people with disabilities of working age were employed. This rate was similar to that of the Social Survey (2009) of the CBS – 53%.¹⁵ Among the general population without disabilities, the employment rate was higher – 72%, according to the Social Survey.

Rate of Non-Employed with Motivation to Work:

Some 22% of the people with disabilities were not working at the time of the interview, though they reported that they were motivated to work. The latter comprised 44% of the non-employed. This is a potential target population for the employment integration of more than 200,000 people with disabilities of working age.

Recipients of a General Disability Benefit:

Recipients of a general disability benefit comprise about 20% of all people with disabilities, i.e., some 200,000 people. This benefit is paid to people whose ability to work has been impaired or lost due to disability. Accordingly, their employment rate was low (22%) and included a considerable portion of people employed in sheltered or supported frameworks. Nevertheless, 28% of the benefit recipients (that is, 36% of the non-employed among them) were motivated to work. This pattern shows that the employment potential among benefit recipients has not been exhausted. It applies to at least 50,000 recipients who were not working but were motivated to do so.

By Type of Disability:

The examination of employment status by type of disability yielded differences between the groups. The employment rate and the extent of non-employed who were motivated to work are presented below for each group.

People with a Physical Disability only:

In this group, comprising 32% of all people with disabilities, the employment rate was 54%. Only 17% (that is, 37% of the non-employed) were motivated to work. The emerging pattern shows that relatively speaking, the employment potential has been exhausted. Nevertheless, because of the size of the group, there were still more than 50,000 people with physical disabilities who were not working though they were motivated to do so.

People with a Mental Disability only:

In this group, comprising 6% of all people with disabilities, the employment rate was only 46% despite the relatively high level of employability. Nevertheless, an important finding was the high rate of people with a mental disability who were motivated to work – 35% (that is, 65% of

¹⁵ The rate relates to people aged 20-64, who reported a physical or health problem lasting at least six months, and was greatly disrupting, disrupting, or somewhat disrupting to everyday activity. If we relate only to people with disabilities whose problem was disrupting or greatly disrupting to everyday activity, the employment rate, according to this survey, was 48%.

Additional Measures of Financial Status:

The subjective assessment of the financial status was consistent with the trend we have seen thus far – the situation of people with the dual disability was the least favorable, and of the chronically ill – the most favorable, i.e., 82% of the former vs. 46% of the latter evaluated their financial status as not good. A similar pattern emerged regarding the ability to cover monthly household expenses and the prevalence of financial hardship.

5. The Employment of People with Disabilities

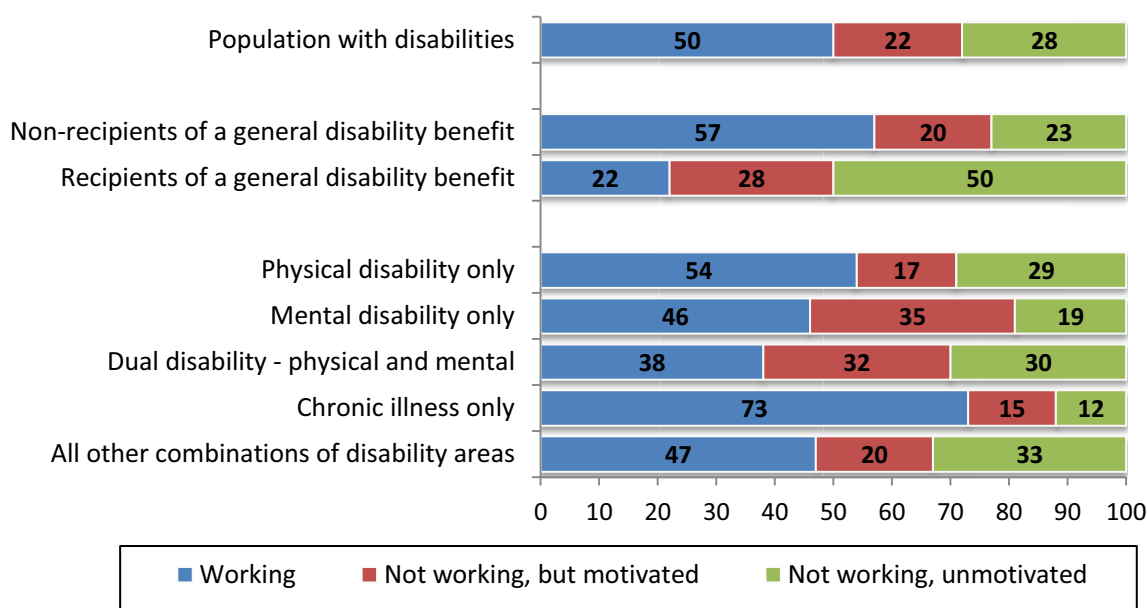
A major focus of the study was to examine the employment characteristics of people with disabilities. These are the main findings:

5.1 Employment Status of People with Disabilities

To describe the employment status of people with disabilities, three categories were defined:

- Working at the time of the interview
- Not working but motivated to work (reportedly having looked for a job in the previous four weeks, intending to look for a job in the coming three months, or interested in working; hereafter, *motivated to work*)
- Not working and unmotivated to work

The employment status is presented here for the entire population with disabilities, by receipt of a general disability benefit and by type of disability:

By Types of Disability:

According to all measures – people with the dual disability were in a less favorable financial situation than people with the other types of disability, whereas people with chronic illness were in the most favorable situation:

Sources of Income of People with Disabilities (and their Spouses):

People with the Dual Disability (Physical and Mental):

- This group had the lowest rate of income from work – 46% of the singles and 60% of the married (their own income and/or their spouses’).
- A high rate of them had income from NII benefits (among singles: 37% from a disability benefit and 21% from other benefits; among the married: 42% from a disability benefit and 27% from other benefits, paid to them and/or to their spouses).
- A considerable rate (22%) among the married had income from their own and/or their spouses’ pensions.

People with a Mental Disability Only:

- Some 66% of the singles had income from work as did 83% of the married (their own and/or their spouses’). The high rate of income from work among the married is notably due to the high rate who rely solely on their spouses’ income from work.
- A considerable rate received NII benefits paid to them and/or their spouses (among singles: 40% had a disability benefit and 18% – other benefits; among the married: 42% had a disability benefit and 24% – other benefits).

People with a Physical Disability Only:

- Some 61% of the singles and 71% of the married had income from work (theirs or their spouses’).
- The rate of recipients of NII disability benefits (16% of the singles and 28% of the married) was lower than the rate among people with a mental disability only.
- Relative to other groups, a considerable rate of the married had income from their own or their spouses’ pensions (22%), probably because people with a physical disability were relatively older.

The Chronically Ill:

- Most had an income from work, both among singles (89%) and married (82%).
- Correspondingly, a low rate had income from NII benefits (among singles, 6% received a disability benefit and 14% – other benefits; among the married, 11% received a disability benefit and 12% – other benefits, paid to them or their spouses).

Total Monthly Income from all Sources (Including Income of Spouses):

People with the dual disability had the lowest income; the chronically ill had the highest. For example, among people with the dual disability, 88% of the singles had a monthly income of up to NIS 4,000 (compared with 44% of the chronically ill), and 88% of the married had a monthly income of up to NIS 8,000 (vs. 43%). As in the case of those with the dual disability, there was a greater prevalence of people with only a mental disability at the lower levels of monthly income, especially among the singles (93% of whom had an income of up to NIS 4,000).

4.3 Financial Status

The Population with Disabilities:

Sources of Income of People with Disabilities (and their Spouses):

- From work: Among singles (40% of the population with disabilities), 58% had income from work. Among the married, 70% had income from the work of at least one spouse.⁹
- NII benefits: 29% of the singles and 31% of the married received a disability benefit¹⁰ (their own and/or their spouses'); 24% of the singles and 18% of the married had income from other benefits¹¹ that they (and/or their spouses) received.
- Pensions (including from a workplace or retirement fund, pension/rent from abroad): 7% of the singles and 18% of the married had this source of income.

Total Monthly Income from all Sources (Including Income of Spouses):

The monthly income of people with disabilities (and their spouses) was lower than among the general population¹² – 67% of the singles had an income lower than NIS 4,000 a month (vs. 46% of the general population), and 68% of the married ones had an income (from both spouses) lower than NIS 8,000 a month (vs. 36% of the general population).

Subjective Assessment of Financial Status:

Among the population with disabilities, 65% assessed their financial status as “not so good” or “not good at all.” For purposes of comparison, a parallel measure examining satisfaction with financial status among the similarly-aged general population, found a lower rate reporting dissatisfaction – 44%.¹³

Covering Basic Household Expenses:

Another subjective measure of financial status is the perception of managing to cover monthly expenses, such as food, utilities, and telephone. Of the population with disabilities, 56% reported that they did not really manage or did not manage at all to do so. For purposes of comparison, among the similarly-aged general population, the rate was lower – 40%.¹³

Frequency of Situations Indicating Financial Straits:

In the year preceding the interview, half the population with disabilities faced financial difficulties: 40% had to forgo vital dental treatment and 24%, the purchase of prescription drugs. The corresponding rates among the general population were 25% and 10%, respectively.¹⁴ Also, 23% of the former had to forgo visits to a medical specialist, a similar rate had their bank accounts or credit cards restricted, and 17% had their telephone or electricity cut off.

⁹ The breakdown was as follows: 20% had income from the work of the person with the disability alone, 20% – only from the spouse of the person with the disability, and 30% – from both spouses.

¹⁰ Including: for general disability, work injury, as casualties of hostilities.

¹¹ Including: for mobility, an escort for the blind, special/personal services, long-term nursing care, income support, old-age and widow/er pensions, alimony.

¹² Source: Income Survey 2009, CBS – the corresponding age range for working age is 18-64.

¹³ Source: Social Survey 2009, CBS – the corresponding age range for working age is 20-64.

¹⁴ Source: Social Survey 2007, CBS – the corresponding age range for working age is 20-64.

4.2 Resources for/Barriers to Employment (Employability)

The employment resources examined in the study were: a) education level; b) work experience; c) a cluster of other resources: profession/occupation, basic knowledge of computer use, command of languages (Hebrew and English), job search skills,⁷ and work habits.⁸ These were the main findings:

The Population with Disabilities:

Education level: The level of education of people with disabilities was lower than that of the general population – 54% had no matriculation certificate vs. 36%, respectively; their rate of post-high school education (academic and non-academic) was 29% vs. 38% of the general population.

Work experience: Only a small proportion (16%) of people with disabilities had no work experience. Moreover, 66% had worked in the five years preceding the interview (or at the time of interview).

Additional resources:

- Having a profession/occupation – 58%
- Basic knowledge of computer use – 60%
- Good command of Hebrew – 69%
- Good command of English – 24%
- Job search skills – 35%
- Work habits – 56%.

By Types of Disability:

For all employment resources checked, it was found that people with the dual disability, physical and mental, were at the lowest level whereas the chronically ill were at the highest. For example, some 66% of the former did not complete matriculation vs. half at most of the other groups. Similarly, only 60% of those with the dual disability had worked in the past five years (or at the time of the interview) vs. 90% of the chronically ill.

⁷ The items on the scale: preparing a CV detailing experience and qualifications; speaking with friends or acquaintances to find suitable available jobs; fully and clearly completing job application forms; persuading employers at workplaces you are interested in, to hire you; explaining what is most important to you in job interviews. The scores are from 1 (not able at all) to 5 (not difficult at all). This datum represents the rate of people giving an answer of 5 on all items.

⁸ The items on the scale: organizing the required time to complete a task; teamwork; daily attendance and punctuality; carrying out a superior's instructions; accepting criticism from a superior; working independently according to written or oral instructions. The scores are from 1(not able at all) to 5 (not difficult at all). This datum represents the rate of people giving an answer of 5 on all items.

4.1 Demographic Characteristics

People with Disabilities vs. the General Population:

The study compared the demographic characteristics of people with disabilities and the general population of working-age.⁵ These were the main findings:

- Sex: the distribution was similar for both populations.
- Age: people with disabilities were older – 32% were in the 55-67 age group vs. 18% in the general population, and only 26% were in the 18-34 age group vs. 44% in the general population.
- Family status: the marriage rate (62%) was similar for both populations.
- Household composition: a high rate lived alone (14% vs. 6% of the general population in the 20-64 age group⁶).
- Sector: the rate of Arabs was somewhat higher, 22% vs. 18% of the general population.

By Types of Disability:

With the exception of a similar sex distribution across the four common types of disability, each group had these specific characteristics:

People with only a physical disability were relatively older (36% aged 55-67); a high rate of them (72%) were married; and they included a high rate of Arabs (32%).

People with only a mental disability were quite young (31% aged 18-34); their marriage rate was low (48%); quite a high rate lived on their own (19%) or with parents and neither spouse nor offspring (19%); and the rate of Arabs among them was especially low (2%). Nevertheless, the rate of Arabs among those with a mental disability, including overlap with other disability areas, was 19%, approaching the rate of Arabs in the entire population with disabilities.

People with a dual disability – physical and mental: A high rate (56%) were from the intermediate age group (35-54); the marriage rate was somewhat low (58%); quite a high rate lived on their own (18%) or with parents and neither spouse nor offspring (15%).

The chronically ill: People in this group were quite young (34% aged 18-34); and the rate of Arabs was low (12%). These findings may be due to the inclusion in this group of only the chronically ill, whereas those who had both a chronic illness and a mental and/or physical disability were included in the other groups.

⁵ Source: Labor Force Survey 2009, CBS.

⁶ Source: Social Survey 2009, CBS.

awareness, knowledge and diagnostic tools in recent years, which broadened the extent of people diagnosed among the young.

By Jewish/Arab Locality:

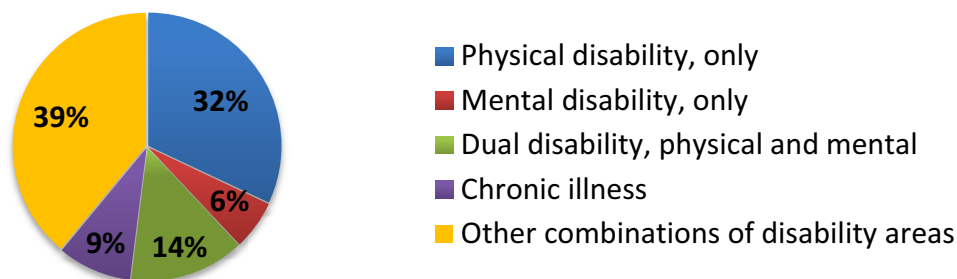
- The disability rate was higher in Arab than Jewish localities (29.3% vs. 22.9%, respectively).
- The same held true for specific disabilities with the exception of chronic illness and diagnosed learning disabilities/ADD, for which the lack of Arabic-language diagnostic tools and of awareness led to an underestimated prevalence (0.8%, vs. 2.6% in Jewish localities).

4. Characteristics of People with Disabilities of Working-Age

The report describes the characteristics of the population with disabilities in the following domains: a) demographic characteristics, b) resources for or barriers to employment, c) financial status, d) employment status. This section presents the findings for the first three domains. The last domain is addressed in a separate chapter as employment was a major aspect of the study and was examined in depth.

The characteristics are presented for the entire population with disabilities and by the different disabilities, as the latter correspond with different characteristics and needs. Because about half the study population had disabilities in more than one area, and the various areas overlapped, the population was divided into disability areas **without overlap** – hereafter, *types of disability*.

An examination of the prevalence of all combinations of disability areas (from cases with one area of disability to two, three or more) yielded the following distribution of people with disabilities, by type:

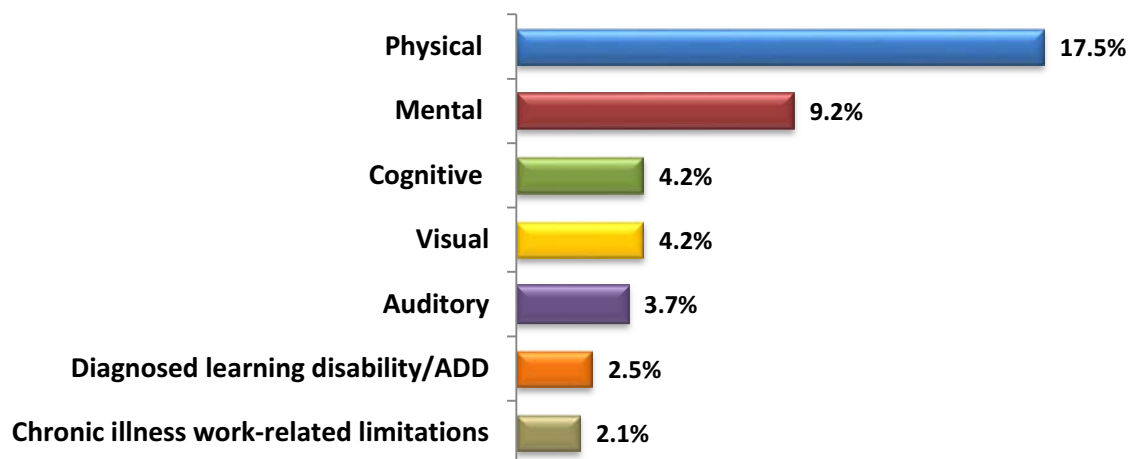
As may be seen, four groups of common disability types emerged – three with a single disability (physical, mental or chronic illness) and one with a dual disability (physical and mental).⁴ These four groups covered 61% of the population with disabilities. All other combinations, each of which appeared in the sample at a prevalence of less than 5%, related to the remaining 39%. Henceforth, the characteristics are presented for the four common types of disability.

⁴ People who had a chronic illness in addition to a physical and/or mental disability were also included in these groups.

(2009) where 25.2% reported having a health problem or disability, physical or mental, lasting at least half a year and “greatly disruptive/ disruptive/ somewhat disruptive” to daily functioning.

3.2 Rates of the Different Disability Areas

The study provides, for the first time in Israel, estimations of the rates of different areas of disability in the working-age population. In this regard, almost half of the people with disabilities (47%) were found to have more than one area of disability. They were thus counted for each relevant disability area³ (which is why the total rate exceeded 24.7%). These were the disability rates that emerged from the study:

3.3 Disability Rates by Demographic Characteristics

The study also examined the disability rates of selected subgroups:

By Sex:

- The disability rate among men (25.9%) was slightly higher than among women (23.5%).
- The higher rate was particularly noticeable among men with an auditory disability (4.7% vs. 2.8% among women) and with diagnosed learning disabilities/ADD (3.0% vs. 2.0% among women).
- Women, on the other hand, had higher rates of visual (5.1%) and cognitive disabilities (5.0%) than men (3.4% in each area).

By Age:

- The disability rate increased with age (from 14.7% in the 18-34 age group to 27.2% in the 35-54 age group and 42.7% in the 55-67 age group).
- The age-related increase applied to all areas of disability apart from diagnosed learning disabilities/ADD, where the rate was quite high among the young (4.0% among the 18-34 age group vs. 1.3% among older people). This finding may be related to the development of

³ With the exception of chronic illness, which was defined without overlap, as stated in the introduction.

- Job characteristics of employed people with disabilities
- Reasons for non-employment, employment needs and required assistance among non-employed people with disabilities
- Receipt of rehabilitation and social services

2.4 Data Collection Procedure

Interviews were conducted by telephone between July 2009 and March 2010.

Data sources:

- a. The screening interview – in the case of a couple, only one spouse was interviewed. In the case of a single person, that person was interviewed.
- b. The in-depth interview – conducted with the person having a disability. If that person could not be interviewed for cognitive, health or auditory reasons, a relative who knew her/him well was questioned (**Proxy** questionnaire).

Number of interviews conducted:

- a. Screening questionnaires: 10,070 questionnaires were administered (73% out of the total sample).
- b. In-depth questionnaires: 1,679 questionnaires were administered (65% out of the total sample)¹.

The preliminary analysis of the responses found that 171 respondents could not be identified as having a disability in the areas examined although they were so identified in the screening questionnaire. In some cases, this may be due to temporary disability. The analyses were therefore performed on a sample of 1,508 people with disabilities. The sample was weighted to represent Israel's entire population of working age with disabilities.

3. Rates of People with Disabilities in Israel's Population of Working Age (18-67)

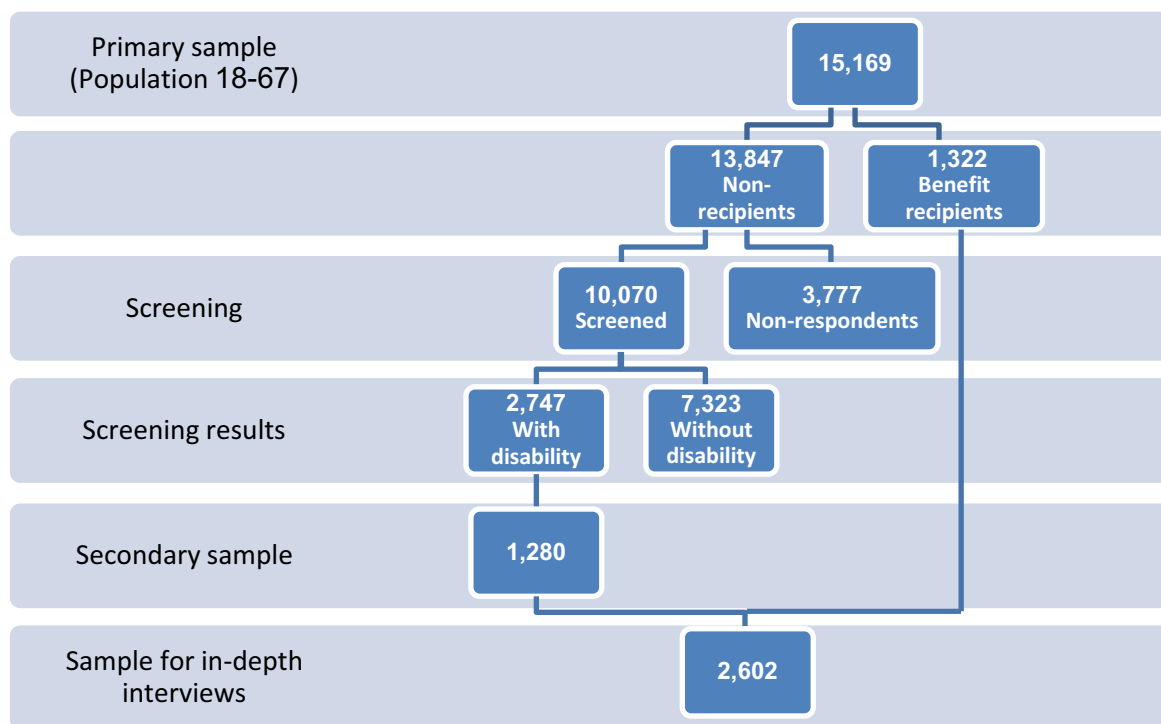
In defining the population with disabilities, we included people who have a disability in at least one of the following areas: visual, auditory, mental, physical, cognitive, and a diagnosed learning disability/Attention-Deficit Disorder (ADD).² In addition, we included people who had no disability in these areas, but whose ability to work was limited by chronic illness (hereafter: *chronic illness* or the *chronically ill*).

3.1 Total Rate of People with Disabilities

It was found that **24.7%** of the working-age population, i.e., about a million people, had at least one disability in the abovementioned areas. Note that the calculation of the disability rate included people with mild disabilities. Furthermore, benefit recipients, whose disabilities are usually severe, constitute some 20% of the total population with disabilities (5% of the working-age population). The disability rate found in this study corresponds with the CBS Social Survey

¹ Out of the questionnaires completed, some 10% (187) were Proxy questionnaires.

² People having Attention-Deficit Disorder, either with or without hyperactivity.

2.3 Research Tools

- Screening questionnaire:** This short questionnaire was used to identify people with disabilities in the general population on the basis of affirmative responses to at least one of four components:
 - The existence of a health problem or disability, physical or mental, lasting at least half a year and disrupting or greatly disrupting daily functioning.
 - The existence of functional disability in one of the following areas: physical, mental, sensory (visual and auditory) and cognitive. The series of questions used to identify a respondent as having a disability in at least one of these areas is based on national screening guidelines of the World Health Organization (WHO, & World Bank, 2011; WHO, 2001) and of the Washington Group Statistics (National Center for Health Statistics).
 - The existence of a chronic illness limiting the ability to work (in terms of type of work, number of working hours or periods of work).
 - Having participated in special education frameworks.
- In-depth questionnaire for people with disabilities** to gain a detailed picture in the following domains:
 - Socio-demographic characteristics
 - Health and functional characteristics
 - Financial status
 - Employment characteristics: employment resources, status and motivation

Executive Summary

1. Study Goals

The goals of the study were:

- a. To estimate the rates of people with various types of disabilities in Israel's population of working age.
- b. To learn their characteristics, particularly as concerns employment resources.
- c. To examine their employment status and its relation to socio-demographic and disability characteristics.
- d. To examine the implications of the amendment for their employment and for additional areas that could be affected by changes in employment status (such as financial status).
- e. To conduct a literature review to learn from the experience of western countries about integrating people with disabilities in the employment market.

To address the research questions, a *before* and *after* approach was used: prior to, and some three years into, implementation. These two stages of measurement would allow us to examine how the change in the law affected the employment status of people with disabilities. An additional goal of the first stage was to assess the rates of different areas of disabilities in the general population and to collect data on the characteristics of people with disabilities, especially as regards employment. This report summarizes the findings of the first stage of measurement.

2. Research Method

The first stage of measurement was divided into two phases: the first consisted of screening interviews of the general population of working age, to identify people with disabilities who do not receive a disability benefit (*non-recipients*); the second included in-depth interviews with people identified in the first phase as having a disability, and with people receiving a disability benefit (*recipients*).

2.1 Study Population

The study addressed people with disabilities of working age (18-67) and living in the community (recipients as well as non-recipients of an NII disability benefit).

2.2 Sample

The sample consisted of two levels: a representative sample of benefit recipients – 1,322 people, and a representative sample of non-recipients of working age – 13,847 people. The latter were screened for people with disabilities. Those so identified were resampled, yielding 1,280 people. The final sample of people with disabilities for the in-depth interviews thus numbered 2,602. The samples were weighted according to sampling protocol and their relative proportion of the general population to represent Israel's entire working-age population and all those with disabilities.

Research Team:

Myers-JDC-Brookdale Institute

The Center for Research on Disabilities and the Employment of Special Populations:

Denise Naon

Nurit Strosberg

Assaf Ben-Shoham

Dafna Haran

Rachel Arnon

Anat Ziv

National Insurance Institute

Research and Planning

Rivka Prior

David Alexander Gealia

Ofir Pinto

Chantal Wasserstein

Foreword

There has been a growing trend in recent years to include people with disabilities in all domains of life, including employment. In July 2008, a public committee under late Justice Laron, inquiring into the needs of people with disabilities, led Israel to adopt Amendment 109 to the National Insurance Law, which changed the structure of disability benefits and the conditions of eligibility. The change was designed so that people with disabilities would have an incentive to integrate into the job market or broaden their participation in it if they are able to do so. The amendment went into effect in August 2009. To evaluate the implications of the amendment for the employment of people with disabilities, the National Insurance Institute (NII) initiated a follow-up study, conducted by the Myers-JDC-Brookdale Institute.

This report summarizes the findings of the first stage of the study, which provides a picture of the rates of people with disabilities, in different areas, among the working-age population in Israel, their characteristics, and their employment status before the amendment went into effect. The upcoming second stage of the study will examine the impact of the amendment on the employment status of people with disabilities.

We would like to thank the research team:

Denise Naon, Nurit Strosberg, Assaf Ben-Shoham, Dafna Haran, Rachel Arnon and Anat Ziv of the Myers-JDC-Brookdale Institute; and Rivka Prior, Alexander Gealia David, Ofir Pinto, and Chantal Wasserstein of the NII.

We would like to express our gratitude to Prof. Arie Rimmerman of Haifa University who served as advisor to the study, contributed greatly to its formulation and offered helpful comments and illuminations at all stages.

We would also like to thank: Brookdale's fieldwork staff – Chen Tzuk-Tamir, director, and coordinators Mark Malkovich and Ben Shlomi, as well as all the interviewers who carried out the work with dedication; Myers-JDC-Brookdale Institute staff – Asaf Sharon and Abraham Wolde-Tsadick for their ready responsiveness as necessary to help with the processing of essential data; Nathalie Bekhor, for her help in designing the final report, and Evelyn Abel for translating it into English. Special thanks to Maya Orev-Hatal of the NII for editing the Hebrew version of the report.

Dr. Daniel Gottlieb
Deputy Director General,
Research and Planning Administration,
National Insurance Institute

Prof. Jack Habib
Institute Director,
Myers-JDC-Brookdale Institute

Myers-JDC-Brookdale Institute

RR-625-12

National Insurance Institute
Research and Planning Administration

Myers - JDC - Brookdale Institute

People with Disabilities in Israel's Working-age Population: Prevalence, Characteristics and Employment Status

Denise Naon¹, Nurit Strosberg¹, Assaf Ben-Shoham¹, Dafna Haran¹,
Rivka Prior², David Alexander Gealia²

The study was initiated by the National Insurance Institute
and funded by it and the Myers-JDC-Brookdale Institute.

1. Myers - JDC - Brookdale Institute
2. National Insurance Institute

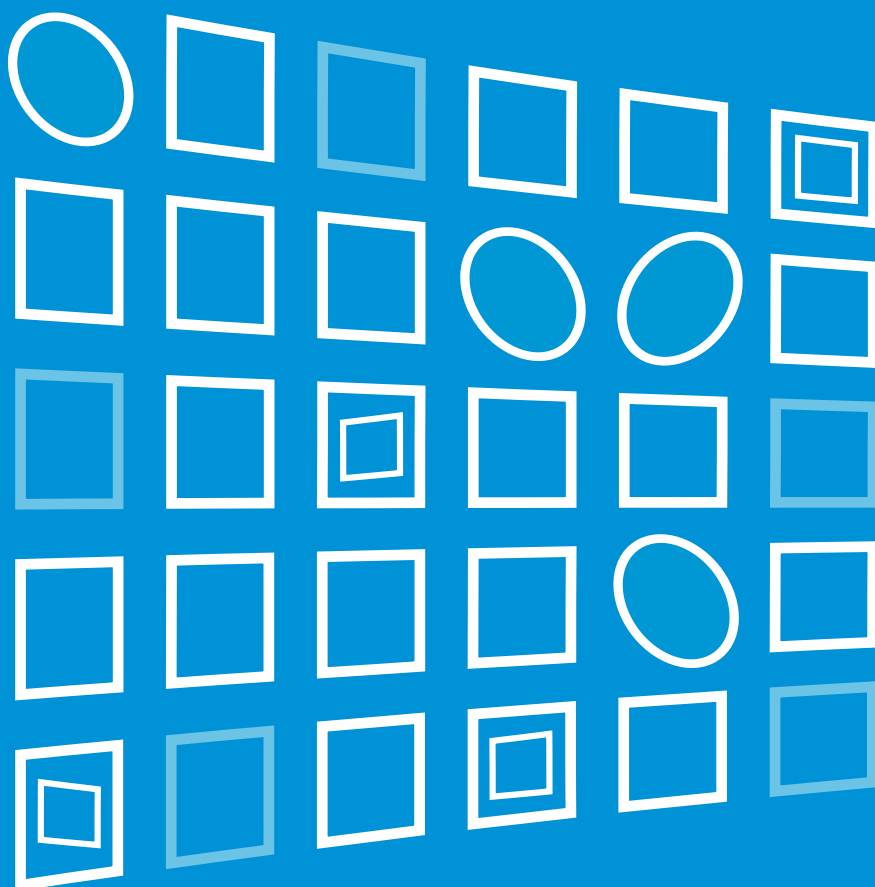
Working Papers 110

Jerusalem, December 2012
www.btl.gov.il

National Insurance Institute
Research and Planning Administration

Myers - JDC - Brookdale Institute

People with Disabilities in Israel's Working-age Population: Prevalence, Characteristics and Employment Status

Denise Naon, Nurit Strosberg, Assaf Ben-Shoham, Dafna Haran,
Rivka Prior, David Alexander Gealia

Jerusalem, December 2012
Working Papers 110